

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Rijksbegroting 2018
xii Infrastructuur en Milieu

Vergaderjaar 2017–2018

34 775 XII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2018

Nr. 1

VOORSTEL VAN WET

19 september 2017

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende departementale begrotingsstaat van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu voor het jaar 2018 wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 2018 wordt vastgesteld.

Artikel 3

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 4

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Infrastructuur en Milieu,

Vastgestelde begrotingsstaat van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2018 (Bedragen x € 1.000)

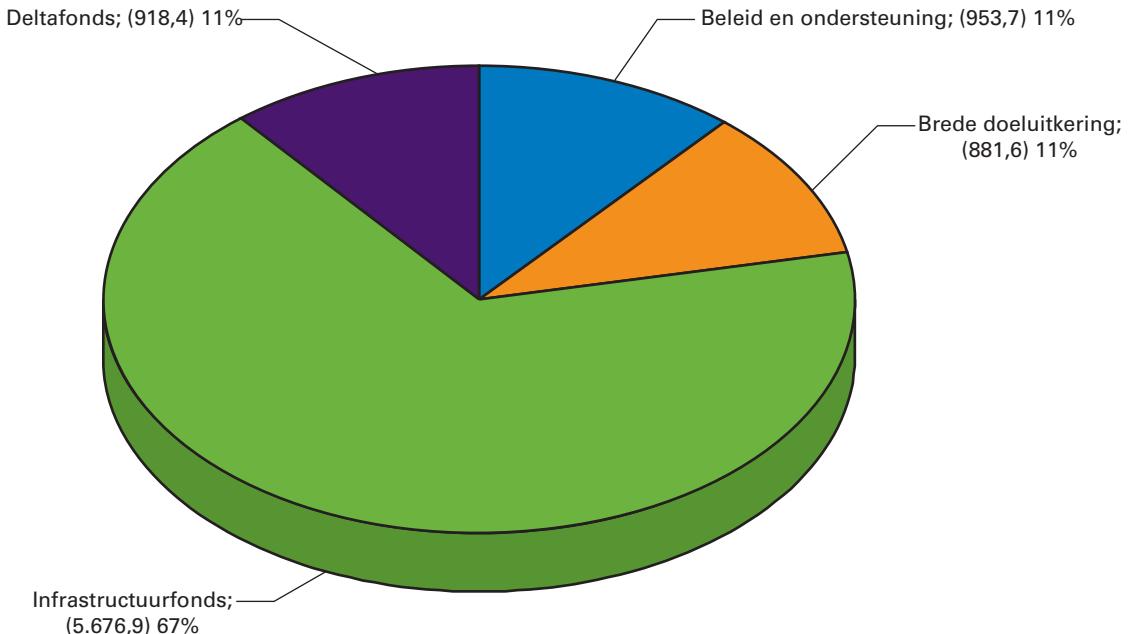
Artikel	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		
		Verplichting	Uitgaven	Ontvangsten
	TOTAAL	8.357.969	8.430.659	247.502
Beleidsartikelen				
11	Integraal waterbeleid	32.273	44.986	0
13	Ruimtelijke ontwikkeling	119.225	131.496	8.824
14	Wegen en verkeersveiligheid	27.319	36.725	6.782
15	OV-keten	0	0	0
16	Openbaar vervoer en Spoor	7.846	18.622	0
17	Luchtvaart	38.305	15.162	1.115
18	Scheepvaart en havens	4.576	25.396	0
19	Klimaat	67.226	66.915	224.000
20	Lucht en geluid	20.729	34.729	0
21	Duurzaamheid	18.571	19.719	0
22	Omgevingsveiligheid en milieurisico's	28.439	34.937	250
23	Meteorologie, seismologie en aardobservatie	49.568	50.508	0
24	Handhaving en toezicht	103.314	103.314	0
25	Brede doeluitkering	881.534	881.588	0
26	Bijdrage investeringsfondsen	6.595.335	6.595.335	0
Niet-beleidsartikelen				
97	Algemeen departement	54.487	57.813	1.101
98	Apparaatsuitgaven kerndepartement	309.114	313.306	5.430
99	Nominaal en onvoorzien	108	108	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 2018 (Bedragen x € 1.000)

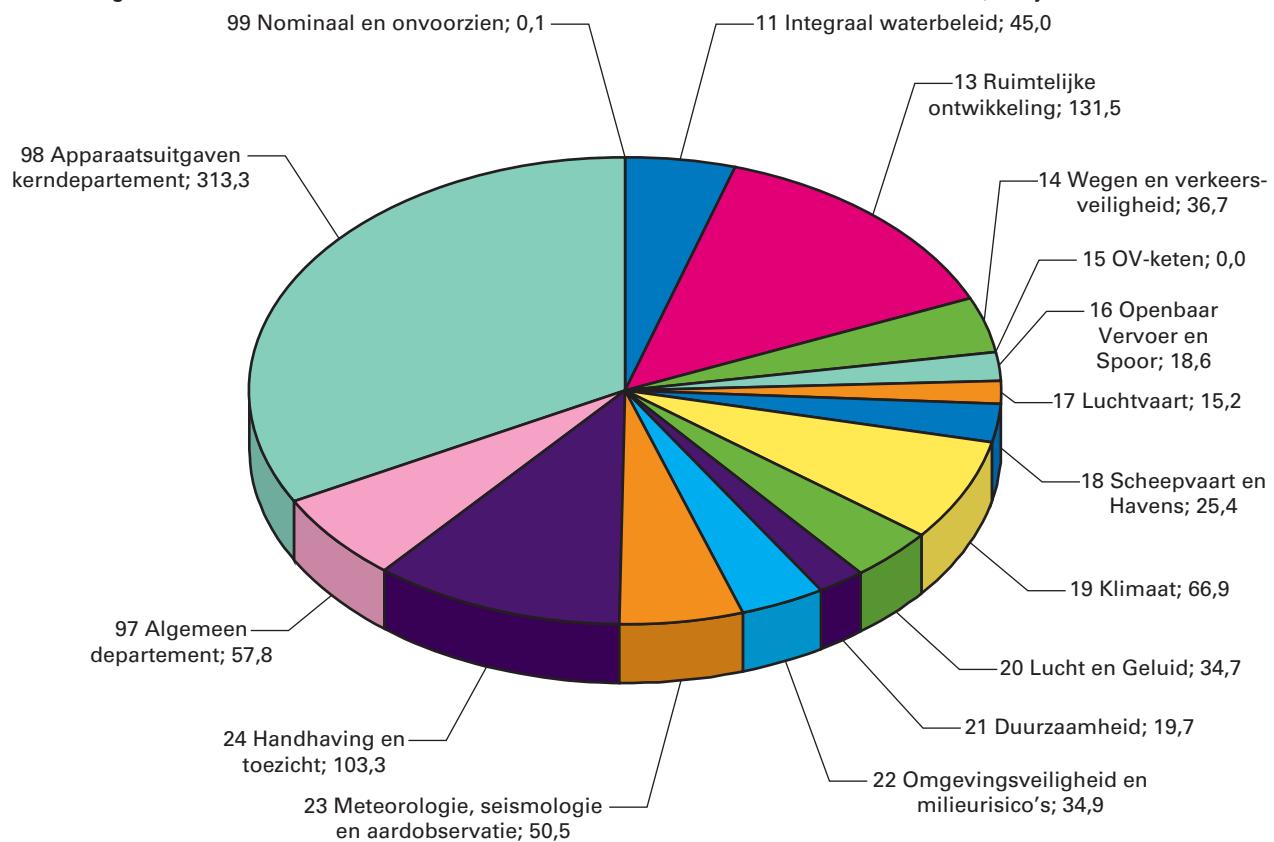
Naam	Baten	Lasten	Saldo van baten en lasten
Rijkswaterstaat	2.489.737	2.480.737	9.000
Inspectie Leefomgeving en Transport	140.338	140.338	0
Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	79.312	79.312	0
Nederlandse Emissieautoriteit	6.973	6.973	0

Naam	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Rijkswaterstaat	92.000	40.000
Inspectie Leefomgeving en Transport	200	0
Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	1.458	510
Nederlandse Emissieautoriteit	290	0

Procentuele verdeling geraamde uitgaven lenM 2018 (totaal € 8.430,7 miljoen)

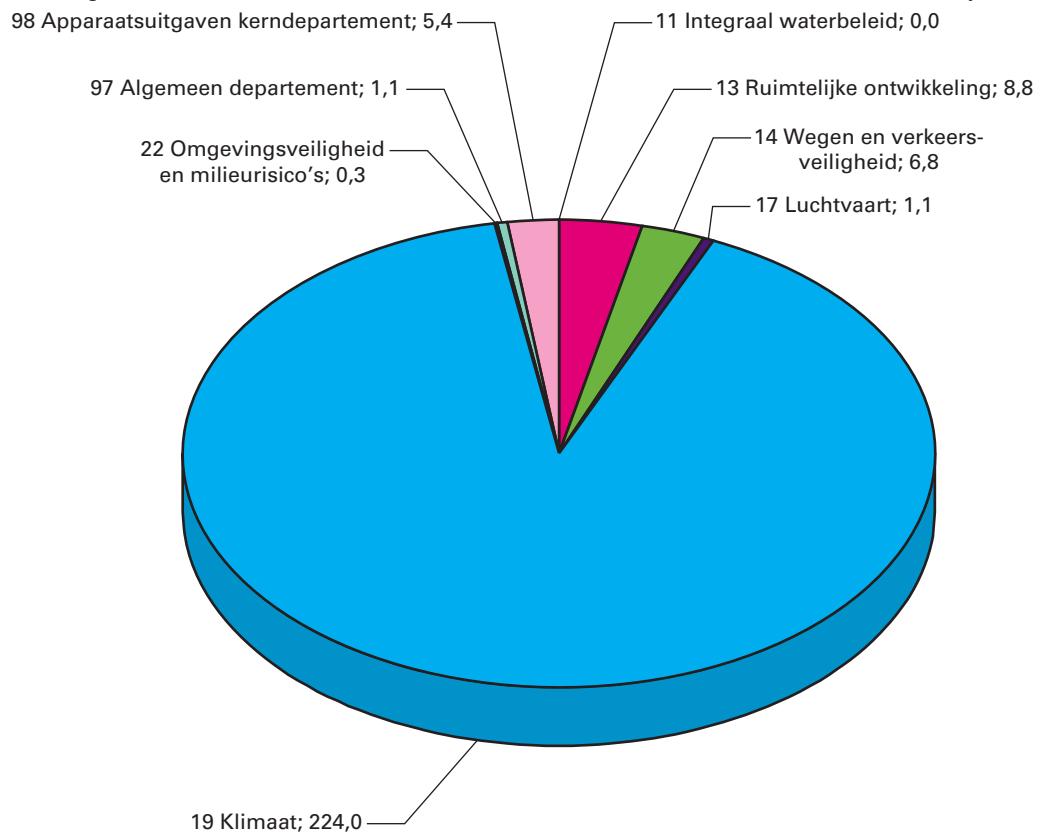

Geraamde uitgaven lenM 2018 verdeeld over de beleidsartikelen¹ en de niet-beleidsartikelen (totaal € 953,7 miljoen)

¹ Artikel 25 en artikel 26 zijn uitgezonderd, zie daarvoor de Procentuele verdeling geraamde uitgaven lenM 2018.

Geraamde ontvangsten lenM 2018 verdeeld over beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen (totaal € 247,5 miljoen)

Vergaderjaar 2017–2018

34 775 XII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2018

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inhoudsopgave

	Pagina
A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGSWETSVOORSTEL	3
B. BEGROTINGSTOEPLICHTING	4
1. LEESWIJZER	6
2. BELEIDSAGENDA	9
3. DE BELEIDSARTIKELEN	27
Beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid	27
Beleidsartikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling	42
Beleidsartikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid	56
Beleidsartikel 15 OV-keten	65
Beleidsartikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor	66
Beleidsartikel 17 Luchtvaart	77
Beleidsartikel 18 Scheepvaart en Havens	89
Beleidsartikel 19 Klimaat	98
Beleidsartikel 20 Lucht en geluid	107
Beleidsartikel 21 Duurzaamheid	113
Beleidsartikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	122
Beleidsartikel 23 Meteorologie, seismologie en aard-observatie	134
Beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht	138
Beleidsartikel 25 Brede Doeluitkering	144
Beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen	145
4. DE NIET-BELEIDSARTIKELEN	153
Niet-beleidsartikel 97 Algemeen Departement	153
Niet-beleidsartikel 98 Apparaatsuitgaven Kerndepartement	156
Niet-beleidsartikel 99 Nominaal en Onvoorzien	160

5.	BEGROTING AGENTSCHAPPEN	161
	Agentschap Rijkswaterstaat	161
	Agentschap Inspectie Leefomgeving en Transport	173
	Agentschap Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	178
	Agentschap Nederlandse Emissieautoriteit	185
6.	BIJLAGEN	190
	Bijlage 1 ZBO en RWT's	190
	Bijlage 2 Verdiepingsbijlage	193
	Bijlage 3 Moties en toezeggingen	215
	Bijlage 4 Subsidieoverzicht	262
	Bijlage 5 Evaluatie- en overig onderzoek	272
	Bijlage 6 Overzichtsconstructie Milieu	290
	Bijlage 7 Afkortingenlijst	295

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGSWETSVOORSTEL

Wetsartikel 1

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld. Het wetsvoorstel strekt ertoe om de onderhavige begrotingsstaten voor het aangegeven jaar vast te stellen. Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten tezamen vormen de Rijksbegroting voor dat jaar. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota. Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten vastgesteld. De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zogenaamde begrotingstoelichting).

Wetsartikel 2

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de baten en de lasten, het saldo van de baten en de lasten en de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de in de staat opgenomen agentschappen Rijkswaterstaat (RWS), Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) en de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) voor het onderhavige jaar vastgesteld. De in die begrotingen opgenomen begrotingsartikelen worden toegelicht in onderdeel B (Begrotingstoelichting) van deze memorie van toelichting en wel in de paragraaf inzake de agentschappen.

De Minister van Infrastructuur en Milieu,

M.H. Schultz van Haegen-Maas Geesteranus

B. BEGROTINGSTOEPLICHTING

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft drie begrotingen:

1. de voorliggende beleidsbegroting Hoofdstuk XII van de Rijksbegroting,
2. de begroting van het Infrastructuurfonds (Hoofdstuk A van de Rijksbegroting) en
3. de begroting van het Deltafonds (Hoofdstuk J van de Rijksbegroting).

De twee fondsbegrotingen van lenM, het Infrastructuurfonds en het Deltafonds, worden gevoed vanuit de beleidsbegroting Hoofdstuk XII via beleidsartikel 26 (Bijdrage Investeringsfondsen).

In de beleidsbegroting Hoofdstuk XII worden de uitgaven geraamd en verantwoord voor de beleidsuitgaven van lenM, waaronder beleidsonderzoeken, subsidies en bijdragen aan medeoverheden en/of internationale organisaties. Ook de apparaatsuitgaven voor het kerndepartement worden begroot op de beleidsbegroting.

Op beide fondsbegrotingen worden de uitgaven aan concrete investeringsprojecten en programma's geraamd, evenals de uitgaven voor beheer, onderhoud en vervangingen van de infrastructuur. De doelstelling van het Infrastructuurfonds is wettelijk vastgelegd in de Wet op het Infrastructuurfonds ([Stb. 1993, 319](#)): «het bevorderen van een integrale afweging van prioriteiten en het bevorderen van continuïteit van middelen voor infrastructuur». De instelling van het Deltafonds is wettelijk geregeld in de Waterwet ([Stb. 2009, 107](#)), met als doel de bekostiging van maatregelen, voorzieningen en onderzoeken op het gebied van waterveiligheid, zoetwatervoorziening en waterkwaliteit.

MIRT Overzicht

Alle investeringsprojecten en -programma's in het Infrastructuurfonds en Deltafonds zijn opgenomen in het [MIRT Overzicht](#). Dit overzicht wordt aan de Tweede Kamer aangeboden op Prinsjesdag en biedt verdieping op de informatie die voor de projecten is opgenomen in het Infrastructuurfonds en Deltafonds. In principe is van ieder investeringsproject en -programma een projectblad opgenomen in het MIRT Overzicht. Om de verbinding tussen de begrotingen van de fondsen en het MIRT overzicht te verhelderen worden vanaf Begroting 2016 in het Infrastructuurfonds en Deltafonds waar mogelijk digitale verwijzingen opgenomen naar het specifieke projectblad in het MIRT Overzicht. Naast specifieke informatie over projecten, biedt het MIRT Overzicht ook meer informatie over de belangrijkste opgaven die spelen in de verschillende MIRT Gebieden, zoals bijvoorbeeld verwoord in de MIRT Gebiedsagenda's.

Deltaprogramma

Het Deltaprogramma is een nationaal programma. Rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen werken hierin samen met inbreng van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Het doel is om Nederland ook voor de volgende generaties te beschermen tegen hoogwater en te zorgen voor voldoende zoetwater. In het Deltaprogramma wordt naast de lange termijn voorkeursstrategieën ook een overzicht gegeven van de financiële middelen voor het Deltaprogramma, waarvoor het Deltafonds een belangrijk financiële bron is.

De begrotingen van lenM zijn ook digitaal beschikbaar op [www.rijksbegroting.nl](#), het MIRT Overzicht 2018 is te vinden op [www.mirtoverzicht.nl](#) en

het Deltaprogramma op www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma.

1. LEESWIJZER

Structuur

De opzet en structuur van de begroting voor Hoofdstuk XII zijn gebaseerd op de rijksbegrotingsvoorschriften van het Ministerie van Financiën. De begrotingstoelichting kent een opbouw waarbij afhankelijk van de informatievraag- en behoeftte verder kan worden ingezoomd.

1. Allereerst is de begrotings(wet)staat voor Hoofdstuk XII voor het jaar 2018 opgenomen. Deze dient ter autorisatie van de budgetten die op artikelniveau in de verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen worden voorgesteld.
2. In de Beleidsagenda is vervolgens een overzicht gegeven van prioriteiten voor 2018 en de hoofdlijnen van het (budgettaire) beleid. Daarna is eerst op hoofdlijnen inzicht verstrekt in de belangrijkste budgettaire voorstellen die leiden tot wijziging van de begroting. Hiermee kan snel een indruk worden verkregen van de inhoud van dit wetsvoorstel.
3. In de artikelsgewijze toelichting bij dit wetsvoorstel wordt per beleidsartikel beschreven wat per beleidsthema de algemene doelstelling is, wat de rollen en verantwoordelijkheden van de Minister hierbij zijn en welke budgetten er per financieel instrument voor het beleidsthema zijn begroot.
4. In de verdiepingsbijlage (bijlage 2) worden per beleidsartikel de belangrijke mutaties toegelicht. In deze bijlage is door middel van een meerjarige mutatietafel op artikelonderdeelniveau de aansluiting gemaakt tussen de vorige stand van de begroting en de nu voorgestelde stand. Dit is een aanvulling op de «standen» die in de (niet-)beleidsartikelen zijn opgenomen.
5. De overige bijlagen geven voor enkele specifieke onderwerpen inhoudelijk meer toelichting of betrekken overzichtsconstructies.

Mede naar aanleiding van overleg met de Tweede Kamer zijn in aanvulling op de rijksbegrotingsvoorschriften de onderstaande punten verwerkt:

- Het beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen kent de artikelonderdelen bijdrage aan het Infrastructuurfonds en bijdrage aan het Deltafonds. Per artikelonderdeel is een overzicht opgenomen van de bijdrage per modaliteit aan het Infrastructuurfonds en Deltafonds tot en met 2031.
- Op de beleidsartikelen van Hoofdstuk XII waarop de bijdragen aan het Infrastructuurfonds/Deltafonds betrekking hebben wordt direct onder de betreffende tabel «budgettaire gevolgen van beleid» extracomptabel de betrokken bijdrage aan het Infrastructuurfonds/Deltafonds gepresenteerd (zoals opgenomen in artikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen). Hiermee worden de beleidsprestaties van de investeringen die worden verantwoord op de investeringsfondsen betrokken bij het formuleren van het integrale beleid, inclusief beleidsindicatoren.

Groeiparagraaf

In de groeiparagraaf worden de belangrijkste verbeteringen in de begroting beschreven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Verbeteringen informatievoorziening via de begrotingscyclus

In aanloop naar de begroting 2017 is er door de rapporteurs mw. Visser en dhr. Hoogland namens de vaste Kamercommissie lenM voor de begrotingscyclus samengewerkt met vertegenwoordigers vanuit lenM om tot verbetervoorstellen voor de informatievoorziening via de begrotingscyclus te komen. In het Wetgevingsoverleg Jaarverslagen op 30 juni 2016

hebben zij over hun aanbevelingen gerapporteerd. Naar aanleiding van deze aanbevelingen zijn er reeds in de begroting 2017, het MIRT Overzicht 2017 en het jaarverslag 2016 verbeteringen aangebracht. Deze verbeteringen zijn toegelicht in de groeparagraaf van de begroting 2017.

In de begroting 2018 en het MIRT Overzicht 2018 zijn de volgende verbeteringen aangebracht:

1. In het MIRT Overzicht 2018 is bij alle projecten de koppeling tussen project- en beleidsdoelstellingen meer expliciet gelegd. Dit is gedaan door in alle projectbladen in het MIRT Overzicht een onderdeel toe te voegen waarin is aangegeven op welke wijze het desbetreffende project een bijdrage levert aan (een van) de beleidsdoelstellingen zoals geformuleerd in de beleidsbegroting van lenM.
2. Conform aankondiging in de begroting 2017 is onderzocht of in het MIRT Overzicht 2018 een financiële eindverantwoording kan worden geïntroduceerd voor opgeleverde projecten in lijn met de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer op dat vlak. Uitkomst van dit onderzoek is dat de vanaf het MIRT Overzicht 2017 opgenomen tabel «ontwikkelingen planning en budget» bij alle projecten in de planuitwerking- en realisatiefase vanaf het MIRT Overzicht 2018 jaarlijks met een jaar zal worden uitgebreid. Op deze wijze wordt geleidelijk het overzicht uitgebreid en ontstaat op termijn voor alle projecten het door de Algemene Rekenkamer aanbevolen totaaloverzicht van de ontwikkelingen in de planning en het budget.
3. In het MIRT Overzicht 2018 is voor alle projecten in de realisatiefase de voortgang van de realisatie inzichtelijk gemaakt door in de tabel «gerealiseerd budget» het gerealiseerde budget uit te drukken als percentage van het totale beschikbare budget.
4. In het MIRT Overzicht 2018 is aanvullend inzicht verschaft in de rijksmiddelen die per departement beschikbaar zijn gesteld voor opgaven in het ruimtelijk domein.
5. In bijlage 4 instandhouding van de begrotingen van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds is inzicht geboden in de budgetbehoefte voor instandhouding.

Met de doorgevoerde verbeteringen zijn alle aanbevelingen van de rapporteurs mw. Visser en dhr. Hoogland verwerkt. Het komende jaar zal de nadruk liggen op het bevorderen van de kwaliteit van de doorgevoerde verbeteringen.

Nieuwe indicator «Waterhuishouding op orde» artikel 11

In het kader van de nieuwe meerjarige prestatieafspraken (2018–2021) tussen de directoraten-generaal en Rijkswaterstaat over het Beheer en Onderhoud, is gekozen voor een nieuwe indicator die beter aansluit bij de beleidsdoelstellingen voor de waterhuishouding van het Hoofdwatersysteem. De oude indicatoren «Beschikbaarheid Streefpeilen voor Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal, IJsselmeer en Haringvliet» en «Spuiende kunstwerken en stuwen kunnen te allen tijde worden geopend» zijn vervangen door een indicator «Waterhuishouding op orde». De indicator is uitgebreid omdat in de vorige indicator (beschikbaarheid streefpeilen) alleen het peilbeheer van de genoemde belangrijke watersystemen werd gemeten. In de vernieuwde indicator worden ook de overige peilgereguleerde rijkswateren meegenomen: de Midden Limburgse en Noord Brabantse kanalen, de Twentekanalen, de Noord-Nederlandse en Zeeuwse kanalen. Ook wordt nu in alle jaargetijden gemonitord. Naast het reguliere peilbeheer toont deze indicator ook in hoeverre wateroverlast en

-tekorten met de infrastructuur voorkomen kunnen worden en de verzilting bestreden wordt.

Indicatoren Wegen en Verkeersveiligheid artikel 14

Met het toezenden van de Nationale Markt en Capaciteitsanalyse op 1 mei 2017 aan uw Kamer is de indicator voor acceptabele reistijd uit de Nota Mobiliteit en de SVIR vervallen en vervangen door de hoofdwegennet indicator. Hiermee wordt een file top 50 van files met de hoogste economische verlieskosten in beeld gebracht. Daarnaast is afronding van de beleidsdoorlichting voor het beleidsartikel 14 in 2017 voorzien. Hier wordt ook gekeken of de gehanteerde indicatoren, kengetallen en streefwaarden zinvol zijn en hoe de monitoring verbeterd kan worden ingezet om afwegingen bij beleids- en besluitvorming beter te ondersteunen.

Indicatoren Spoorveiligheid artikel 16

In het wetgevingsoverleg met uw Kamer over de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2017 (kamerstuk 34 550 XII, nr. 2) is door het lid Visser gevraagd om een nadere, Nederlandstalige toelichting te geven op de daarin gehanteerde spoorveiligheidsindicatoren. Met ingang van de begroting voor het jaar 2018 is de toelichting op de gehanteerde spoorveiligheidsindicatoren verduidelijkt en zijn deze in lijn gebracht met de Beleidsimpuls Railveiligheid en de nieuwe systematiek.

Verwerking moties

Motie Schouw c.s.

In juni 2011 is de motie Schouw (Kamerstukken II, 2011–2012, 21 501-20, nr. 537) aangenomen. Deze motie zorgt er voor dat de landenspecifieke aanbevelingen van de Raad op grond van de nationale hervormingsprogramma's een eigenstandige plaats krijgen in de departementale begrotingen. Voor lenM heeft de Raad voor 2018 geen specifieke aanbevelingen gedaan (COM 2016; 339).

Motie Hachchi c.s.

In oktober 2012 is de motie Hachchi (Kamerstukken II 2011–2012 33 000 I, nr. 28) aangenomen. Een overzicht van alle riksuitgaven Caribisch Nederland, inclusief die vanuit de lenM begrotingen, is opgenomen bij de begroting van het BES-fonds.

Motie Leegte c.s.

In januari 2015 is de motie Leegte (Kamerstukken II 2014–2015 30 196, nr. 278) aangenomen. In de begroting van het Ministerie van Economische Zaken wordt daarom een totaaloverzicht gepresenteerd van de maatregelen van alle ministeries in het kader van het Energieakkoord. Hierin zijn ook de maatregelen die onder de verantwoording van lenM vallen opgenomen. Bij de betreffende beleidsartikelen 14 Wegen en verkeersveiligheid en 19 Klimaat worden de maatregelen genoemd.

2. BELEIDSAGENDA

Beleidsagenda 2018

Nederland is een mooi land. Welvarend, met één van de meest concurrerende economieën ter wereld. We hebben een prettige en gezonde leefomgeving. Onze infrastructuur staat wereldwijd in de top-3¹ en onze kennis over innovatieve oplossingen op het gebied van water, klimaat, fiets en duurzame mobiliteit is overal ter wereld veel gevraagd.

Tegelijkertijd zijn we ook kwetsbaar en staan we voor grote uitdagingen. Onze energie moet duurzamer. Onze mobiliteit slimmer en groener. We moeten ons aanpassen aan klimaatverandering. Leefbare en bereikbare steden zijn allerminst vanzelfsprekend. En we willen naar een economie waarin afval niet bestaat. Daarbij zijn innovatie, kennis en creativiteit belangrijker dan ooit. Aandacht voor het milieu in combinatie met snel en veilig van A naar B. Beschermen tegen overstromingen, door te investeren in veiligheid én te zorgen voor nieuwe natuur. Tegenstellingen omzetten in oplossingen.

We bereiden Nederland voor op de gevolgen van klimaatverandering, zoals wateroverlast en hittestress. We moeten hard werken om ons land bereikbaar te houden en ons vestigingsklimaat aantrekkelijk. We maken keuzes waar we onze woningen bouwen en hoe we verantwoord omgaan met onze natuurlijke omgeving.

Naar een beter Klimaat

Het klimaat- en energiebeleid staat hoog op de politieke agenda en is er brede overeenstemming over de urgentie van het vraagstuk. Het Nederlandse klimaat- en energiebeleid wordt mede bepaald door afspraken op mondial en Europees niveau. Zoals het klimaatakkoord van Parijs. Hieraan heeft de Europese Unie en ook Nederland zich gecommitteerd. Dit betekent een drastische beperking van de CO₂-uitstoot. De klimaat- en energietransitie die hiervoor nodig is, vraagt een grote inspanning van zowel overheden als burgers en bedrijven. De opgave is complex en vraagt grote investeringen en innovatie. Bovenal is het een grote maatschappelijke opgave: de transitie grijpt direct in in ons dagelijks leven en leefomgeving. We kiezen hiervoor omdat we de stijging van de temperatuur op onze planeet binnen de perken willen houden. Er is een ambitieus en samenhangend pakket aan maatregelen nodig, gericht op een drastische reductie van de CO₂-uitstoot. Alleen op die manier is een kostenefficiënte, economisch slimme en geleidelijke transitie mogelijk. Een groene agenda biedt hierbij ook economische kansen. De prijs van schone energie daalt snel. Klimaatbeleid schept nieuwe banen. De transitie is een innovatief proces dat de kracht van de Nederlandse economie en samenleving versterkt. Nieuwe samenwerking met andere lidstaten blijft daarbij belangrijk. Niet alleen voor het klimaat, maar ook voor onze concurrentiekragt.

Momenteel wordt Rijksbreed gewerkt aan zogenaamde transitiepaden voor de volgende functionaliteiten: (i) kracht en licht (elektriciteit), (ii) lage temperatuurwarmte (gebouwde omgeving), (iii) hoge temperatuurwarmte (energie intensieve industrie), (iv) mobiliteit en (v) voedsel en natuur. Voor elk transitiepad wordt in kaart gebracht welke maatregelen nodig zijn en wat de innovatieopgave en kennisbehoefte is, om de doelstellingen voor 2030 en 2050 te kunnen realiseren. Hierbij wordt ook gekeken naar de

¹ Global Competitiveness Index 2016–2017 World Economic Forum (p. 276)

ruimtelijke inpassing op land, zee of in de ondergrond. De transitiepaden stellen een komend kabinet in staat om de benodigde klimaat- en energietransitie nader vorm te geven.

Hierbij moeten de leefomgevingsaspecten een belangrijk aspect worden in energieprojecten, om groter draagvlak te verkrijgen. Tegelijk moet de energietransitie een belangrijker onderdeel worden in ruimtelijke plannen en onderdeel uit gaan maken van andere opgaven in de fysieke leefomgeving (op land en zee, boven en onder de grond). Hiervoor wordt samengewerkt met verschillende regio's en met de VNG, UvW en het IPO in diverse pilots voor regionale energiestrategieën.

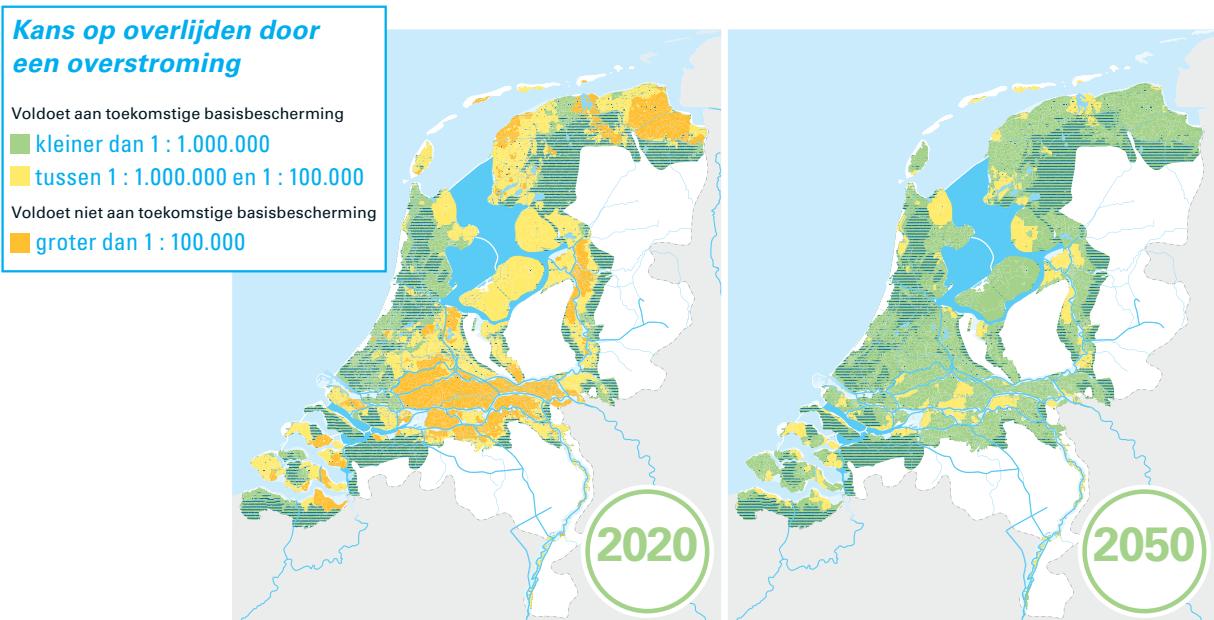
Daarnaast wordt bekeken op welke manier de transitie het best geborgd en georganiseerd kan worden. De samenwerking en verantwoordelijkheidsverdeling met de andere overheden en uitvoeringsorganisaties maakt hier een belangrijk onderdeel van uit, alsmede de betrokkenheid van bedrijven, burgers en andere belanghebbenden.

Naar een betere bescherming tegen overstromingen.

Het Parijse akkoord voorziet ook in maatregelen om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen, zoals een stijgende zeespiegel en toenemende wateroverlast. Nederland anticipiert hierop. Door de wijziging van de Waterwet op 1 januari 2017 gelden in Nederland nieuwe veiligheidsnormen. Daarvoor zullen onder meer primaire waterkeringen nieuwe normen opgelegd krijgen in 2050, en voor het rivierengebied zal verkend worden of dijkversterking en rivierruiming nodig is.

Met een kennisagenda voor de komende jaren zullen de onderwerpen worden aangegeven waarnaar onderzoek gewenst is om de waterveiligheid te realiseren en in stand te houden.

Bescherming

Wereldwijd kampen steden met opgaven rond waterveiligheid en waterzekerheid. Nederland heeft als stedelijke delta veel kennis en ervaring in huis en zet in op de bevordering van een proactieve en preventieve benadering van watergerelateerde risico's. Een inzet die bijdraagt aan de koploperpositie van Nederland op het gebied van water en klimaat. Hiermee wordt de economische kracht van Nederland in het buitenland versterkt, met name rond adaptatie. Die inzet wordt verder versterkt met de oprichting van het Global Centre of Excellence on Climate Adaptation in Nederland.

Minder Wateroverlast/hittestress

Het klimaat verandert en een groot deel van Nederland ligt (nu al) onder de zeespiegel. Het is belangrijk ons land minder kwetsbaar te maken voor extreme weersomstandigheden en voor de gevolgen van wateroverlast, droogte en hittestress. Die kunnen namelijk zorgen voor frequentere uitval van energie-, telecom- en IT-voorzieningen en een toename van infecties en allergieën. Met het Deltaprogramma en het programma Ruimte voor de Rivier werken we al jaren aan klimaatadaptatie.

Nieuwe thema's als droogte en hittestress verdienken echter nadrukkelijker aandacht. Gelukkig zien steeds meer partijen in dat adaptatie noodzakelijk is. Zo presenteerden de VNG, IPO en UvW begin 2017 gezamenlijk een investeringsagenda waarin klimaatadaptatie één van de drie prioriteiten is. Eind 2016 heeft het ministerie hiervoor ook de Nationale Klimaatadaptatiestrategie aan de Tweede Kamer aangeboden. Er is in kaart gebracht hoe Nederland zich kan aanpassen aan klimaatverandering. Uitvoering van acties en de resultaten daarvan vinden hun weg naar het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie.

Op het gebied van ruimtelijke adaptatie met betrekking tot water – de ruimtelijke inrichting aanpassen aan het veranderende klimaat – wordt er door IenM gewerkt binnen het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA), waarvoor verschillende middelen worden ingezet, zoals een stimuleringsprogramma, een citydeal en Living Labs. Maar we zijn er nog niet en er zijn nog veel uitdagingen. Daarom verschijnt op Prinsjesdag 2017 tevens het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (onderdeel van het Deltaprogramma), als onderdeel van het Deltaprogramma 2018.

Naar Schonere lucht

De afgelopen jaren is de luchtkwaliteit aanzienlijk verbeterd. Er resteren nog enkele hardnekkige knelpunten in bepaalde gebieden, zoals die waar zich intensieve veehouderij bevindt (fijnstof) en in enkele binnenstedelijke gebieden (NO_2). Daarom wordt de NSL-aanpak voortgezet. Ook wanneer de knelpunten zijn opgelost, kunnen zich gezondheidsrisico's voordoen vanwege luchtverontreiniging. Het streven is een permanente verbetering van de luchtkwaliteit, zo wordt toegewerkt naar de WHO-advieswaarden². In overleg met andere overheden, belangenorganisaties en bedrijfsleven zal hiertoe in 2018 een nieuw luchtkwaliteitplan worden opgesteld.

Naar schoner water

De waterkwaliteit is in grote delen van het land de afgelopen jaren duidelijk verbeterd, maar onvoldoende om alle doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) te halen. Daarom geven overheden, maatschappelijke organisaties en kennisinstituten met de op 16 november 2016 ondertekende Intentieverklaring Delta-aanpak Waterkwaliteit en

---

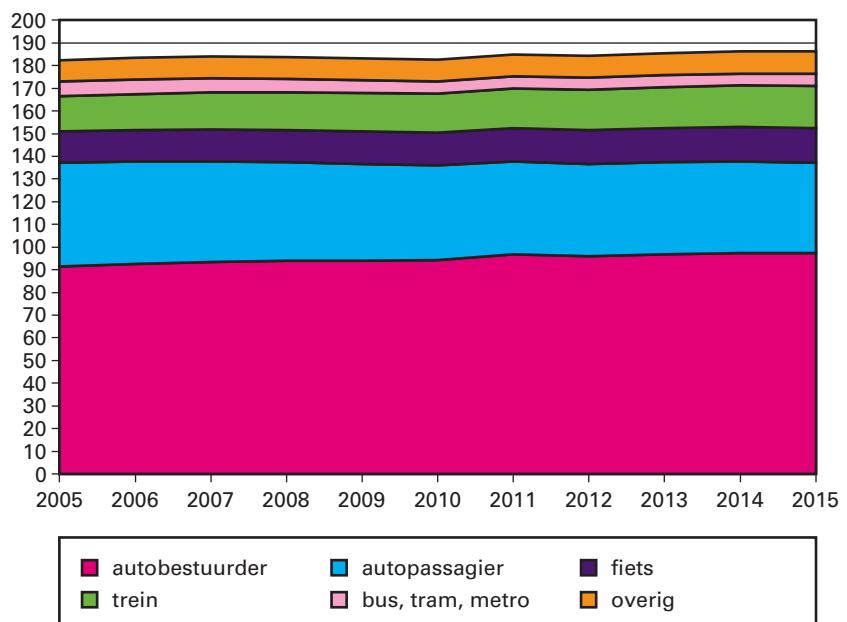
² Kamerstuk 30 175, nr. 242

Zoetwater een extra impuls om de waterkwaliteitsdoelen te halen. De prioriteiten zijn nutriënten en mest, gewasbeschermingsmiddelen en het opkomende probleem van medicijnresten in water, daarnaast wordt ingezet op de inrichting van de grote wateren, de bronnen voor drinkwater, de relatie met microplastics en voldoende zoetwater. Dit varieert van maatregelen op het boerenerf tot extra inzet bij de rioolwaterzuivering.

Slimme en duurzame Mobiliteit

Nederland kent een sterke infrastructuur met grote Mainports, goede achterlandverbindingen per water, fijnmazig spoornetwerk en wegennetwerk van wereldkwaliteit. Deze maken de groei van mobiliteit van personen en goederenvervoer mogelijk en dragen daarmee bij aan de economische ontwikkeling van Nederland. Dit is mede dankzij de investeringen die de afgelopen jaren zijn gedaan. De toenemende vraag naar mobiliteit, veranderende economische structuren en een sterkere urbanisatie blijven ons uitdagen om de bereikbaarheid op orde te houden.

Figuur: mobiliteitsontwikkeling in miljard reizigerskilometers, cumulatief.

Inzet op innovatie, verduurzaming en verkeersveiligheid

Om Nederland in beweging te houden hebben we nieuwe formules nodig. Formules waarbij we niet alleen bestaande infrastructuur uitbreiden maar ook nieuwe, slimmere vormen van reizen introduceren. Mensen willen zo efficiënt en comfortabel mogelijk van A naar B en daarbij soepel overstappen tussen verschillende vervoermiddelen. Welk vervoermiddel dat is, wordt steeds minder van belang. Mobiliteit wordt een dienst. Ook in het goederenvervoer wordt meer en meer gedacht in multimodale corridors.

Deze transities gaan samen met de eerste stappen in de ontwikkeling van zelfrijdende auto's, E-Bikes en speed pedelecs, smart shipping, drones maar ook verder in de toekomst liggende ontwikkelingen als de hyperloop. De aandacht voor energieneutrale en duurzame infrastructuur en vervoermiddelen zal daarbij verder toenemen. Als overheid, uitvoeringsorganisaties en inspectie moeten we zorgen dat we klaar zijn voor

deze ontwikkelingen en onze infrastructuur en regelgeving hier tijdig op aanpassen. Daarbij draagt het actief inzetten op deze ontwikkelingen bij aan de bereikbaarheid, veiligheid en leefbaarheid en biedt het kansen voor de nationale economie. Dit doen we bijvoorbeeld met het uitvoeren van de «Declaration of Amsterdam» en de acties in het kader van het Energieakkoord voor duurzame groei. Zo wordt ingezet op de doorontwikkeling van zelfrijdende voertuigen en een nieuwe brandstoffenmix met biobrandstoffen, waterstof en elektrisch.

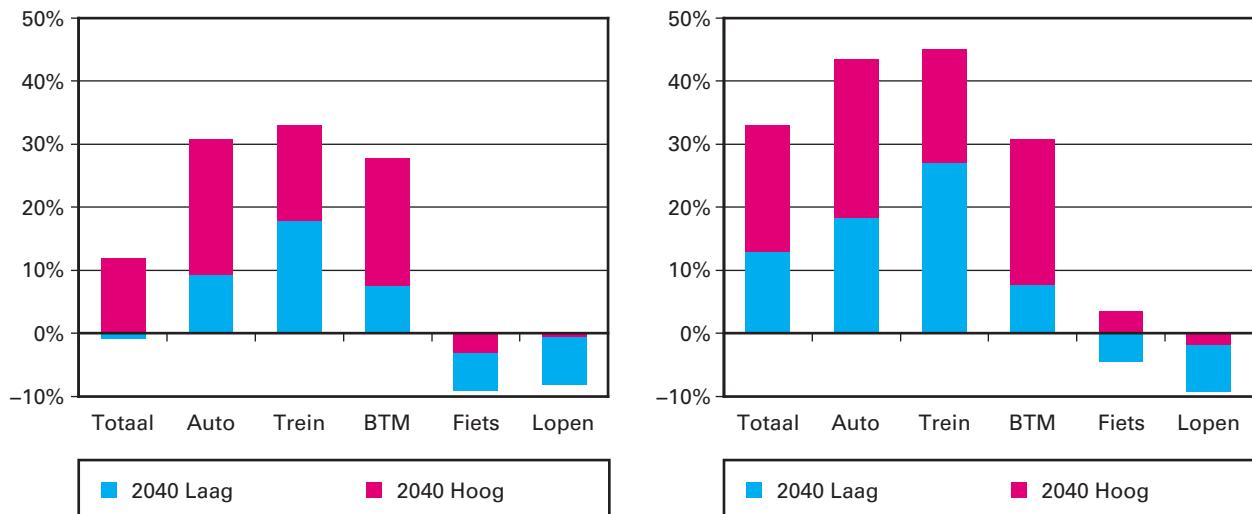
In het goederenvervoer en de logistiek werkt lenM met veel partijen samen aan innovatie en verduurzaming. De organisatie van bedrijfsleven, kennisinstellingen, en overheden, in de topsector logistiek, zetten we steeds meer in voor een samenhangende aanpak van maatschappelijke uitdagingen zoals emissievrije stadslogistiek, betere bereikbaarheid en versterking van vestigingsklimaat en internationale concurrentiepositie. Verduurzaming van het goederenvervoer over water en door de lucht vergt tevens internationale afspraken. Nederland blijft zich daarom in internationaal verband inzetten voor het terugdringen van de uitstoot van zeeschepen, binnenvaartschepen en luchtvaart. Ook na het principebesluit van de internationale maritieme organisatie voor een strenge mondiale zwavelnorm in 2020, een nieuwe stikstofdioxidenorm in 2021 en voor de luchtvaart op afspraken voor een mondial systeem voor CO₂ reductie zoals overeengekomen in Montreal eind 2016.

Naast duurzaamheid en technologische innovatie ziet lenM ook nieuwe vraagstukken op het gebied van veiligheid. Mensen nemen tot op steeds hogere leeftijd deel aan het verkeer en weggebruikers moeten wennen aan nieuwe innovaties. Afgelopen jaren hebben we helaas een stijging in het aantal verkeersdoden gezien. Daarom komt er in 2018 een nieuw Strategisch plan om de volgende stap in verkeersveiligheid te kunnen zetten. Wat betreft de spoorwegen is de inzet te komen tot een Programmabeslissing ERTMS waarmee de realisatiefase start: ERTMS zorgt voor een veiliger spoor, én biedt ook potentiële voordelen op het gebied van betrouwbaarheid, snelheid, capaciteit en grensoverschrijdend treinverkeer.

Op orde houden van de netwerken

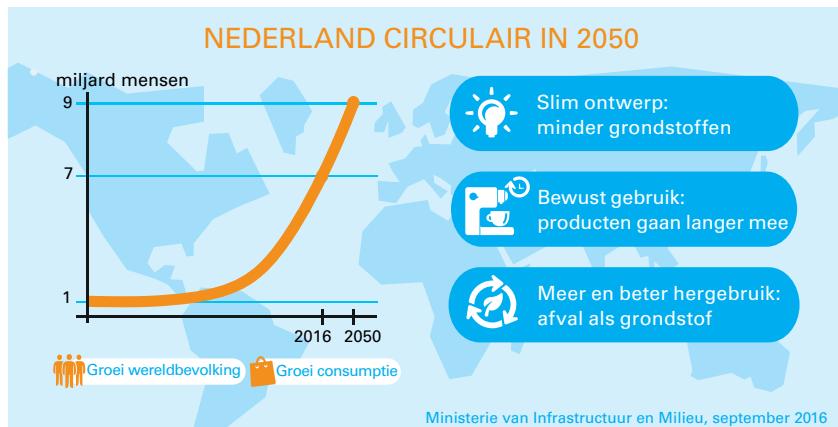
Essentieel voor de bereikbaarheid van Nederland blijft het op orde houden van de capaciteit van onze infrastructuur. Vanwege intensief gebruik en veroudering van het netwerk zal in de komende jaren flink geïnvesteerd worden in renovatie en vervanging van kunstwerken om de infrastructuur beschikbaar te houden voor de gebruiker. Op de korte termijn leidt de toename van het aantal verplaatsingen tot een afname van de betrouwbaarheid van reistijden. Daarom wordt o.a. de werkwijze van Beter Benutten na 2017 voortgezet. Zo wordt met de regio's gewerkt aan een gerichte aanpak voor de korte termijn (2018–2021) die een bijdrage moet leveren aan de oplossing van de stedelijke bereikbaarheidsvraagstukken, maar ook aan de ontwikkeling van nieuwe vervoersconcepten en de reductie van de CO₂ uitstoot. Gegeven de opgave is de verwachting dat het vooral zal gaan om thema's op het gebied van ITS, logistiek, de mobiliteitssector (Mobility as a Service), duurzame mobiliteit en maximaal gebruik van de fiets.

Figuur: ontwikkeling per vervoerwijze naar aantal verplaatsingen (links) en kilometers (rechts) 2014–2040

In 2017 is de Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse (NMCA) opgeleverd, waarin een integraal beeld van de toekomstige ontwikkeling van vraag en aanbod op het gebied van verkeer en vervoer wordt gegeven. De nieuwe NMCA laat zien dat ook op de lange termijn op al onze netwerken de vraag blijft toenemen, zowel bij hoge als lage groei. De belangrijkste knelpunten gaan zich voordoen in en tussen de grote steden en op de goederencorridors. Om deze groei te kunnen faciliteren en vervoersknelpunten te voorkomen is het belangrijk om het MIRT onverkort uit te voeren. In toenemende mate worden hierbij opgaven integraal onderzocht en uitgewerkt, met als voorbeeld de programma-aanpak van de bereikbaarheid van de noord- en zuidvleugel van de Randstad en in Zuid Nederland (SmartwayZ.NL). Daarbij vindt de voorbereiding van hoogfrequent rijden («spoorboekloos rijden») op de eerste corridor uit het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS) plaats, namelijk de corridor Amsterdam – Eindhoven. Dit is de eerste stap waarmee PHS operationeel wordt. Ook onderzoeken we, in vervolg op de actieagenda Schiphol, hoe we gezien de grote groei van de luchtvaart en de capaciteitsontwikkeling de concurrentiepositie van Schiphol kunnen behouden en versterken op een innovatieve, duurzame en veilige manier. Mede doordat de maximaal toegestane 500.000 vliegtuigbewegingen tot en met 2020 in zicht komen, wordt voorbereid op de gevolgen van de groei voor onder meer veiligheid, hinder voor de omgeving, de grensbewaking en de infrastructuur van de luchthaven. Zo wordt bijvoorbeeld hard gewerkt aan de openstelling van Lelystad Airport in april 2019.

Circulaire Economie: duurzaam omgaan met grondstoffen

Het Rijk heeft de ambitie om te komen tot een reductie van het nationale verbruik van primaire grondstoffen van 50% in 2030, als tussenstap naar een volledig circulaire economie in 2050. Strategische doelen daarbij zijn:

- Niet-duurzame grondstoffen vervangen door duurzame grondstoffen;
- Producten en grondstoffen langer in gebruik houden;
- Ontwikkelen en toepassen van nieuwe circulaire producten en diensten.
- In januari 2017 ondertekenden 180 partijen het Grondstoffenakkoord. Het was het startschot om samen met bedrijven, kennisinstellingen, andere overheden, milieu- en vakbeweging uit te werken hoe we de Nederlandse economie in de toekomst kunnen laten draaien op herbruikbare grondstoffen. Dit jaar stellen we voor de prioriteiten biomassa, voedsel, kunststoffen, maakindustrie bouw en consumptiegoederen concrete plannen vast. Dat wil zeggen: de stappen die we zetten om te komen tot een volledig circulaire economie in 2050. Vanaf 2018 gaan de plannen in uitvoering, worden de voortgang en de effecten nauwkeurig gevolgd en wordt waar nodig bijgestuurd. Het ministerie zet zich daarnaast in voor een ambitieus Europees beleid op dit vlak.

Uitbanning van Schadelijke stoffen

Sommige stoffen willen we juist zo snel mogelijk uitfaseren uit de economie. Asbest is bijvoorbeeld zo'n stof. Daarom is in december 2016 het actieprogramma Programmatische aanpak asbestdaken aangeboden aan de Tweede Kamer. Met dit plan wordt de sanering versneld op gang gebracht. Vanuit het Rijk wordt de subsidieregeling verwijdering asbestdaken gecontinueerd.

Nederland werkt daarnaast in de EU aan een gezamenlijke aanpak van gevaarlijke stoffen, gericht op versnelling en completering van het stoffenbeleid (hormoonverstorende stoffen, cumulatieproblematiek, nanovorm van stoffen). Ook werken overheid, bedrijfsleven en wetenschap samen in het programma Duurzame Veiligheid 2030. Doel van het programma is te komen tot een vitale chemische sector in een veilige omgeving in 2030.

Naar een eenvoudiger omgevingsrecht

De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. «Ruimte voor ontwikkeling, waarborgen voor kwaliteit» is het motto. De nieuwe wet zorgt voor

minder en overzichtelijke regels, een samenhangende benadering van de leefomgeving, ruimte voor lokaal maatwerk en betere en schnellere besluitvorming. Het nieuwe stelsel biedt de instrumenten en flexibiliteit om toekomstige maatschappelijke opgaven in de leefomgeving te verwezenlijken. De transitie naar duurzame energie, de verandering van het klimaat en de opgaven in krimpgebieden vragen om moderne, inzichtelijke regelgeving die snelheid en zorgvuldigheid combineert. Dit doet het Kabinet door deze uitgangspunten die in de Omgevingswet zijn vormgegeven verder uit te werken in de uitvoeringsregelgeving van de Omgevingswet. En door de digitale ondersteuning van de Omgevingswet te realiseren.

Implementatie

De implementatie van de Omgevingswet is een grote opgave voor de overheden en uitvoeringsorganisaties en essentieel voor het behalen van de doelen van de stelselherziening. Daarom hebben het Rijk, de VNG, het IPO en de UvW in 2015 in een bestursakkoord afgesproken hier samen een interbestuurlijk programma voor op te zetten.

Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) is de digitale ondersteuning van de Omgevingswet. Het DSO is een geordend en verbonden geheel van afspraken, ICT-voorzieningen, registraties gegevensverzamelingen en bronnen. Met dit systeem kunnen initiatiefnemers, belanghebbenden en bevoegd gezag de informatie raadplegen die zij nodig hebben bij het gebruik van de Omgevingswet. Het DSO wordt gefaseerd gerealiseerd. Bij inwerkingtreding van de wet kunnen vergunningen digitaal worden aangevraagd, meldingen digitaal worden gedaan en is er een voorziening waarmee burgers en bedrijven omgevingsdocumenten kunnen raadplegen

Vernieuwing stelsel omgevingsrecht

Invoeringsspoor

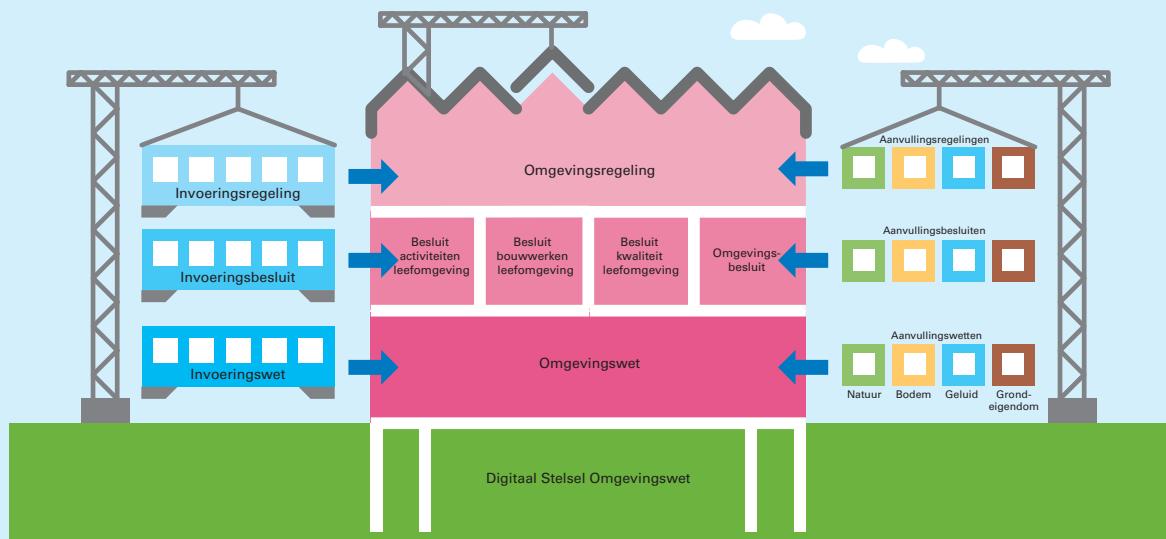
Het invoeringsspoor regelt de overgang van de bestaande naar de nieuwe wet- en regelgeving. Bovendien vult dit spoor het hoofdspoor met enkele essentiële onderdelen aan.

Hoofdspoor

Het nieuwe stelsel bestaat uit de Omgevingswet, vier AMvB's en de Omgevingsregeling. Bij inwerkingtreding gaan het invoerings- en aanvullingsspoor op in het hoofdspoor.

Aanvullingsspoor

De ontwikkeling van wet- en regelgeving in het aanvullingsspoor maakt deel uit van lopende beleidsontwikkelingen op het gebied van natuur, bodem, geluid en grond eigendom.

April 2017

Naar een Nationale Omgevingsvisie (NOVI)

De stijgende bevolking, de blijvende vraag naar mobiliteit en de benodigde klimaattransitie hebben allemaal een ruimtebeslag en vragen daarom om keuzes. De nieuwe Omgevingswet verplicht het rijk een omgevingsvisie op te stellen. Deze Nationale Omgevingsvisie (NOVI) wordt de integrale langetermijnvisie (2030–2050) van het Rijk over de noodzakelijke en de gewenste ontwikkeling naar een duurzame fysieke leefomgeving. De NOVI moet leiden tot afspraken over de noodzakelijke en gewenste vernieuwingen in de fysieke leefomgeving. Dit doen we, door voor de lange termijn doelen te stellen en deze door te vertalen naar de concrete plannen en projecten voor de kortere termijn. Dit doet de overheid niet alleen, maar samen met alle betrokken overheden en andere maatschappelijke organisaties.

Begroting op hoofdlijnen

De onderstaande tabel geeft de belangrijkste wijzigingen in de uitgaven en inkomsten aan ten opzichte van de Eerste suppleaire begroting 2017. Een meer gedetailleerd overzicht van de mutaties per artikel is in de verdiepingsbijlage te vinden.

	Bedragen x € 1.000	art.	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023-2030	2031
Stand ontwerpbegroting 2017										
Nota's van wijziging			7.994.424	8.340.964	8.449.547	8.592.153	8.798.264	8.846.671		
Mutaties 1e suppletoire begroting 2017		- 122.656	186.060	367.566	128.943	128.549			128.811	
Stand 1e suppletoire begroting 2017		7.871.768	8.527.024	8.817.113	8.721.096	8.926.813			8.975.482	
Belangrijkste mutaties Hoofdstuk XII										
Kaderrelevante mutaties Hoofdstuk XII		- 410.680	- 96.365	- 81.220	55.323	19.877	21.979			
1 Elijdrage eID	div.	0	- 2.000	- 2.000	- 2.000	- 2.000	- 2.000	- 13.372	- 1.899	
2 MOC Kustwacht		26	- 1.504	- 6.059	- 6.809	- 7.362	- 6.852	- 6.096	- 38.559	- 3.165
3 Wind op zee		26	5.501	4.368	3.345	4.533				
4 Zoetwatermaatregelen		26	- 9.458	- 9.690	- 12.397					
5 Kasschuif aardobservatie		23		5.000				- 5.000		
6 DBFM conversies		26	- 270.680	- 73.838	- 62.051	60.890	34.566	30.770	227.744	26.382
7 Overboeking GF/PF/BCF										
- Grensoverschrijdend Spoorvervoer		26	- 9.458							
- Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn		26	- 146.881							
Diversen	div.	9.905	- 14.146	- 1.308	- 738	- 837	- 695			
Overige mutaties Hoofdstuk XII										
8 Basisregistratie Ondergrond (BRO)										
- waarvan Infrastructuurfonds		26	- 8.000	- 10.000	- 10.000	- 9.500	- 9.500	- 5.930		
- waarvan Deltafonds		26	8.000	10.000	10.000	9.500	9.500	5.930		
9 Eenvoudig Beter – externe inhuur										
- waarvan dekking uit apparaatsuitgaven		98	- 1.500							
- waarvan dekking uit nominaal en onvoorzien		99	- 6.000							
- overboeking van XII naar IF		26	7.500							
- overboeking van IF naar XII		26		- 5.000	- 2.500					
- apparaatsuitgaven kerndepartement		98		5.000	2.500					
10 Caribisch Nederland – havenprojecten		18		8.705						
		26		- 8.705						
11 Schadeclaims Schiphol		17	2.000							
12 ABP pensioenpremie		99	- 8.384	- 8.384	- 8.384	- 8.384	- 8.384	- 8.384	- 8.384	

		art.	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023-2030	
	Bedragen x € 1.000									
	<i>- Infrastructuurfonds</i>		26	3.912	3.912	3.912	3.912	3.912	31.296	2031
	<i>- Deltafonds</i>		26	1.195	1.195	1.195	1.195	1.195	9.560	3.912
	<i>- Hoofdstuk XII</i>		div.	3.277	3.277	3.277	3.277	3.277	3.277	1.195
13	Loon- en prijsbijstelling	99	- 103.719	- 115.227	- 114.908	- 116.731	- 117.958	- 118.518		
	<i>- waarvan Infrastructuurfonds</i>		26	66.079	73.460	73.636	74.632	73.147	75.033	75.033
	<i>- waarvan Deltafonds</i>		26	10.720	13.825	13.688	14.622	16.577	15.220	15.220
	<i>- waarvan Hoofdstuk XII</i>		div.	26.920	27.942	27.574	27.477	28.234	28.265	
14	Eindejaarsmarge	99	- 17.805							
15	Thermphos	99	27.700							
	Stand ontwerpbegroting 2018		7.461.088	8.430.659	8.735.893	8.776.419	8.946.690	8.997.461		

Ad 1. Door het Ministerie van BZK is in kaart gebracht dat voor de stelselkosten van het programma eID structureel € 16 miljoen is benodigd vanaf 2018. Dit betreft de totale bijdrage vanuit Hoofdstuk XII, het Infrastructuurfonds en het Deltafonds.

Ad 2. De ministeries van IenM, VenJ, EZ, Financiën en Defensie investeren in een Maritiem Operatiecentrum (MOC) voor de Kustwacht. Bij Begroting 2018 worden middelen overgeheveld naar het Ministerie van Defensie. Dekking vindt plaats uit artikelonderdeel 18.11 op het IF. Artikel 26 op Hoofdstuk XII is het voedingsartikel voor de fondsen, daarom loopt deze overboeking via artikel 26.

Ad 3. In het kader van het project Wind op Zee worden er middelen overgeheveld van het Ministerie van EZ naar het Deltafonds (middels het voedingsartikel 26 Hoofdstuk XII). Dit project is onderdeel van de energietransitie naar duurzame energie-bronen in Nederland waarbij windparken op zee worden gebouwd.

Ad 4. Ten behoeve van de uitvoering van Zoetwatermaatregelen door provincies worden voor de jaren 2017 tot en met 2019 middelen overgeheveld naar het Provinciefonds. De BTW componenten voor deze jaren, gekoppeld aan betreffende maatregelen, worden afgedragen aan het BTW-compensatiefonds

Ad 5. Dit betreft een kasschuif om de (tijdelijk) gestegen contributie EUMETSAT op te kunnen vangen. Op basis van een actuele raming van EUMETSAT is een kasschuif (à € 5 miljoen) van 2021 naar 2018 nodig om de budgettaire reeks in overeenstemming met de programmering te krijgen. Het KNMI kan dit niet via de balanspost opvangen, omdat deze in 2016 significant is afgangen. Middels een generale kasschuif wordt dit gefaciliteerd.

Ad 6. Bij Begroting 2018 worden een aantal DBFM conversies verwerkt. Dit betreft de projecten A27/A1 Utrecht – Eemnes – Bunschoten, Capaciteitsuitbreiding Sluis Eefde, N18 Varsseveld – Enschede en SAA A6 Almere. De budgettaire reeksen worden omgezet om aan de beschikbaarheidsvergoedingen te kunnen voldoen. Daarnaast wordt het niet DBFM gedeelte van Aanleg naar Geïntegreerde Contractvormen overgeheveld vanuit het oogpunt van integrale verantwoording van het project.

Ad 7. Dit betreft overboekingen naar het Provinciefonds, het Gemeente-fonds en het BTW-compensatiefonds in het kader van het Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP) (€ 147 miljoen) en Grensoverschrijdend Spoorvervoer (€ 9 miljoen).

Ad 8. Bij de Begroting 2018 worden op het Infrastructuurfonds en Deltafonds middelen vrijgemaakt voor de Basisregistratie Ondergrond (BRO). De vrijgemaakte middelen worden gereserveerd op het Deltafonds en trachtegewijs naar Hoofdstuk XII overgeheveld waar de uitgaven voor BRO worden verantwoord. Dekking vindt plaats uit artikelonderdeel 18.11 op het IF. Dit betreft de overheveling van het aandeel op het Infrastructuurfonds naar het Deltafonds. Artikel 26 op Hoofdstuk XII is het voedingsartikel en daarom loopt de overboeking via dit artikel.

Ad 9. Ten behoeve van externe inhuur bij het Wetgevingstraject van de Omgevingswet wordt er bij Begroting 2018 in totaal € 7,5 miljoen overgeboekt van Hoofdstuk XII naar het IF in 2017. Deze middelen zijn

benodigd in 2018 en 2019. Daarom wordt dit middels een kasschuif in de juiste jaren gezet.

Ad 10. Voor de havenprojecten Caribisch Nederland is een reservering van € 12 miljoen vanuit de investeringsruimte Vaarwegen getroffen. Bij Begroting 2018 wordt € 8,7 miljoen overgeheveld naar Hoofdstuk XII ten behoeve van de realisatie van de renovatie van haveninfrastructuur op Bonaire.

Ad 11. Om kosten te kunnen dekken voor onder andere (schade)claims en de isolatie van woningen, die ontstaan door overvliegende vliegtuigen, worden er bij (regionale) luchtvaartmaatschappijen middels heffingen gelden geïnd. Dit betreft de kosten ten behoeve van schadeclaims Schiphol.

Ad 12. Per 1 januari 2017 heeft het ABP de pensioenpremie verhoogd. De middelen die ter compensatie van de pensioenpremiestijging aan de begroting Hoofdstuk XII zijn toegevoegd, worden toegedeeld naar de diverse artikelen op Hoofdstuk XII en de fondsen.

Ad 13. Jaarlijks wordt besloten of de overheidsuitgaven van de Rijksbegroting gecorrigeerd worden voor loon- en prijsontwikkelingen. Dit betreft de loonbijstelling en prijsbijstelling tranche 2017 die nader wordt toegedeeld binnen de begrotingen Hoofdstuk XII en de fondsen.

Ad 14. Bij de Eerste suppleaire begroting was de eindejaarsmarge 2016 al toegekend en (voorlopig) technisch op artikel 99 geplaatst. Deze mutatie betreft de toedeling aan de diverse artikelen.

Ad 15. Het Rijk reserveert € 27,7 miljoen voor de complexe sanering van het Zeeuwse industrieterrein Thermphos in Zeeland, naar aanleiding van het advies van de Commissie onderzoek sanering Thermphos ([TK 29 826, nr. 90](#)). Een bijdrage is voorwaardelijk aan het bereiken van een totaalakkoord met de provincie Zeeland en het havenbedrijf, waarbij zij eenzelfde financiële bijdrage leveren. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu treedt op als beleidsverantwoordelijk departement namens het Rijk, waarbij de onafhankelijkheid van de toezichthouder wordt geborgd.

Overzicht niet-juridische verplichte uitgaven en bestemming

Op verzoek van de Tweede Kamer wordt inzicht gegeven in de niet-juridisch verplichte uitgaven per beleidsartikel. Hiermee wordt de budgetflexibiliteit in de begroting beter inzichtelijk gemaakt en valt af te leiden welk deel van de geraamde uitgaven budgetair-technisch gezien beschikbaar is voor alternatieve besteding. Het percentage en het bedrag niet-juridisch verplichte uitgaven per beleidsartikel worden bepaald op basis van het percentage «juridisch verplicht» uit de budgettaire tabellen van de beleidsartikelen. In de kolom «Bestemming van de niet juridische verplichte uitgaven» wordt het niet verplichte bedrag opgesplitst naar de bestemming van de uitgaven.

Overzicht niet-juridische verplichte uitgaven en bestemming (bedragen x € 1.000)

Art. nr.	Naam artikel	Juridisch verplicht	Niet-juridisch verplichte uitgaven	Bestemming van de niet-juridisch verplichte uitgaven
11	Integraal waterbeleid (€ 44.986)	€ 39.964 (89%)	€ 5.022 (11%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 973 voor opdrachten algemeen waterbeleid (watereducatie, watercoalitie, bijdrage OLO, doelmatig waterbeheer en Publiekscampagne Ons Water). • € 606 voor opdrachten ter ondersteuning van water internationaal. • € 425 voor opdrachten waterveiligheid. • € 1.272 voor opdrachten waterkwaliteit. • € 418 voor opdrachten op het gebied van grote oppervlakte wateren. • € 1.328 voor overige uitgaven.
13	Ruimtelijke ontwikkeling (€ 131.496)	€ 125.618 (96%)	€ 5.878 (4%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 942 voor opdrachten ruimtelijk beleid (krimp, stedelijke herverkaveling, grondeigendom). • € 979 voor opdrachten ruimtelijk ontwerp (werkprogramma college van Rijksadviseurs, Gouden Piramide, Atelier Making Projects). • € 275 voor opdrachten Klimaat adaptatieGeo informatie. • € 548 voor opdrachten Geo informatie. • € 241 voor aardbevingsdossier Groningen/ programma's Utrecht en Brainport Eindhoven/ Metropool Amsterdam/ Wonen en Vliegen. • € 679 voor opdrachten Drinkwater en waterketen. • € 1.251 voor opdrachten Bodem en Energie. • € 163 NEN normering en Milieu Effecten Rapportage. • € 800 voor het nader uitwerken van de uitgangspunten van de Omgevingswet in uitvoeringsregelgeving en – wetgeving.
14	Wegen en verkeersveiligheid (€ 36.725)	€ 29.734 (81%)	€ 6.991 (19%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 1.054 voor diverse opdrachten/onderzoeken t.b.v. wegmaatregelen, het verduurzamen van mobiliteit en ERRU. • € 1.900 voor opdrachten Beter Benutten voor diverse onderzoeken, communicatie, gedrag en vraagbeïnvloeding, fietsbeleid en Intelligent Transport Systemen. • € 4.037 voor diverse onderzoeken verkeersveiligheid en verkeersveiligheidcampagnes.
16	Openbaar Vervoer en Spoor (€ 18.622)	€ 15.813 (85%)	€ 2.809 (15%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 500 voor het project Nationale Data Openbaar Vervoer (NDOV). • € 200 voor Taken werkagenda Nationaal Openbaar Vervoer Beraad (NOVB) OV-Chipkaart. • € 300 voor het uitvoeren van activiteiten ter ondersteuning van beheer- en vervoerconcessie. • € 1.809 voor diverse opdrachten/onderzoeken t.b.v. uitvoering van de Lange Termijn Spooragenda (LTSA), toegankelijkheid en het creëren van een gelijk speelveld van het Openbaar Vervoer.
17	Luchtvaart (€ 15.162)	€ 12.352 (81%)	€ 2.810 (19%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 2.810 voor diverse opdrachten/onderzoeken m.b.t. luchtvaartveiligheid, luchthavenontwikkeling, luchtverkeer en economie en luchtvaartpolitiek.
18	Scheepvaart en Havens (€ 25.396)	€ 24.211 (95%)	€ 1.185 (5%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 1.185 voor opdrachten en onderzoeken Scheepvaart en Havens met betrekking tot bevorderen duurzame binnenvaart, vernieuwen internationale regelgeving, Caribisch Nederland activiteiten en onderzoek naar klimaat, luchtkwaliteit en duurzame zeevaart.

Art. nr.	Naam artikel	Juridisch verplicht	Niet-juridisch verplichte uitgaven	Bestemming van de niet-juridisch verplichte uitgaven
19	Klimaat (€ 66.915)	€ 62.683 (94%)	€ 4.232 (6%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 173 uitvoering klimaatagenda. • € 46 uitvoering industrie. • € 26 incidentele subsidies klimaat. • € 588 vrijwillige bijdragen aan (inter)nationale organisaties. • € 128 cofinanciering Interreg. • € 300 diverse internationale missies. • € 603 uitvoering HGIS. • € 118 uitvoering niet-HGIS. • € 2.250 DGMI-brede projecten.
20	Lucht en Geluid (€ 34.729)	€ 33.729 (97%)	€ 1.000 (3%)	• € 1.000 Uitvoering Slimme Gezonde Stad.
21	Duurzaamheid (€ 19.719)	€ 16.125 (82%)	€ 3.594 (18%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 218 uitvoering Duurzaamheids-instrumentarium. • € 3.204 uitvoering duurzame productketens. • € 172 uitvoering Natuurlijk Kapitaal.
22	Omgevingsveiligheid en Milieurisico's (€ 34.937)	€ 30.049 (86%)	€ 4.888 (14%)	<ul style="list-style-type: none"> • € 1.831 Uitvoering Veiligheid Chemische Stoffen. • € 1.161 Uitvoering veiligheid inrichtingen en bedrijven. • € 1.405 Uitvoering Veiligheid Bedrijven en Transport. • € 491 diverse subsidies.
23	Meteorologie, seismologie en aardobservatie (€ 50.508)	€ 50.508 (100%)	€ 0 (0%)	–
24	Handhaving en toezicht (€ 103.314)	€ 103.314 (100%)	€ 0 (0%)	–
25	Brede doeluitkering (€ 881.588)	€ 881.588 (100%)	€ 0 (0%)	–
26	Bijdrage investerings- fondsen (€ 6.595.335)	€ 6.595.335 (100%)	€ 0 (0%)	–
Totaal	€ 8.059.432	€ 8.021.023	€ 38.409	–

Meerjarenplanning Beleidsdoorlichtingen

In onderstaande tabel is de meerjarenplanning van de beleidsdoorlichtingen opgenomen.

Artikel	realisatie	planning					Geheel artikel?
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Artikel 11 Waterkwantiteit						X	Ja
Waterkwaliteit							
Artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling					X		Ja
Artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid		X					Ja
Artikel 16 Openbaar vervoer en Spoor			X				Ja
Artikel 17 Luchtvaart overig		X					Ja
Artikel 18 Scheepvaart en havens	X					X	Ja
Artikel 19 Klimaat		X					Ja
Artikel 20 Lucht			X				Nee
Artikel 20 Geluid				X			Nee
Artikel 21 Duurzaamheid				X			Ja
Artikel 22 Externe veiligheid en risico's		X					Ja
Artikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie			X				Ja
Artikel 24 Handhaving en toezicht				X			Ja

De Brede doeluitkering (artikel 25) en de bijdrage investeringsfondsen (artikel 26) worden zoveel mogelijk meegenomen in de doorlichtingen van de beleidsartikelen. De instrumentering en normering ten behoeve van handhaving en toezicht van het beleid wordt bij de doorlichting van de beleidsartikelen meegenomen. De doorlichting van beleidsartikel 24 betreft de keuzes die in het handhavings- en toezichtbeleid door de ILT kunnen worden gemaakt.

Het meest recente overzicht van de realisatie van beleidsdoorlichtingen staat op de website van de Rijksbegroting³. Voor een verdere onderbouwing van de meerjarenprogrammering zie bijlage 5 Evaluatie en overig onderzoek.

Overzicht risicoregelingen

In het overzicht van risicoregelingen worden garanties en/of achterborgstellingen opgenomen die een departement verstrekt aan derden buiten de sector Overheid. Een garantie is een voorwaardelijke financiële verplichting van de overheid aan een derde buiten de overheid, die pas tot uitbetaling komt als zich bij de wederpartij een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico) voordoet. Bij het Ministerie van IenM is sprake van twee van dergelijke garantieregelingen: het borgstellingskrediet

³ <http://www.rijksbegroting.nl/2015/verantwoording/jaarverslag>.

Bodemsanering MKB. Daarnaast is het kabinet bereid tot een garantstelling Winair.

Het borgstellingkrediet Bodemsanering MKB betreft de mogelijkheid voor een ondernemer in het midden- en kleinbedrijf, met onvoldoende middelen of te weinig zekerheden voor krediet bij een bank, om een borgstelling voor een gedeelte van het benodigde budget voor bodemsanering aan te vragen. Het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB is mede naar aanleiding van deze evaluatie in 2016 beëindigd. In 2018 wordt alleen nog garant gestaan voor een lopende garantie ter grootte van € 397.000. De garanties Bodemsanering MKB lopen af naar nul over de looptijd tot en met 2027.

Het kabinet is – met inachtneming van het toetsingskader risicoregelingen – bereid om in 2018 een garantstelling te verlenen aan luchtvaartmaatschappij Winair. Het gaat om een garantstelling voor een lening van maximaal € 23 mln. Winair is bezig met het vervangen van een aantal vliegtuigen in haar vloot, waarvoor externe financiering moet worden aangetrokken. Winair zorgt voor duurzame, frequente, veilige en betaalbare verbindingen naar St. Eustatius en Saba. Momenteel wordt deze garantstelling nader uitgewerkt, op basis van genoemde toetsingskader. Wanneer hierover volledige overeenstemming is met betrokken partijen, wordt uw Kamer hierover per brief nader geïnformeerd, inclusief het toetsingskader risicoregelingen.

Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)									
Artikel	Omschrijving	Uitstaande garanties 2016	Geraamde te verlenen 2017	Geraamd te vervallen 2017	Uitstaande garanties 2017	Geraamde te verlenen 2018	Geraamd te vervallen 2018	Uitstaande garanties 2018	Garantieplafond
Artikel 13	MKB Krediet	436	0	0	397	0	0	397	0
Artikel 17	Winair	0	0	0	0	23.000	0	23.000	0
Totaal		436	0	0	397	23.000	0	23.397	0

¹ De risicovoorziening van € 11,5 miljoen is getroffen op het Infrastructuurfonds

Overzicht uitgaven en ontvangsten garanties (bedragen x 1.000)									
Artikel	Omschrijving	Uitgaven 2016	Ontvangsten 2016	Stand risicovoortziening 2016	Saldo 2016	Uitgaven 2017	Ontvangsten 2017	Stand risicovoortziening 2017	Saldo 2017
Artikel 13	MKB Krediet	0	0	0	0	0	0	0	0
Artikel 17	Winair	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal		0	0	0	0	0	0	0	0

¹ De risicovoorziening van € 11,5 miljoen is getroffen op het Infrastructuurfonds

3. DE BELEIDSARTIKELEN

Beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid

Het op orde houden van een duurzaam watersysteem tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten, waardoor Nederland droge voeten heeft, over voldoende zoetwater beschikt en schoon (drink)water heeft en kan blijven gebruiken, nu en in de toekomst.

(Doen) uitvoeren

Vanuit de begroting Hoofdstuk XII wordt bijgedragen aan het Deltafonds (zie extracomptabiele verwijzingen). Vanuit het Deltafonds worden maatregelen en voorzieningen op het gebied van waterveiligheid (artikel 1), zoetwatervoorziening (artikel 2), beheer, onderhoud en vervanging (artikel 3) en waterkwaliteit (artikel 7) bekostigd. De rol (doen) uitvoeren heeft betrekking op taken binnen de beleidsdomeinen waterveiligheid, zoetwatervoorziening, waterkwaliteit en waterkwantiteit:

- Waterveiligheid. Het waarborgen van de bescherming door primaire waterkeringen langs het kust- en IJsselmeergebied en de rivieren volgens het wettelijk niveau; alsmede het dynamisch handhaven van de kustlijn, conform herziene basiskustlijn 2012 en handhaving kustfundament.
- Waterveiligheid en Zoetwatervoorziening. Het (doen) uitvoeren van verkenningen en planuitwerkingen.
- Waterveiligheid en Waterkwaliteit. Het (doen) uitvoeren van aanlegprojecten, zoals het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), Ruimte voor de Rivier, de Maaswerken (alle waterveiligheid) en het Verbeterprogramma Waterkwaliteit Rijkswateren (waterkwaliteit).
- Waterveiligheid, Waterkwantiteit en Waterkwaliteit. Het (doen) uitvoeren van beheer, onderhoud en vervanging.

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van het integrale waterbeleid, voor het Deltaprogramma en het toezicht op de uitvoering van de gerelateerde wet- en regelgeving. Ook is de Minister verantwoordelijk voor het verbeteren van de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de bestuurlijke organisatie en het instrumentarium ten behoeve van het waterbeleid. De rol «regisseren» heeft in dit artikel betrekking op taken binnen de beleidsdomeinen waterkwantiteit, zoetwatervoorziening, waterkwaliteit en innovatie en exportbevordering.

- Waterkwantiteit en Zoetwatervoorziening. Het zorgen voor het ontwikkelen en implementeren van integraal waterbeleid in een aanpak gericht op de gebieden met grote Rijkswateren. Het realiseren van een maatschappelijk afgewogen verdeling van water en het daartoe zo te beheren hoofdwatersysteem dat wateroverlast en -tekort worden voorkomen. Het zorgen voor kaders en instrumentarium voor regionale afwegingen om het regionale watersysteem op orde te brengen en te houden. Deze aanpak is onder andere terug te vinden in het Nationaal Waterplan 2016–2021 (Kamerstukken II 2014–2015, [31 710, nr. 35](#)) en het Beheer- en Ontwikkelprogramma voor de Rijkswateren 2016–2021⁴.
- Waterkwaliteit. Het ontwikkelen van beleid ten behoeve van het bereiken van een goede ecologische en chemische waterkwaliteit van de oppervlakewateren in de Rijkswateren van de stroomgebieden van

⁴ <https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/beheer-en-ontwikkeling-rijkswateren/beheer-ontwikkelplan-rijkswateren.aspx>

de Rijn, Maas, Schelde, Eems. De uitvoering gericht op het behalen van een goede chemische en kwantitatieve toestand van de grondwateren in de vier stroomgebieden conform de voorschriften zoals opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (KRW), om in drie planperiodes uiterlijk in 2027 aan de Europese verplichtingen te voldoen.

- Nederlands deel van de Noordzee. Het gaat hier om het ontwikkelen van beleid en het nemen van maatregelen voor het bereiken van een gezonde zee met een duurzaam gebruik in het Nederlandse deel van de Noordzee. Dit gebeurt in samenwerking en samenhang met de andere Noordzeelanden, conform de vereisten zoals opgenomen in de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. De coördinerende verantwoordelijkheid voor de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) ligt bij de Minister van IenM, tezamen met de Minister van EZ voor zover het aangelegenheden betreft die mede tot zijn verantwoordelijkheid behoren.
- Innovatie en exportbevordering. Het ontwikkelen van beleid, onder andere ten behoeve van de Topsector Water, gericht op het ontwikkelen van kennis, het bevorderen van innovatie en het versterken van de samenwerking tussen het bedrijfsleven, de kennisinstellingen en de overheid (de gouden driehoek) om de internationale concurrentiekracht van het Nederlandse bedrijfsleven te versterken. Hierbij wordt een sterke thuismarkt (kennis en innovatie) gekoppeld aan een concurrerend Nederland in het buitenland. Voor dit laatste gaat het daarbij onder meer om het ontvangen van buitenlandse delegaties en het organiseren en uitvoeren van bilaterale handelsmissies.
- Daarnaast regisseert de Minister de afstemming van het waterbeheer met de landen rondom de Noordzee en met de buurlanden bovenstrooms gelegen in de stroomgebieden van Rijn, Maas, Schelde en Eems.
- Ten slotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op de beleidsterreinen waterkwantiteit en waterkwaliteit (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Algemene Doelstelling

Waterkwantiteit

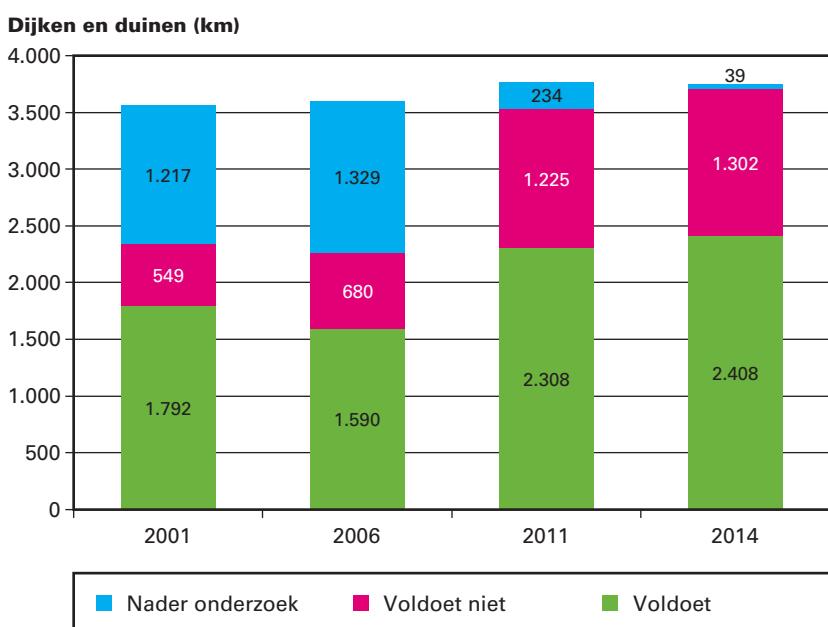
Hieronder zijn de beleidsmatige indicatoren en kengetallen voor waterkwantiteit opgenomen. In productartikelen 1, 2 en 3 van het Deltafonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

Ongeveer 60% van ons land zou regelmatig onder water staan als er geen dijken en duinen zouden zijn. In dit gebied wonen negen miljoen mensen en wordt 70% van ons BNP verdiend. Maatschappelijk gezien is aandacht voor de waterveiligheid dus van cruciaal belang voor de leefbaarheid en de economie van Nederland (Kamerstukken II, 2015–2016, [34 436, nr. 3](#)).

Indicator één en twee: waterveiligheid (droge voeten)

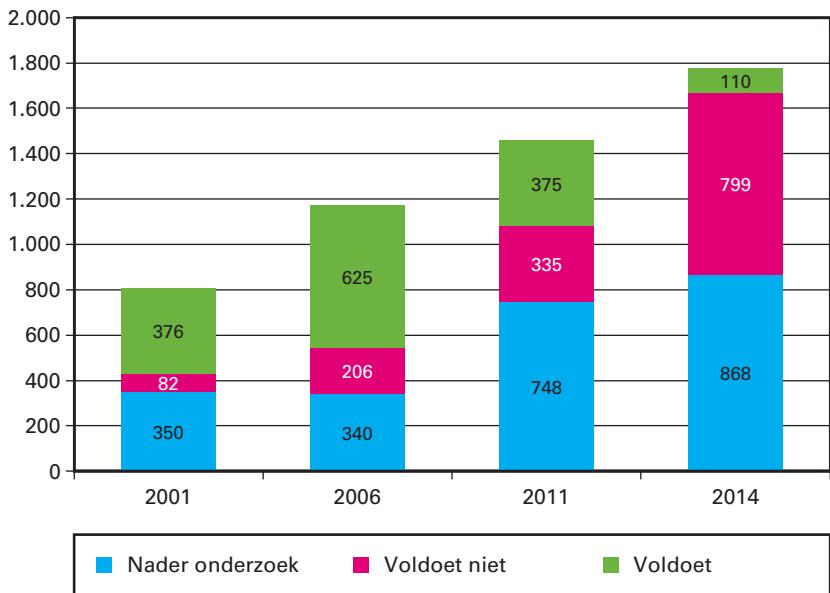
Onderstaande indicatoren geven weer hoe het is gesteld met het aantal kilometers dijken en duinen en het aantal kunstwerken die zorgen voor waterveiligheid in Nederland. De cijfers zijn gebaseerd op de toetsronden uit 2001, 2006, 2011 en de verlengde derde toetsing uit 2014. Conform de Waterwet wordt periodiek getoetst of de primaire waterkeringen voldoen aan de wettelijke veiligheidsnormen. Deze toetsing wordt door de beheerder uitgevoerd volgens het door de Minister vastgestelde wettelijk toetsinstrumentarium. Indien een kering niet aan de norm voldoet, worden maatregelen getroffen.

In 2013 is de Verlengde Derde Toetsronde Primaire Waterkeringen (LRT3+) gehouden. Deze toetsing kwam voort uit de derde toetsing uit 2011, met als bedoeling om zoveel mogelijk de categorie die bij de derde toetsing het oordeel «nader onderzoek nodig» had gekregen weg te werken. In 2014 is hierover aan de Tweede Kamer gerapporteerd met als belangrijkste conclusie dat voor circa 80% van de dijken en duinen het oordeel «nader onderzoek nodig» nu is omgezet in een definitief oordeel, wat eveneens geldt voor bijna 70% van de kunstwerken (Kamerstukken II 2013–2014, 31 710, nr. 32). De waterkeringen en kunstwerken die bij de laatst gehouden toetsing niet aan de toen vigerende norm voldeden, worden in de nabije toekomst versterkt. Ongeveer de helft hiervan heeft reeds een plek in lopende verbeterprogramma's, zoals HWBP-2, Ruimte voor de Rivier en Maaswerken. De overige afgekeurde keringen uit de derde en verlengde derde toetsing krijgen een plek in het hoogwaterbeschermingsprogramma(HWBP), mits wordt voldaan aan de subsidiecriteria. In 2017 is de nieuwe ronde beoordelen op veiligheid gestart, gebaseerd op de nieuwe normering (Kamerstukken II, 2015–2016, 34 436, nr. 2). Over de resultaten van deze beoordeling wordt in 2023 gerapporteerd aan de Eerste en Tweede Kamer.

Bron: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2014

Kunstwerken (aangemerkt als primaire waterkering in aantalen)

Bron: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2014

Indicatoren Watermanagement

In het kader van de nieuwe meerjarige prestatieafspraken (2018 – 2021) tussen de directoraten-generaal en Rijkswaterstaat over het Beheer en Onderhoud, is gekozen voor een nieuwe indicator die beter aansluit bij de beleidsdoelstellingen voor de waterhuishouding van het Hoofdwatersysteem. De oude indicatoren «Beschikbaarheid Streefpeilen voor Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal, IJsselmeer en Haringvliet» en «Spuiende kunstwerken en stuwen kunnen te allen tijde worden geopend» zijn vervangen door een indicator «Waterhuishouding op orde». Hierbij wordt gemonitord op alle peilgereguleerde rijkswateren en in alle jaargetijden. Naast het reguliere peilbeheer toont deze indicator ook in hoeverre wateroverlast en -tekorten met de infrastructuur voorkomen kunnen worden en de verzilting bestreden wordt.

De nieuwe indicator toont in hoeverre de «Waterhuishouding op orde» is, door de functievervulling van de vier onderliggende hoofdwatersysteem-functies te meten:

- Peilhandhaving Kanalen en Meren
- Hoogwaterbeheersing Kanalen
- Waternaanvoer bij droogte
- Zoutindringing tegengaan

De streefwaarde voor deze nieuwe Indicator («Waterhuishouding op orde») is gesteld op 100%. De functievervulling van de vier onderliggende deelfuncties wordt op basis van de prestatieafspraken gewogen per watersysteem (netwerkschakel) meegenomen in de berekening van de totaalscore. De totaal-PIN scoort lager dan 100% zodra overlast ontstaat door het onvoldoende realiseren van afspraken die zijn vastgelegd in Waterakkoorden en Peilbesluiten.

Indicatoren Watermanagement			
Indicator	Realisatie 2016	Streefwaarde 2017	Streefwaarde 2018
Tot en met 2017:			
- Beschikbaarheid streefpeilen voor Noordzeekanaal/ Amsterdam-Rijnkanaal, IJsselmeer en Haringvliet	100%	90%	-
- De spuiende kunstwerken en stuwen kunnen te allen tijde worden geopend	99,8%	100%	-
Vanaf 2018:			
- Waterhuishouding op orde in alle peilgereguleerde rijkswa- teren (2)	-	-	100%

Bron: Rijkswaterstaat, 2017

Waterkwaliteit (schoon (drink)water)

Over de ecologische en chemische kwaliteit van de oppervlaktewateren in de stroomgebieden van de Rijn, Maas, Schelde en Eems en het bereiken van een goede chemische en kwantitatieve toestand van de grondwateren in de vier stroomgebieden, wordt de Tweede Kamer jaarlijks geïnformeerd via «De Staat van Ons Water»⁵. Omdat de Kaderrichtlijn Water werkt met planperiodes, is een volledige beschrijving van de toestand alleen om de zes jaar mogelijk. Het PBL rapporteert op verzoek van de Minister van IenM in het Compendium voor de Leefomgeving jaarlijks op basis van de beschikbare gegevens over waterkwaliteit.

Integraal waterbeleid

Over de voortgang van het integraal waterbeleid wordt vanaf 2016 jaarlijks gerapporteerd in «De Staat van Ons Water». Meer specifieke resultaatinformatie over het waterkwantiteitsbeleid wordt jaarlijks door de waterschappen gepubliceerd in de «Waterschapsspiegel»⁶.

Per 1 januari 2017 is de nieuwe normering primaire waterkeringen (Kamerstukken II, 2015–2016, 34 436, nr. 6) in werking getreden. De bijhorende regeling voor de beoordeling van de veiligheid van primaire waterkeringen, een wijziging van het Waterbesluit en aanpassing van de subsidieregeling voor de versterking van de primaire keringen zijn ook in werking getreden. Het doel is dat in 2050 alle primaire keringen aan de nieuwe normen voldoen. De primaire waterkeringen in Nederland worden in een cyclus van 12 jaar beoordeeld op basis van de voorschriften die de Minister heeft gesteld in de Regeling veiligheid primaire waterkeringen. In 2017 zijn beheerders gestart met de beoordelingsronde op basis van nieuwe normen waterveiligheid. De keringbeheerders zullen de resultaten van de beoordeling rapporteren aan de Minister. Deze rapportage kan doorlopend plaatsvinden. Nadat de ILT heeft geconcludeerd dat de beheerder de beoordeling conform de voorschriften heeft uitgevoerd, kan de beheerder keringen die niet aan de norm voldoen aanmelden bij het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Programmering in het HWBP vindt plaats op basis van urgentie, waarbij de meest urgente dijkversterkingen het snelst in uitvoering gaan. In 2023 zal de Minister de Tweede Kamer informeren over de landelijke beoordelingsronde. Na deze ronde volgen nog twee beoordelingsrondes (in 2035 en 2047) waarin

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/05/26/de-staat-van-ons-water>

⁶ <https://www.waterschapsspiegel.nl/>

verfijning van het veiligheidsbeeld mogelijk is en actuele inzichten kunnen worden meegenomen.

Beleidwijzigingen

art. 11 Integraal waterbeleid (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	54.638	93.891	32.273	31.678	31.810	31.972	41.875
Uitgaven:	48.869	56.431	44.986	44.310	44.312	43.974	41.875
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			89%				
11.01 Algemeen waterbeleid	36.167	42.901	33.499	32.560	32.422	32.781	30.707
11.01.01 Opdrachten	6.630	13.478	5.378	4.423	4.267	5.716	5.947
11.01.02 Subsidies	11.358	11.612	12.632	12.632	12.642	11.602	8.802
– Partners voor Water (HGIS)	11.308	11.541	11.602	11.602	11.602	11.602	8.802
– Overige subsidies	50	71	1.030	1.030	1.040	0	0
11.01.03 Bijdrage aan agentschappen	17.325	17.074	15.489	15.505	15.513	15.463	15.958
– waarvan bijdrage aan RWS	16.801	16.624	15.029	15.045	15.053	15.053	15.548
– waarvan bijdrage aan KNMI	524	450	460	460	460	410	410
11.01.04 Bijdrage aan medeoverheden	854	737	0	0	0	0	0
11.02 Waterveiligheid	3.001	3.168	3.011	3.010	3.011	3.011	3.011
11.02.01 Opdrachten	3.001	3.168	3.011	3.010	3.011	3.011	3.011
11.03 Grote oppervlaktewateren	2.575	3.351	2.429	2.479	2.529	2.579	2.554
11.03.01 Opdrachten	2.575	3.351	2.429	2.479	2.529	2.579	2.554
11.04 Waterkwaliteit	7.126	7.011	6.047	6.261	6.350	5.603	5.603
11.04.01 Opdrachten	4.002	4.126	4.227	3.946	3.960	4.013	4.013
11.04.02 Subsidies	478	644	400	400	400	400	0
11.04.04 Bijdrage aan medeoverheden	972	350	325	500	500	0	0
11.04.05 Bijdrage aan internationale organisaties	1.674	1.891	1.095	1.415	1.490	1.190	1.590
Ontvangsten	248	3.043	0	0	0	0	0

Budgettaire gevolgen van beleid

Extracomptabele verwijzingen naar artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds	328.869	220.496	234.708	470.793	506.367
Andere ontvangsten van artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds	197.844	162.258	189.557	155.170	151.456
Totale uitgaven op artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds	526.713	382.754	424.265	625.963	657.823
<i>waarvan</i>					
1.01 Grote projecten waterveiligheid	35.422	233.226	266.319	58.991	134.702
1.02 Overige aanlegprojecten waterveiligheid	169.799	147.008	155.556	563.972	520.621
1.03 Studiekosten	4.492	2.520	2.390	3.000	2.500
Extracomptabele verwijzingen naar artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds	18.822	33.913	49.672	41.586	458
Andere ontvangsten van artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds	3.041	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds	21.863	33.913	49.672	41.586	458
<i>waarvan</i>					
2.01 Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0
2.02 Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	18.913	30.963	46.122	41.471	458
2.03 Studiekosten	2.950	2.950	3.550	115	0
Extracomptabele verwijzingen naar artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds	188.765	178.148	111.575	122.821	190.533
Andere ontvangsten van artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds	188.765	178.148	111.575	122.821	190.533
<i>waarvan</i>					
3.01 Watermanagement	7.111	7.083	7.083	7.083	7.083
3.02 Beheer, onderhoud en vervanging	181.654	171.065	104.492	115.738	183.450

Extracomptabele verwijzingen naar artikel 4 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 4 Experimenteren cf. art. III Deltawet van het Deltafonds	0	0	0	0	0
Andere ontvangsten van artikel 4 Experimenteren cf. art. III Deltawet van het Deltafonds	47.730	217.358	233.980	216.936	44.729
Totale uitgaven op artikel 4 Experimenteren cf. art. III Deltawet van het Deltafonds	47.730	217.358	233.980	216.936	44.729
waarvan					
4.01 Experimenteerprojecten	0	0	0	0	0
4.02 Geïntegreerde contractvormen/PPS	47.730	217.358	233.980	216.936	44.729

Extracomptabele verwijzingen naar artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds	29.648	52.397	94.106	73.632	81.311
Andere ontvangsten van artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds	29.648	52.397	94.106	73.632	81.311
waarvan					
7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water	25.676	46.975	67.391	63.682	72.861
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	777	777	21.170	0	0

Extracomptabele verwijzingen

11.01 Algemeen Waterbeleid

Het opdrachtenbudget is grotendeels juridisch verplicht. Dit heeft betrekking op de betaling van verplichtingen die tot en met 2017 zijn aangegaan, waaronder de versterking van de icoonwaarde van de Afsluitdijk, en op de structurele uitwerking van de wettelijke taken op basis van de Waterwet. Het restant heeft vooral betrekking op de uitwerking van de afspraken in het Bestuursakkoord Water (BAW). De uitgaven voor de subsidies en de agentschapsbijdragen RWS en KNMI zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies en de bijdragen aan medeoverheden hebben een beperkte tijdshorizon en de agentschapsbijdragen hebben een structureel karakter.

11.02 Waterveiligheid

Het opdrachtenbudget is grotendeels juridisch verplicht. Dit heeft betrekking op de betaling van verplichtingen die tot en met 2017 zijn aangegaan en de uitwerking van de wettelijke taken op basis van de Waterwet zoals onder andere de implementatie van de nieuwe normering en de EU-richtlijn Overstromingsrisico's (ROR).

11.03 Grote oppervlaktewateren

De uitgaven voor de opdrachten zijn deels juridisch verplicht. Dit heeft met name betrekking op de betaling van de lopende verplichtingen die aangegaan zijn tot en met 2017.

11.04 Waterkwaliteit

Een deel van het opdrachtenbudget is juridisch verplicht. Dit heeft betrekking op de betaling van diverse kleine verplichtingen die tot en met 2017 zijn aangegaan. De uitgaven voor de subsidie, de bijdrage aan medeoverheden en de bijdragen aan internationale organisaties zijn volledig verplicht. De subsidie betreft de bijdrage aan het International Groundwater Resources Assessment Centre (IGRAC). De bijdragen aan medeoverheden zijn bestemd voor het samenwerkingsprogramma Lumbricus ten behoeve van een klimaatrobuste inrichting van het bodem- en watersysteem. De bijdragen aan internationale organisaties zijn bestemd voor structurele jaarlijkse contributies voor de internationale riviercommissies en de OSPAR-commissie, die in internationale verdragen zijn opgericht. Daarnaast zijn ze bestemd voor de bijdragen aan VN-organisaties, die onder andere het gevolg zijn van een tweetal Memoranda of Understanding.

Het niet-juridisch verplichte deel op dit artikel heeft met name betrekking op de onder de financiële instrumenten opgenomen opdrachten op het gebied van de uitvoering van een aantal activiteiten. Dat gaat om activiteiten in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW), de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM). Ook heeft het niet-juridisch verplichte deel betrekking op de ondersteuning van de internationale riviercommissies en OSPAR in de voorbereiding en de uitvoering van hun werkzaamheden.

Budgetflexibiliteit

11.01 Algemeen waterbeleid

11.01.01 Opdrachten

In 2018 wordt de jaarlijkse voortgangsrapportage «Staat van Ons Water» gepubliceerd. Hierin wordt gerapporteerd over de uitvoering van het Nationaal Waterplan 2016–2021, het Bestuursakkoord Water uit 2011, het uitvoeringsprogramma van de Beleidsnota Drinkwater en de uitvoering van de Europese richtlijnen over waterkwaliteit, overstromingsrisico's en de mariene strategie.

De Topsector Water is gericht op het ontwikkelen van kennis, het bevorderen van innovatie en het versterken van de samenwerking tussen het bedrijfsleven, de kennisinstellingen en de overheid (gouden driehoek). De ondersteuning van lenM en EZ aan het topteam draagt bij aan het organiseren van werkgroepen, evenementen en communicatiemiddelen zoals de website van Topsector Water⁷. De *Human Capital Agenda* bevordert de instroom van goed gekwalificeerd personeel in de watersector. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan door het uitreiken van beurzen aan waterambassadeurs, het organiseren van het Wereld Water College, het uitwerken van strategisch personeelsmanagement en het uitvoeren van de strategielijn «leven lang leren». *Building with Nature* is voor het Ministerie van lenM een belangrijke ontwikkeling voor waterveiligheidsopgaven. EcoShape onderzoekt hierbij in hoeverre natuurlijke waterveiligheidsoplossingen kunnen bijdragen aan waterveiligheidsopgaven. De kennis die wordt opgedaan wordt uitgewerkt en gedeeld met betrokken partijen, waaronder lenM.

---

⁷ www.topsectorwater.nl

Voor de uitvoering van het project Icoon Afsluitdijk door diverse opdrachtnemers wordt in 2018 het resterende bedrag van € 1,3 miljoen beschikbaar gesteld. Voor het vergroten van het waterbewustzijn vormt het meerjarig communicatieprogramma Ons Water het fundament. Voor deze publiekscampagne vindt jaarlijkse financiering plaats. In 2018 worden uitgaven gedaan voor watereducatie om het waterbewustzijn bij jongeren te stimuleren. Dit gebeurt in samenwerking met de Unie van Waterschappen en met onderwijspartijen.

De watercoalitie ondersteunt diverse maatschappelijke initiatieven die direct of indirect een bijdrage leveren aan een duurzame en doelmatige waterketen.

Aan de Helpdesk Water, onderdeel van de dienst Water, Verkeer en Leefomgeving van RWS, wordt een jaarlijkse bijdrage geleverd. De Helpdesk Water heeft een reguliere taak als kennistransferpunt tussen uitvoering en beleid voor overheden en andere waterprofessionals. Daarnaast wordt ook informatievoorziening over watergerelateerde informatie in het kader van de toekomstige Omgevingswet voorbereid.

Voor de uitvoering van het bestaande Omgevingsloket Online (OLO) wordt een jaarlijkse bijdrage geleverd ten behoeve van water- en omgevingsvergunningen.

Het actualiseren van de uitvoeringsregelingen waterheffingen heeft betrekking op het moderniseren van de tabel afvalwatercoëfficiënt. Er lopen twee trajecten die samenhangen met de toekomstbestendige financiering van het Waterbeheer. De modernisering betreft enerzijds de hoogte van de afvalwatercoëfficiënten die verouderd zijn en anderzijds een vereenvoudiging door het aantal klasse-indelingen terug te brengen en over te stappen op de standaard bedrijfstak indelingen (SBI). Hiervoor wordt onderzocht op welke wijze de huidige indeling kan worden gewijzigd naar een vereenvoudigde indeling. Parallel wordt er onderzoek gedaan om de nieuwe afvalwatercoëfficiënten vast te stellen en wordt gekeken hoe dit in de nieuwe indeling past.

Er wordt gewerkt aan een nieuw Bestuursakkoord Water (BAW) op het gebied van waterkwaliteit, water en klimaat, waterketen, energie/circulaire economie in relatie tot water, financiering en samenwerking.

11.01.02 Subsidies

Vanaf 2018 wordt een subsidie van in totaal € 3,1 miljoen verstrekt aan Deltares voor de bouw van een nieuwe Geocentrifuge. Het totaalbedrag wordt gelijkmatig verdeeld over drie jaar. De GeoCentrifuge is van groot belang voor de instandhouding van de (inter)nationale kennisinfrastructuur op het terrein van water en bodem, waarvoor lenM medeverantwoordelijk is. De Geocentrifuge wordt onder meer gebruikt voor onderzoek aan dijken, kustbescherming, offshore, aardbevingen en natte en droge infrastructuur.

Aan het Instituut Fysieke Veiligheid/IFV is een subsidie verleend ten behoeve van het ontwikkelen van een structurele aanpak waarmee de veiligheidsregio's kunnen zorgen voor een adequate rampenbeheersing bij overstromingen. Deze subsidie van in totaal € 150.000,- is verleend voor de periode van 1 juni 2015 tot en met 31 mei 2017 en is gelijkelijk verdeeld over de jaren 2015, 2016 en 2017.

In 2016 is de nieuwe subsidieregeling gestart van het programma Partners voor Water (PvW) 2016–2021 als opvolger van de subsidieregeling van het programma HGIS Partners voor Water 3. Dit betreft het centrale uitvoeringsprogramma van de (interdepartementale) Internationale Water Ambitie (IWA). Het programma wordt aangestuurd vanuit het Interdepartementale Water Cluster, waarin de drie ministeries BZ, EZ en IenM samenwerken. De uitgaven voor het programma worden via de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) gefinancierd. Voor de uitvoering van het PvW 2016–2021 programma is mandaat verleend aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het budget is onderverdeeld in een deel voor lange termijn samenwerking met zeven Deltalanden, een subsidiedeel ten behoeve van marktbetrekkenheid en samenwerking met kansrijke nieuwe landen en Holland promotie. Een belangrijke doelstelling in 2018 binnen de IWA is om het PvW instrument inclusief het subsidie-instrument beter te verbinden met het overige instrumentarium. Hiervoor wordt verdere uitvoering gegeven aan de pilot collectief programmeren om synergie en logische aansluiting met andere instrumenten te stimuleren.

11.01.03 Bijdragen aan agentschappen

De bijdrage aan RWS heeft betrekking op beleidsadviesering, vertegenwoordiging in internationale werkgroepen, opstelling van rapportages en evaluaties en begeleiding van opdrachten aan de markt en aan Deltares. Hiervoor wordt jaarlijks een opdracht aan RWS verstrekt. Tot deze opdracht behoren onder andere de bijdragen aan de uitwerking van de MIRT-onderzoeken waterveiligheid en zoetwatervoorziening.

Aan het KNMI zijn diverse onderzoeken en analyses gevraagd die betrekking hebben op Kennisontwikkeling Windklimaat, Nationale adaptatiestrategie, ontwikkeling Noordzee windklimaatatlas en transnationale samenwerking Rijn en Maas.

11.01.04 Bijdragen aan medeoverheden

Er vinden op dit financieel instrument vanaf 2018 geen uitgaven plaats.

11.02 Waterveiligheid

11.02.01 Opdrachten

Op basis van de Richtlijn Overstromingsrisico (ROR) moeten eind 2019 de kaarten voor drie verschillende overstromingsscenario's en in 2021 de plannen geactualiseerd zijn. Voor de actualisatie van de kaarten en de plannen wordt in 2018 opdracht gegeven voor ondersteuning, ontwikkeling en beheer.

In 2018 wordt gewerkt aan het beoordelen van de primaire waterkeringen op basis van de nieuwe normen. Voor deze beoordeling worden diverse opdrachten verstrekt ter ondersteuning van de waterkeringbeheerders. Daarnaast worden opdrachten verstrekt om kennis ten aanzien van waterveiligheid te ontwikkelen en ook vast te leggen.

Voor de kust worden opdrachten verstrekt voor verdere kennisontwikkeling, onder andere over zeespiegelstijging en ten behoeve van de actualisatie van de basiskustlijn. Hierbij wordt samenwerking gezocht binnen het kader van Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat (NKWK).

Voor rivieren worden opdrachten verstrekt voor verdere kennisontwikkeling met betrekking tot kostenreductie dijkversterking door rivierverruiming, effect van langsdammen en bijdragen aan diverse MIRT-projecten in het rivierengebied.

11.03 Grote oppervlaktewateren

11.03.01 Opdrachten

De beschikbare budgetten worden in 2018 ingezet voor onder andere de uitvoering van de volgende beleidsonderwerpen:

Het Ministerie van IenM zal (mede namens het Ministerie van Economische Zaken) gezamenlijk met de regio een gebiedsagenda Wadden 2050 opstellen. De ontwikkeling van de Gebiedsagenda start in de herfst van 2017 en zal naar verwachting circa een jaar in beslag nemen. Bij het opstellen van de gebiedsagenda worden de bevindingen betrokken van onder meer de Evaluatie van de Structuurvisie Waddenzee, de Beleidsverkenning en de tussentijdse evaluatie van de Samenwerkingsagenda Verbetering Beheer Waddenzee. Tevens zullen de ambities uit de Natuurambitie Grote Wateren worden meegenomen bij het opstellen van de gebiedsagenda. De gebiedsagenda Wadden 2050 komt in de plaats van de eerder aangekondigde Rijksvisie op de toekomstige ontwikkeling van het Waddengebied en zal input leveren voor de Nationale Omgevingsvisie en het overige instrumentarium van de Omgevingswet.

Rijk en regio gaan structureel werken aan ecologische verbetering van de Eems-Dollard, door samenhangende inzet van middelen, maatregelen en onderzoeken op basis van een meerjarig adaptief programma. De ambitie is dat de Eems-Dollard in 2050 voldoet aan het ecologisch streefbeeld, door stapsgewijs te werken en adaptief in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en inzichten.

De drie landen die grenzen aan de Waddenzee, Nederland, Duitsland en Denemarken, vormen samen de Trilaterale samenwerkingslanden. Ze overleggen iedere vier jaar met elkaar over het vormen of aanpassen van het beschermingsbeleid van het waddengebied. In 1997 ondertekenden de drie landen het eerste Trilaterale Waddenzee Plan (TWP). Als waterbeheerder heeft IenM een belangrijke functie waar het gaat om de bescherming van de Waddenzee. Als delegatielid heeft IenM een rol in het overleg in de Waddenseaboard.

De Beleidsnota Noordzee 2016–2021 geldt als het maritieme ruimtelijke plan conform de eisen van de EU-Richtlijn Maritieme ruimtelijke planning. In 2018 worden de acties uit de Beleidsnota Noordzee 2016–2021 verder in uitvoering gebracht (Kamerstukken II, 2014–2015, [31 710, nr. 35](#) bijlage blg-427951).

IenM coördineert, in samenwerking met EZ, een langetermijnstrategie voor de Noordzee gericht op de opgaven na 2021. De beleidsstappen (nationaal, Europees en mondial) die nog moeten worden gezet tot 2030 worden in beeld gebracht.

De Noordzeestrategie 2030 draagt bij aan de nieuwe Nationale Omgevingsvisie en is onderdeel van de Nederlandse bijdrage aan de invulling van het Strategisch Ontwikkelingsdoel voor de zeeën en oceanen (SDG 14).

Specifiek voor energietransitie/windenergie op zee wordt naast de uitwerking van de huidige routekaart windenergie op zee (in 2023 3,5 GW bovenop de 1 GW die er al staat) gewerkt aan de vervolgroute kaart. In de vervolgroute kaart (2023–2030) wordt conform de Energieagenda ca. 1 GW/pj geïnstalleerd. Naast verdere kostprijsverlaging wordt ingezet op meervoudig- en multifunctioneel ruimtegebruik.

Toeleverend aan de Noordzee strategie is ook het lopende Northsea Interreg project. Dit draagt bij aan een gezamenlijke kennisbasis van de Noordzeelanden over lopende en mogelijke nieuwe ontwikkelingen met een grensoverschrijdend karakter. Dit project wordt eind 2018 afgerond. Voor windenergie vertaalt dit zich naar meer samenwerking tussen initiatieven van Duitsland, Denemarken, België en het Verenigd Koninkrijk. Afhankelijk van de toekenning van het project Strategic Environmental Assessment North Sea Energy zal in samenwerking met Duitsland en Denemarken een bijdrage worden geleverd aan een gezamenlijke kennisbasis van de Noordzeelanden aan de cumulatie van effecten op de Noordzee.

Nederland en Vlaanderen onderzoeken en monitoren op grond van de Scheldeverdragen gezamenlijk de toestand van het Schelde-estuarium aan de hand van de zogenoemde Agenda voor de Toekomst voor de duurzame ontwikkeling van het Schelde-estuarium. Een rode draad van deze agenda is hoe met slim(mer) sedimentbeheer de balans kan worden versterkt tussen de veiligheid, toegankelijkheid en natuurlijkheid van het Schelde-estuarium. In 2018 wordt samen met de stakeholders het eerste onderzoeksprogramma van de Agenda voor de Toekomst geëvalueerd en komt de rapportage beschikbaar, met daarin de evaluatie van de toestand van het Schelde-estuarium.

Het in 2017 opgeleverde MIRT-onderzoek Integrale Veiligheid Oosterschelde (IVO) is verbreed zodat naast de gevolgen van de klimaatverandering op de veiligheidsstrategie van de Oosterschelde ook de verbinding met de (aanpak van de) zandhonger van de Oosterschelde wordt gelegd en met (gebruiks)functies zoals visserij, landschap en ecologie. Dat levert in 2018 eerste bouwstenen op voor een langetermijnperspectief van een veilige, duurzaam beheerde Oosterschelde.

Conform afspraken tussen Rijk en regio wordt door middel van onder andere onderzoek de ontwikkeling van Grevelingen Volkerrak-Zoommeer gemonitord. Naast lenM levert ook de regio een bijdrage aan dit programma. Deze middelen worden ingezet voor nader onderzoek naar het ontwikkelperspectief voor de Grevelingen en het Volkerak-Zoommeer. Dit in het kader van: de ontwerp-riksstructuurvisie Grevelingen Volkerak-Zoommeer en de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater. Naast lenM levert ook de regio een bijdrage via het programma Ontwikkeling Grevelingen Volkerak-Zoommeer.

11.04 Waterkwaliteit

11.04.01 Opdrachten

Het doel is om in 2027 de doelstelling van chemisch schoon water en een ecologisch gezond watersysteem voor duurzaam gebruik bereikt te hebben. Ieder jaar wordt in De Staat van Ons Water de voortgang van de uitvoering van de maatregelen gerapporteerd. De toestand, doelen en maatregelen worden iedere 6 jaar vastgelegd en aan de Europese Commissie gerapporteerd middels stroomgebiedbeheerplannen onder de

Kaderrichtlijn Water. De tweede stroomgebiedbeheerplannen voor Rijn, Maas, Schelde en Eems voor de periode 2016–2021 zijn eind december 2015 vastgesteld en op dit moment in uitvoering. De uitvoering van de tweede tranche maatregelen in het hoofdwatersysteem loopt via artikel 7 van het Deltafonds.

De Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) kent, net als de KRW, een zesjarige plancyclus. In 2018 wordt de beoordeling van het mariene milieu en ecosysteem geactualiseerd, alsook de goede milieutoestand en daarbij behorende beleidsdoelen en indicatoren. Deze actualisatie wordt gebaseerd op de resultaten uit het KRM-monitoringprogramma en aanvullend onderzoek op gebied van vooral onderwatergeluid, zwerfvuil en microplastics. Ook wordt in 2018 een voortgangsrapportage gemaakt over de uitvoering van het KRM-Programma van Maatregelen, onderdeel van het Nationaal Waterplan 2016–2021. Het zwaartepunt bij de uitvoering van de maatregelen ligt bij het terugdringen van zwerfvuil in zee (plastic soep) en bescherming van ecologisch waardevolle gebieden op de Noordzee. Daarnaast geeft het kabinet meer invulling aan zijn faciliterende rol ten aanzien van «kansen benutten» voor het samengaan van een duurzame economische groei en gebruik met een gezond systeem, en voor eventueel ecosysteemherstel. De uitvoering van de KRM vindt plaats in samenwerking met Economische Zaken. Er wordt ingezet op internationale afstemming en samenwerking (Noordzeeregio, OSPAR, EU), op samenwerking met kennisinstituten en belanghebbenden en op cofinanciering uit EU-fondsen als EFMZV en INTERREG.

11.04.02 Subsidies

Dit betreft subsidieverlening voor het International Groundwater Resources Assessment Centre (IGRAC) en geeft invulling aan de ambitie die is vastgelegd in de overeenkomst tussen IHE en het Koninkrijk der Nederlanden. Medio 2016 hebben IHE en het Koninkrijk der Nederlanden een samenwerkingsovereenkomst opgesteld voor de jaren 2016–2022, die beantwoordt aan de toenemende grondwaterproblematiek in de wereld en met name het stedelijk gebied. Het United Nations-karakter van de taken van IGRAC bepaalt dat IGRAC (een UNESCO categorie 2 instelling) alleen kan werken op basis van overheidsfinanciering.

11.04.04 Bijdragen aan medeoverheden

De bijdrage aan medeoverheden heeft betrekking op de uitvoering van het samenwerkingsprogramma Lumbricus door Waterschap Vechtstromen met regionale partijen. Het samenwerkingsprogramma is gericht op het geïntegreerd toepassen van innovatieve maatregelen op het gebied van bodem en water ten behoeve van een klimaatrobuste inrichting van het bodem- en watersysteem van beekdalen. In dit programma komen doelstellingen met betrekking tot waterkwaliteit, zoetwatervoorziening, bodembeheer, klimaatadaptatie en waterveiligheid samen.

11.04.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Nederland is partij in de verdragen waarin de internationale riviercommissies voor de Rijn, Maas en Schelde zijn opgericht. In deze commissies bespreekt Nederland watervraagstukken op het gebied van kwaliteit, droogte en overstroming. De contributie voor deze commissies wordt jaarlijks vastgesteld. Voor coördinatie van de EU-richtlijnen Kaderrichtlijn water en Overstromingsrisico's bestaat voor de Eems geen vaste

riviercommissie, maar heeft Nederland apart een contract afgesloten met *Flussgebietsgemeinschaft Ems* in Nedersaksen, Duitsland.

Voor de internationale samenwerking en afstemming over vraagstukken op het gebied van mariene milieu, ecologie en biodiversiteit in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan, inclusief de Noordzee, bestaat het OSPAR-verdrag. Ook voor OSPAR is Nederland jaarlijks contributie verschuldigd.

Nederland ambieert een internationale profiling als centrum voor watervraagstukken. Dit is verwoord in de Internationale Waterambitie van het kabinet. Het streven van Nederland als Centre of Excellence wordt gedeeltelijk ingevuld door middel van twee Memoranda of Understanding (MOU), waarmee UNESCO wordt ondersteund. Het gaat hier om ondersteuning capacity building door IHE.

Water speelt een verbindende rol in de in VN-kader afgesproken *Sustainable Development Goals (SDG's)*. Er is reeds een specifiek SDG voor water afgesproken. In een van de subdoelen van de SDG die zich richt op steden wordt specifiek de nadruk gelegd op het verminderen van risico's van watergerelateerde rampen. Op dit moment is hiertoe de implementatietafel aangebroken. Hiervoor wordt met internationale organisaties en platforms samengewerkt en worden activiteiten ondersteund. Zo worden bijdragen geleverd aan het Sendai raamwerk van de UNISDR, HELP, Aqueduct, Wereldbank, Water Global Practice WGP, OESO, Habitat III en World Water Council. Nederland steunt verder actief de activiteiten van UNECE Water op het gebied van grensoverschrijdend waterbeheer.

Beleidsartikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling

Een ruimtelijk beleid voor een concurrerend, bereikbaar, leefbaar en veilig Nederland, waarin sprake is van regionaal maatwerk, waarin de gebruiker voorop staat, waarin investeringen scherp worden geprioriteerd en waarin ruimtelijke ontwikkelingen, milieu en mobiliteit met elkaar zijn verbonden.

Het Rijk is enerzijds verantwoordelijk voor het systeem van ruimtelijke ordening en stimuleert anderzijds de ruimtelijke investeringen en de kwaliteit daarvan. Daardoor heeft de Minister van IenM een stimulerende en een regisserende rol.

Stimuleren

IenM werkt aan meer eenvoudige regelgeving voor ruimtelijke ordening. Daarbij verwacht het Rijk dat medeoverheden zich eveneens inzetten voor meer eenvoud en verdere integratie op het gebied van ruimtelijke regelgeving. Hierdoor neemt de bestuurlijke drukte af en ontstaat er ruimte voor regionaal maatwerk. Om dit doel te bereiken is goede samenwerking met en inzet door medeoverheden van groot belang. Het Rijksbeleid voor ruimtelijke ontwikkeling en ordening is beschreven in de in 2012 vastgestelde Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) (Kamerstukken II, 2011–2012, [32 660, nr. 50](#)). Dit ruimtelijk beleid kent een selectieve beleidsinzet op 13 nationale belangen. Bij deze 13 nationale belangen is het Rijk (mede) verantwoordelijk voor het behalen van deze doelen. Gebiedsontwikkeling wordt ingezet om bij te dragen aan een excellente ruimtelijk-economische structuur van Nederland. Voor het onderdeel Ruimtegebruik Bodem is de algemene doelstelling om te komen tot een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond. De (Rijks)structuurvisie Ondergrond vormt een belangrijke basis voor het ordenen van activiteiten in de bodem en ondergrond. De aanpak is onder meer beschreven in het Covenant Bodem en Ondergrond 2016–2020 en het Covenant Bodem en Bedrijven 2015. Het Rijk bevordert de ruimtelijke investeringen en de kwaliteit daarvan door middel van:

- Het zorg dragen voor een gestructureerde afstemming met de regio in de vorm van het Bestuurlijk Overleg MIRT, waarin het Rijk en de regio afspraken kunnen maken over afgestemde acties en investeringsbeslissingen.
- Het, via de gebiedsagenda's, in kaart brengen van de inhoudelijke samenhang tussen de verschillende onderdelen van het ruimtelijk-fysieke domein (onder andere woningbouw, bereikbaarheid, economie, energie, natuur en waterveiligheid).
- Het bevorderen van de duurzame kwaliteit van de ruimtelijke inrichting en het doelmatig gebruik van het bodem- en watersysteem (gebiedsontwikkeling).
- Het ontwikkelen van nationale ruimtelijke visies, zoals een Visie op de ruimtelijke kansen voor duurzame energieopwekking, -opslag en -transport in 2050.
- De inhoudelijke inbreng vanuit het ruimtelijk beleid, een aspect van de fysieke leefomgeving, in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). In een later stadium (als de NOVI er de facto is) volgt een uitvoerende en regisserende rol.
- Inbreng van ontwerp in ruimtelijke projecten en programma's bij IenM en het stimuleren van ontwerp bij projecten en programma's interdepartementaal en bij andere overheden.

Regisseren

Daarnaast heeft de Minister van IenM – bij de onderwerpen Ruimtelijk Instrumentarium, Geo-informatie, Stelselherziening Omgevingsrecht en Ruimtegebruik Bodem – een systeemverantwoordelijkheid voor het goed laten verlopen van processen op het gebied van ruimtelijke ordening. De Minister van IenM is vanuit deze rolopvatting verantwoordelijk voor:

- Het opstellen, onderhouden en coördineren van nationale en EU-kaders en wet- en regelgeving op ruimtelijk gebied en ten aanzien van interbestuurlijke geo-informatie en de daarbij behorende informatievoorziening.
- Het vertalen en implementeren van relevante Europese beleidskaders. Samenwerken met het bedrijfsleven en wetenschap in een topteam geo-informatie om de gezamenlijke opgestelde toekomstvisie GeoSamen te realiseren.
- Zorg dragen voor de stelselherziening van het omgevingsrecht, waarin de wetgeving met betrekking tot het fysieke domein wordt gebundeld en gestroomlijnd. De Minister en de andere overheden zijn verantwoordelijk voor de implementatie (invoeringsbegeleiding, digitale ondersteuning en infopunt) daarvan.
- De coördinatie van het opstellen van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).
- Het vanuit de ruimtelijke invalshoek bijdragen aan (de nieuwe) bestuurlijke structuren en inrichting.
- Zorg dragen voor de structurele verankering van het ruimtelijk ontwerp in de beleidsprocessen en projecten van de ruimtelijke ontwikkeling van medeoverheden.
- De verdere ontwikkeling van kennis van de fysieke leefomgeving ten behoeve van beleid in relatie tot maatschappelijke opgaven en het faciliteren van de toepassing daarvan door de andere overheden.
- Het in staat stellen van de decentrale overheden om in 2030 de bodemverontreiniging-problematiek te beheersen.
- Ten slotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

De monitor Infrastructuur en Ruimte onderzoekt de realisatie van de dertien nationale belangen uit de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR), afgezet tegen de gestelde ambities. Er is voor gekozen om vanaf de begroting 2017 te verwijzen naar het PBL. In 2016 is de tweede vervolgmeting verschenen. Het PBL werkt aan een advies over de monitoring van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Na totstandkoming van dit advies en de voltooiing van de NOVI, zullen de kengetallen en indicatoren worden herzien.

Nationaal belang SVIR	Doel SVIR	Voorlopige kengetallen Monitor Infra- structuur en Ruimte	Meting 2014/2016
Een excellente ruimtelijk- economische structuur van Nederland door een aantrekkelijk vestiging-sklimaat in en goede internationale bereikbaarheid van de stedelijke regio's met een concentratie van topsectoren	Versterken concurrentiekraft stedelijke regio's	Internationale concurrentie Nederlandse regio's	http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2150-Economische-ontwikkeling-in-regio%27s-met-concentratie-topsectoren.html?i=40-189
	Bereikbaar-heid	Nabijheid wonen-werken	Sinds 1996 nabijheid wonen en werken met 2,5% toegenomen (periode 1996–2015). Sinds 2012 gegroeid met 1% http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2134-Nabijheid-wonen--werken.html?i=40-189
	Vestigings-klimaat	Fysiek vestigings- klimaat	http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2133-Regionale-Quality-of-living.html?i=40-189
Ruimte voor het hoofdnetwerk voor (duurzame) energiedoosering en de energietran- sitie	Realisering netwerk SEV-III	Toename netlengte hoogspannings- lijnen met spanning 220 kV en hoger	2.800 km (2008), 2.890 km (2012), 2890 km (2015) Toename aantal woningen in vijfwaringszones tussen 2000–2015 is 9.500. http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2135-Hoogspanningsleidingen.html?i=40-190
	Transitie duurzame energie	Verbruik hernieuwbare energie	4,2% (2011) 4,5% (2013), 5,5% (2014), 5,8% (2015) http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl0385-Verbruik-van-hernieuwbare-energie.html?i=40-190
	Doelstelling windenergie	Opgesteld vermogen windenergie op land en op zee	2237 MW (2010) 2433 MW(2012), 2865 MW (2014), 3034 MW (2015) op land 228 MW (2012), 228 MW (2014),357 MW (2015) op zee http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl0386-Windvermogen-in-Nederland.html?i=40-190
Ruimte voor het hoofdnetwerk voor vervoer van (gevaarlijke) stoffen via buisleidingen	Buisleidingen in gereserveerde stroken	Toename rode ontwikkelingen buisleidingstroken	Netlengte 18.406 km (2008). Daarnaast ligt er ongeveer 133.546 km (2014) aan gasleidingen voor lokale distributie en 5.000 km warmtenet (2014). Aantal woningen binnen gereserveerde buisleidingstroken 283 (2012), 286 (2014), 286 (2015) ¹ http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2136-Hoofdnetwerk-buisleidingen.html?i=40-191
Efficiënt gebruik van de ondergrond	Winning opper- vlaktedelfstoffen verbinden met andere functies	Nog uit te werken op basis van structuurvisie ondergrond	Realisatiecijfers worden verwacht wanneer structuurvisie beschikbaar is.
Zorgvuldige afweging en transparante besluitvorming bij alle ruimtelijke en infrastructurele besluiten	Ladder voor duurzame verstedelijking	Ladder voor duurzame verstedelijking	Aandeel Ladderplichtige bestemmingsplannen waarbij de Ladder volledig is toegepast 8% (nulmeting 2013), 43% (2015). http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2173-Toepassing-Ladder-duurzame-verstedelijking.html?i=40-203

¹ Noot 1: Cijfers op basis van nieuwe bron

Bron: De kengetallen zijn afkomstig uit de Monitor Infrastructuur en Ruimte 2014, Planbureau voor de Leefomgeving (www.clo.nl). Gegevens zijn afkomstig uit de meting 2016. Voor het Meerjarenprogramma Bodem wordt verwezen naar het Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020 ([stcrt 2015, 14854](#)). In dit convenant is onder meer beschreven hoe de overheden de focus leggen bij de aanpak van de resterende verontreinigingen. Resterende verontreinigingen zijn verontreinigingen waarbij het risico voor mens, plant en dier het grootst is. De budgetten van het meerjarenprogramma Bodem worden over de bevoegde overheden ex-Wet Bodembescherming (ex Wbb) verdeeld via het Provincie- en Gemeentefonds.

Op dit artikel hebben geen beleidswijzigingen plaatsgevonden met een effect op de begroting 2018.

Beleidswijzigingen

art. 13 Ruimtelijke ontwikkeling (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	119.402	149.808	119.225	90.075	99.535	186.353	181.495
Uitgaven:	114.623	155.733	131.496	101.727	104.016	186.353	188.668
Waarvan juridisch verplicht	96%						
13.01 Ruimtelijk instrumentarium	8.261	10.951	8.633	8.051	8.205	7.500	8.500
13.01.01 Opdrachten	7.473	9.546	7.418	6.836	6.990	7.500	8.500
– Wabo	0	0	0	0	0	0	0
– Architectonisch beleid	1.934	2.713	2.427	2.377	2.220	2.919	2.919
– OLO	2.749	2.959	2.847	2.963	2.963	2.963	2.963
– Overige opdrachten	2.790	3.874	2.144	1.496	1.807	1.618	2.618
13.01.02 Subsidies	788	1.215	1.215	1.215	1.215	0	0
– Programma Ruimtelijk Ontwerp	788	1.215	1.215	1.215	1.215	0	0
13.01.03 Bijdrage aan agentschappen	0	0	0	0	0	0	0
– waarvan bijdrage aan RWS	0	0	0	0	0	0	0
13.01.04 Bijdrage aan medeoverheden	0	190	0	0	0	0	0
13.02 Geo-informatie	47.809	34.581	23.470	28.745	28.771	28.014	28.014
13.02.01 Opdrachten	3.087	7.184	2.267	2.298	2.598	2.512	2.512
13.02.02 Subsidies	10.571	1.990	680	680	380	380	380
– Basisregistraties	10.571	1.990	680	680	380	380	380
13.02.06 Bijdrage aan ZBO's en RWT's	34.151	25.407	20.523	25.767	25.793	25.122	25.122
– Kadaster	34.151	25.407	20.523	25.767	25.793	25.122	25.122
13.03 Gebiedsontwikkeling	7.671	10.117	17.782	7.704	7.591	6.753	6.753
13.03.01 Opdrachten	1.161	2.164	3.016	1.668	1.670	1.803	1.803
13.03.02 Subsidies	72	60	60	60	60	60	60
13.03.03 Bijdrage aan agentschappen	0	2.402	2.356	2.356	2.340	2.340	2.340
– waarvan bijdrage aan RWS	0	0	0	0	0	0	0
13.03.04 Bijdrage aan medeoverheden	6.438	5.491	12.350	3.620	3.521	2.550	2.550
– Projecten BIRK	3.888	2.941	4.950	691	0	0	0
– Projecten Nota Ruimte	0	0	4.850	379	971	0	0
– Projecten Bestaand Rotterdamse Gebied	2.550	2.550	2.550	2.550	2.550	2.550	2.550
13.04 Ruimtegebruik bodem	25.737	41.161	50.497	45.702	50.724	140.061	141.376
13.04.01 Opdrachten	5.531	6.569	5.005	5.191	5.182	5.232	5.232
13.04.02 Subsidies	13.380	17.204	13.707	14.823	12.211	13.211	12.211
– Bedrijvenregeling	6.977	9.681	8.684	10.000	10.000	11.000	10.000
– Programma Commissie MER	2.000	2.000	0	0	0	0	0

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
– Subsidies Caribisch gebied	4.372	5.523	5.023	4.823	2.211	2.211	2.211
– Overige subsidies	31	0	0	0	0	0	0
13.04.03 Bijdrage aan agentschappen	6.826	5.382	5.905	5.787	5.787	5.787	5.787
– waarvan bijdrage aan RWS	6.826	5.382	5.905	5.787	5.787	5.787	5.787
13.04.04 Bijdrage aan medeoverheden	0	12.006	25.880	19.901	27.544	115.831	118.146
– Meerjarenprogramma Bodem	0	11.862	25.880	19.901	27.544	115.831	118.146
– Programma Gebiedsgericht instrumentarium	0	144	0	0	0	0	0
13.04.07 Bekostiging	0	0	0	0	0	0	0
Uitvoering klimaatadaptatie	0	0	0	0	0	0	0
13.05 Eenvoudig Beter	25.145	58.923	31.114	11.525	8.725	4.025	4.025
13.05.01 Opdrachten	10.582	33.089	4.889	2.700	1.500	0	41
– Eenvoudig Beter	3.094	2.339	1.489	0	0	0	41
– Omgevingswetgeving	7.488	30.750	0	400	100	0	0
– Overige opdrachten	0	0	3.400	2.300	1.400	0	0
13.05.02 Subsidies	0	9.000	6.000	3.000	0	0	0
– Stimuleringsregeling Impl Omgevingswet	0	9.000	6.000	3.000	0	0	0
13.05.03 Bijdrage aan agentschappen	14.563	16.834	20.225	5.825	7.225	4.025	3.984
– waarvan bijdrage aan RWS	14.563	16.834	20.225	5.825	7.225	4.025	3.984
Ontvangsten	23.057	9.092	8.824	3.824	3.824	3.824	3.824

Budgettaire gevolgen van beleid

Extracomptable verwijzing naar artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023 e.v.
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds	1.950	1.299	255	0	0	28.350
Andere ontvangsten van artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds	1.950	1.299	255	0	0	28.350
waarvan Reservering Omgevingswet 18.16	1.950	1.299	255	0	0	28.350

13.01 Ruimtelijk instrumentarium

Van het opdrachtenbudget is het grootste deel juridisch verplicht door lopende opdrachten ten behoeve van de uitvoering van het ruimtelijk beleid. Het betreft onder meer opdrachten ten behoeve van de ontwikkeling van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), het beheer en onderhoud van het ICT-systeem ter ondersteuning van het Omgevingsloket, het beleid voor architectuur en ruimtelijk ontwerp en het beleid met betrekking tot de klimaat- en ruimtelijke adaptatie. De uitgaven voor de subsidies en de agentschapbijdrage aan RWS voor de maatregelen op het gebied van het programma Ruimtelijke Adaptatie zijn eveneens juridisch verplicht. De subsidies in het kader van de Actie Agenda Ruimtelijk Ontwerp voor de periode 2017–2020 zijn eveneens volledig verplicht.

13.02 GEO-informatie

Het opdrachtenbudget en het subsidiebudget zijn merendeels juridisch verplicht. Het opdrachtenbudget betreft voornamelijk de meerjarige opdrachtverlening aan de Stichting Geonovum in het kader van de uitvoering van wettelijke taken, zoals het beheer van de standaarden ruimtelijke informatie en de invoeringsverplichtingen van INSPIRE. De uitgaven ten behoeve van het beheer van de Landelijke Voorziening Basisregistratie Ondergrond (BRO) zijn eveneens volledig verplicht.

Het budget voor bijdragen aan ZBO's betreft de jaarlijks, reeds juridisch verplichte, opdracht aan het Kadaster ten behoeve van de uitvoering en het beheer en onderhoud ten behoeve van de basisregistraties.

Daarnaast is er sprake van een subsidieverplichting aan de Stichting Geonovum voor de uitvoering van het basisprogramma. Hiervoor wordt een subsidieregeling opgesteld.

13.03 Gebiedsontwikkeling

Het opdrachtenbudget is deels juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen vanwege de uitvoering van het gebiedsbeleid en MIRT-projecten. De uitgaven voor de subsidie aan het Regie College Waddengebied, de agentschapbijdrage aan RWS, voor maatregelen op het terrein van het gebiedsbeleid en de bijdrage aan andere overheden voor de uitvoering van Budget Investeringen Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK), Nota Ruimte en Nieuwe Sleutelprojecten (NSP) zijn alle juridisch verplicht.

13.04 Ruimtegebruik bodem

Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen vanwege de uitvoering van het bodembeleid. De uitgaven voor de subsidies en de agentschapsbijdrage aan RWS/WVL zijn juridisch verplicht.

Het niet-juridisch verplichte deel op dit artikel heeft met name betrekking op gelden conform de bestuurlijke afspraken voor knelpunten in de uitvoering van de Wet bodembescherming, grootschalige bodemsaneringsprojecten en de bijdragen aan drink- en afvalwatervoorzieningen in Caribisch Nederland.

13.05 Eenvoudig Beter

Van het opdrachtenbudget 2018 is al een groot deel juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen vanwege de stelselherziening omgevingsrecht en de implementatie van de Crisis- en herstelwet (Chw). Tevens is de agentschapbijdrage aan RWS en het RIVM juridisch verplicht.

13.01 Ruimtelijk instrumentarium

13.01.01 Opdrachten

Uitvoering Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)

Deze financiële middelen worden in 2018 met name ingezet om zicht te houden op de realisatie van de SVIR en om zorg te dragen voor kennisontwikkeling ten behoeve van de uitvoering van het ruimtelijk beleid en voor de voorbereiding van de NOVI. De ondersteuning van provincies en gemeenten in krimp- en anticipeerregio's door middel van kennis en experimenten wordt in 2018 voortgezet.

Ruimtelijk Ontwerp

Ruimtelijk ontwerp is van belang voor een goede ontwikkeling en beheer van de fysieke leefomgeving. De Rijksinzet met de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp is geactualiseerd en vastgelegd voor de periode 2017–2020. Hierbij staat de inzet van ontwerpkraft op de maatschappelijke opgaven zoals geagendeerd in de Nationale Omgevingsagenda en bij het opstellen en toepassen van omgevingsplannen en -visies centraal.

De financiële middelen voor ruimtelijk ontwerp worden ook gebruikt voor de eigen rol en verantwoordelijkheid van het Rijk met het College van Rijksadviseurs en met ontwerpend onderzoek – interdepartementaal – op thema's zoals energietransitie, klimaatopgave, herbestemming en mobiliteit. Anderzijds worden deze middelen ingezet voor programma's zoals het Ontwerpteam, het onderzoeksprogramma van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam en stimuleringsprogramma's voor de lokale praktijk bij uitvoeringspartners. De uitvoering van de Actieagenda gebeurt in een netwerk van het Rijk met lead partners.

Klimaatadaptatie en Ruimtelijke Adaptatie

Ten slotte worden middelen ingezet voor het programma Klimaatadaptatie, dat zich richt op het bevorderen van een transitie van personen en organisaties naar meer klimaatbestendig handelen. Daarbij bevindt het programma zich in een breed speelveld, waarbinnen het een schakelfunctie vervult. Klimaatadaptatie omvat drie onderdelen; allereerst de uitvoering van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie van september 2014 (en het daarover gesloten bestuursakkoord). Hierin is een interbestuurlijke aanpak afgesproken teneinde Nederland op de lange termijn waterrobust en klimaatbestendig in te richten, met als doel dat Nederland beter bestand is tegen dreigingen van overstromingen, neerslag, droogte en hitte. In 2017 is de voortgang geëvalueerd. De uitkomsten van deze evaluatie worden meegenomen in een nieuw op te stellen Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie dat op Prinsjesdag 2017 aan de kamer zal worden aangeboden. Het Deltaplan zal de komende jaren bepalend zijn voor de activiteiten op het gebied van Ruimtelijke Adaptatie.

Als uityloeisel van de Nationale klimaatadaptatiestrategie (december 2016 aan de Kamer aangeboden; Kamerstukken II, 2016–2017 31.793, nr. 162) zal eind 2017 een Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie worden

uitgebracht. Dit Uitvoeringsprogramma zal bestaan uit een voortgangsrapportage over de acties die in 2017 reeds zijn uitgevoerd en een Actieprogramma voor de periode 2018–2020. lenM heeft hierbij een coördinerende rol.

13.01.02 Subsidies

Het budget van 2017–2021 voor de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp is als een meerjarig subsidie toegekend aan een aantal van de lead partners (waaronder het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Architectuur Lokaal en de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam), om zo goed mogelijk aan te sluiten op ontwikkelingen en concrete activiteiten in de praktijk.

13.02 Geo-informatie

Deze middelen zijn bestemd voor de exploitatie, het beheer en het onderhoud van voorzieningen, die op basis van Europese verplichtingen, zoals de implementatie van de Europese richtlijn INSPIRE, gericht zijn op ontsluiting en harmonisatie van ruimtelijke gegevens. Verder zijn de opdrachten aan onder meer Geonovum in het licht van de beleidsuitoefening portefeuille geo-informatie zoals beheer van informatiemodellen, hier opgenomen.

Een belangrijk deel van de middelen zijn bestemd voor de ontwikkeling van de basisregistratie ondergrond.

13.02.02 Subsidies

Met het oog op het uitvoeren van het basisprogramma op het terrein van geo-informatie en de geo-basisregistraties wordt een structurele subsidie verleend aan de Stichting Geonovum.

Voor de begeleiding van bronhouders in de tweede tranche van de transitie van de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) en het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van kwaliteitszorg wordt een subsidie toegekend aan het Samenwerkingsverband van Bronhouders (SVB-BGT) voor een periode van drie jaar (2017–2019).

13.02.06 Bijdragen aan ZBO/RWT

Dit betreft een structurele bijdrage aan het Kadaster. De bijdrage is bestemd voor beheer en ontwikkeling van de landelijke voorzieningen van basisregistraties en in enkele gevallen ook het actueel houden van de inhoud. Tevens gaat het om beheer en ontwikkeling van de gezamenlijke verstrekkingsoorzing voor geo-informatie PDOK (Publieke Dienstverlening op de Kaart), het Nationaal GeoRegister (NGR) in relatie tot Europese richtlijn INSPIRE en de beheerkosten van het landelijke online portaal voor ruimtelijke plannen.

13.03 Gebiedsontwikkeling

13.03.01 Opdrachten

De opdrachten in relatie tot de gebiedsontwikkeling hebben veelal een relatie met het MIRT. Het MIRT is het meerjarenprogramma van de opgaven in het ruimtelijk fysieke domein. De nadruk ligt op opgaven

waaraan het Rijk financieel bijdraagt. Ook opgaven waaraan het Rijk niet financieel bijdraagt, maar wel een riksbelang heeft, worden in het MIRT besproken. Het streven is te komen tot een brede afweging tussen projecten van verschillende overheden, binnen diverse beleidssectoren, met het doel zo tot een doelmatige inzet van publiek geld te geraken. Daarbij worden maatregelen uitgevoerd die zijn aangekondigd in de Kabinetsreactie op het IBO Flexibiliteit in infrastructurele planning (Kamerstukken II, 2016–2017, [34 550-A nr. 5](#)) van 20 september 2016.

Aan deze aandachtspunten wordt de komende jaren verder invulling gegeven. Zo kan ook de samenhang met regionale opgaven en initiatieven van bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties worden besproken. Het Rijk doet dit voor onderwerpen in het ruimtelijk fysieke domein. Samen met de regio's en andere partijen in de bestuurlijke MIRT overleggen wordt aan de hand van de gezamenlijke gebiedsagenda's gewerkt.

Daarnaast neemt lenM het initiatief vanuit haar beleidsverantwoordelijkheid voor de Grote Wateren om samen met collega-departementen en gebiedspartners te werken aan gebiedsagenda's. Hierin worden zo veel mogelijk relaties tussen water, milieu, natuur, cultuur-historisch erfgoed en gebruiksfuncties in een ruimtelijk perspectief geplaatst en wordt op basis daarvan gewerkt aan een gezamenlijke adaptieve uitvoeringsagenda. Ook wordt gewerkt aan een gezamenlijke kennis- en innovatie-agenda. In 2016 is dit gestart voor het IJsselmeergebied (dit proces loopt in ieder geval tot het einde van 2017); in 2017 wordt een dergelijk proces ook gestart voor het Waddengebied.

Het vergroten van de concurrentiekracht van Nederland door het versterken van de ruimtelijk-economische structuur is een van de drie nationale doelen uit de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR). In de afgelopen periode zijn belangrijke stappen gezet wat betreft ruimtelijk economische structuurversterking in netwerkverband. lenM heeft samen met de regionale partners, het bedrijfsleven en de ministeries van EZ en BZK een werkwijze en een praktijk ontwikkelt hoe deze nieuwe samenwerking vorm te gegeven en op welke inhoud deze samenwerking betrekking moet hebben. In 2018 zal lenM samen met betrokken partners verdere uitvoering geven aan de agenda's voor de versterking van het ruimtelijk economische netwerk die in 2017 worden opgesteld. Deze agenda's zijn: de Uitvoeringsagenda Ruimtelijke Economische Ontwikkelstrategie voor de Noordelijke en Zuidelijke Randstad en de Brainport Eindhoven en de Impulsagenda Greenports 3.0 voor het netwerk van de greenports.

De Interdepartementale Commissie Rijksvastgoed (ICRV) heeft tot taak om beleidsambities en beleidagenda's die consequenties kunnen hebben voor de taakuitvoering van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en tevens (ontwikkel) opdrachten aan het RVB interdepartementaal af te stemmen. De dgRW van het Ministerie van lenM zit de ICRV voor. De ICRV beschikt over een budget om, naast de bekostiging van het secretariaat, de kennis, expertise en het vastgoed van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) in te schakelen bij beleidsprocessen van de leden en bij uitvoeringsvraagstukken bij het RVB en andere vastgoedhoudende rijksdiensten. Het budget voor de werkzaamheden die het RVB uitvoert in opdracht van de ICRV, is per 1 januari 2017 uitgeboekt naar het Ministerie van lenM (in het kader van de omvorming van het RVB tot een baten-lastendienst). Daarom worden alle werkzaamheden vanaf 2017 formeel opgedragen aan het RVB. Het

jaarplan van de ICRV beschrijft de werkzaamheden die worden opgedragen aan het RVB. Deze manier van werken komt onder meer tot uiting in gebiedsontwikkelingsprojecten en via de beleidsaanschrijvingen voor het RVB die de departementen vanaf 2016 opstellen.

De opdrachten in het kader van het Takenpakket Ruimte en Energie betreffen vooral de kosten voor projecten binnen het DGRW Programma Ruimte en Energie, dat in samenwerking met EZ en BZK in 2017 wordt vormgegeven en dat zich mogelijk uitbouwt tot andere betrokken partners. Doel van dit programma is om de benodigde energietransitie, zoals beschreven is in de Energieagenda van december 2016 (Kamerstukken II, 2016–2017, [31 510 nr. 64](#)), ruimtelijk in goede banen te leiden. Een duurzame energietransitie vraagt enerzijds een «energie-inclusieve ruimtelijke ordening», op alle niveaus. Anderzijds vraagt de energietransitie bij ingrepen in de fysieke ruimte om energieprojecten met voldoende omgevingskwaliteit en oog voor omgevingsaspecten en mitigatie van negatieve effecten (natuur, landschap, veiligheid etc.). Projecten in 2017 en 2018 betreffen het leveren van bouwstenen voor het Klimaat- en energieplan en de NOVI. In 2018 en 2019 betreffen dat een handreiking «energie in omgevingsvisies en -plannen»; de ondersteuning van diverse regionale energiestrategieën; de verkenning van juridische knelpunten rond de energielevering van waterschappen; het activeren van sleutelnetworken binnen de domeinen van energie en ruimte en tot slot betreffen dat diverse projecten rond kennis, onderwijs en onderzoek.

13.03.02 Subsidies

Het Regiecollege Waddengebied (RCW) is een strategisch overleg- en afstemmingsorgaan voor het Waddengebied. De belangrijkste belanghebbenden in dit gebied zijn vertegenwoordigd in het RCW. Zoals de ministeries van Economische Zaken (EZ) en van Infrastructuur en Milieu (IenM) en het Samenwerkingsverband De Waddeneilanden, maar ook economie, natuur en de wetenschap. Belangrijke ontwikkelingen voor het Waddengebied, zowel daarbinnen als ook daarbuiten, worden in het RCW aan de orde gesteld waaronder bijvoorbeeld de trilaterale samenwerking met Duitsland en Denemarken wat betreft het Waddengebied. Er wordt jaarlijks een subsidie verstrekt aan het RCW.

13.03.04 Bijdragen aan medeoverheden

Projecten BIRK

Het Budget Investeringen Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK) is ingezet ter versterking van de ruimtelijke kwaliteit in stedelijke centra of stedelijke gebieden. De projecten zijn deels afferond en deels nog volop in uitvoering. Met een viertal BIRK-projecten bestaat er de komende jaren nog een subsidierelatie. De slotbetalingen zijn thans voorzien in 2019.

Nieuwe Sleutel Projecten (NSP)

Dit budget wordt ingezet ter ontwikkeling en versterking van zes centra in nationale stedelijke netwerken door (her)ontwikkeling van Hogesnelheidslijn (HSL) stations en omgeving. Vanaf 2017 heeft dit alleen nog maar betrekking op het NSP-project Breda. De slotbetaling aan NSP Breda is thans voorzien in 2019.

Projecten Nota Ruimte

Het budget is een extra impuls voor de versterking van de economische concurrentiepositie, krachtige steden en platteland, borging belangrijke ruimtelijke waarden en borging van veiligheid. Thans bestaat alleen nog met Rotterdam Stadshavens een subsidierelatie. De slotbetaling aan dit project is thans voorzien in 2018.

Bestaand Rotterdams Gebied (BRG)

De financiële middelen voor BRG zijn een jaarlijkse bijdrage vanuit het Rijk als onderdeel van het Project Mainport Rotterdam om de doelstellingen van het deelproject Bestaand Rotterdams Gebied te kunnen bereiken. BRG bestaat uit een aantal deelprogramma's en projecten dat tot doel heeft de ruimte in de haven beter te benutten en de leefbaarheid van de regio Rijnmond te vergroten.

13.04 Ruimtegebruik bodem

13.04.01 Opdrachten

De opdrachtverlening heeft betrekking op uitbesteding van beleidsinhoudelijke onderzoeksopdrachten en evaluaties aan derden op het gebied van: Bodem, Drinkwater en Waterketen, BES-eilanden, Drinkwater commissie van deskundigen, Structuurvisie Ondergrond (STRONG), Bodemenergie, Uitvoering structuurvisie buisleidingen, Energie en Ruimte, Milieueffectrapportage en NEN-regelgeving (drinkwater, bodem, zwemwater).

13.04.02 Subsidies

Bedrijvenregeling

Op grond van de Wet bodembescherming en het Besluit financiële bepalingen bodemsanering, worden subsidies ten behoeve van saneringsmaatregelen van bedrijven vastgelegd.

Caribisch Nederland

Dit betreft subsidiebijdragen ten behoeve van drinkwater- en afvalwatervoorzieningen in Caribisch Nederland.

13.04.03 Bijdragen aan agentschappen

De Uitvoeringsorganisatie bodem en ondergrond bij RWS/WVL: dit betreft een opdracht aan het agentschap RWS. Concreet gaat het hierbij om het verrichten van uitvoerende wettelijke taken op grond van de Wet bodembescherming en ondersteuning van de beleidsontwikkeling op het gebied van bodem en ondergrond.

13.04.04 Bijdragen aan medeoverheden

Meerjarenprogramma bodem

Het bodembeleid voor de periode 2016–2020 is opgenomen in het Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020 ([stcrt. 2015, 14854](#)). Dit convenant is ondertekend door het Rijk, het IPO, de VNG en de Unie van Waterschappen. Dit convenant vormt de basis voor het verstrekken van een bijdrage aan de andere overheden voor de financiering van de uitvoering van het convenant, inclusief de aanpak van verontreinigingen. Tevens vindt de betaling van eerdere toezeggingen voor de aanpak van

enkele specifieke verontreinigingen plaats. Dit betreft o.a. de riksbijdrage aan het Rotterdamse Havengebied en Utrecht Griftpark.

Het resterende budget voor 2018 is voorzien voor eventuele knelpunten (artikel 11.4 Covenant Bodem en Ondergrond 2016–2020) en voor benodigde aanvullende financiële middelen voor individuele bevoegde overheden Wbb in verband met de uitvoering van het covenant (artikel 11.3 Covenant Bodem en Ondergrond 2016–2020).

13.04.08 Garanties

Het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB is mede naar aanleiding van een evaluatie van deze garantieregeling beëindigd. In 2018 wordt alleen nog garant gestaan voor een lopende garantie ter grootte van € 397.129. De openstaande garanties lopen af naar nul over de looptijd tot en met 2027.

13.05 Eenvoudig Beter

Algemeen

Binnen de interdepartementale programmadirectie Eenvoudig Beter (EB) wordt gewerkt aan de stelselherziening van het omgevingsrecht en de implementatie van de Crisis- en herstelwet (Chw). Daarnaast wordt vanuit de programmadirectie door een interbestuurlijke unit het opdrachtgeverschap voor de implementatie van de Omgevingswet, samen met de bestuurlijke koepels IPO, VNG en UvW georganiseerd. De stelselherziening is erop gericht om te komen tot minder regels en het vergroten van de inzichtelijkheid, een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving, meer ruimte voor decentrale afweging, en het versnellen en verbeteren van de besluitvorming over projecten. Goede implementatie van de Omgevingswet is essentieel. Het gaat hier om invoeringsbegeleiding, het vormen van één centraal infopunt en de ontwikkeling van een Digitaal Stelsel Omgevingswet.

Op 21 april 2016 is het Hoofdlijnenakkoord financiële stelselherziening omgevingsrecht door de Minister van IenM en de koepels VNG, IPO en UvW getekend. Over de eenmalige uitgaven is afgesproken dat de rijksoverheid de investeringskosten betaalt voor het digitale stelsel, de invoeringsondersteuning en het informatiepunt. In de vorige begroting is invulling gegeven aan deze afspraak door dekking voor de periode 2016–2024 van totaal circa € 218,1 miljoen op te nemen (zie begroting 2017 extracomptabele tabel artikel 13.05). De middelen zijn destijds verdeeld over IF artikel 18.16 onder het kopje «Reservering Omgevingswet» (totaal € 157,05 miljoen) en op Hoofdstuk XII geboekt (artikel 13.05 en op artikel 98 t.b.v. apparaatsuitgaven). Zoals reeds in de vorige begroting aangekondigd hebben in deze begroting overboekingen van IF naar HXII plaatsgevonden. Het overzicht uit begroting 2017 is derhalve geactualiseerd (zie hieronder). De hierboven genoemde middelen zijn bestemd voor de eerste fase (invoeringsbegeleiding, het oprichten van een centraal infopunt en het ontwikkelen van het Digitaal Stelsel Omgevingswet) met als uitgangspunt behoud van het huidige voorzieningenniveau. De benodigde middelen voor de vervolgfase van het Digitaal Stelsel Omgevingswet van circa € 93,1 miljoen zijn nog niet aan het projectbudget toegevoegd. Bij vervolg van dit programma zonder aanvullende externe financiering zal er additioneel bijgedragen worden vanuit alle modaliteiten op de investeringsfondsen. Voor de vervolgfase is het streefbeeld dat alle functionaliteiten beschikbaar zijn die helpen om de

doelen van de Omgevingswet te realiseren, waarbij de informatiehuizen verder zijn uitgebouwd.

Om de Kamer een integraalbeeld te verschaffen van de totaal beschikbare middelen op de diverse artikelen is onderstaande extracomptabele tabel opgenomen. De middelen die nog op het Infrastructuurfonds staan gereserveerd worden trachtegewijs overgeboekt naar Hoofdstuk XII, waar de uitgaven worden verantwoord. Voor de volledigheid zijn de middelen die vanaf de start (2011–2015) ten laste van de begroting van lenM zijn gebracht ook opgenomen (totaal € 44,8 miljoen). De besteding van het bedrag t/m 2015 (OLO-3, opdrachten verkenning/planuitwerking, apparaat, inhuur van expertise, etc.) is jaarlijks in de jaarverslagen van lenM verwerkt. Naast de toegekende budgetten voor de eenmalige uitgaven is in de tabel ook de op artikel 13.05 budgettaar getroffen voorziening voor de exploitatiekosten Digitaal Stelsel Omgevingswet zichtbaar.

Extracomptabele Tabel Toegekende Budgetten Stelselherziening Omgevingsrecht (bedragen x € 1.000)										
Eenmalige uitgaven	t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2029/ 2030	Totaal vanaf 2016
Hoofdstuk XII										
13.05 Eenvoudig Beter	31.598	25.145	58.923	29.214	10.825	4.684	66	66		128.857
98.01 Apparaat	13.196	9.784	12.241	10.350	3.100	600	600			36.675
Infrastructuurfonds										
18.16 Reservering Omgevingswet		0	27.244	1.950	1.299	255	0		28.350	59.098
12.06 Apparaatskosten RWS			900							900
Totaal – eenmalig	44.794	35.829	98.408	41.514	15.224	5.539	666		28.350	225.530
Exploitatie-uitgaven										
Hoofdstuk XII										
13.05 Eenvoudig Beter				1.900	700	4.041	3.959	3.959		14.559
Totaal – exploitatie				1.900	700	4.041	3.959	3.959		14.559
Totaal toegekend		35.829	98.408	43.414	15.924	9.580	4.625	4.025	28.350	240.089

De eenmalige uitgaven zijn 7,5 mln. hoger ten opzichte van de vorige begroting. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt door het toevoegen van € 7,5 mln apparaatsgeld. Verder zijn er diverse op- en afboekingen in relatie tot RVO, RIVM en RWS daarnaast heeft er een slotwetmutatie plaatsgevonden.

13.05.01 Opdrachten

De financiële middelen worden ingezet voor het nader uitwerken van de uitgangspunten van de Omgevingswet in de uitvoeringsregelgeving (AMvB's en ministeriële regelingen) en de invoeringswetgeving, toetsing en consultatie, voor het omgevingsmanagement en voor het versterken van kennis en kunde via het programma NU al EB.

Voor de inwerkingtreding van de wet is een tijdige en zorgvuldige implementatie essentieel. Het gaat hier om de invoeringsbegeleiding, het oprichten van een centraal infopunt en de digitale ondersteuning van de Omgevingswet. Er wordt onder andere gewerkt aan het beter uitwis-

selbaar maken van digitale gegevens. Hiermee wordt mede invulling gegeven aan de ambitie in het regeerakkoord om gegevens beter digitaal te ontsluiten en meer vergunningaanvragen digitaal te maken.

13.05.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de agentschapbijdrage voor de inzet van RWS voor de implementatie van het wetsvoorstel Omgevingswet en de Crisis- en herstelwet. Daarnaast levert RWS capaciteit voor de uitwerking van de uitvoeringsregelgeving van de Omgevingswet. Tot slot zijn de exploitatiekosten van Eenvoudig Beter van lenM hier geraamd.

Beleidsartikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid

Het Ministerie van IenM streeft er naar om weggebruikers zo snel, verkeersveilig, betrouwbaar en duurzaam mogelijk van A naar B te laten reizen. Daarvoor worden verschillende instrumenten ingezet: regelgeving, investeringen, regisseren, uitvoering en toezicht. IenM werkt toe naar een modern en goed functionerend verkeerssysteem en ontwikkelt een hoofdwegennet dat bijdraagt aan de economische en ruimtelijke ontwikkeling van Nederland en dat voldoet aan de milieunormen. Daarnaast wordt ingezet op een landelijke afname van het aantal verkeersslachtoffers. Om deze doelen te bereiken werkt IenM samen met medeoverheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

(Doen) Uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor een robuust mobiliteitssysteem van sterke verbindingen, sterke modaliteiten, voorspelbare reistijden en goede bereikbaarheid (zie ook artikelen 16 Openbaar Vervoer en Spoor). Voor het hoofdwegennet betekent dit dat de Minister zorgt voor:

- Regelgeving en afspraken over voorzieningen- en kwaliteitsniveaus bij infrastructuur in het kader van veiligheid, betrouwbaarheid, snelheden, doorstroming en duurzaamheid.
- De besluitvorming over en uitvoering van infrastructuur in relatie tot gebiedsontwikkeling. Aanlegprojecten worden in het MIRT vastgelegd. De bijdragen zijn gerelateerd aan het Infrastructuurfonds (artikel 12 Hoofdwegen).
- De financiering (via het Infrastructuurfonds) van het programma Beter Benutten.
- De uitvoering van het beheer, onderhoud, verkeersmanagement en het oplossen van veiligheidsknelpunten door RWS als beheerder van het hoofdwegennet. Deze activiteiten zijn terug te vinden op het Infrastructuurfonds (artikel 12 Hoofdwegen).
- Het bevorderen van de bereikbaarheid en veiligheid en beperken van de kosten door verbetering van de reisinformatie en het verkeersmanagement: via inzet op de laatste technologieën en samenwerking tussen bedrijfsleven en wegbeheerders verbetert de reisinformatie voor de reiziger, die zich daardoor zowel beter kan voorbereiden op de reis, als de reis kan aanpassen.
- Het beheersen van de geluidproductie vanwege verkeer door middel van een jaarlijkse monitoring van de naleving van de geluidproductieplafonds langs het rijkswegennet en het aanpakken van hoge geluidbelastingen langs rijkswegen door middel van het Meerjarenprogramma Geluidsanering (MJPEG).
- Het oplossen van de knelpunten voor luchtkwaliteit langs het rijkswegennet door middel van maatregelen (zowel generiek en locatiespecifiek) in het kader van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL).

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving en deels ook voor de uitvoering van het beleid inzake wegen en verkeersveiligheid, waaronder het toezicht op de uitvoering van de wet- en regelgeving. Via wet- en regelgeving, aansturing van RWS in het beheer van het wegennet en afspraken met het bedrijfsleven en andere maatschappelijke organisaties, zorgt IenM voor veilige infrastructuur en optimaal gebruik daarvan. Daarbij wordt ingespeeld op ontwikkelingen bij gebruikers, voertuigen en infrastructuur. Deze regierol wordt concreet ingevuld door:

- Het vervolg van Beter Benutten, landelijk is de volgende programma-ambitie afgesproken: tenminste 10% vermindering van de reistijd van deur tot deur op de belangrijkste gesigneerde knelpunten in de spits op de weg in de periode 2015 tot en met 2017. Dit ten opzichte van een situatie zonder het vervolgprogramma Beter Benutten. In 2018 worden nog bijdragen aan de regio's verstrekt voor maatregelen die na 2017 gereed komen of waarvan de administratieve afwikkeling pas na 2017 zal plaats vinden. Het programma Decentraal Spoor en ITS loopt tot en met 2020.
- De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) en de gebiedsagenda's vormen de kaders voor de bereikbaarheidsopgaven. Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen maken een andere aanpak van deze bereikbaarheidsopgaven op (middel)lange termijn nodig én mogelijk. Voortbouwend op de ervaringen van het programma Meer Bereiken wordt deze andere aanpak in de praktijk vorm gegeven. Uitgangspunten hierbij zijn een gelijkwaardige samenwerking tussen Rijk, medeoverheden, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen, het in samenhang bezien van bereikbaarheid met andere ruimtelijke opgaven (bijvoorbeeld wonen, natuur, leefbaarheid, veiligheid) en het onderzoeken van een brede set oplossingsrichtingen (innoveren, informeren, in stand houden, inrichten en investeren).
- De inzet van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2008–2020 en de Beleidsimpuls Verkeersveiligheid. De plannen richten zich op verbetering van infrastructuur, voertuigen en gedrag van weggebruikers ter vermindering van het aantal verkeersdoden en ernstige verkeersgewonden. Samen met medeoverheden en maatschappelijke partners is met name aandacht voor de groeiende risicogroepen onder de verkeersdeelnemers: ouderen, fietsers, notoire overtreders en beginnende bestuurders.
- Samen met (internationale) overheden en marktpartijen te werken aan de marktcondities ten behoeve van veiligheid, bereikbaarheid en economie in het wegvervoer. Denk daarbij aan regelgeving over opleidingseisen, cabotage en maten en gewichten van het vrachtverkeer in Europa.
- Inzetten op verbeteren van data van verkeersongevallen en in samenwerking met de decentrale overheden onderzoeken hoe een risicotestuurde aanpak kan worden gebruikt als nieuwe basis voor de inzet van maatregelen.
- Specifiek voor smart mobility wordt in (inter)nationale samenwerking met overheden en marktpartijen gewerkt aan het faciliteren en versnellen van de ontwikkeling van informatisering van het verkeersysteem en automatisering van het voertuig. Dit gebeurt bijvoorbeeld door testen en proeven met innovatieve systemen in Nederland ruim baan te geven. In samenwerking met sociale partners, de transportsector en maatschappelijke organisaties wordt ingezet op verbeterde duurzaamheid van mobiliteit.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de Inspectie Leefomgeving en Transport op dit beleidsterrein (zie artikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en Kengetallen

Hieronder zijn de beleidsmatische indicatoren en kengetallen voor Wegen en verkeersveiligheid opgenomen. In productartikel 12 van het Infrastructuurfonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

Aanleg

In het notaoverleg MIRT, d.d. 23 november 2015, heeft de Tweede Kamer ingestemd om in de eerstvolgende Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse de indicator voor acceptabele reistijd te wijzigen. De indicator voor acceptabele reistijd uit de Nota Mobiliteit en de SVIR is hiermee vervallen en is vervangen door de hoofdwegennet indicator. Met deze indicator worden de economische verlieskosten van toekomstige knelpunten in beeld gebracht(m.b.v. verkeersmodellen). Met deze indicator worden de economische verlieskosten van toekomstige knelpunten in beeld gebracht, met als doel om die nieuwe projecten te prioriteren, die de meeste economische verlieskosten oplossen Rijkswaterstaat zal in haar Publieksrapportage (T3 aan het eind van elk jaar) een file top 50 kaart en tabel opnemen met de hoogste economische verlieskosten. Deze tabel zal overgenomen worden in de verantwoordingsrapportage. In de begroting (het MIRT projectenboek) zal dezelfde kaart opgenomen worden, en per MIRT-project de bijdrage aan het oplossen van de file top 50.

Beter Benutten

Over de voortgang van de uitvoering van de gebiedsprogramma's Beter Benutten wordt de Tweede Kamer geïnformeerd in het kader van het MIRT-proces (Kamerstukken II 2016–2017 [34 550-A, nr. 19](#)).

Beheer en onderhoud

Verwezen wordt naar het Infrastructuurfonds artikel 12.01 (verkeerssignalering op banen en verkeerscentrales) en 12.02 (km rijbaanlengte, km² asfalt, km² groen areaal).

Verkeersmanagement

Verwezen wordt naar het Infrastructuurfonds artikel 12.01 (indicator van op alle bemeten wegvlakken ingewonnen betrouwbare reis en route-informatie en tijdige levering aan de serviceproviders).

Geluid en luchtkwaliteit

Indicator: lokale luchtkwaliteit NO ₂ en geluidsknelpunten langs hoofdwegen waarvoor nog een saneringsplan moet worden opgesteld						
	Waarde 2013	Waarde 2014	Waarde 2015	Waarde 2016	Waarde 2017	Streefwaarde peildatum
Lokale luchtkwaliteit NO ₂						0 knelpunten
Geluidsknelpunten langs rijkswegen waarvoor nog een saneringsplan moet worden vastgesteld	8.650	8.600	8.300	8.300	5.600	0 knelpunten in 2020

Bron: RWS/WVL, 2017

Toelichting:

In 2015 is nagenoeg (99,9%) op alle locaties langs rijkswegen voldaan aan de per 1 januari 2015 geldende grenswaarde voor stikstofdioxide (NO₂). Komende jaren zal blijvend moet worden voldaan aan de normen voor luchtkwaliteit. Dat betekent dat 0 knelpunten het streven blijft. Hierover zal in de jaarverslagen worden gerapporteerd op basis van de jaarlijkse monitoring over het gepasseerde jaar.

De genoemde getallen voor geluid betreffen het aantal objecten (met name woningen) met een geluidbelasting op de gevel boven de maximale waarde van 65dB, waarvoor nog een geluids saneringsplan moet worden opgesteld. De peildatum van 2020 hangt samen met de hiervoor in de Wet milieubeheer opgenomen einddatum voor het opstellen van een

saneringplan. In deze context is sprake van nul knelpunten als voor alle saneringsobjecten een saneringsplan is opgesteld. De termijn voor de uitvoering van de saneringsmaatregelen wordt in de saneringsplannen vastgelegd en zoveel mogelijk gecombineerd met reguliere vervanging van het wegdek en eventuele wegaanpassingen, dit zal dus ook deels na 2020 zijn.

De sanering wordt uitgevoerd in het kader van het Meerjarenprogramma Geluidsanering (MJPEG). In dit programma worden onder bepaalde voorwaarden ook objecten met een geluidbelasting onder de 65dB gesaneerd. Vooruitlopend op het opstellen van regionale saneringsplannen vindt de geluidsanering plaats in samenzwering met genomen tracébesluiten.

De gehanteerde geluidbelastingen zijn gebaseerd op een «worst-case» situatie (volledig benut geluidproductieplafond). Bij een deel van de gesaneerde objecten blijft de geluidbelasting op de gevel na het treffen van de doelmatige saneringsmaatregelen boven de 65dB en wordt toepassing van gevelmaatregelen onderzocht om te voldoen aan de geluidsnorm binnen de woning.

Zoals aangegeven in het Jaarverslag 2016 over Hoofdstuk XII is het totale aantal knelpunten herijkt op basis van nieuw beschikbaar landelijk onderzoek dat, als gevolg van het voortschrijdende onderzoek, steeds gedetailleerder is dan de eerder beschikbare informatie. Daarnaast zijn de gegevens geactualiseerd aan de hand van genomen saneringsbesluiten en het realiseren van geluidschermen voorafgaand aan het treffen van saneerplannen in het kader van de PreNoMo-sanering, waardoor de geluidbelasting op de betreffende woningen onder de saneerdrempel is gebracht.

In vervolg op de brieven aan de Tweede Kamer over de kostenbeheersing van het MJPG d.d. 20 november 2015 (Kamerstukken II 2015–2016 [32 252, nr. 56](#)) 1 september 2016 (Kamerstukken II 2015–2016 [32 252, nr. 58](#)) zal de komende jaren verder invulling hieraan worden gegeven door middel van prioritering van maatregelen.

Regelgeving en afspraken

Verwezen wordt naar het Infrastructuurfonds artikel 12.02.04 (beschikbaarheid, verhouding verstoring wegwerkzaamheden ten opzichte van totale verstoringen, tijdsduur percentage van het jaar dat de weg veilig beschikbaar is).

Verkeersveiligheid

Indicator: Ontwikkeling aantal verkeersslachtoffers								
	basiswaarde					realisatie	doelstelling	
	2002	2012	2013	2014	2015			
aantal verkeersdoden	1.066	650	570	570	621	629	500	
ernstig verkeersgewonden	16.100	19.200	18.800	20.700	21.300	dec-17	10.600	

Bron: Rijkswaterstaat/WVL, 2016 Bron verkeersdoden 2016:
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/18/omgekomen-autorijders-vaak-jong-ofoud>

Marktcondities

Verwezen wordt naar de «Kerncijfers verkeersveiligheid» (Kamerstukken II vergaderjaar 2016–2017, [29 398, nr. 544](#)).

Duurzaamheid

Voor de doelstellingen voor de sector verkeer en vervoer wordt verwezen naar artikel 19 Klimaat.

Naar aanleiding van de kabinetsreactie Interdepartementale beleidsonderzoek (IBO) «Flexibiliteit in infrastructurele planning» (Kamerstukken II 2016–2017 [34 550-A, nr. 5](#)) wordt een wijziging in gang gezet van de Wet Infrastructurfonds die erop gericht is de reikwijdte van het IF zodanig te verbreden dat ook niet-investeringsuitgaven (zoals Beter Benutten) die direct bijdragen aan de doelmatigheid en doeltreffendheid van investeringen in infrastructuur bekostigd kunnen worden uit het IF.

Zoals in de brieven van 14 oktober 2016 (Kamerstukken II 2016–2017 [34 550-A, nr. 9](#)) en 21 november 2016 (Kamerstukken II 2016–2017 [34 550-A, nr. 19](#)) aangegeven, wordt verkend hoe de succesvolle publiek-private samenwerking van Beter Benutten kan worden voortgezet in een gerichte korte termijn aanpak (2018–2021) voor slimme en duurzame mobiliteit. De uitkomst is mede afhankelijk van de (financiële) prioriteiten van een nieuw kabinet en vindt naar verwachting dit najaar plaats bij de Bestuurlijke Overleggen MIRT.

In 2016 is een beleidsdoorlichting voor het gehele beleidsartikel van start gegaan. De afronding daarvan is voorzien in 2017. Er wordt gekeken naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid en of de gehanteerde indicatoren, kengetallen en streefwaarden zinvol zijn en hoe de monitoring verbeterd kan worden ingezet om afwegingen bij beleids- en besluitvorming beter te ondersteunen.

Beleidswijzigingen

art. 14 Wegen en verkeersveiligheid (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	63.115	33.736	27.319	27.643	27.374	28.701	28.862
Uitgaven:	34.635	47.495	36.725	34.298	32.827	29.492	28.653
Waarvan juridisch verplicht			81%				
14.01 Netwerk	15.367	30.645	20.575	17.791	16.097	12.004	11.154
14.01.01 Opdrachten	11.025	24.051	15.304	12.520	10.876	6.783	5.933
– <i>Beter Benutten</i>	7.245	18.472	10.141	6.902	4.616	173	173
– <i>BOA wegverkeersbeleid</i>	1.320	1.253	2.096	2.350	2.387	2.722	2.728
– <i>Wegverkeersbeleid</i>	1.434	2.644	1.146	1.296	1.567	1.679	1.690
– <i>Overige opdrachten</i>	1.026	1.682	1.921	1.972	2.306	2.209	1.342
14.01.02 Subsidies	1.126	1.135	650	650	600	600	600
14.01.03 Bijdrage aan agentschappen	3.216	5.459	4.621	4.621	4.621	4.621	4.621
– waarvan bijdrage aan RWS	3.216	5.459	4.621	4.621	4.621	4.621	4.621
14.02 Veiligheid	19.268	16.850	16.150	16.507	16.730	17.488	17.499
14.02.01 Opdrachten	7.598	6.441	6.218	6.606	6.829	7.618	7.629
– <i>Opdrachten Verkeersveiligheid</i>	7.598	6.441	6.218	6.606	6.829	7.618	7.629
14.02.02 Subsidies	8.063	8.351	8.401	8.370	8.370	8.369	8.369
– <i>VVN</i>	3.660	3.726	3.736	3.736	3.736	3.736	3.736
– <i>SWOV</i>	3.781	3.854	3.870	3.869	3.869	3.869	3.869
– <i>Overige subsidies</i>	622	771	795	765	765	764	764
14.02.03 Bijdrage aan agentschappen	585	584	584	584	584	584	584
– waarvan bijdrage aan RWS	585	584	584	584	584	584	584
14.02.05 Bijdragen aan internationale organisaties	30	30	30	30	30	0	0
– <i>Euro NCAP</i>	30	30	30	30	30	0	0
14.02.06 Bijdrage aan ZBO's en RWT's	2.992	1.444	917	917	917	917	917
– <i>CBR</i>	2.992	1.444	917	917	917	917	917
Ontvangsten	3.149	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782

Budgettaire gevolgen van beleid

Extracomptabele verwijzing naar artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds	2.485.580	2.499.238	2.616.884	2.657.132	2.840.329
Andere ontvangsten van artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds	90.402	55.343	90.501	148.914	133.540
Totale uitgaven op artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds	2.575.982	2.554.581	2.707.385	2.806.046	2.973.869
waarvan					
12.01 Verkeersmanagement	3.680	3.681	3.680	3.677	3.674
12.02 Beheer, onderhoud en vervanging	645.593	637.675	529.783	629.827	587.072
12.03 Aanleg	781.590	905.105	1.160.531	1.215.916	1.472.204
12.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS	581.030	455.632	460.687	410.514	397.500
12.06 Netwerkgebonden kosten HWN	564.089	552.488	552.704	546.112	513.419
12.07 Investeringsruimte	0	0	0	0	0

14.01 Netwerk

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en de agentschapsbijdrage aan RWS zijn volledig juridisch verplicht. Voor subsidies betreft het hier onder andere verplichtingen die tot en met 2018/2019 zijn aangegaan. De budgetten voor subsidies worden per jaar gepubliceerd en hebben daarmee een vastomlijnde tijdshorizon, de agentschapsbijdrage heeft een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is het merendeel juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen.

14.02 Veiligheid

De uitgaven voor de agentschapsbijdrage aan RWS zijn volledig juridisch verplicht. De overige verplichtingen betreffen subsidies aan Veilig Verkeer Nederland (VVN), Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) en Team Alert. Voor de subsidies aan VVN, SWOV en Team Alert zijn de maximaal beschikbare subsidiebudgetten vermeld in de gepubliceerde meerjarensubsidieregelingen c.q. jaarlijks gepubliceerde subsidieplafonds.

Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van lopende opdrachten. Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor met name opdrachten voor het uitvoeren van onderzoeken en het uitvoeren van verkeersveiligheidscampagnes.

14.01 Netwerk

14.01.01 Opdrachten

De opdrachten betreffen diverse onderzoeken op het gebied van verkeer, wegmaatregelen en het verduurzamen van mobiliteit. Daarnaast vinden uitgaven plaats voor het European Register of Road Transport Undertakings (ERRU), Tol, Smart Mobility zoals de zelfrijdende auto en Intelligent Transport Systemen (ITS), het kennisplatform tunnelveiligheid en taken in

het kader van de wet SWUNG (Samen werken aan de uitvoering van nieuw geluidbeleid).

De opdrachten voor Beter Benutten betreffen kosten op het gebied van diverse onderzoeken, communicatie, monitoring en evaluatie, gedrag- en vraagbeïnvloeding, fietsbeleid en Intelligent Transport Systemen.

In het kader van het Energieakkoord voor duurzame groei (Kamerstukken II 2012–2013 [30 196, nr. 202](#)) is lenM betrokken bij de uitvoering van overeengekomen acties, zoals de green deal Autodelen en de green deal Het Nieuwe Draaien met de bouwsector, over zuiniger gebruik van machines. Daarnaast vind onderzoek plaats naar mogelijke maatregelen op het gebied van duurzame mobiliteit, die een plaats kunnen krijgen in de Energieagenda.

14.01.02 Subsidies

De uitgaven hebben betrekking op subsidies verstrekt voor het fietsbeleid onder andere aan de Fietsersbond en een incidentele subsidie verstrekt aan Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer (NHTV) te Breda en aan de Stichting Wandelnet en Fietsplatform.

14.01.03 Bijdrage aan agentschappen

In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -adviesering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd.

14.02 Veiligheid

14.02.01 Opdrachten

Het verbeteren van de positie van kwetsbare verkeersdeelnemers gebeurt onder meer door onderzoeken op het gebied van fietsveiligheid en naar specifieke doelgroepen zoals ouderen. Opdrachten in verband met vergoedingen commissie rijgeschiktheid van de Gezondheidsraad en onderzoek rijden onder invloed. Het stimuleren van de verkoop van veilige voertuigen gebeurt door deelname aan Euro NCAP (New Car Assessment Programme). Euro NCAP beoordeelt onafhankelijk de veiligheidsprestaties van Europa's meest verkochte auto's. Om gedragsbeïnvloeding te bereiken wordt ondermeer het Meerjarenprogramma Campagnes Verkeersveiligheid uitgevoerd.

14.02.02 Subsidies

Er worden subsidies verstrekt aan maatschappelijke organisaties Veilig Verkeer Nederland (VVN), Fietsersbond, Team Alert en de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV).

14.02.03 Bijdrage aan agentschappen

In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -adviesering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd.

14.02.06 Bijdrage aan ZBO en RWT's

Ingevolge de Regeling maatregelen Rijvaardigheid en Geschiktheid (RMRG) ontvangt het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR), een RWT die per 1 januari 2017 is herzien. Vanaf 2017 vindt voor de vorderingenonderzoeken (medisch en rijvaardigheid) nog een gedeeltelijke vergoeding plaats, kamerbrief 29398–529 van 21 september 2016. Het resterende bedrag wordt doorberekend aan de burger waarbij het vorderingenonderzoek moet plaatsvinden.

Beleidsartikel 15 OV-keten

In het voorjaar van 2014 is het tweede deel van de Lange Termijn Spooragenda naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstukken II 2013–2014 [29 984, nr. 474](#)). De kern van de ambitie zoals in de LTSA opgenomen is een optimale reis van deur tot deur binnen de Openbaar Vervoer en Spoorketen. De vorige begrotingsindeling sloot hier niet op aan, omdat sprake was van een apart artikel voor Openbaar Vervoer en een apart artikel voor Spoor. Daarom zijn bij Begroting 2017 de artikelen samengevoegd tot één nieuw artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Hier toe is de naam en algemene doelstelling van artikel 16 aangepast van «Spoor» naar «Openbaar Vervoer en Spoor».

Hieronder is de budgettaire tabel van artikel 15 OV-keten opgenomen. Door de samenvoeging van de beleidsartikelen 15 en 16 vanaf 2017 heeft deze alleen nog betrekking op het jaar 2016. Voor de jaren 2017 en verder wordt verwezen naar artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor.

art. 15 OV-keten (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	5.566	0	0	0	0	0	0
Uitgaven:	4.745	0	0	0	0	0	0
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>							
15.01 OV-keten	4.745	0	0	0	0	0	0
15.01.01 Opdrachten	3.165	0	0	0	0	0	0
15.01.02 Subsidies	782	0	0	0	0	0	0
15.01.03 Bijdrage aan agent-schappen	798	0	0	0	0	0	0
– waarvan bijdrage aan RWS	798	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	6.207	0	0	0	0	0	0

Beleidsartikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

Budgettaire gevolgen van beleid

Om er voor te zorgen dat reizigers veilig, betrouwbaar en betaalbaar kunnen reizen van A naar B ontwikkelt, beheert en stuurt lenM de benutting van de hoofdspoorgeweginfrastructuur aan en stelt zij decentrale overheden in staat het Openbaar Vervoer buiten de hoofdspoorgeweginfrastructuur hiertoe te ontwikkelen, beheren en benutten. Daarbij zorgt lenM tegelijkertijd dat verladers van goederen over het spoor de trein in toenemende mate als een aantrekkelijke vervoersoptie beschouwen. lenM zet in op een hoofdspoorgeweginfrastructuur en Openbaar Vervoer dat bijdraagt aan de economische en ruimtelijke ontwikkeling van Nederland, aan het behalen van de milieunormen en de sociale functie van het Openbaar Vervoer. Om deze doelen, die ook beschreven staan in de Lange Termijn Spooragenda deel 2 (Kamerstukken II 2013–2014 [29 984, nr. 474](#)), te behalen werkt lenM samen met medeoverheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

(Doen) Uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor een robuust mobiliteitssysteem van sterke verbindingen, sterke modaliteiten, voorspelbare reistijden en goede bereikbaarheid (zie ook artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid). Voor het Openbaar Vervoer en Spoor betekent dit dat de Minister zorgt voor:

- Een concessie voor het vervoer over het hoofdnet (NS) waarin het aanbod van het reizigersvervoer op het hoofdnet is vastgelegd.
- De uitvoering van het beheer, onderhoud en vervanging van railinfrastructuur, verkeersleiding, capaciteitsmanagement en het oplossen van veiligheidsknelpunten door ProRail onder aansturing van lenM (via de beheerconcessie). Deze activiteiten zijn terug te vinden op het Infrastructuurfonds (artikel 13).
- De besluitvorming over en uitvoering van investeringen in de hoofdspoorgeweginfrastructuur (incl. stations) in relatie tot gebiedsontwikkeling. Aanlegprojecten worden in het MIRT vastgelegd. De middelen worden beschikbaar gesteld via het Infrastructuurfonds.
- Een bijdrage aan de financiering (via het Provinciefonds of de BDU) van het gedecentraliseerde Openbaar Vervoer.
- Een concessie voor de Waddenveren (met uitzondering van Texel)
- De financiering (via het Infrastructuurfonds) van het programma Beter Benutten Decentraal Spoor.
- Het vormgeven (in saneringsplannen) en uitvoeren van de aanpak van hoge geluidsbelastingen langs het hoofdnet door middel van het Meerjarenprogramma geluidsanering (MJPG).
- Om onder meer de veiligheid verder te verhogen wordt het European Railway Traffic Management System (ERTMS) ingevoerd. Het is de verwachting dat het programma ERTMS in 2018 van de planuitwerkingfase over kan gaan naar de realisatiefase.

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van het beleid inzake openbaar vervoer (per trein, bus, tram, metro, taxi en waddenveren), waaronder het toezicht op de uitvoering van de wet- en regelgeving. lenM zorgt voor veilige infrastructuur en optimaal gebruik daarvan via wet- en regelgeving, aansturing van ProRail en NS in het beheer van de hoofdspoorgeweginfrastructuur en stations en afspraken met decentrale overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Uitvoering vindt plaats door middel van samenwerking in de gehele OV-keten en de

gehele goederenketen. Het beleid stimuleert en faciliteert deze samenwerking.

Deze regierol wordt ingevuld door:

- Regelgeving en afspraken over voorzieningen- en kwaliteitsniveaus bij infrastructuur in het kader van veiligheid, betrouwbaarheid, doorstroming en duurzaamheid.
- Regelgeving en afspraken over concessieoverstijgende onderwerpen waar het voor de reiziger van belang is dat zaken uniform geregeld worden, ongeacht de vervoerder of concessie (zoals sociale veiligheid, toegankelijkheid, OV-chipkaart, taxivervoer en OV-data).
- Regelgeving en afspraken over de benutting van de Openbaar Vervoer infrastructuur en de ordening van de Openbaar Vervoer markt. Hierbij worden de aanbevelingen van de parlementaire enquête Fyra betrokken.
- Het stimuleren van de samenwerking in de gehele OV-keten en de spoorgoederenvervoerketen, door het organiseren van platforms en tafels.
- De inzet van de Beleidsimpuls railveiligheid (Kamerstukken II 2015–2016 [29 893, nr. 204](#)), waarin de prioriteiten in de veiligheidsaanpak voor de komende jaren zijn benoemd, zoals het Landelijke Verbeterprogramma Overwegen, het programma niet-actief beveiligde overwegen (nabo), het STS-verbeterprogramma (reductie stoptonend sein passages), suïcidepreventie en externe veiligheid langs het spoor en bij emplacementen.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en kengetallen

Hieronder staan de beleidmatige indicatoren en kengetallen voor Openbaar Vervoer en Spoor.

In productartikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

In de Lange Termijn Spooragenda (LTSA) is in actie 43 aangegeven dat gezamenlijk een dashboard wordt ontwikkeld waarmee de verbetering van de reis van deur-tot-deur in beeld kan worden gebracht. Op basis van het dashboard wordt de deur-tot-deur ambitie gemonitord aan de landsdelige en landelijke OV&Spoortafels. Een samenvatting van de rapportage over het Dashboard Van Deur tot Deur, de conclusies en eventuele afspraken die naar aanleiding daarvan aan de OV- en Spoortafels worden gemaakt, maken onderdeel uit van de periodieke terugkoppeling over de OV- en Spoortafels aan de Tweede Kamer.

Kengetal klanttevredenheid regionaal openbaar vervoer						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Algemeen oordeel	7,2	7,4	7,4	7,5	7,5	7,6
Informatie en veiligheid	7,5	7,6	7,6	7,6	7,7	7,8
Rijcomfort	7,3	7,4	7,5	7,5	7,6	7,6
Tijd en doorstroming	6,6	6,8	6,8	6,9	7,0	7,0
Prijs	5,9	6,2	6,3	6,4	6,6	6,7

Bron: CROW/KpVV – Klantenbarometer 2016

Toelichting

De OV Klantenbarometer is het klanttevredenheidsonderzoek voor het regionale stads- en streekvervoer waarvoor de provincies en de metropoolregio's verantwoordelijk zijn.

Het onderzoek wordt jaarlijks gehouden in de periode van eind oktober tot begin december.

Vanaf 2017 zal NS conform de motie van het lid Dik-Faber (Kamerstukken II 2013/14, [29 984, nr. 502](#)) met het oog op eenduidigheid en vergelijkbaarheid aansluiting zoeken bij de OV-klantenbarometer. Op dit moment meet NS de klantoordelen via een andere methode en worden zij hier in de concessie ook door lenM op beoordeeld. Bij de Indicator «Reizigers-punctualiteit en Algemeen klantoordeel» staan de realisatie in de afgelopen jaren en de gebruikte normen van het algemeen klantoordeel opgenomen.

Kengetal Sociale veiligheid in het stads- en streekvervoer						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Waardering veiligheidsgevoel in het voertuig als rapportcijfer						
- Reizigers (1)	7,9	7,9	7,9	8	8	8
- Personeel (2)	nb	6,9	nb	7	nb	6,8
Onveiligheidsincidenten in en rond het OV in %						
- Reizigers (3)	nb	15	15	16	14	14
- Personeel (4)	nb	60	nb	60	nb	62

Bron: CROW-KpVV Personeelsmonitor stads- en streekvervoer 2016 en CROW-KpVV OV-Klantenbarometer 2016

Toelichting

Ad 1) Dit cijfer betreft het veiligheidsgevoel van de reizigers tijdens de rit.

Ad 2) Dit cijfer betreft het veiligheidsgevoel van het personeel zowel in als rond het openbaar vervoer. Dit cijfer wordt tweejaarlijks gemeten.

Ad 3) Dit betreft het percentage reizigers dat slachtoffer is geworden van een incident. Het percentage in 2012 en verder is niet vergelijkbaar met voorgaande jaren omdat een andere vraagstelling heeft plaatsgevonden.

Ad 4) Dit is het percentage van het personeel dat één of meerdere keren slachtoffer is geweest van een incident. Dit cijfer wordt tweejaarlijks gemeten.

Kengetal sociale veiligheid NS						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Klantoordeel sociale veiligheid	79,1%	78,3%	79,5%	80,2%	80,1%	87,1%

Bron: NS Jaarverantwoording 2016

Toelichting

In 2016 heeft 87,1% van de reizigers sociale veiligheid met het cijfer zeven of hoger beoordeeld. In het Vervoerplan van NS wordt voor sociale veiligheid, net als voor diverse andere zorggebieden, het klantoordeel gebruikt. Het klantoordeel veiligheid geeft een percentage en niet een cijfer. Het klantoordeel is het gewogen gemiddelde van de klantoordelen overdag en 's avonds in de trein en overdag en 's avonds op stations.

Indicator: Reizigerspunctualiteit en Algemeen klantoordeel								
	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Bodem waarde 2015–2019 ¹	Progressie waarde 2016 ¹	Streef waarde 2019 ¹
Reizigerspunctualiteit ²	91,5%	91,5%	90,0%	90,5%	91,0%	90,0%	91,0%	92,3%
Algemeen klantoordeel ³	74%	74%	75%	75%	74%	74%	75%	80%

Bron: NS Jaarverantwoording 2016

Ad 1) Met ingang van de nieuwe vervoerconcessie is de systematiek van jaarlijks veranderende grenswaarden gewijzigd in een systematiek van bodem- en streefwaarden. De bodemwaarde is de waarde waaronder NS niet mag presteren op straffe van een boete. De streefwaarde voor 2019 werkt met een bonus/malus-regime, waardoor er zowel een positieve als een negatieve prikkel is om de gewenste verbetering van de prestaties te realiseren. Voor elke prestatie-indicator geeft NS in het vervoerplan een zogeheten progressiewaarde voor het betreffende jaar waar de ambitie in zit. Progressiewaarden en realisaties moeten gezamenlijk over het geheel gezien progressie tonen richting de streefwaarden voor 2019.

Ad 2) De indicator Reizigerspunctualiteit laat het percentage reizigers zien voor wie de treinreis qua reistijd is geslaagd. Dat wil zeggen dat de trein daadwerkelijk gereden heeft, bij aankomst minder dan 5 minuten vertraging had en de voor de overstappers geplande aansluiting is gehaald.

Ad 3) Het Algemeen klantoordeel geeft het percentage reizigers dat het reizen per trein op het hoofdrailnet met een zeven of hoger waardeert.

Spoorveiligheid (naar risicodrager)

Hieronder staan de indicatoren voor spoorveiligheid zoals die vanaf dit begrotingsjaar worden gehanteerd op basis van de Beleidsimpuls Railveiligheid⁸. Deze bevat de geactualiseerde beleidsagenda ten aanzien van railveiligheid op basis van het beleid van de Derde Kadernota Railveiligheid. Er lopen verschillende veiligheidsverbeterprogramma's om de gestelde doelstellingen te realiseren (onder andere het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen en het STS (Stoptonend Sein)-verbeterplan).

De nationale indicatoren uit de Derde Kadernota railveiligheid zijn in het geactualiseerde sturingskader losgelaten als norm voor beleidssturing, omdat deze te beperkt inzicht geven in de ontwikkeling van onderliggende risicofactoren. Over de nieuwe indicatoren wordt jaarlijks gerapporteerd op basis van het Jaarverslag Spoorveiligheid en het NSA Jaarverslag, opgesteld door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Hierin worden de indicatoren in samenhang met de achterliggende veiligheidsrisico's nader toegelicht. Hiermee wordt de informatiewaarde van de jaarverslagen vergroot en ontstaat er een directere relatie tussen de bevindingen van de ILT en de beleidsontwikkeling.

⁸ Kamerstukken II 2015–2016 29 893 nr. 204

In onderstaande tabel is voor de belangrijkste acht spoorveiligheidsindicatoren aangegeven wat de stand van zaken eind 2015 was op basis van de indicatoren. De stand van zaken 2016 komt in september 2017 beschikbaar.

Indicator: spoorveiligheid (naar risicodrager)						
Nr.	Risico-drager	Omschrijving indicator	NRV	2016	2015	2014
1	Veiligheidsrisico treinreizigers	SGEL onder reizigers/jaar/mld. reizigerskm's		0,011	0	
2	(Mogelijke) ongevallen met treinen					
2.1		Aantal significante ongevallen/mln. treinkm's		0,199	0,122	
2.2		Aantal significante treinbotsingen/mln. treinkm's		0,006	0,019	
2.3		Aantal significante ontsporingen/mln. treinkm's		0,006	0,006	
2.4		Aantal STS passages		100	112	
3	Veiligheidsrisico spoorpersoneel	SGEL onder spoorpersoneel/jaar/mld. treinkm's		1,283	0	
4	Veiligheidsrisico overweggebruikers	SGEL onder overweggebruikers/jaar/mld. treinkm's		84,704	47,580	
5	Suïcides	Aantal spoorsuïcides		223	192	

Bron: ILT Jaarverslag Spoorveiligheid 2015, Kamerstukken II, 2016/2017 29 893 nr. 207

Gebruikte afkorting in de tabel

SGEL = Slachtoffers en Gewogen Ernstige Letsels

Dit is een kwantificering van de gevolgen van ernstige ongevallen met doden en ernstige letsels, waarbij 1 ernstig letsel statistisch gelijk is aan 0,1 overledene.

Risicodragers = actoren met verschillende rollen die binnen het spoorstelsel veiligheidsrisico's lopen.

Kengetal aantal treinbewegingen goederentreinen per week						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Betuweroute (Meteren-Valburg) ¹	420	430	410	480	440	390
Zevenaar grens	480	490	490	540	470	400
waarvan Betuweroute ¹	420	430	410	480	440	380
Oldenzaal grens	60	60	70	60	100	130
Venlo grens	230	220	240	190	270	310
Maastricht grens	20	20	30	30	30	40
Roosendaal grens	120	110	110	110	130	140

¹ Omdat eind 2015 de verbindingsboog bij Elst in gebruik is genomen, is er een verschil tussen het aantal goederentreinen op het drukste deel van de Betuweroute (Meteren-Valburg) en het aantal goederentreinen dat via de Betuweroute (Valburg-Zevenaar) en Zevenaar grens heeft gereden.

Bron: ProRail Operatie, VL/PAB en ProRail Vervoer en Dienstregeling PV/POV

Toelichting

De treinbewegingen van goederentreinen in bovenstaande tabel zijn afgerond op tientallen. In 2016 is verschuiving van verkeer waarneembaar van de Betuweroute naar het gemengde net door omleidingen als gevolg van de bouw van het Derde spoor in Duitsland. In 2017 neemt naar

verwachting het aantal treinbewegingen verder toe, maar ook dan zal sprake zijn van verschuiving.

Eind 2016 is met het Toekomstbeeld OV 2040 een gemeenschappelijke visie op de toekomst van het openbaar vervoer gepresenteerd. Het Toekomstbeeld is door lenM en de OV-partners (overheden, vervoerders en infrabeheerder) samen ontwikkeld. De komende tijd wordt dit uitgewerkt in een ontwikkelagenda, die aangeeft hoe beleid en uitvoering stap voor stap gericht wordt op dat Toekomstbeeld.

In december 2016 heeft het kabinet gekozen om ProRail om te vormen tot een zelfstandig bestuursorgaan met eigen rechtspersoonlijkheid (Kamerstukken II 2016–2017 [25 268, nr. 139](#)). In 2018 wordt deze omvorming verder voorbereid.

In maart 2017 is het rapport over scenario's voor marktwerking op het spoor opgeleverd en vervolgens aan de Kamer aangeboden. Dit volgt uit de kabinetsreactie op de parlementaire enquête Fyra (Kamerstukken II 2015–2016 [33 678, nr. 16](#)).

In 2018 wordt gewerkt aan de implementatie van het Vierde Spoorwegpakket, zodat deze binnen de Europese termijn geïmplementeerd kan worden. De implementatie betreft een beleid neutrale omzetting. Mede naar aanleiding van een Raad van State advies (W14150443) is vorig jaar een inventarisatie naar de noodzaak tot aanpassing en modernisering van de Spoorwetgeving uitgevoerd en gestart met een nadere verkenning van een toekomstbestendige Spoorwet. Dit is een meerjarig herzieningstraject van wetgeving waarbij de stakeholders nauw worden betrokken. Over de voorstellen en de planning wordt de Tweede Kamer periodiek geïnformeerd.

Beleidswijzigingen

art. 16 Openbaar Vervoer en Spoor (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	28.104	6.840	7.846	11.742	9.609	17.081	10.117
Uitgaven:	18.896	36.801	18.622	13.142	13.917	14.237	14.234
Waarvan juridisch verplicht			85%				
16.01 OV en Spoor	18.896	36.801	18.622	13.142	13.917	14.237	14.234
16.01.01 Opdrachten	985	8.656	6.382	5.853	6.532	7.011	6.946
– ERTMS	0	47	0	0	0	0	0
– Overige opdrachten	985	8.609	6.382	5.853	6.532	7.011	6.946
16.01.02 Subsidies	15.544	24.864	8.934	3.983	4.079	4.017	4.079
– Bodemsanering NS	9.077	0	0	0	0	0	0
– GSM-R	2.014	15.607	0	0	0	0	0
– Overige subsidies	4.453	9.257	8.934	3.983	4.079	4.017	4.079
16.01.03 Bijdrage aan agentschappen	44	894	919	919	919	822	822
– waarvan bijdrage aan KNMI	44	44	44	44	44	44	44
– waarvan bijdrage aan RWS	0	850	875	875	875	778	778
16.01.04 Bijdrage aan medeoverheden	2.252	2.287	2.287	2.287	2.287	2.287	2.287
– CLU Betuweroute en HSL	2.252	2.287	2.287	2.287	2.287	2.287	2.287
16.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties	71	100	100	100	100	100	100
Ontvangsten	3	2.702	0	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzing naar artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds	1.876.136	1.851.941	1.897.702	2.029.752	1.978.720
Anderen ontvangsten van artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds	314.250	202.214	197.329	202.263	207.106
Totale uitgaven op artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds	2.190.386	2.054.155	2.095.031	2.232.015	2.185.826
waarvan					
13.02 Beheer, onderhoud en vervanging	1.245.258	1.238.568	1.293.225	1.305.578	1.274.758
13.03 Aanleg	766.273	635.907	593.477	719.958	684.418
13.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS	162.258	147.583	156.570	160.882	161.053
13.07 Rente en aflossing	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597
13.08 Investeringsruimte	0	15.500	35.162	29.000	49.000

Extracomptable verwijzing naar artikel 14 Regionaal, lokale infrastructuur van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 14 Regionaal, lokale Infrastructuur van het Infrastructuurfonds	246.600	201.111	170.614	96.629	5.098
Andere ontvangsten van artikel 14 Regionaal, lokale Infrastructuur van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 14 Regionaal, lokale Infrastructuur van het Infrastructuurfonds	246.600	201.111	170.614	96.629	5.098
waarvan					
14.01 Grote regionaal/lokale projecten	194.764	109.215	102.607	84.529	1.605
14.02 Regionale mobiliteitsfondsen	0	0	9.233	0	0
14.03 RSP-ZZL: pakket bereikbaarheid	51.836	91.896	58.774	12.100	3.493

Extracomptable verwijzing naar artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds (bedragenx € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds	187.116	317.511	389.614	419.130	406.520
Andere ontvangsten van artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds	40.441	22.119	28.553	60.681	67.487
Totale uitgaven op artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds	227.557	339.630	418.167	479.811	474.007
waarvan					
17.02 Betuweroute	4.942	4.807	0	0	0
17.03 HSL-Zuid	8.894	22.750	17.200	16.600	16.700
17.07 ERTMS	98.823	147.261	208.772	283.829	299.771
17.08 ZuidasDok	114.898	164.812	192.195	179.382	157.536

Extracomptable fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. De Minister van Financiën is hoofdverantwoordelijk voor de wetgeving en uitvoering van deze regelingen en voor de budgettaire middelen. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage «Fiscale regelingen» in de Miljoenennota. Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de fiscale regelingen».

**Fiscale regelingen 2013–2018, budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen
(bedragen x € miljoen)¹**

	2016	2017	2018
BPM Teruggaaf taxi's en openbaar vervoer ²	53	51	46
MRB Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer ³	46	48	47
Reisafrek OV	10	10	10

¹ [-] = regeling is in dat jaar niet van toepassing; [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar afgerond nihil.

² BPM = Belasting van personenauto's en motorrijwielen

³ MRB = Motorrijtuigenbelasting

16.01 OV en Spoor

De uitgaven voor subsidies, de agentschapsbijdrage aan RWS, de bijdragen aan mede overheden en de bijdragen aan (inter)nationale organisaties zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon. De agentschapbijdrage, de bijdrage aan mede overheden en de bijdragen aan (inter)nationale organisaties hebben een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is circa de helft juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen. Het betreft hier onder andere de bijdrage aan de Autoriteit Consument & Markt (ACM), uitgaven voor de Ov-begeleiderskaart, de continue screening van de taxibranche, de uitbesteding van SWUNG1 taken en het onderzoek naar voor het rekenmodel trillingen spoorwegen. Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor uitvoering van taken die voortvloeien uit de werkagenda van het NOVB inzake de OV-chipkaart, het stimuleren van het beschikbaar stellen van (actuele) brongegevens voor reisinformatiediensten in het kader van het project Nationale Data Openbaar Vervoer en het uitvoeren van activiteiten ter ondersteuning van het beheer van en vervoer over het spoor via concessies en de uitvoering van de Lange Termijn Spooragenda. Ook wordt bijgedragen aan de toegankelijkheid van het openbaar vervoer en aan uitgaven om een gelijk speelveld te creëren in het openbaar vervoer.

16.01 OV en Spoor

16.01.01 Opdrachten

Dit betreffen voornamelijk (lopende) opdrachten voor de implementatie van de OV-chipkaart, monitoring sociale veiligheid, het stimuleren van het beschikbaar stellen van (actuele) brongegevens voor reisinformatiediensten in het kader van het project Nationale Data Openbaar Vervoer (NDOV), de beheer- en vervoerconcessie, de uitbesteding van SCHWUNG1 taken, het onderzoeken naar verbetermogelijkheden voor het rekenmodel trillingen spoorwegen, het onderzoek naar verplaatsingen in Nederland (OVIN) en spoorwegwetgeving. Ook wordt bijgedragen aan de toegankelijkheid van het openbaar vervoer en aan uitgaven om een gelijk speelveld te creëren in het openbaar vervoer. Daarnaast maakt de jaarlijkse vergoeding aan de Autoriteit Consument en Markt (ACM) onderdeel uit van deze middelen, welke een vergoeding is voor haar werk op het gebied van spoor zoals de Vervoerkamer. De Vervoerkamer reguleert de relatie tussen de beheerders en de gebruikers van het spoor.

16.01.02 Subsidies

Tijdelijke subsidieregeling spoorgoederenvervoer voor bijzondere omleidingskosten: Deze regeling heeft tot doel de marktpositie van het spoorgoederenvervoer ten opzichte van het meer vervuilende goederenvervoer over de weg te behouden gedurende de periode dat de Betuweroute door de aanleg van een derde spoor in Duitsland tussen Emmerich en Oberhausen verminderd beschikbaar is en spoorwegondernemingen daardoor geconfronteerd worden met extra kosten door omleiding. Voor de jaren 2016 tot en met 2020 bedraagt het subsidieplafond € 13 miljoen inclusief de uitvoeringskosten.

NS Sociale Veiligheid: € 3,6 miljoen in 2018 van in totaal € 10 miljoen 2016 tot en met 2018

Het doel van de subsidie is een eenmalige extra bijdrage aan extra maatregelen voor sociale veiligheid. De bijdrage wordt besteed aan de inzet van flexteams veiligheid na 22.00 uur op zondag t/m woensdag, inhuren van beveiliging op stations en innovatieve toepassingen voor het hele OV. De extra maatregelen zullen bijdragen aan de veiligheid van NS-personeel en andere medewerkers in het OV en aan de veiligheid van de reizigers. Met deze subsidie is voldoende budget beschikbaar gesteld voor de maatregel dubbele bemensing (uit het maatregelenpakket 2015) en is uitvoering gegeven aan de motie Van Veldhoven (Kamerstuk [34 550 XII, nr. 43](#)).

NS Intercity Dordrecht Breda: € 2,0 miljoen in 2018 van in totaal € 3,38 miljoen in 2017 en 2018: Het doel van de subsidie is dat NS hiermee met ingang van dienstregeling 2017 voor een periode van twee jaar een uursverbinding met een Intercity zal realiseren tussen Dordrecht en Breda. De Kamer is hierover op 30 maart 2016 geïnformeerd bij de beantwoording van Kamervragen van lid Bruins (CU) over de intercity Dordrecht-Breda.

Bijdrage exploitatiekosten RE13 Nederlands grondgebied VRR € 0,25 miljoen in 2018 van in totaal € 2,5 miljoen 2017 tot en met 2025.

Belemmeringen voor grensoverschrijdend treinverkeer worden waar mogelijk weggenomen door maatregelen en bijdragen ter stimulering van internationaal personenvervoer. Door deze bijdrage kunnen reizigers veilig, betrouwbaar en betaalbaar reizen van Nederland naar Duitsland en vice versa.

Verder worden subsidie uitgaven gedaan voor het OV-loket, de beleidsondersteuning van ROVER, de ondersteuning van het consumentenplatform Friese Waddenveren, het landelijk klachtenmeldpunt taxi en de OV Klantenbarometer. Doel van deze subsidies is het ondersteunen van reizigers en een loket te organiseren waar zij terecht kunnen.

16.01.03 Bijdrage aan agentschappen

Met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -advisering.

16.01.04 Bijdrage medeoverheden

Dit betreft een jaarlijkse bijdrage voor de Complete Lijn Uitschakeling (waarbij bijvoorbeeld bij een incident een tracé als geheel wordt uitgeschakeld) en de inzet van de 25kV Spanningtester (CLU+) op de Betuwe-

route en HSL in het kader van de daartoe gesloten overeenkomst met de betrokken Veiligheidsregio's.

16.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Dit betreft een bijdrage aan de Organisation pour les Transports Internationaux Ferroviaires (OTIF). Deze internationale organisatie richt zich vooral op het creëren van een uniform rechtssysteem voor het vervoer van passagiers en vracht per rails.

Beleidsartikel 17 Luchtvaart

Het versterken van de internationale concurrentiekracht van de Nederlandse luchtvaartsector en het realiseren van een efficiënt, veilig en duurzaam luchtvaartbestel voor goederen, passagiers en omwonenden.

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van de kaders en voor het binnen deze kaders (doen) realiseren van de gewenste ontwikkeling van de Nederlandse luchtvaart. De rol «regisseren» heeft betrekking op de volgende taken:

- Voor een veilig en duurzaam gebruik van netwerken stelt de Minister normen en handhaaft deze. Daarbij valt te denken aan de wetgeving voor het Nieuw Normen- en Handhavingstelsel Schiphol om geluidshinder te beperken. Om de concurrentiekracht van de luchtvaart te versterken streeft de Minister internationaal naar een gelijk speelveld. Daarin passen een actief Nederlands lidmaatschap van de International Civil Aviation Organization (ICAO) en een gerichte bijdrage in de totstandkoming van Europese regelgeving inclusief een actieve rol in agentschappen als de European Aviation Safety Agency (EASA).
- Voor het in stand houden en versterken van het luchtvaartnetwerk van verbindingen van Nederland met de rest van de wereld zijn internationale overeenkomsten cruciaal (multilateraal en bilateraal). De Minister sluit hiertoe overeenkomsten met de vanuit de Nederlandse luchtvaartpolitiek gezien belangrijke landen.
- Daarnaast wordt mede vanuit het oogpunt van verbetering van het milieu en van de kwaliteit van de leefomgeving de innovatie en de transitie naar een duurzame luchtvaart bevorderd.
- LenM zorgt voor de regelgeving op het gebied van marktordening, passagiersrechten, veiligheid, milieu en security. Veel van deze regelgeving komt in internationaal of Europees kader tot stand. In deze kaders levert Nederland een actieve bijdrage gericht op de Nederlandse belangen.
- De Minister richt zich nationaal en internationaal op het veiligstellen en verbeteren van de inrichting, het beheer en het gebruik van het luchtruim en op de verbetering van de prestaties van de Luchtverkeersleiding Nederland en het Maastricht Upper Area Control Centre, een intensievere samenwerking tussen civiele en militaire luchtverkeersleidingsorganisaties (co-locatie) en een betere samenwerking van internationale luchtverkeersleidingsorganisaties binnen het Functional Airspace Block Europe Central (FABEC).
- De Minister geeft zoveel mogelijk ruimte voor ondernemerschap, met een maximaal beroep op de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven voor duurzaamheid en voor een permanente verbetering van de veiligheid middels introductie van veiligheidsmanagement en toezicht gebaseerd op risico's en veiligheidsprestatie.
- De Minister richt zich op het veilig stellen van voldoende nationale luchthavencapaciteit en geeft invulling aan de wettelijke taken en verplichtingen ten aanzien van inrichting en gebruik van luchthavens en de omgeving.
- Voorts zet de Minister in op een intensivering en stroomlijning van de inspanningen van alle overheden, belangenorganisaties en sectorpartijen betrokken bij bovenstaande beleidsopgaven.
- Tevens draagt de Minister zorg voor een actieve inzet van Nederland in internationale gremia waar discussies worden gevoerd en besluiten worden genomen die van invloed zijn op het Nederlandse (mainport)-beleid, zoals in de Europese Raad van Transportministers.

- Het behalen van de doelstelling hangt af van de betrokkenheid van en samenwerking met andere overheden en het bedrijfsleven. Daarnaast spelen het innovatieve vermogen van en technologische ontwikkelingen in de luchtvaartsector, de internationale ontwikkelingen en ontwikkelingen in internationale organisaties (EU, Eurocontrol, EASA, ICAO, ea.) een rol alsmede economische ontwikkelingen in Nederland.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en kengetallen

Indicator: Creëren van luchthavencapaciteit Schiphol									
	Basis-waarde 2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Gerealiseerd 2016	Streefwaarde 2020
Gerealiseerde vliegtuigbewegingen tot plafond 500.000	390.000	386.000	420.000	423.000	426.000	438.300	450.679	479.000	500.000
	78%	77%	84%	84%	85%	88%	90%	96%	100%

Bron realisatie: [Schiphol Amsterdam Airport, februari 2017](#)

Bron streefwaarde: ([Kamerstukken II 2014–2015 34 098, nr. 1–3](#)).

Toelichting:

Voor de luchthaven Schiphol is in 2008 tot en met 2020 een plafond aan het aantal vliegtuigbewegingen afgesproken van 500.000. Met het oog op de netwerkkwaliteit moet binnen dit plafond ruimte blijven voor de ontwikkeling van mainportgebonden verkeer. Het Rijk heeft hierbij de verantwoordelijkheid voor het creëren van capaciteit op de luchthavens Eindhoven en Lelystad. In 2012 is het convenant «Behoud en versterking mainportfunctie en netwerkkwaliteit luchthaven Schiphol» tussen Schiphol en het Rijk bijgesteld en is afgesproken de inspanning er op te richten al bij 90% van de destijds gehanteerde 510.000 vliegtuigbewegingen extra regionale luchthavencapaciteit te kunnen inzetten ter ontlasting van Schiphol ([Kamerstukken II, 2011–2012, 29 665, nr. 181](#)).

Bij brief d.d. 29 april 2016 ([Kamerstukken II, 2016–2017 29 665, nr. 224](#)) heeft het kabinet de Kamer de Actieagenda Schiphol doen toekomen. Daarin heeft het als doel gesteld dat de mainport Schiphol ook de komende jaren een speler van formaat blijft in de luchtvaart. De verdere groei van Schiphol op een innovatieve, duurzame en veilige manier is daarbij uitgangspunt. Dit vraagt van alle partijen een slimme en toekomst-bestendige aanpak, in balans met de omgeving.

Er is gewerkt aan het wettelijk verankeren van het Nieuwe Normen- en Handhavingstelsel voor de luchthaven Schiphol (NNHS). De wet waarin dit stelsel is opgenomen, is op 30 maart 2016 gepubliceerd in het Staatsblad, maar nog niet formeel in werking getreden. Het bij de nieuwe wet behorende Luchthavenverkeerbesluit Schiphol (LVB) is nog in voorbereiding. Totdat het in voorbereiding zijnde LVB in werking is getreden, is het nieuwe stelsel formeel nog niet van kracht.

Indicator: Creëren extra luchthavencapaciteit Eindhoven en Lelystad

	Basiswaarde 2009	Gerealiseerd t/m 2015	Gerealiseerd t/m 2016	Streefwaarde 2016	Streefwaarde 2020
Luchthaven capaciteit Eindhoven	0	25.000	25.000	25.000	25.000
Luchthaven capaciteit Lelystad	0	45.000	45.000	45.000	45.000

Bron Eindhoven: Luchthavenbesluit Eindhoven 2014 (Kamerstukken II, 2013–2014, [31 936, nr. 187](#)), Vergunning burgermedegebruik exploitant militaire luchthaven Eindhoven ten behoeve van Eindhoven Airport N.V. (gebruiksjaren 2016 tot en met 2019) ([Stcr. 47829, nr. 28](#)).

Bron Lelystad: Luchthavenbesluit Lelystad ([Staatsblad 2015 nr. 130](#)).

Toelichting:

De ontwikkeling van Eindhoven en Lelystad (met in totaal 70.000 extra vliegtuigbewegingen op jaarbasis) vindt plaats in een zodanig tempo dat Schiphol meer ruimte overhoudt voor mainportverkeer en de concurrentiepositie van Schiphol wordt versterkt, conform het Covenant «Behoud en versterking mainportfunctie en netwerkqualiteit luchthaven Schiphol». Op 17 december 2015 is aan de Eindhoven Airport NV voor de jaren 2016 tot en met 2019 een vergunning verleend voor burgermedegebruik van de militaire luchthaven Eindhoven voor de volledige ruimte van 25.000 extra vliegtuigbewegingen ([Stcr. 2015, 47829](#)).

Ten behoeve van de uitbreiding van Lelystad Airport heeft het kabinet een Luchthavenbesluit vastgesteld dat op 1 april 2015 in werking is getreden met een voorziene uitbreiding van de luchthaven voor groot commercieel verkeer: eerst naar 10.000 vliegbewegingen in fase 1 en vervolgens gefaseerd naar maximaal 45.000 vliegbewegingen in fase 3. Alle betrokken overheden en marktpartijen werken met volle inzet aan een tijdige ingebruikname van de luchthaven in 2019. Op 29 november 2016 is de Tweede Kamer schriftelijk geïnformeerd over de mogelijk vertragde ingebruikname van de luchthaven Lelystad voor groot commercieel verkeer. Bij brief d.d. 17 februari 2017 is de Tweede Kamer geïnformeerd dat per 1 april 2019 de luchthaven opengesteld wordt voor groot commercieel verkeer. Deze nieuwe planning wordt door LVNL haalbaar en realistisch geacht.

Indicator: Luchthavengelden, ATC-heffingen en overheidsheffingen (aeronautical kosten)

Ranglijst kostenniveau (van hoog naar laag)	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Streefwaarde 2016 e.v.
London Heathrow (LHR)	1	1	1	1	
Parijs (CDG)	3	3	3	4	
Frankfurt (FRA)	2	2	2	2	
Gatwick	4	4	4	3	
Schiphol	8	8	9	9	< LHR, FRA, CDG
Zürich	5	5	6	4	
München	6	6	5	6	
Brussel	9	9	8	8	
Madrid	7	7	7	7	

Bron: SEO Benchmark Luchthavengelden en Overheidsheffingen van verschillende jaren.(2013 t.m. 2016)

Toelichting:

Onder andere in de Actieagenda Schiphol (Kamerstukken II 2015–2016 [29 665, nr. 224](#)) staat dat het belangrijk is dat Schiphol een concurrerend kostenniveau behoudt. Om dit te kunnen vaststellen, vindt jaarlijks een

vergelijking plaats van de luchthavengelden, de Air Traffic Control ATC-heffingen en de overheidsheffingen op Schiphol en tien concurrerende luchthavens. In deze benchmark wordt berekend wat op de verschillende luchthavens voor een vergelijkbaar pakket vluchten betaald zou moeten worden. De resultaten van de laatste benchmark laten zien dat Schiphol medio 2016 op dit vlak de goedkoopste is van de negen onderzochte West-Europese luchthavens in de benchmark. In de benchmark wordt Schiphol ook met de luchthavens Dubai en Istanbul vergeleken. Deze luchthavens waren in voorgaande jaren altijd fors goedkoper. Dat geldt voor Istanbul nog steeds, maar in 2016 is Schiphol voor het eerst even goedkoop als Dubai.

Kengetal: Geluidsbelasting rond Schiphol						
Periode	2012	2013	2014	2015	2016	grenswaarde TVG
Gedurende het gehele etmaal (L_{den})	62,71	62,45	62,55	62,67	62,79	63,46 dB(A)
Gedurende de periode van 23.00 tot 7.00 uur (L_{night})	52,47	52,09	52,14	52,53	52,46	54,44 dB(A)

Bron: Handhavingsrapportage Schiphol (ILT, 2016)

Bron grenswaarde: Luchthavenverkeerbesluit Schiphol (2004)

Toelichting:

In het Luchthavenverkeerbesluit Schiphol zijn voor de luchthaven Schiphol de grenzen gesteld aan de totale hoeveelheid geluid (Totaal Volume Geluid, TVG) dat het vliegverkeer in een jaar mag produceren. De geluidsbelasting van het vliegverkeer moet worden begrensd met op handhavingpunten vastgestelde grenswaarden (aan de baankoppen en bij aanpalende bebouwde kom).

In het Luchthavenverkeerbesluit Schiphol is vastgelegd dat de totale hoeveelheid geluid van het luchthavenluchtverkeer bij Schiphol per gebruiksjaar overdag (de L_{den}) niet meer dan 63,46 dB(A) en voor de nacht (de L_{night}) niet meer dan 54,44 dB(A) mag bedragen. LenM stelt de grenswaarden vast maar heeft geen directe invloed op de daadwerkelijk gerealiseerde geluidsbelasting, dat is de verantwoordelijkheid van de sector. Bij dreigende overschrijding wordt door de ILT handhavend opgetreden. De Handhavingsrapportage Schiphol 2015 van de ILT is aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstukken II, 2015–2016, [29 665](#), nr. 223).

Voor de jaarlijkse totale risicotewogenaar (TRG-score) voor Schiphol in relatie tot de TRG-grenswaarde in het Luchthavenverkeerbesluit wordt verwezen naar de handhavingsrapportage Schiphol, ILT, 2016.

Kengetal: Aantal bestemmingen waarnaar (> 2 x per jaar) met vnl. geregelde vluchten wordt gevlogen per luchthaven										
Luchthaven	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Amsterdam	258	246	253	263	271	266	261	264	263	262
Frankfurt	288	291	284	283	288	301	286	286	287	290
London Heathrow	181	177	171	165	174	176	176	179	180	186
Parijs Charles de Gaulle	260	273	272	271	268	256	258	278	274	290
Brussel	158	190	183	188	200	190	181	192	190	193

Bron: Amsterdam Airport Schiphol (AAS), op basis van APGdat

Toelichting:

In deze tabel is het aantal bestemmingen per luchthaven opgenomen waarvoor geldt dat deze meer dan twee keer per jaar worden aangevlogen.

Kengetallen: Aantal vliegtuigbewegingen, passagiers en vrachtonnage per luchthaven										
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vliegtuigbewegingen (x 1.000)										
Amsterdam	436	428	391	386	420	423	426	438	451	479
Frankfurt	485	480	458	458	481	476	466	463	457	453
London Heathrow	476	473	460	449	476	471	470	471	472	473
Parijs Charles de Gaulle	544	551	518	492	507	491	472	465	469	473
Brussel	241	236	212	205	214	206	199	214	221	207
Passagiers (in miljoenen)										
Amsterdam	48	47	44	45	50	51	53	55	58	64
Frankfurt	54	53	51	53	56	57	58	59	61	61
London Heathrow	68	67	66	66	69	70	72	73	75	76
Parijs Charles de Gaulle	60	61	58	58	61	61	62	64	66	66
Brussel	18	19	17	17	19	19	19	22	23	22
Vracht (x 1.000 ton)										
Amsterdam	1.610	1.568	1.286	1.512	1.524	1.483	1.531	1.633	1.621	1.662
Frankfurt	2.074	2.021	1.808	2.199	2.133	1.986	2.016	2.051	1.993	2.029
London Heathrow	1.314	1.401	1.278	1.473	1.484	1.465	1.423	1.499	1.497	1.541
Parijs Charles de Gaulle	2.053	2.039	1.819	2.177	2.088	1.950	1.876	1.896	1.861	1.953
Brussel	762	659	449	476	475	459	430	454	463	464

Bron: Amsterdam Airport Schiphol (AAS /Airports Council International ACI)

Toelichting:

Inzet van het beleid is het optimaliseren van de netwerkkwaliteit in combinatie met een concurrerende en duurzame luchtvaart. De netwerkkwaliteit wordt mede bepaald door overheidstarieven en -maatregelen, maar is voor een groot deel niet direct beïnvloedbaar. Bovenstaande kengetallen geven de omvang van het netwerk in aantal bestemmingen en het verkeer en vervoer op Schiphol weer in vergelijking met andere grote Noordwest-Europese luchthavens. Schiphol heeft in 2016 van deze luchthavens de meeste vliegtuigbewegingen en staat qua passagiers en vracht op de derde plaats.

De jaarlijkse Monitor Netwerkkwaliteit en Staatsgaranties geeft een beeld van de ontwikkeling van de netwerkkwaliteit op Schiphol ten opzichte van enkele concurrerende luchthavens. Daarnaast wordt in de monitor het netwerk van Air France KLM vanaf Schiphol vergeleken met dat vanaf Parijs Charles de Gaulle. Zo wordt de naleving van de staatsgaranties

gevolgd die in het kader van de fusie van KLM met Air France zijn afgesproken. De monitor richt zich op de kwaliteit van de directe verbindingen vanaf luchthavens («directe connectiviteit»), de verbindingen vanaf luchthavens met een overstap onderweg («indirecte connectiviteit») en de huboperatie op luchthavens («hubconnectiviteit»). Uit het onderzoek blijkt dat het netwerk van Schiphol zich in 2016 in het algemeen positiever heeft ontwikkeld dan die van concurrerende luchthavens. Schiphols directe connectiviteit en hubconnectiviteit ontwikkelen zich sterker dan op alle andere onderzochte luchthavens. De indirecte connectiviteit is gedaald, maar Schiphol blijft wat dat betreft op een vierde positie staan. De afgelopen jaren heeft het Air France-KLM-netwerk op Schiphol zich beter ontwikkeld dan op Parijs Charles de Gaulle. Dit houdt in dat Air France KLM zich wat netwerkkwaliteit betreft steeds goed heeft gehouden aan het naleven van de staatsgaranties die destijds met Air France KLM zijn afgesproken.

Kengetal: Gemiddelde vertraging per vlucht toe te rekenen aan Air Traffic Management (in minuten)

	2012	2013	2014	2015	2016
Taakstelling vanaf 2000 met herijking voor 2002–2006	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5
Gerealiseerd	0,63	0,54	0,61	0,76	0,91

Bron: [Performance Review Body 2016](#)

Toelichting:

Het Rijk heeft geen directe invloed op het aantal minuten vertraging in het Europese luchtruim. Dit kengetal is een internationaal gemiddelde en wordt bepaald door operationele factoren, zoals capaciteitsplanning, human resource management, weersomstandigheden en stakingen. Dit kengetal geeft wel een beeld van de efficiëntie van het luchtvaartbestel.

Kengetal: Gemiddelde ATFM-vertraging per vlucht

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Grenswaarde							
Gemiddelde ATFM-vertraging (en route en airport) per vlucht in minuten per vlucht	2,8	1	1	1	1	2	2
Gerealiseerd							
Gemiddelde ATFM-vertraging (en route en airport) per vlucht in minuten per vlucht	0,94	0,9	0,78	0,68	0,94		
Gerealiseerd							
Gemiddelde ATFM-vertraging (airport) per vlucht in minuten per aankomende vlucht volgens PRB methode	1,85	1,81	1,41	1,34	1,89	2,91	2,00

Bron: [Luchtverkeersleiding Nederland 2016](#)

Toelichting:

Dit kengetal heeft betrekking op de gemiddelde vertraging op Nederlandse luchthavens. Het merendeel van de vertragingen treedt op in de terminalfase van een vlucht en wordt veroorzaakt door weersomstandigheden (storm, mist, sneeuw) die een direct negatief effect hebben op de afhandeling van de starts en landingen in de vluchtfase beneden een hoogte van een kilometer. Beperkte aantal vliegtuigopstelplaatsen en werkzaamheden op de luchthaven kunnen ook vertragingen veroorzaken.

De door de verkeersleiding beïnvloedbare ATFM vertraging is in 2016 sterk afgenoemten ten opzichte van 2015, van 0,50 minuten per vlucht naar 0,01.

LVNL hanteert met ingang van 2015 dezelfde systematiek als de Performance Review Body om vertragingen te meten. Verder heeft LVNL in 2015 de vertratingswaarden vanaf 2010 herberekend volgens de PRB systematiek om de effecten van de wijziging van de meetsystematiek transparant weer te geven. Er is uitsluitend sprake van een technische wijziging in de meetsystematiek zonder een beleidmatige impact.

De komende jaren wordt uitwerking gegeven aan de Luchtvaartnota (Kamerstukken II 2011–2012 [31 936 A](#)), de Luchtruimvisie (Kamerstukken II 2011–2012 [31 936, nr. 114](#)) en het State Safety Programme 2015–2019 (Kamerstukken II 2014–2015, [24 804, nr. 86](#)). De bij deze nota's behorende uitvoeringsagenda's (Kamerstukken II, 2010–2011, [31 936, nr. 47](#)) en het SSP Actieplan zijn hierbij leidend.

In 2018 wordt verder gewerkt aan de herziening van de luchtruimstructuur om de capaciteit van het Nederlandse luchtruim te vergroten. Deze herziening zal meerdere jaren duren. Ook het SSP actieplan wordt vanaf eind 2017 geactualiseerd en belegt verantwoordelijkheden tussen beleid, toezicht en luchtvaartorganisaties. Daarbij is van belang dat regelgeving op Europees niveau tot stand komt en zich ontwikkelt van middel- naar doelregelgeving.

In april 2016 de Actieagenda Schiphol aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstukken II 2015–2016 [29 665, nr. 224](#)). Deze agenda bevat een overzicht van maatregelen voor de komende jaren die de overheid en sector gezamenlijk nemen om de concurrentiepositie van Schiphol te behouden en te versterken. Het gaat daarbij naast kostenreductie door de sector ook om de bereikbaarheid van Schiphol via spoor en weg, inzet op innovatie en duurzaamheid en het creëren van ruimte voor wonen en vliegen. Daarvoor wordt een verkeersverdelingsregel tussen Schiphol en Lelystad Airport uitgewerkt en worden de nodige besluiten vastgesteld voor de opening van Lelystad Airport in 2019.

In 2016 is een beleidsdoorlichting voor het gehele beleidsartikel van start gegaan. De afronding daarvan is voorzien in 2017. Hierbij wordt onder meer gekeken of de gehanteerde indicatoren, kengetallen en streefwaarden zinvol zijn in het kader van de beleidsverantwoording op het gebied van luchtvaart en het weergeven van de ontwikkeling op het beleidsterrein luchtvaart. Naar aanleiding van het rapport Veiligheid vliegverkeer Schiphol van de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) worden de aanbevelingen uitgewerkt en wordt ook de wenselijkheid van toevoeging van indicatoren of kengetallen op het gebied van luchtvaartveiligheid bezien (Kamerstukken II 2016–2017 [29 665 nr. 236](#)).

Beleidswijzigingen

art. 17 Luchtvaart (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	30.324	17.605	38.305	13.636	6.385	8.045	15.450
Waarvan garantieverplichtingen			23.000				
Utgaven:	27.440	19.178	15.162	15.731	11.496	9.181	9.243
Waarvan juridisch verplicht			81%				
17.01 Luchtvaart	27.440	19.178	15.162	15.731	11.496	9.181	9.243
17.01.01 Opdrachten	8.587	10.276	4.926	9.457	6.479	4.444	5.281
– Opdrachten GIS	3.118	4.840	284	5.228	2.050	135	0
– Overige opdrachten	5.469	5.436	4.642	4.229	4.429	4.309	5.281
17.01.02 Subsidies	8.455	7.219	3.474	4.274	3.017	2.837	2.437
– Leefbaarheidsfonds	5.300	2.900	0	1.000	400	400	0
– Overige subsidies	3.155	4.319	3.474	3.274	2.617	2.437	2.437
17.01.03 Bijdrage aan agentschappen	9.040	106	5.186	424	424	424	49
– waarvan bijdrage aan RWS (Caribisch Nederland)	8.955	0	4.748	0	0	0	0
– waarvan bijdrage aan RWS	71	86	424	424	424	424	49
– waarvan bijdrage aan KNMI	14	20	14	0	0	0	0
17.01.05 Bijdrage aan internationale organisaties	1.281	1.477	1.476	1.476	1.476	1.476	1.476
17.01.06 Bijdrage aan ZBO's en RWT's	77	100	100	100	100	0	0
– LVNL	77	100	100	100	100	0	0
Ontvangsten	8.392	1.158	1.115	1.255	732	605	675

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, is er een fiscale regeling die betrekking heeft op dit beleidsterrein. Het betreft de Accijnsvrijstelling luchtaartuigen. De Minister van Financiën is hoofdverantwoordelijk voor de wetgeving en uitvoering van deze regeling en voor de budgettaire middelen. Voor een beschrijving van de regeling, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de Fiscale regelingen».

17.01 Luchtvaart

Het grootste deel van de uitgaven is juridisch verplicht. Het betreft de uitfinanciering van aangegeven verplichtingen voor opdrachten en subsidies voor onder meer het project geluidsisolatie Schiphol (GIS), de uitgaven voor het Schadeschap Schiphol en voor de uitvoering van toezichtstaken door de Autoriteit Consument & Markt (ACM). Voor een overzicht van de subsidies wordt verwezen naar de bijlage Subsidies. De subsidies hebben een tijdshorizon. Op basis van de opdrachtbrief aan

RWS voor Beleidsondersteuning en advies (BOA) is het budget voor 2018, ultimo 2017 juridisch verplicht.

De bijdrage aan internationale organisaties betreft de jaarlijkse contributie aan de International Civil Aviation Organization (ICAO), aan het hiertoe opgezette samenwerkingsverband binnen ABIS en aan de European Civil Aviation Conference (ECAC). Dit bedrag is daarmee geheel juridisch verplicht.

De resterende niet juridisch verplichte ruimte is belegd met de activiteiten uit de uitvoeringsagenda bij de Luchtvaartnota (Kamerstukken II 2010–2011 [31 936, nr. 47](#)) en het State Safety Programme Actieplan 2015.

Het kabinet is – met inachtneming van het toetsingskader risicoregelingen – bereid om in 2018 een garantstelling te verlenen aan luchtvaartmaatschappij Winair. Het gaat om een garantstelling voor een lening van maximaal € 23 mln. Momenteel wordt deze garantstelling nader uitgewerkt, op basis van genoemde toetsingskader. Wanneer hierover volledige overeenstemming is met betrokken partijen, wordt de Tweede Kamer hierover per brief nader geïnformeerd.

Budgettaire gevolgen van beleid

17.01 Luchtvaart

17.01.01 Opdrachten

Opdrachten Geluidsisolatie Schiphol (GIS)

Doele van het project Geluidsisolatie Schiphol fase 3 (GIS-3) is het verminderen van geluidshinder voor omwonenden van Schiphol door middel van geluidsisolatie. De geplande uitgaven voor 2018 en verder hebben betrekking op aankopen in de geluidssloopzones, klachtenafhandeling en de behandeling en uitbetaling van schadeclaims.

Overige opdrachten

1. Normen en handhavingsstelsel

De ontwikkeling van Schiphol tot 2020 vindt plaats binnen de aan de Alderstafel afgesproken kaders. Het budget is bestemd voor opdrachten ten behoeve van de implementatie van het nieuwe normen- en handhavingsstelsel voor Schiphol en aanpassing van de wet- en regelgeving en het Luchthavenindelingbesluit Schiphol (LIB)/ Luchthavenverkeerbesluit Schiphol (LVB).

2. Verminderen risico op vogelaanvaringen

In 2018 wordt opnieuw gewerkt aan het uitvoeren van de maatregelen uit het convenant Reduceren risico vogelaanvaringen Schiphol 2016–2018 om de vogelaanvaringsproblematiek te verminderen. De maatregelen betreffen onder meer het ontwikkelen en toepassen van detectieapparatuur, maatregelen gericht op populatiebeheer en ruimtelijke beperkingen ten aanzien van de foageer-, rust- en broedgebieden.

3. State Safety Programme

Op basis van de door het ministerie en de luchtvaartsector uitgevoerde risicoanalyse zijn het State Safety Programme 2015–2019 en het SSP Actieplan 2015 opgesteld. Vanaf 2016 wordt uitvoering gegeven aan het Actieplan. Het plan betreft onder andere maatregelen om de wetgeving op orde te brengen, de veiligheid met prestatie-indicatoren meetbaar te

maken en de introductie van veiligheidsmanagement door de gehele luchtvaartsector.

4. Nadere uitwerking luchtruimvisie en civiel-militaire samenwerking

Als uitwerking van de Luchtruimvisie worden verschillende onderzoeken en studies uitgevoerd voor de voorbereiding van luchtruimwijzigingen en aanpassingen van het luchtverkeersleidingsconcept. Hiertoe worden activiteiten uitgevoerd in samenwerking met de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) en het Commando Luchtstrijdkrachten (CLSK) van het Ministerie van Defensie.

Door middel van jaarlijkse voortgangsbrieven wordt de voortgang gemeld van hoe en wanneer de luchtverkeersleidingsorganisaties uitvoering geven aan de beoogde luchtruimwijzigingen en aan de aanpassingen aan het luchtverkeersleidingsysteem. De uitwerking van de verdergaande civiel-militaire samenwerking op het gebied van luchtverkeerdienstverlening is daarbij een belangrijk aspect.

5. KDC

De Stichting Knowledge & Development Center (KDC) levert kennis om innovatieve oplossingen te vinden voor de duurzame ontwikkeling van de Mainport Schiphol. In het KDC werken de partners KLM, Schiphol en Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) samen met universiteiten en kennisinstellingen om alle operationele processen op en rond Schiphol te innoveren, zowel op de grond als in de lucht.

6. Opdrachten Caribisch Nederland

Het betreft de aanschaf van apparatuur ter bevordering van het veilig gebruik van de luchthavens en ter verbetering van de bedrijfsvoering. Tevens betreft het de financiering van diverse onderzoeken en opleidingen.

17.01.02 Subsidies

Versneld onderwerken graanresten ten behoeve van reduceren risico vogelaanvaringen Schiphol

Eén van de sporen in de aanpak om het risico van vogelaanvaringen op Schiphol te reduceren is het beperken van voedselaanbod. De afgelopen jaren was er een subsidieregeling voor het bijdragen aan het versneld onderwerken van de graanresten na de oogst in een deel van de Haarlemmermeerpolder. Voor de periode 2018 – 2022 is het voornemen dat wederom een regeling van kracht wordt op grond waarvan een vergoeding verstrekt kan worden. Agrarische ondernemers kunnen op vrijwillige basis deelnemen, met de deelnemers worden overeenkomsten gesloten.

Omgevingsraad Schiphol en commissies regionaal overleg

IenM draagt financieel bij aan de activiteiten van de Omgevingsraad Schiphol (ORS). Dit onafhankelijke overleg- en adviesorgaan verenigt bewoners, regionale en lokale overheden en luchtvaartpartijen met als doel om de hinder van Schiphol zoveel mogelijk te beperken en een optimaal gebruik van de luchthaven te bevorderen. De jaarlijkse bijdrage bedraagt maximaal € 0,369 miljoen. De luchthavens van nationale betekenis Eelde, Lelystad, Maastricht en Rotterdam kennen in 2018 eveneens commissies voor regionaal overleg. In 2018 is de rijksbijdrage per commissie maximaal € 0,035 miljoen.

Leefbaarheidsfonds

Bij de afnemende mogelijkheden van hinderbeperking is de tweede tranche van het leefbaarheidsfonds een belangrijke impuls voor de inpassing van de luchthaven Schiphol in zijn omgeving. De partijen Schiphol, de provincie Noord-Holland en het Rijk hebben afgesproken om in totaal € 30 miljoen voor een tweede fase ter beschikking te stellen aan de Stichting Leefomgeving Schiphol.

Het Rijk stelt maximaal € 10 miljoen ter beschikking, waarvan € 5,3 miljoen in 2016 en maximaal € 2,9 miljoen in 2017. De overige € 1,8 miljoen wordt in de jaren 2019 – 2021 ter beschikking gesteld.

Subsidie Klachtentelefoon Luchtverkeer Limburg

IenM stelt een subsidie beschikbaar aan de Stichting Klachtentelefoon Luchtverkeer Limburg voor de behandeling van klachten over de vliegbasis Geilenkirchen (AWACS) en de andere buitenlandse luchthavens in de grensregio met Limburg (Weeze-Niederrhein, Luik-Bierset). Gezien de specifieke situatie heeft IenM hiertoe besloten. Het gaat om buitenlandse luchthavens die milieueffecten hebben op Nederlands grondgebied, waarbij specifiek voor de vliegbasis Geilenkirchen sprake is van een bijzonder riksbelang (militaire bescherming van ons land in NAVO-verband) en relatief hoge geluidsoverlast vanwege de AWACS-vliegtuigen. Voor de periode 2017–2019 bedraagt de subsidie jaarlijks maximaal € 0,075 miljoen.

Verbeteren luchtvaartveiligheid Zuidoost Afrika

In de periode tot en met 2019 wordt jaarlijks maximaal € 0,05 miljoen beschikbaar gesteld aan de stichting AviAssist ten behoeve van het verbeteren van de luchtvaartveiligheid in de regio Zuidoost Afrika. IenM heeft het initiatief genomen om te zorgen dat in die regio kennis over luchtvaartveiligheid wordt gedeeld, maar vooral goed gebruikt. Hiermee wordt invulling gegeven aan de doelstellingen ten aanzien van luchtvaartveiligheid zoals neergelegd in het State Safety Programme.

Incidente subsidies

Corporate Biofuel Programme

IenM is per 1 oktober 2016 tot het KLM Corporate Biofuel Programme. De bijdrage van € 0,2 miljoen aan het programma wordt door KLM voor 100% gebruikt om duurzame biokerosine in te kopen en draagt daarmee bij aan de vergroening van de luchtvaartsector.

Ondersteuning luchtverkeerdienstverlening Bonaire

Om een onaanvaardbare stijging in de tarieven voor het gebruik van luchtverkeerdienstverlening op en rond Bonaire International Airport te voorkomen, zal IenM een deel van de kosten voor het leveren van de dienst door Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider (DC-ANSP) dekken via subsidiering. Zonder deze bijdrage zouden de tarieven dusdanig sterk stijgen dat een mogelijke verstoring van de markt zal optreden, met bijbehorend negatief effect op de lokale gemeenschap.

Subsidie luchthaven Twente

Area Development Twente (ADT) ontvangt van IenM een subsidie van maximaal € 0,9 miljoen voor het doen van luchtzijdige investeringen voor de ontwikkeling van luchthaven Twente (onder de voorwaarde dat de bijdrage voldoet aan de regels voor staatssteun) en voor het laten

uitvoeren van een onderzoek naar de mogelijkheden voor een remote tower concept voor luchtverkeerdienstverlening. Deze subsidie vloeit voort uit het amendement Koopmans (Tweede Kamer 2007–2008, [31 200 XII, nr. 60](#)) en geeft invulling aan de afspraken uit de Bestuursovereenkomst Gebiedsontwikkeling Vliegveld Twente (Bijlage bij Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, [31 936, nr. 17](#)).

17.01.03 Bijdrage aan agentschappen

Dit betreft voornamelijk de bijdrage die aan RWS ter beschikking wordt gesteld voor de uitvoering van de masterplannen luchthavens Caribisch Nederland gericht op het wegwerken van de tekortkomingen ten aanzien van de internationale regelgeving.

17.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Voor de jaarlijkse contributie aan de International Civil Aviation Organization, aan het hiertoe opgezette samenwerkingsverband binnen ABIS (de ABIS-groep vertegenwoordigt de burgerlijke luchtvaartautoriteiten van Oostenrijk, België, Kroatië, Nederland, Luxemburg, Ierland, Zwitserland en Portugal), en aan de European Civil Aviation Conference (ECAC) wordt in 2018 een bedrag uitgegeven van € 1,477 miljoen, waarvan € 1,312 miljoen via de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS).

17.01.06 Bijdragen aan ZBO's (LVNL)

Ten behoeve van het geschikt maken van de Soesterbergradar voor burgermedegebruik wordt een bijdrage van maximaal € 0,1 miljoen verstrekt aan de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL).

Garantie LVNL

Het luchtvaartbegeleidingssysteem van de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) nadert het einde van zijn technische levensduur en dient te worden vervangen. Daarnaast wordt een uitbreiding van de huisvesting voorzien. Hiervoor gaat LVNL bij het Ministerie van Financiën leningen aan voor een totaalbedrag van € 165 miljoen. In het kader van de regelgeving met betrekking tot schatkistbankieren stelt het Ministerie van FinM zich garant voor deze leningen.

Beleidsartikel 18 Scheepvaart en Havens

Het realiseren van een efficiënt, veilig en duurzaam goederenvervoersysteem, waarbinnen de internationale concurrentiekracht van de mainport en van de Nederlandse maritieme sector wordt versterkt.

(Doen) uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor het instandhouden van een robuust hoofdnetwerk van vaarwegen. Vanuit de begroting Hoofdstuk XII (artikel 26.01) wordt een bijdrage gedaan aan het Infrastructuurfonds. Via het Infrastructuurfonds (artikel 15, 17 en 18) investeert de Minister door middel van aanleg en benutting in dit netwerk, in binnenhavens en in de maritieme toegang van zeehavens om een goede en betrouwbare bereikbaarheid over water van de economische kerngebieden te realiseren. Aanleg- en benuttingsprojecten worden in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) vastgelegd. De Minister is verantwoordelijk voor toezicht en nautisch beheer. Rijkswaterstaat voert als beheerder het beheer, onderhoud en vervanging uit. De uitgaven aan beheer, onderhoud en vervanging worden verantwoord op het Infrastructuurfonds (artikel 15).

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving en deels ook voor de uitvoering van het maritiem beleid. De rol «regisseren» heeft betrekking op de volgende taken:

- De Minister stelt normen en handhaalt deze om het veilige en duurzame gebruik van netwerken te waarborgen. De Minister ijvert regionaal en internationaal voor deze normen, bijvoorbeeld in de Raad Vervoer, Telecommunicatie en Energie van de EU en de Internationale Maritieme Organisatie (IMO), ook omdat een internationaal level playing field goed is voor de Nederlandse concurrentiepositie. Daarin passen een actief Nederlands lidmaatschap van IMO en Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en een gerichte bijdrage aan de totstandkoming van Europese regelgeving, inclusief een actieve rol in agentschappen als het Europese Maritieme Veiligheidsagentschap (EMSA) en andere organisaties.
- De in 2015 vastgestelde maritieme strategie geeft de leidende principes aan: meerwaarde door samenwerking, ruimte voor ondernemerschap en oog voor de stad en leefomgeving. Vanuit het oogpunt van verbetering van het milieu en van de kwaliteit van de leefomgeving in de zeehavengebieden wordt de innovatie en de transitie naar een duurzame scheepvaart bevorderd. lenM zorgt voor «state of the art» regelgeving op het gebied van marktordening, passagiersrechten, bemanningszaken en security. Waar nodig wordt hiervoor internationaal samengewerkt.
- Met het programma Beter Benutten stimuleert de Minister een slim, efficiënt en veilig gebruik van de vaarwegen. Samen met de inspanningen van de vervoerders en verladers kan daarmee de capaciteit van de vaarwegen beter worden benut.
- De Minister geeft zoveel mogelijk ruimte voor ondernemerschap, met een maximaal beroep op de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven voor een permanente verbetering van de veiligheid en duurzaamheid met betrekking tot maritiem beleid.
- lenM draagt, binnen het kabinetsbrede bedrijvenbeleid onder coördinatie van het Ministerie van Economische Zaken, als vakdepartement verantwoordelijkheid voor de overheidsinbreng op de Topsector Logistiek en het maritieme cluster binnen de Topsector Water.

- Voorts zet de Minister in op een intensivering en stroomlijning van de inspanningen van alle overheden, belangenorganisaties en sectorpartijen betrokken bij bovenstaande beleidsopgaven.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de Inspectie Leefomgeving en Transport op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht) en door de Autoriteit Consument en Markt.

Indicatoren en Kengetallen

Hieronder zijn de beleidsmatige indicatoren en kengetallen voor scheepvaart en havens opgenomen. In productartikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

Indicator: Passeertijd sluizen							
	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Streefwaarde 2017 en 2018
Hoofdtransportas	67%	68%	69%	70%	68%	66%	85%
Hoofdvaarweg	79%	78%	80%	80%	80%	80%	75%
Overige vaarweg	92%	93%	92%	92%	91%	91%	70%

Bron: RWS, 2016

Toelichting

De «passeertijd sluizen» is een absolute normtijd die voor elke sluis afzonderlijk is bepaald. Voor elk type vaarweg wordt een te realiseren percentage schepen nagestreefd dat binnen de normtijd de sluis passeert. De gerealiseerde passeertijden op de hoofdtransportassen voldoen nog niet aan de streefwaarden. Dit speelt al langere tijd en wordt, naast geplande onderhoudsmaatregelen, voornamelijk veroorzaakt door gebrek aan capaciteit op de trajecten tussen Rotterdam en Zeeland. Voor de sluizen op die corridor lopen dan ook MIRT-projecten, gericht op het verbeteren van de toekomstige capaciteit. De passeertijden voor de hoofd- en overige vaarwegen scoren overall gezien wel ruim voldoende.

Kengetal: Ontwikkeling van het procentuele marktaandeel (in tonnen) van de Nederlandse havengebieden ten opzichte van de totale Noordwest Europese havenrange (de «Hamburg-Le Havre range»)								
	Basiswaarde 2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ¹
Totaal Nederlandse Zeehavens	44,9	47,8	47,2	47,9	47,5	47,2	48,1	48,2
Mainport Rotterdam	34,9	37,0	36,3	37,0	36,6	36,2	37,3	37,7
Overige Nederlandse Zeehavens	10,0	10,8	10,9	10,9	10,9	11,0	10,8	10,5

¹ Vanaf 2016 Havenbedrijf Rotterdam op basis van cijfers ESPO. ESPO beschouwt daarin alleen de Nederlandse havens van Rotterdam, Amsterdam en Zeeland. In eerdere jaren zijn ook de havens van Moerdijk en Groningen in het overzicht meegenomen. Deze worden niet meegenomen door ESPO.

Bron: 2002–2010 Nationale Havenraad; 2011–2015 lenM;

Toelichting

Dit kengetal geeft informatie over het marktaandeel van de Nederlandse zeehavens ten opzichte van de concurrerende Noordwest Europese havenrange (de zogenaamde «Hamburg-Le Havre range»). Het streven is het marktaandeel van de Nederlandse havengebieden ten opzichte van de

totale Noordwest (de «Hamburg-Le Havre range») ten minste te handhaven.

«Totaal Nederlandse Zeehavens» laat in 2015 weer een lichte stijging van het marktaandeel zien ten opzichte van voorgaande jaren. Met name Mainport Rotterdam, die na een lichte stijging in 2012 in 2013 en 2014 marktaandeel verloor, laat een behoorlijke stijging van het marktaandeel zien. Het marktaandeel van de overige Nederlandse zeehavens laat een lichte daling zien. In 2016 heeft Rotterdam haar marktleiderspositie in de Hamburg-Le Havre range kunnen behouden, maar niet verder kunnen versterken. Het marktaandeel van Rotterdam is licht gedaald. In 2015 bedroeg het marktaandeel nog 38,0%. In 2016 kwam het marktaandeel uit op 37,7%. Deze daling wordt met name veroorzaakt door een daling in de overslag van droog massagoed (vooral van kolen en ijzererts).

Kengetallen: Ontwikkeling in aantalen en bruto tonnage (GT) ¹							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Van de vloot van in Nederland geregistreerde zeeschepen onder Nederlandse vlag²</i>							
<i>Aantallen</i>							
Handelsvaart	725	769	800	822	808	790	771
Zeesleepvaart	249	235	247	260	258	275	288
Waterbouw	120	156	169	168	167	171	171
Totaal	1.094	1.160	1.216	1.250	1.233	1.236	1.230
<i>Bruto tonnage (GT) (x 1.000)</i>							
Handelsvaart	6.075	6.883	6.740	7.045	6.978	6.572	6.411
Zeesleepvaart	310	290	362	347	360	409	423
Waterbouw	450	513	531	533	537	531	542
Totaal	6.835	7.686	7.633	7.925	7.875	7.512	7.376
<i>Van de vloot onder buitenlandse vlag in Nederlands eigendom of beheer</i>							
<i>Aantallen</i>							
Handelsvaart	433	422	408	403	403	432	451
Zeesleepvaart	459	456	477	498	519	512	502
Waterbouw	63	55	55	52	52	62	62
Totaal	955	933	940	953	974	1.006	1.015
<i>Bruto tonnage (GT) (x 1.000)</i>							
Handelsvaart	5.259	5.232	5.072	5.517	5.987	6.500	7.203
Zeesleepvaart	1.011	1.298	1.640	1.612	1.643	1.740	2.239
Waterbouw	251	210	264	248	285	312	322
Totaal	6.521	6.740	6.976	7.377	7.915	8.552	9.764

¹ Schepen > 100 GT en pontons > 1000 GT

² Bron: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2017

Bron: Zeeschepen onder Nederlandse vlag: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2017. Zeeschepen onder buitenlandse vlag: cijfers 2005 Ecorys (december 2008); cijfers van 2006–2009 Policy Research Corporation (april 2010); cijfers 2010–2016 Inspectie Leefomgeving en Transport, 2017. Cijfers van zeeschepen onder buitenlandse vlag op basis van IHS.

Toelichting

Bovenstaande kengetallen geven informatie over de ontwikkeling in aantalen en bruto tonnage (GT) van de vloot in Nederlands eigendom of beheer onder Nederlandse en buitenlandse vlag. De gegevens zijn opgesplitst naar de sectoren handelsvaart, zeesleepvaart en waterbouw. De groei c.q. afname van de vloot onder Nederlandse vlag is niet alleen

van overheidsbeleid afhankelijk, maar ook van externe factoren zoals de wereldwijde groei van het ladingaanbod en investeringsklimaat, het zeevaartbeleid (waaronder fiscale klimaat) van andere landen en de individuele prestaties van de ondernemingen. Een toename van de vanuit Nederland beheerde vloot (en dan met name de Nederlandse vlag) is gunstig voor de ontwikkeling van de toegevoegde waarde.

Kengetal: veiligheid scheepvaart								
Aantal scheepvaartongevallen (inclusief visservaartuigen en recreatievaart) op het Nederlandse deel van de Noordzee (Nederlandse en buitenlandse vlag)								
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Zeer ernstige scheepvaartongevallen (ZESO)	1	1	0	4	2	0	0	2
Ernstige scheepvaartongevallen (ESO)	4	9	4	15	13	12	11	8
Totaal	5	10	4	19	15	12	11	10
Aantal significante ongevallen met schepen op de Nederlandse binnenwateren ¹								
Aantal significante scheepsongevallen	96	164	159	161	136	138	157	
Aantal doden en gewonden op schepen op de Nederlandse binnenwateren (ook onder niet Nederlandse vlag)								
Aantal doden	7	4	8	4	9	4	6	
Aantal gewonden	49	45	63	58	27	44	35	

¹ Voor de beoordeling van de ontwikkeling van de veiligheid op de Nederlandse binnenwateren wordt gebruik gemaakt van het begrip «significant scheepsongeval». Significante scheepsongevallen zijn scheepsongevallen op de Nederlandse binnenwateren met schepen (ook onder niet Nederlandse vlag) waarbij schade is ontstaan die als ernstig wordt geclassificeerd in de vorm van slachtoffers (doden/gewonden), stremming van de vaarweg of schade aan de vaarweg, schip, lading of milieu.

Bron: RWS, 2016

In 2016 zijn op het Nederlandse deel van de Noordzee 2 ZESO's (zeer ernstige scheepvaartongevallen) geregistreerd en 8 ESO's (ernstige scheepvaartongevallen). De 2 ZESO's betroffen recreatievaart. Hierbij is in beide gevallen het vaartuig verloren gegaan. De 8 ESO's zijn als volgt verdeeld: zeevaart (5), visserij (1), recreatievaart (2). In 2016 zijn geen doden en/of zwaar gewonden geregistreerd bij scheepsongevallen op de Noordzee.

Sinds 2012 is de registratie en classificatie van scheepsongevallen op de Noordzee aanzienlijk verbeterd en verfijnd. Dit heeft tot het inzicht geleid dat de historische reeks 2004–2011 waarschijnlijk een onderschatting van het aantal ESO's geeft dat in werkelijkheid is opgetreden. Om een goede uitspraak te kunnen doen over de ontwikkeling van de veiligheid van scheepvaart op de Noordzee moet vanaf 2012 een nieuwe historische reeks van ESO's worden opgebouwd. De historische reeks van ZESO's wordt wel betrouwbaar geacht.

Toelichting

In september 2016 is gebleken dat er een ongeval niet meegeteld was (geen melding van gemaakt door politie/hulpdiensten in database, zoals vereist is). Zodra de nieuwe cijfers binnen zijn in mei, zal de tekst van de toelichting worden toegevoegd.

De met de Rijksbrede Nederlandse Maritieme Strategie 2015 – 2025 (Kamerstukken II 2014–2015 [31 409, nr. 70](#)) ingezette koers wordt ook in 2018 voortgezet, evenals de samenwerking tussen de rijksoverheid en de maritieme sector bij de uitwerking van de maritieme strategie. De basis voor deze samenwerking wordt gevormd door een in het najaar van 2017 vastgesteld werkprogramma, waarin de prioriteiten op het gebied van zeevaart, zeehavens, binnenvaart en de maritieme maakindustrie voor de komende jaren zijn vastgelegd. Het werkprogramma heeft een doorlooptijd tot en met 2021 en adresseert voor 2018 onder meer de volgende onderwerpen: verbetering van het scheepsregister, Smart Shipping, structuurversterking binnenvaart, vergroening zeevaart/binnenvaart en beroepskwalificaties binnenvaart.

Bij brief van 5 december 2016 (Kamerstukken II 2016–2017 [32 861, nr. 22](#)) heeft de Minister van Infrastructuur en Milieu de beleidsdoorlichting van artikel 18 aangeboden aan de Tweede Kamer. Uit de beleidsdoorlichting komt naar voren dat het merendeel van de beleidsinstrumenten op het gebied van zeevaart, binnenvaart en zeehavens doeltreffend is ingezet en een positieve bijdrage is geleverd aan de doelstelling van artikel 18. Op het terrein van doelmatigheid bleek het lastiger deze relatie te leggen, hoewel voor een groot deel van de instrumenten één of meer waarborgen zijn aangetroffen voor een doelmatige uitvoering. Om het inzicht in de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleidsinstrumentarium te vergroten zal nagegaan worden hoe de inrichting van het beleidsproces verder versterkt kan worden. Eventuele nieuwe indicatoren of kengetallen zullen worden meegenomen in de begroting.

Beleidswijzigingen

art. 18 Scheepvaart en havens (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	21.489	34.547	4.576	4.462	4.523	4.657	4.663
Uitgaven:	22.733	31.553	25.396	14.016	11.032	4.657	4.663
Waarvan juridisch verplicht			95%				
18.01 Scheepvaart en havens	22.733	31.553	25.396	14.016	11.032	4.657	4.663
18.01.01 Opdrachten	14.562	19.770	17.561	8.120	7.836	2.006	2.012
– Topsector logistiek	11.954	16.813	8.071	6.309	5.964	0	0
– Overige opdrachten	2.608	2.957	9.490	1.811	1.872	2.006	2.012
18.01.02 Subsidies	5.926	8.936	5.044	3.245	545	0	0
– Topsector logistiek	5.102	7.850	4.935	3.177	545	0	0
– Overige subsidies	824	1.086	109	68	0	0	0
18.01.03 Bijdrage aan agentschappen	1.290	1.114	1.114	974	974	974	974
– waarvan bijdrage aan RWS	1.290	1.114	1.114	974	974	974	974
18.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties	955	1.733	1.677	1.677	1.677	1.677	1.677
Ontvangsten	254	700	0	0	0	0	0

Extracomptable verwijzing naar artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds	833.549	1.120.351	958.002	744.749	820.698
Andere ontvangsten van artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds	131.197	133.927	100.240	59.500	37.668
Totale uitgaven op artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds	964.746	1.254.278	1.058.242	804.249	858.366
waarvan					
15.01 Verkeersmanagement	8.525	8.525	8.525	8.525	8.525
15.02 Beheer, onderhoud en vervanging	376.866	386.647	294.409	214.636	298.197
15.03 Aanleg	227.570	323.205	286.411	233.580	203.242
15.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS	44.839	232.771	166.789	46.912	53.284
15.06 Netwerkgebonden kosten HVWN	306.946	303.130	302.108	300.596	295.118
15.07 Investeringsruimte	0	0	0	0	0

Extracomptabile verwijzing naar artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds	34.940	3.872	1.724	2.993	2.993
Andere ontvangsten van artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds	34.940	3.872	1.724	2.993	2.993
<i>waarvan</i>					
17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam	34.940	3.872	1.724	2.993	2.993

Extracomptabile verwijzing naar artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Andere ontvangsten van artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
<i>waarvan Intermodaal vervoer</i>					
18.03	0	0	0	0	0

Extracomptabile fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. De Minister van Financiën is hoofdverantwoordelijk voor de wetgeving en uitvoering van deze regelingen en voor de budgettaire middelen. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage «Fiscale regelingen» in de Miljoenennota. De fiscale regelingen die niet in onderstaande tabel zijn opgenomen, maar wel op dit beleidsartikel betrekking hebben, zijn:

- Accijnsvrijstelling communautaire wateren
- Willekeurige afschrijving zeeschepen

Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de fiscale regelingen».

Fiscale regelingen 2013–2018, budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen (bedragen x € miljoen)¹			
	2016	2017	2018
Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	120	120	120
Afdrachtvermindering zeevaart	112	111	111

¹ [-] = regeling is in dat jaar niet van toepassing; [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar afgerond nihil.

Budgettaire gevolgen van beleid

18.01 Scheepvaart en havens

De bijdragen aan agentschappen en internationale organisaties zijn volledig juridisch verplicht en hebben een structureel karakter.

Voor de Topsector Logistiek zijn zowel het subsidiedeel aan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) als de opdrachten via Connekt volledig juridisch verplicht. Dat geldt ook voor het opdrachtenbudget voor lenM opdrachten voor de topsector Logistiek dat eveneens juridisch verplicht is.

Van het overige opdrachtenbudget is circa de helft juridisch verplicht. Het betreft de uitfinanciering van aangegane verplichtingen voor onder meer de uitvoering van toezichtstaken door de ACM, de uitvoering van inningstaken betreffende het Verkeersbegeleidingstarief door de Belastingdienst/douane en de monitoring van maritieme indicatoren en kengetallen. De bijdrage aan kennismakingsstages zeevaart en koopvaardij is conform de vastgestelde subsidieregeling verplicht.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor beleidsonderzoek gericht op onder meer binnenvaart, zeevaart, zeehavens en Caribisch Nederland.

Budgetflexibiliteit

18.01 Scheepvaart en havens

18.01.01 Opdrachten

- Voor beleidswerk gericht op havens (onder andere havensamenwerking) en Caribisch Nederland (de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba) is het benodigde budget gereserveerd.
- Het werkprogramma zeehavens 2014–2016 wordt vanaf 2017 als onderdeel van het integrale werkprogramma ter uitvoering van de maritieme strategie doorgedragen.
- Als vlaggen-, kust- en havenstaat zet Nederland in International Maritime Organization (IMO)- en EU-verband in op verbetering van het stelsel van regelgeving (bij voorkeur door optimaliseren bestaande regelgeving).
- De concurrentiepositie van het maritieme cluster vereist de implementatie van verdragen, een gelijk speelveld en verminderen van de administratieve lasten. De inzet richt zich bijvoorbeeld op een Europese maritieme ruimte zonder grenzen, het monitoren van de arbeidsmarkt, het faciliteren van verbetering van de efficiency van bemanningen en het wegnemen van knelpunten in de relevante wetgeving. Hiervoor wordt beleidsinformatie verzameld en onderzoek verricht.
- Voor de topsector Logistiek worden in 2018 opdrachten uitgevoerd onder regie van het Topteam Logistiek.

18.01.02 Subsidies

- Voor de topsector Logistiek worden de subsidies op basis van het meerjarenprogramma en de op te starten activiteiten in 2018 via de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) uitgezet.
- In 2017 met een uitloop naar 2018 is er een subsidieregeling Innovaties Duurzame Binnenvaart. Voor het einde van het jaar zal in overleg met de sector besloten worden over continuering van deze regeling. Het geld is afkomstig uit de compensatiegelden voor het renteverlies op het door de binnenvaart opgebouwde reservefonds, die tot ca. 2022 aan de sector zijn toegezegd.

18.01.03 Bijdragen aan agentschappen

In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -adviesering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd.

18.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Vanuit de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) gelden betaalt lenM in totaal € 1,07 miljoen aan contributies in het kader van Luchtvaart. Hiervan gaat circa € 0,5 miljoen contributie naar de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en circa € 0,4 miljoen contributie naar de International Maritime Organisation (IMO) conform verdragsverplichtingen. Daarnaast worden bijdragen gedaan aan de International Association of Marine Aids to Navigation and Lighthouse Authorities (IALA), de Donaucommissie en de North Atlantic Ice Patrol.

Beleidsartikel 19 Klimaat

Klimaatverandering door menselijk handelen tegengaan. Door uitstoot van CO₂ en overige broeikasgassen stijgt de temperatuur op aarde. Hierdoor verandert het klimaat en stijgt de zeespiegel. Nederland heeft internationale afspraken gemaakt om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en zo de klimaatverandering te beperken. Vermindering van CO₂-uitstoot biedt bovendien economische kansen, stimuleert slimme groene investeringen, creëert daarmee banen, en bevordert zo Nederlandse innovaties die ook buiten de landsgrenzen kunnen worden ingezet.

Regisseren

De Minister van IenM regisseert de inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese en het mondiale klimaatbeleid. Meer specifiek is de Minister van IenM verantwoordelijk voor:

- Het door Nederland nakomen van de (onder andere) in UNFCCC en EU-verband gemaakte afspraken over het reduceren van emissies van CO₂ en overige broeikasgassen en voor het emissiehandelssysteem waaronder het toewijzen en het doen veilen van CO₂-emissierechten;
- De regie op het nationale klimaatbeleid en de internationale aspecten van het IenM-beleid, inclusief het politieke optreden en de vertegenwoordiging in de betreffende internationale gremia. Daartoe horen onder andere de Europese Transport- en Milieuraad en relevante VN-bijeenkomsten;
- De opdracht aan de NEa voor het handelssysteem in CO₂-emissierechten. Ook de registratie van hernieuwbare energie voor het verkeer en de rapportage hierover ter controle van de duurzaamheid en de CO₂-prestatie zijn hier onderdeel van;
- De coördinatie van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van normen en plafonds, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving en de verdeling van doelstellingen over sectoren en milieuthema's. De doelen en normen hebben betrekking op het reduceren van CO₂-emissies van motorvoertuigen, op brandstofkwaliteit, op de productie en de inzet van duurzame biobrandstoffen, op de mondiale uitfasering van ozonlaagafbrekende stoffen en van gefluorideerde broeikasgassen en op de handel in CO₂-emissierechten (Emissions Trading System/ETS).

Het internationale IenM-beleid vindt niet alleen zijn grondslag in dit artikel. Specifieke rollen en verantwoordelijkheden van de Minister op de verschillende beleidsterreinen van IenM zijn bij de betreffende artikelen vermeld.

Stimuleren

Om de milieudoelen op het gebied van klimaat te behalen, is het belangrijk deze op een proactieve wijze met maatschappelijke partners te delen. Daarom stimuleert de Minister van IenM:

- Het in standhouden, aangaan en organiseren van allianties met en tussen bedrijven, branches, overheden en kennisorganisaties om de doelen uit de Overeenkomst van Parijs, de Klimaatagenda, de afspraken in het SER-Energieakkoord waar de Minister voor verantwoordelijk is en het Lokale Klimaatactieprogramma tot succesvolle uitvoering te brengen. Via het Lokale Klimaatactieprogramma, de Nederlandse Klimaatcoalitie, Green Deals en initiatieven voor reductie van CO₂-emissies brengt de Minister ondernemers, burgers en andere overheden beter in positie om maatregelen te nemen die goed zijn voor klimaat en economie;

- Zuinigere voertuigen. Dit gebeurt onder andere door de voorlopers in de sector te stimuleren en voor ontwikkeling van diverse alternatieve voertuigen en brandstoffen een kansrijke omgeving te creëren;
- Het verduurzamen van brandstoffen in de sectoren mobiliteit en transport door afspraken te maken over de rijksbijdrage aan de Actieagenda duurzame brandstofvisie voor het doelbereik van 15 tot 20 Petajoule energiebesparing voor 2020 en een maximumuitstoot van 25 megaton CO₂ in 2030. Dit vanuit het SER-Energieakkoord, pijler zeven transport en mobiliteit. Het bereiken van de jaardoelstelling voor hernieuwbare energie stimuleren door ontwikkeling en toepassing van alternatieve energiedragers zoals elektrisch rijden en rijden op waterstof, en het faciliteren van de aanleg van tankinfrastructuur voor alternatieve energiedragers.

Ten slotte is de Minister van IenM verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht).

Algemene Doelstelling

Kengetal: Sectorale niet-ETS emissieplafonds voor 2020 (in megaton CO₂ equivalenten)

	Verantwoor-delijk ministerie	2020 (voorge-nomen beleid)	Emissie-plafond
CO ₂ industrie en energie	EZ	6,5	11
CO ₂ verkeer en vervoer	IenM	33,1	36
CO ₂ gebouwde omgeving	BZK	23,0	22,5
CO ₂ land- en tuinbouw	EZ	5,3	6
Overige CO ₂ broeikasgassen landbouw	EZ	18,7	16
Resterende overige broeikasgassen	IenM	8,8	9

Bron: Nationale Energieverkenning 2016, tabel 3.12 op blz. 106 www.pbl.nl;

Toelichting:

In deze tabel zijn de sectorale emissieplafonds en de raming weergegeven. De raming geeft aan in welke mate het doelbereik in zicht is. In deze raming is het effect van het begrotingsakkoord, het SER-energieakkoord en de Klimaatagenda «weerbaar, welvarend en groen» verwerkt.

In de kabinettsaanpak Klimaatbeleid op weg naar 2020 heeft het kabinet afgesproken dat indien in een sector tegenvallers optreden die samenhangen met (de uitvoering van) het beleid van het ministerie, de verantwoordelijke bewindspersoon in beginsel compenserende maatregelen neemt. Wanneer is aangetoond dat (alle) binnen de sector mogelijke compenserende maatregelen veel duurder zijn dan de oorspronkelijke maatregelen, zal het kabinet zoeken naar alternatieve kosteneffectieve maatregelen – binnen de beschikbare middelen – in andere sectoren. Vervolgens zal het kabinet een besluit nemen en de Tweede Kamer hierover informeren. Is er een tegenvaller die niets van doen heeft met tegenvallende beleidseffecten, dan volstaat naar verwachting het overschot in andere sectoren om deze tegenvaller op te vangen.

Kengetal: Ontwikkeling verplichting aandeel hernieuwbare energie in het vervoer (in %)														
Verplich- tingen	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Besluit Hernieuwbare energie vervoer 2015	2	3,25	3,75	4	4,25	4,5	5	5,5	6,25	7	7,75	8,5	9,25	10
Realisatie	2	3,26	3,75	4,01	4,31	4,54	5,05	5,54	6,25					

Bron: Besluit Hernieuwbare energie vervoer 2015 ([Stb. 2014, 460](#))

Bron realisatie 2014: Rapportage hernieuwbare energie 2014 van de Nederlandse Emissieautoriteit (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-586974>)

Toelichting:

In artikel 2.1 van het Besluit Hernieuwbare Energie vervoer 2015 dat op 1 januari 2015 van kracht is geworden, is de ontwikkeling van de jaarverplichting hernieuwbare energie in het vervoer tot en met 2020 vastgelegd.

Kengetal: Ontwikkeling CO ₂ -emissie nieuwe personenauto's in gram CO ₂ per kilometer										
	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2021
EU	162,6	145,7	140,3	135,7	132,2	127,0	123,4	119,6 (130,0) ¹	118,1	(95,0) ¹
Nederland	169,9	146,9	135,8	126,2	118,6	109,1	107,3	101,1	105,9	

¹ Norm

Bron: European Environment Agency; EEA Technical report No 16/2015. Monitoring CO₂ emissions from new passenger cars and vans in 2014

Toelichting:

Nadat vrijwillige afspraken over CO₂-reductie met de Europese autofabrikanten niet tot gewenste resultaten hebben geleid, heeft de Europese Commissie in december 2007 een voorstel gedaan voor verplichte reductiedoelstellingen. Dat voorstel is in 2009 aangenomen en bevatte een verplichte norm van gemiddeld 130 g CO₂/km in 2015. Daarnaast is in november 2013 overeenstemming bereikt dat een verplichte norm van gemiddeld 95 g CO₂/km in 2021 zal gelden. Deze norm zal er straks toe leiden dat de gemiddelde automobilist op jaarbasis zo'n € 340 aan brandstofkosten bespaart ten opzichte van het referentiejaar 2007. Alleen voor 2015 en 2021 zijn er EU-normen (voor fabrikanten). De CO₂-uitstoot van nieuwe voertuigen in Nederland wordt jaarlijks gemonitord.

De gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuw verkochte voertuigen in Nederland is in de periode tussen 2010 en 2016 sterk gedaald, veel sterker dan in de rest van Europa. In 2016 nam de uitstoot van nieuw verkochte personenauto's in Nederland als enige lidstaat in de EU licht toe. Volgens voorlopige cijfers die het Europese milieuagentschap⁹ in april 2017 heeft gepubliceerd, komt in 2016 de voorlopige gemiddelde CO₂-uitstoot uit op 105,9 g/km in Nederland en op 118,1 g/km in Europa. Nederland blijft daarmee ruim onder het Europese gemiddelde en kan nog steeds tot de kopgroep worden gerekend. Ook blijft het aantal elektrische voertuigen groeien. Op Europees niveau is aan fabrikanten opgelegd om in 2015 een gemiddeld CO₂-uitstoot te realiseren van 130

⁹ <https://www.eea.europa.eu/highlights/fuel-efficiency-improvements-of-new>

g/km. In 2021 ligt de reeds vastgestelde norm op 95 gram CO₂ per kilometer.

In het vierde kwartaal 2017 komt de Europese Commissie met een voorstel voor een nieuwe norm voor de periode na 2021. Nederland zet in op een strenge, maar haalbare norm die de transitie naar de nulemissie aandrijflijn onomkeerbaar maakt.

Met het sluiten van het klimaatakkoord in Parijs eind 2015 is een belangrijke stap gezet om in internationaal verband klimaatverandering tegen te gaan. De EU heeft zich gecommitteerd aan een broeikasgasreductie in 2030 van ten minste 40% ten opzichte van 1990. De EU lidstaten en het Europees Parlement onderhandelen momenteel over de verankering van dit 2030 doel in de EU klimaatwetgeving. Daarnaast heeft de EU de ambitie uitgesproken om in 2050 80–95% reductie van CO₂ te realiseren. Het IPCC zal in 2018 een rapport publiceren over de gevolgen van de 1,5 graden Celsius doelstelling. Dit rapport zal bijdragen aan de in 2018 te houden «faciliterende dialoog» waarin gekeken wordt naar de collectieve inspanningen en voortgang van alle landen op weg naar de temperatuurdoelstellingen van het Parijs-akkoord. Dit is een natuurlijk moment voor de EU om naar de eigen doelstelling voor 2030 te kijken, in welk geval lenM samen met andere relevante departementen zal moeten bezien welke mogelijkheden Nederland ziet om aan een eventuele extra EU ambitie bij te dragen.

Op basis van de afspraken die de Energieraad in november 2015 heeft gemaakt bracht de Europese Commissie in november 2016 een voorstel uit voor de governance van de EU Energie Unie. Volgens dit voorstel dienen de lidstaten 1 januari 2018 een concept en uiterlijk 1 januari 2019 een definitief nationaal energie- en klimaatplan voor de periode 2021–2030 aan te leveren, gevuld door een eerste Europese evaluatie van de ingediende plannen in 2021 (Kamerstukken II 2015–2016 [21 501-33, nr. 572](#)). Op 1 januari 2019 moeten lidstaten daarnaast een concept lange termijn strategie gericht op 2050 aanleveren, die op 1 januari 2020 definitief moet zijn. Bij de uitwerking van het energie- en klimaatplan en de lange termijn strategie kan gebruik worden gemaakt van de inzichten uit de Energieagenda en de bijbehorende transitiepaden richting 2030 en 2050 die in het najaar van 2017 worden opgeleverd. Voor lenM belangrijke thema's als mobiliteit en transport en de integratie van de klimaat- en energietransitie in het ruimtelijk beleid worden daarin ook meegenomen.

De Rechtbank Den Haag heeft in zijn uitspraak van 24 juni 2015 bepaald dat de Staat de emissies van broeikasgassen in Nederland in 2020 moet beperken tot een niveau van 25% onder de uitstoot in 1990. De Staat voert het vonnis uit, maar heeft tegelijkertijd hoger beroep aangetekend tegen het vonnis, waarover in 2018 een uitspraak wordt verwacht. Met de volledige uitvoering van het SER Energieakkoord is de verwachting dat de door de rechtbank opgelegde 25% reductie in 2020 gerealiseerd zal worden. Mocht uit de Nationale Energie Verkenning (NEV) 2017 blijken dat dit niet het geval is, dan zal het kabinet aanvullende maatregelen nemen.

Beleidswijzigingen

art. 19 Klimaat (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	71.954	77.899	67.226	57.991	57.645	57.925	57.991
Uitgaven:	72.006	76.904	66.915	64.678	57.936	58.138	57.882
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			94%				
19.01 Tegengaan klimaatverandering	15.190	21.167	20.001	20.391	14.706	14.212	13.936
19.01.01 Opdrachten	2.680	7.499	8.999	10.582	4.893	4.404	4.120
19.01.02 Subsidies	993	2.137	776	0	0	0	0
19.01.03 Bijdrage aan agentschappen	11.517	11.531	10.226	9.809	9.813	9.808	9.816
– waarvan bijdrage aan KNMI	809	358	398	109	109	109	109
– waarvan bijdrage aan NEa	8.017	8.127	6.789	6.789	6.789	6.789	6.789
– waarvan bijdrage aan RWS	2.691	3.046	3.039	2.911	2.915	2.910	2.918
19.02 Internationaal beleid, coordinatie en samenwerking	56.816	55.737	46.914	44.287	43.230	43.926	43.946
19.02.01 Opdrachten	3.314	5.852	5.688	6.028	5.226	6.037	6.039
– Uitvoering CDM	68	0	0	0	0	0	0
– RIVM							
– RVO							
– Interreg	108	322	546	777	244	244	244
– Overige opdrachten	3.138	5.530	5.142	5.251	4.982	5.793	5.795
19.02.02 Subsidies	1.437	696	1.889	267	0	0	0
– Interreg	637	696	1.889	267	0	0	0
19.02.03 Bijdrage aan agentschappen	43.025	44.470	37.007	35.412	35.424	35.309	35.327
– waarvan bijdrage aan RIVM	33.194	33.928	28.844	27.250	27.262	27.251	27.269
– waarvan bijdrage aan RVO	9.493	10.283	7.958	7.957	7.957	7.957	7.957
– waarvan bijdrage aan RWS	338	259	205	205	205	101	101
19.02.05 Bijdragen aan internationale organisaties	9.040	4.719	2.330	2.580	2.580	2.580	2.580
Ontvangsten	145.474	230.400	224.000	224.000	224.000	224.000	224.000

Extracomptable fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. De Minister van Financiën is hoofdverantwoordelijk voor de wetgeving en uitvoering van deze regelingen en voor de budgettaire middelen. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage «Fiscale regelingen» in de Miljoenennota. Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie

voor toekomstige jaren wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoe-nennota «Toelichting op de fiscale regelingen».

Fiscale regelingen 2013–2018, budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen (bedragen x € miljoen) ¹			
	2016	2017	2018
BPM Vrijstelling nulemissieauto's ²	3	4	6
MRB Vrijstelling nulemissieauto's ³	8	12	18
IB/LB korting op de bjtelling voor nulemissieauto's ⁴	69	86	127
IB/LB korting op de bjtelling voor zuinige auto's (overgangsrecht)	741	529	367
MRB Halftarief plug-in hybride auto's	31	38	43

¹ [–] = regeling is in dat jaar niet van toepassing; [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar afferond nihil.

² BPM = Belasting van personenauto's en motorrijwielen

³ MRB = Motorrijtuigenbelasting

⁴ IB = Inkomenbelasting; LB = Loonbelasting

Budgettaire gevolgen van beleid

19.01 Tegengaan klimaatverandering

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon en de agentschapbijdragen hebben een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht door lopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten in de sfeer van klimaat en duurzame mobiliteit.

19.02 Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking

De financiering van de in voorgaande jaren aangegane verplichtingen in het kader van de uitvoering van de opdrachten aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en RIVM zijn juridisch verplicht. Deze bijdragen hebben een structureel karakter. De bijdrage aan internationale organisaties is grotendeels juridisch verplicht. Het betreft hier uitgaven op grond van internationale verdragen of andere internationale afspraken. Deels zijn deze structureel van aard.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor opdrachten die worden verstrekt voor wetenschappelijk internationaal klimaatonderzoek, onderzoekprogramma's en bijdragen aan (internationale) organisaties die een bijdrage leveren aan de internationale beleidsdoelstellingen op het gebied van milieu.

Extracomptabele verwijzingen

19.01 Tegengaan klimaatverandering

19.01.01 Opdrachten

Het Ministerie van IenM geeft uitvoerings- en onderzoeksopdrachten in het kader van de beleidsterreinen klimaat, duurzame mobiliteit en industrie.

19.01.02 Subsidies

In het verleden heeft het Ministerie van IenM subsidies aan bedrijven, (onderzoeks)instellingen en andere organisaties verstrekt, waarvoor in de jaren tot en met 2018 nog betalingen moeten plaatsvinden. In het kader van de uitvoering van de Duurzame Brandstofvisie voor de transportsector (Kamerstukken II 2015–2016, [30 196, nr. 353](#)) worden subsidies verstrekt in het kader van de regeling voor technologieontwikkeling en innovatie (Demonstratieregeling Klimaat Technologieën en Innovaties in Transport (DKTI-Transport)), voor ondersteuning van de platforms die bij de uitvoering van de visie betrokken zijn, voor deelname aan Europese subsidieprojecten zoals calls voor Fuel Cells and Hydrogen Joint Undertakings, alsmede voor ondersteuning van de exploitatie van zero-emissie bussen.

19.01.03 Bijdragen aan agentschappen

Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI)

Het KNMI verricht diverse werkzaamheden in het kader van klimaatonderzoek, het [Intergovernmental Panel on Climate Change](#) (IPCC) en andere internationale verplichtingen.

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)

Jaarlijks verstrekt het Ministerie van IenM een opdracht aan de NEa voor de uitvoering van alle werkzaamheden in het kader van emissiehandel, alsmede met betrekking tot het register voor biobrandstoffen.

Rijkswaterstaat (RWS)

Het betreft hier werkzaamheden die door RWS worden uitgevoerd. Het gaat met name om de uitvoering Infomil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieu wet- en regelgeving) en om de uitvoering van werkzaamheden en het leveren van expertise op de beleidsterreinen klimaat (uitvoering Klimaatagenda en SER-energieakkoord) en duurzame mobiliteit.

19.02 Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking

19.02.01 Opdrachten

Interreg

Interreg is een Europese subsidieregeling waarin partijen uit meerdere landen samenwerken op het terrein van innovatie, duurzaamheid, bereikbaarheid en regionale gebiedsontwikkeling. De deelname van Nederlandse organisaties aan de transnationale en interregionale programma's van Interreg wordt bevorderd. Met de beschikbare middelen wordt de Nederlandse bijdrage voor de kosten van de internationale uitvoering en de uitvoering in Nederland (waaronder inbegrepen de stimulering van de deelname door Nederlandse partners) gefinancierd. De stimulering via de Interreg-subsidieregelingen is hieronder bij 19.02.02 vermeld.

Overige opdrachten

Het Ministerie van IenM verstrekt aan nationale en internationale wetenschappelijke en adviserende instellingen opdrachten, onder andere op het gebied van de klimaatverandering, duurzame productie en consumptie en de inzet van biobrandstoffen. Ook worden de middelen aangewend voor het in Europees verband uitwerken van het klimaatbeleid

richting 2050, activiteiten in het kader van internationale diplomatie, waaronder het uitvoeren van bedrijfslevenmissies, en het ondersteunen en faciliteren van delegaties bij internationale bijeenkomsten.

19.02.02 Subsidies

Interreg

Dit betreft uitgaven in het kader van subsidieregelingen ter stimulering van deelname door Nederlandse partners aan de Europese Interreg-subsidieprogramma's Europe, North West Europe en North Sea Region:

- Via de PSR-regeling (Projectstimuleringsregeling Interreg V; [Stcrt. 2015, 10986](#)) worden subsidies verstrekt in de voorbereiding en indiening van Interreg-projectvoorstellen.
- Via de Cofinancieringsregeling ([Stcrt. 2015, 30863](#)) kunnen partners een bijdrage krijgen in hun aandeel in de projectkosten.

19.02.03 Bijdragen aan agentschappen

RIVM en RVO.nl

lenM heeft een deel van de beleidsuitvoering uitbesteed aan externe uitvoeringsorganisaties, zoals aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (uitvoering van subsidieregelingen en ander beleidsondersteunende werkzaamheden) en aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (uitvoering van wettelijke taken en beleidsonderbouwend onderzoek).

RWS

Dit betreft de agentschapsbijdrage voor de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van Infomil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieuwet- en regelgeving), de uitvoering van de Antarctica regelgeving en enkele ondersteunende activiteiten in het kader van het internationaal beleid van lenM.

19.02.05 Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties

Het Ministerie van lenM kent op grond van internationale verdragen of andere internationale afspraken financiële bijdragen toe aan (inter-)nationale organisaties. Dat is nodig om de kosten te dekken van de doorlopende ontwikkeling van het desbetreffende verdrag of de organisatie.

In onderstaande tabel zijn de verwachte bijdragen voor 2018 vermeld.

Verwachte bijdragen 2018 (bedragen x € 1.000)	
Verdragen	1.306
United Nations Environment Programme (UNEP)	615
Verdrag van Wenen ter bescherming van de ozonlaag	9
Montrealprotocol (<i>uitbanning ozonaagaantastende stoffen</i>)	79
VNECE CLRTAP-verdrag (<i>grensoverschrijdende luchtverontreiniging</i>)	83
VNECE PRTR-verdrag (<i>emissieregisters</i>)	20
Verdrag van Rotterdam (<i>melding vooraf export chemicaliën</i>)	50
Verdrag van Stockholm (<i>persistent organische stoffen</i>)	95
Verdrag van Bazel (<i>overbrenging gevaarlijk afval</i>)	95
OESO Programme on Chemicals Accidents (<i>voorkomen en bestrijden van gevaren van chemische ongelukken</i>)	35
Cartagenaprotocol (<i>verdrag over veiligheid van grensoverschrijdend vervoer van levend ggo's</i>)	50
VNECE Aarhus-verdrag (<i>toegang tot informatie, besluitvorming en rechter</i>)	45
VNECE Helsinki-verdrag (<i>bescherming tegen industriële ongevallen</i>)	30
VN Minamata-verdrag (<i>regulering kwik emissies</i>)	100
Contributies	431
UNFCCC International Transaction Log (<i>verificatie transactie Kyoto units</i>)	90
IPCC (<i>Trustfund tbv draagvlak gebruik rapporten</i>)	43
China Council (<i>adviesraad voor duurzame ontwikkeling</i>)	100
Control of Chemicals (OESO) (<i>veiligheid van chemische producten</i>)	20
International Transport Forum (<i>ontwikkelingen op vervoersgebied</i>)	178

Tevens worden de middelen ingezet voor het verstrekken van incidentele bijdragen en vrijwillige bijdragen aan (inter-)nationale organisaties voor activiteiten die het internationaal milieubeleid van het Ministerie van IenM ondersteunen.

Ontvangsten

De opgenomen ontvangst betreffen de geraamde opbrengsten van de verkoop van CO₂-emissierechten, als onderdeel van het Europese Emissions Trading System (EU ETS).

Beleidsartikel 20 Lucht en Geluid

Bevorderen van een solide en gezonde leefomgeving door de luchtkwaliteit te verbeteren en door geluidhinder te voorkomen of te beperken.

Regisseren

Om qua luchtkwaliteit en geluid een solide en gezonde leefomgeving te bereiken, regisseert de Minister van IenM de inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese luchtkwaliteits- en geluidbeleid. Meer specifiek is de Minister van IenM verantwoordelijk voor:

- De coördinatie van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van grenswaarden en plafonds voor emissies van luchtverontreinigende stoffen, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving en (zo nodig) de verdeling van doelstellingen over sectoren en milieuthema's. De doelen, grenswaarden en plafonds hebben betrekking op verbetering van de luchtkwaliteit, op bronbeleid voor geluid- en industriële emissies en op bronbeleid om geluidemissies en schadelijke uitlaatgasemissies door de verkeerssector (motorvoertuigen, mobiele machines, lucht- en scheepvaart) tegen te gaan;
- De ondersteuning van gemeenten en provincies bij het toezicht op de naleving van algemene regels en bij de vergunningverlening ter vermindering van luchtemissies bij de industrie en bij een juiste toepassing van de geluidregelgeving;
- De implementatie van de geluidregelgeving (wet SWUNG⁹) waarmee een optimale gezondheidsbescherming van burgers en flexibiliteit voor de beheerders van rijkswegen en hoofdspoortwegen wordt beoogd. SWUNG-2 zal de aanpak van geluidhinder op gemeentelijk en provinciaal niveau beter uitvoerbaar maken. Deze nieuwe geluidregels worden ondergebracht in de Omgevingswet. Aan lagere overheden worden subsidiemiddelen ter beschikking gesteld om aan de voorschriften van deze regelgeving te kunnen voldoen en geluidsgevoelige locaties langs infrastructuur aan te pakken.

Stimuleren

Om de milieudoelen op het gebied van luchtkwaliteit en geluid te behalen, is het belangrijk deze op een proactieve wijze met maatschappelijke partners te delen. Daarom stimuleert de Minister van IenM:

- Het aangaan en organiseren van allianties met en tussen bedrijven, branches, overheden en kennisorganisaties om de doelen uit het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL), het Actieprogramma Luchtkwaliteit¹⁰ en SWUNG (geluid) tot een succesvolle uitvoering te brengen;
- Schonere, zuiniger en stillere voertuigen. Door voorlopers in de sector te stimuleren en samen met de decentrale overheden en de sectorpartijen, slimme logistieke concepten te ontwikkelen voor stedelijke distributie, en voor ontwikkeling van diverse alternatieve voertuigen en brandstoffen een kansrijke omgeving te creëren;
- Medeoverheden tot uitvoering van maatregelpakketten in het NSL en het Actieplan Luchtkwaliteit om daarmee de Europese normen voor luchtkwaliteit (voor fijnstof in 2011 en voor NO₂ in 2015) te halen. Dit is belangrijk voor de gezondheid van burgers en hiermee schept de Minister tevens ruimte voor nieuwe infrastructuur, woningbouw en bedrijvigheid.

---

¹⁰ 30 175

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Algemene Doelstelling

Algemeen

Jaarlijks ontvangt de Tweede Kamer een monitoringsrapportage over de voortgang van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). De monitoring dient om de voortgang van de uitvoering van het NSL te volgen en biedt een basis om het programma waar nodig bij te sturen. De monitoring betreft de ontwikkeling van de luchtkwaliteit en de uitvoering van projecten en maatregelen. De zesde rapportage is reeds aan de Kamer verzonden (Kamerstukken II 2015–2016 [30 175, nr. 224](#)).

Kengetal: Tegengaan geluidhinder (kengetallen sanering verkeerslawaai, aantal woningen)					Totaal
Aantal woningen	t.g.v. Rijksinfrastructuur	t.g.v. andere infrastructuur			Totaal
	Rijkswegen inclusief betreffende A-lijst woningen	Spoorwegen	A-lijst	Overig	
Totaal	109.800	70.650	77.355	335.800	593.605
Uitgevoerd 1980–1990 (schatting)	40.000	7.450	–	40.000	87.450
Uitgevoerd 1990–2011	58.302	16.238	48.650	36.721	159.911
Uitgevoerd 2012	–	549	3.031	1.125	4.705
Uitgevoerd 2013	–	831	3.000	2.784	6.615
Uitgevoerd 2014	56	704	3.000	397	4.157
Uitgevoerd 2015	22	2.311	2.000	434	4.767
Uitgevoerd 2016		740	1.600	1.832	4.172
Planning 2017	0	1.067	200	2.739	4.006
Planning 2018	0	83	400	3.508	3.991
Gepland restant per eind 2018	11.420	40.677	15.674	246.060	313.831

Bron: Bureau Sanering Verkeerslawaai (BSV), 20 april 2017 (<https://www.bureausaneringverkeerslawaai.nl/>)

Toelichting:

De hier gepresenteerde realisatiecijfers voor Rijksinfrastructuur hebben betrekking op de sanering die door Bureau Sanering Verkeerslawaai (BSV) onder de Wet geluidhinder wordt afgehandeld. Deze sanering kent een ander normenkader dan de sanering zoals die nu door RWS en ProRail wordt uitgevoerd onder de (meer recente) Wet milieubeheer. Hierdoor wijken de hier gepresenteerde aantalen af van de aantalen bij beleidsartikel 14, die zijn gebaseerd op sanering onder de Wet milieubeheer.

Kengetal: Emissies luchtverontreinigende stoffen 1990, 2000, 2005, 2010 en 2014, doelstellingen en prognoses 2020 en 2030 in kton/jr. ¹										
	1990	2000	2005	2010	NEC-Richtlijn	2015	2020	2020 ²	2030	2030
					Realisatie	Raming	Herziene NEC-Richtlijn	Raming	Herziene NEC-Richtlijn	
SO ₂	193	73	64	34	50	30	30	46	30	30
NO _x	604	420	369	300	260	228	177	203	130	
NH ₃	369	178	156	135	128	128	117	136	109	123
NM VOS ³	490	244	181	165	185	139	143	167	145	154
PM _{2,5}	51	28	22	17		13	10,4	14	9,6	12

¹ Elk jaar wordt een nieuwe analyse uitgevoerd en door nieuwe kennis kan dat betekenen dat ook eerdere cijfers soms nog enigszins worden aangepast. Zie ook toelichting.

² Plafonds voor 2020 en 2030 zijn afgeleid van de Richtlijn inzake nationale emissie reductieverbintenissen inzake bepaalde stoffen in de lucht (2016/2284), waarin reductiepercentages zijn opgenomen ten opzichte van basisjaar 2005. De voorstellen voor 2020 zijn gelijk aan de waarden in het herziene Gothenburgprotocol, dat binnenkort zal worden geratificeerd.

³ NMVOS: Vluchtige organische stoffen, exclusief methaan.

Bronnen: de informatie over de gerealiseerde en geraamde emissies zijn afkomstig uit «Informative Inventory Report 2017» (RIVM Rapport 2017_0002). De ramingen gaan uit van uitvoering van vastgesteld en voorgenomen beleid. (http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2017/April/Informative_Inventory_Report_2017_Emissions_of_transboundary_air_pollutants_in_the_Netherlands_1990_2015)

Toelichting:

In mei 2012 zijn in Genève de nieuwe doelstellingen voor luchtverontreinigende stoffen vastgesteld. Het betreft aanpassing van het zogenaamde Gothenburg Protocol. Enigszins complicerend is dat er, in tegenstelling tot het bestaande protocol en de National Emission Ceiling (NEC) richtlijn, geen emissieplafonds zijn opgenomen, maar reductiepercentages. Het referentiejaar voor die reducties is 2005 en de doelstellingen betreffen reductiepercentages die in 2020 dienen te zijn gerealiseerd. In bovenstaande tabel zijn de reductiepercentages omgerekend naar vrachten. Naast voorgaande verandering geldt dat aan de bestaande stoffenlijst (NO_x, SO₂, NH₃ en VOS) ook fijnstof PM_{2,5} is toegevoegd. Elk jaar wordt een nieuwe analyse uitgevoerd en door nieuwe kennis kan dat betekenen dat ook eerdere cijfers soms nog enigszins worden aangepast.

Kengetal: Emissies luchtverontreinigende stoffen en broeikasgas door verkeer en vervoervervoer¹

	1990	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2020	2030
	Realisatie	Raming	Raming						
NO _x	367	270	233	192	174	166	149	103	82
SO ₂	21	10	6	1	0,5	0,2	0,2	0,3	0,3
PM _{2,5}	24	15	12	8	7	6	5	3	3
NH ₃	0,9	4,3	5,3	4,8	4,4	4,2	3,8	3,6	3,6
NMVOS ²	202	81	52	41	36	34	34	28	26

¹ Betreft mobiele bronnen totaal, dus transportmiddelen en mobiele werktuigen, exclusief zeevaart. in kton/jr.

² NMVOS: Vluchtige organische stoffen, exclusief methaan.

Bronnen: Emission of trans boundary pollutants in the Netherlands 1990–2014 Informative Inventory Report 2016 (Jimmink BA, Coenen PWHG, Dröge R, Geilenkirchen GP, Leekstra AJ, van der Maas CWM, te Molder RAB, Oude Voshaar SV, Peek CJ en Wever D; chapter 4, Transport page 45–84). De geraamde emissies NMVOS komen uit de Referentieraming energie en emissies: actualisatie 2012. Energie en emissies in de jaren 2020 en 2030 (Verdonk M en Wetzels W; pagina 66–67, tabel B4.6). De ramingen gaan uit van uitvoering van vastgesteld en voorgenomen beleid. De geraamde emissies NO_x, SO₂, PM_{2,5} en NH₃ komen uit de Grootchalige concentratie- en depositiekaarten Nederland, Rapportage 2015(Velders GJM, Aben JMM, Geilenkirchen GP, den Hollander HA, van der Swaluw E, de Vries WJ en van Zanten MC; Bijlage 1 Tabellen B1.1 tot en met B1.6). De ramingen gaan uit van uitvoering van vastgesteld en voorgenomen beleid.

Toelichting:

De getallen worden jaarlijks aan de hand van nieuwe inzichten voor emissieregistratie door het Planbureau voor de Leefomgeving in samenwerking met het RIVM, TNO e.d. bepaald, waarna doorrekening plaatsvindt voor de hele reeks. Dit laatste betekent dat daarmee ook realisaties uit voorgaande jaren eventueel worden bijgesteld.

Omdat er qua luchtkwaliteit nog enkele knelpunten in bepaalde gebieden resteren, is het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) tot aan de invoering van de Omgevingswet verlengd. Ook wanneer die knelpunten zijn opgelost, kunnen zich gezondheidsrisico's voordoen. Het streven is een permanente verbetering van de luchtkwaliteit, zo wordt toegewerkt naar de WHO-advieswaarden (Kamerstuk 2016–2017, [30 175](#), [NR. 247](#)). Samen met decentrale overheden, belangenorganisaties en bedrijfsleven zal hiertoe in 2018 een nieuw luchtkwaliteit plan worden opgesteld. In de aanloop naar de gewenste overschakeling op elektrische aandrijflijnen, blijft de aandacht en inzet gericht op naleving en verdere aanscherping van de Europese emissienormen voor auto's. In 2018 zal daarnaast specifieke aandacht blijven uitgaan naar roetfilters, katalysatoren en vergelijkbare systemen, die bedoeld zijn om de emissies van schadelijke stoffen te verlagen. Ook tijdens de gebruiksfase moeten deze technieken naar behoren blijven functioneren.

In 2018 worden de nieuwe geluidregels uitgewerkt middels het aanvullingsbesluit Geluid. Voor steden en stedelijke gebieden is het daarbij van belang dat de saneringsoperatie verder wordt afgerekend en waar mogelijk op een kosteneffectieve manier wordt verbreed. Naast deze ontwikkelingen zal worden gezocht naar tot nu toe onvoldoende gebruikte mogelijkheden. Dit heeft bijvoorbeeld al geleid tot het streven naar het combineren van maatregelen aan woningen tegen geluid met maatregelen gericht op energiebesparing in het kader van het SER-energieakkoord.

Aan de hand van de in 2016 en 2017 geformuleerde uitgangspunten, vindt in 2018 in het kader van het Meerjarenprogramma Geluidsanering prioritering van saneringsmaatregelen langs rijkswegen plaats.

In 2018 en 2019 wordt de beleidsdoorlichting uitgevoerd van artikel 20 Lucht en Geluid, voor zover het luchtkwaliteit betreft. De hoofdvraag van de doorlichting is in hoeverre het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) op doeltreffende en doelmatige wijze heeft bijgedragen aan de doelstellingen van het NSL: de verbetering van de luchtkwaliteit en het mogelijk maken van ruimtelijke projecten. Het onderzoek heeft betrekking op de periode waarin bestedingen zijn gedaan in het kader van het NSL: 2006–2017. Daarbij worden ook uitgaven voor luchtkwaliteit uit andere begrotingsonderdelen meegenomen, zoals uitgaven uit het Infrastructuurfonds en voor landbouwmaatregelen uit de begroting van Economische Zaken.

Het onderzoek omvat onder andere een metastudie van beschikbare monitoringrapporten en evaluaties gerelateerd aan het NSL. De beleidsdoorlichting zal naar verwachting in 2019 worden afgerekend en het rapport met de bevindingen zal tezamen met het oordeel van een onafhankelijke deskundige en het Kabinetstandpunt voor Prinsjesdag 2019 aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Beleidswijzigingen

art. 20 Lucht en geluid (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	16.205	20.381	20.729	25.117	28.057	28.913	29.003
Uitgaven:	28.869	17.981	34.729	27.895	28.057	28.913	29.003
Waarvan juridisch verplicht			97%				
20.01 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder	28.869	17.981	34.729	27.895	28.057	28.913	29.003
20.01.01 Opdrachten	7.231	5.072	4.453	3.116	2.782	2.782	2.782
– Verkeersemisies	3.163	1.781	197	0	0	0	0
– Geluid- en luchtsanering	3.540	2.947	4.256	3.116	2.782	2.782	2.782
– Overige opdrachten	528	344	0	0	0	0	0
20.01.02 Subsidies	50	4	0	0	0	0	0
– Euro 6 en Euro-VI	0	0	0	0	0	0	0
– Verkeersemisies	0	4	0	0	0	0	0
– Overige subsidies	50	0	0	0	0	0	0
20.01.03 Bijdrage aan agentschappen	2.315	1.686	804	1.251	1.260	1.248	1.268
– waarvan bijdrage aan RWS	2.315	1.686	804	1.251	1.260	1.248	1.268
20.01.04 Bijdrage aan medeoverheden	18.010	10.098	28.719	22.552	23.039	23.742	23.812
– NSL	0	385	11.239	0	0	0	0
– Wegverkeerlawaii	18.010	9.713	17.480	22.552	23.039	23.742	23.812
– Overige bijdrage medeoverheden	0	0	0	0	0	0	0
20.01.07 Bekostiging	1.263	1.121	753	976	976	1.141	1.141
Ontvangsten	236	0	0	0	0	0	0

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage), alsmede de bijdragen aan medeoverheden in het kader van met name de wettelijke taken inzake de sanering van het wegverkeerslawaai en het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) zijn juridisch verplicht. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht door lopende opdrachten in de sfeer van de uitvoering van met name de geluidsanering en van de steekproefcontroleprogramma's.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op de beleidsterreinen geluid en lucht.

20.01 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder

20.01.01 Opdrachten

Het Ministerie van IenM geeft uitvoerings- en onderzoeksopdrachten uit in het kader van verkeersemisies, geluidhinder en luchtkwaliteit. Op het gebied van verkeersemisies worden opdrachten verstrekt voor de uitvoering van steekproefcontroleprogramma's door de Nederlandse Organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) inzake voertuigmisjes. Daarbij gaat het in hoofdzaak om metingen in het

laboratorium als op de weg van schadelijke stoffen in uitlaatgassen van personen-, bestel- en vrachtauto's en bussen. Ten aanzien van het beleidsterrein geluidhinder gaat het met name om de opdrachtverlening aan het Bureau Sanering Verkeerslawaai (BSV), dat namens het Ministerie van IenM zorg draagt voor de uitvoering van de geluidsvermindering voor gemeentelijke en provinciale infrastructuur.

20.01.03 Bijdragen aan agentschappen

RWS

De voornaamste werkzaamheden van RWS zijn de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieuwet- en regelgeving) en de monitoring van duurzame mobiliteit.

20.01.04 Bijdragen aan medeoverheden

De betalingen aan de provincies en gemeenten in het kader van het NSL hebben in de afgelopen jaren plaatsgevonden, in diverse tranches. De financiële afwikkeling en nabetaling van het restant van de toegezegde bijdragen is in 2018 voorzien.

Bij het onderdeel wegverkeerslawaai gaat het om de bijdragen aan provincies en gemeenten voor het uitvoeren van saneringsmaatregelen met betrekking tot geluidhinder door het verkeer.

20.01.07 Bekostiging

Jaarlijks bekostigt het Ministerie van IenM een deel van het milieuonderzoeksprogramma van Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) te Petten. Over de invulling van dit programma worden afspraken gemaakt met ECN, mede om te borgen dat het onderzoek en de resultaten dienstbaar zijn aan de beleidsontwikkeling en -onderbouwing door IenM.

Beleidsartikel 21 Duurzaamheid

Bevorderen van de circulaire economie met als doelen het behouden van natuurlijke hulpbronnen, zicht op de economische keten en het gebruik van hulpbronnen, het verbeteren van de voorzieningszekerheid van grondstoffen, het verminderen van emissies en het versterken van de Nederlandse economie.

Regisseren

Duurzaamheid moet explicet onderdeel uit gaan maken van afwegingen en besluiten van organisaties en individuen in Nederland. Om dit te bereiken worden belemmeringen weggenomen, instrumenten ontwikkeld en samenwerkingsverbanden georganiseerd met de maatschappelijke partners. De Minister is hierbij verantwoordelijk voor:

- De transitie naar een circulaire economie¹¹ die wezenlijk bijdraagt aan het verminderen van de milieudruk en het halen van de klimaatdoelstelling, het verbeteren van de voorzieningszekerheid en het versterken van het verdienvermogen van de Nederlandse economie en het vitaal houden van ons natuurlijk kapitaal;
- Het borgen van verduurzaming via wetgeving op nationaal, op EU- en internationaal niveau, bijvoorbeeld om de markt voor secundaire grondstoffen te vergroten, slim ontwerp van producten te stimuleren, het marktaandeel van circulaire producten te verhogen, ongewenste emissies te voorkomen, de kwaliteit van de leefomgeving in veedichte gebieden te verbeteren en door het marktaandeel van circulaire producten te verhogen;
- Het met behulp van de minimumstandaarden in het Landelijk Afvalbeheerplan (LAP) verder realiseren van hoogwaardige afvalverwerking;
- Het coördineren van beleid in Europees en in mondial verband om het internationale level playing field voor duurzaamheid te versterken;
- Het toepassen van slimme marktprikkels door het beprijzen van milieuschade.

Stimuleren

Zowel producenten als consumenten moeten concrete stappen kunnen zetten naar een meer circulaire economie. Om dit te bereiken steunt lenM duurzame initiatieven in de samenleving. Daarom stimuleert de Minister in samenwerking met andere Ministers door:

- De verduurzaming van productketens waarbij bedrijven worden gestimuleerd om efficiënter om te gaan met grondstoffen, kringlopen verder te sluiten en meer waarde uit afval te halen. Hiertoe worden partijen gefaciliteerd via bijvoorbeeld de Transitieagenda's, aanpassing van regelgeving, Green Deals en ketenprojecten;
- Samenwerking met andere organisaties om begrippen als «duurzaam consumeren» en «maatschappelijk verantwoord ondernemen» concreet en hanteerbaar maken voor (kleine) bedrijven en burgers;
- De aanschaf van milieuvriendelijke producten of bedrijfsmiddelen. Dit wordt door middel van financiële stimulering (MIA/VAMIL) en Groen Beleggen aantrekkelijk gemaakt.

Duurzame ontwikkeling kan op meerdere manieren inzichtelijk worden gemaakt. In internationaal verband zijn najaar 2015 in de Verenigde Naties de Sustainable Development Goals vastgesteld. Over de stand van zaken

---

¹¹ zoals uiteengezet in het rijksbrede programma Circulaire Economie

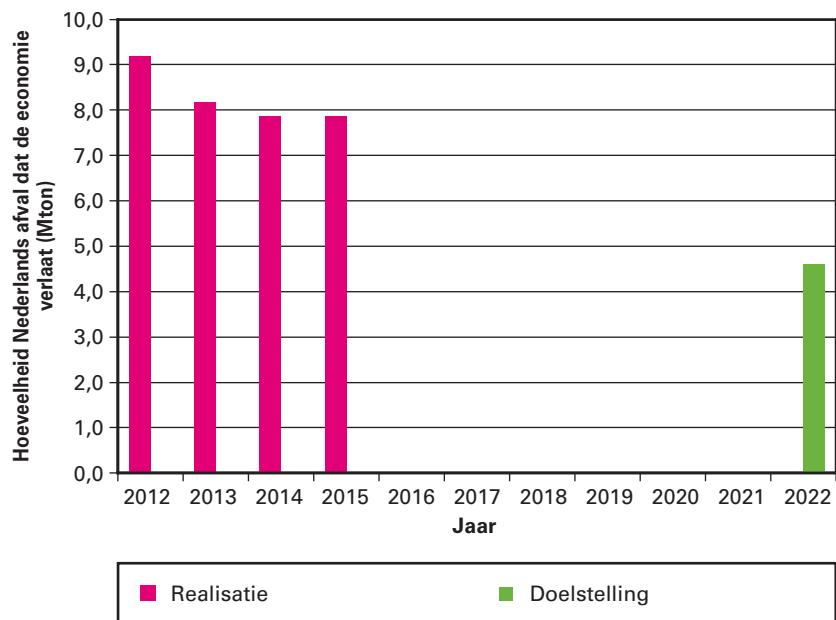
in Nederland wordt regelmatig gerapporteerd («Meten van SDGs, een eerste beeld voor Nederland», CBS, november 2016). In mei 2017 is ook de eerste Nederlandse SDG-rapportage gepubliceerd en naar de Tweede Kamer gestuurd (<https://vng.nl/files/vng/20170530-sdg-rapportage.pdf>). Ook is hierop aansluitend vanaf Verantwoordingsdag 2018 een Monitor Brede Welvaart in voorbereiding, als opvolger van de Monitor Duurzaam Nederland (Kamerbrief MEZ, december 2016 AEP/16193034).

Voor het rijksbrede programma Circulaire Economie wordt een monitoringprogramma ontwikkeld met indicatoren en een nulmeting als gevraagd in de [motie-Van Veldhoven c.s. \(32 852, nr. 36\)](#), die in 2018 zal worden afgerond. Ook voor de transitieagenda's Biomassa en Voedsel, Kunststof, Consumentengoederen, Maakindustrie en Bouw worden indicatoren en een sturingsprogramma ontwikkeld in 2018 en daarna gemonitord.

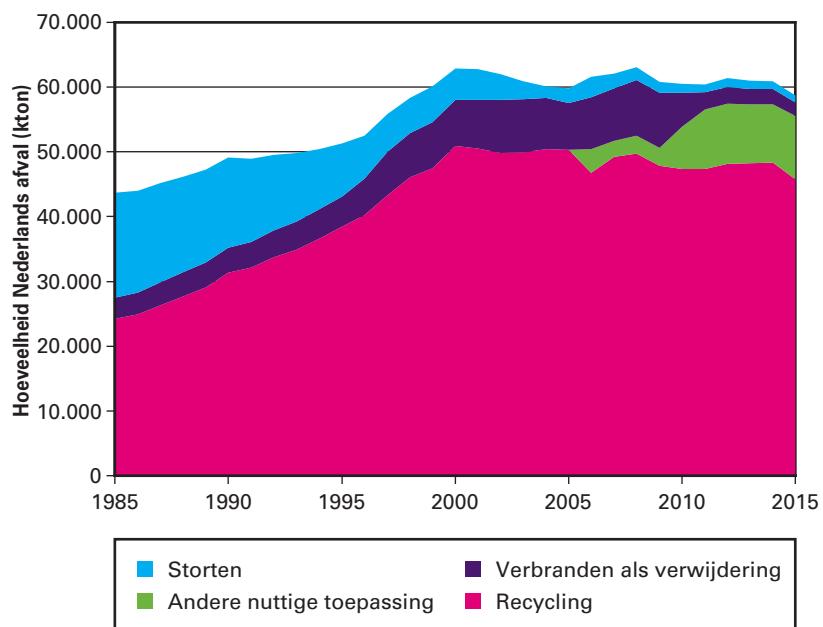
Voor het afvalbeleid zijn doelen vastgesteld in het Landelijk Afvalplan (LAP), waaronder:

- Beperking van het afval aanbod door huishoudens en bedrijven, bevordering van afvalscheiding en (voorbereiding voor) nuttig hergebruik, liefst door hoogwaardige recycling. LAP3 is medio 2017 in werking getreden.
- Preventie van afvalstoffen, zodanig dat de in de periode 1985–2014 bereikte ontkoppeling tussen de ontwikkeling van het Bruto Binneland Product (BBP) en de ontwikkeling van het totale afvalaanbod wordt versterkt. Dit houdt in dat het totaal afvalaanbod in 2023 niet groter mag zijn dan 61 Mton en in 2029 niet groter mag zijn dan 63 Mton
- Het van 2012 tot 2022 halveren van de hoeveelheid Nederlands afval dat de economie «verlaat» via afvalverbrandingsinstallaties en/of stortplaatsen (in 2012 betrof dit bijna 9 Mton).

Onderstaande grafieken laten cijfers realisatie afvalaanbod versus doelstelling (grafiek 1) zien. Afvalverwerking: storten, recyclen en verbranden (tabel 2). Tabel 3 is een weergave van het werkelijke afval als deze de groei van het bbp zou volgen. De ambitie is om de hoeveelheid afval die wordt gestort of verbrand terug te brengen van 10 mln. ton in 2012 naar ca 5 mln. ton in 2022. Dat moet bereikt worden door inzet in de gehele keten, door van de ontwerp- tot aan de afvalfase te werken aan preventie, hergebruik en recycling. De hoeveelheid huishoudelijk restafval is afgangen terwijl de hoeveelheid bedrijfsafval is toegenomen, aannemelijk is dat dit wordt veroorzaakt door de aantrekende economie.

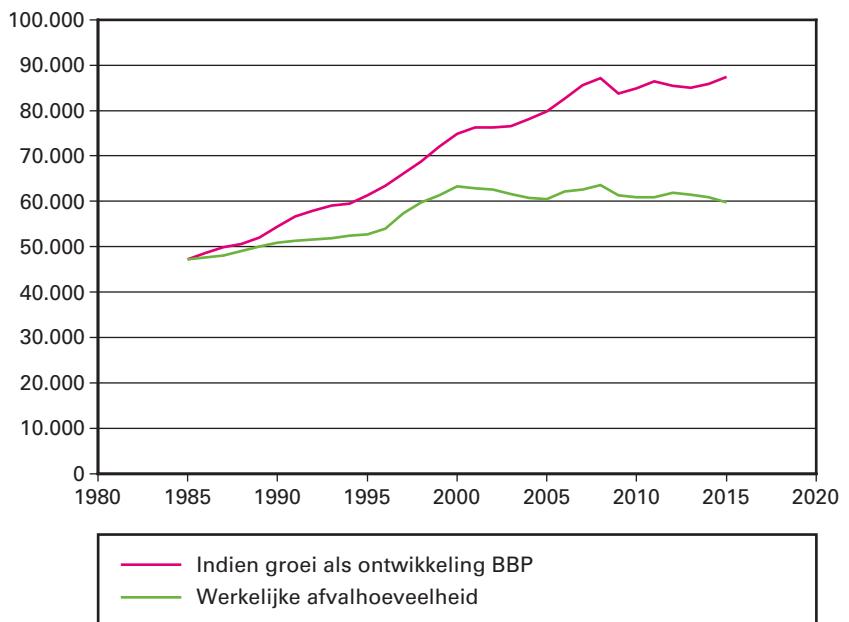
Grafiek 1

Bron: RWS leefomgeving «Nederlandse afval in cijfers»

Grafiek 2

Bron: RWS leefomgeving «Nederlandse afval in cijfers»

Grafiek 3

Bron: RWS leefomgeving «Nederlandse afval in cijfers»

Het circulaire economiepakket dat de Europese Commissie op 2 december 2015 heeft gepubliceerd, versterkt en ondersteunt de Nederlandse ambities voor een circulaire economie. Het pakket bestaat uit wijzigingsvoorstellen voor afvalwetgeving (voor het stimuleren van recycling en het uitfaseren van storten) en een actieplan met maatregelen die de Commissie de komende drie jaar zal nemen.

De Minister zet zich in voor een ambitieus circulair economie beleid dat de transitie in Europa en daarmee in Nederland ondersteunt. Dit is vastgelegd in het Rijksbrede programma «Nederland Circulair in 2050» en in de transitie agenda's die eind 2017 zijn opgesteld. Er zal efficiënter met grondstoffen moeten worden omgegaan, een substitutie naar het gebruik van in overvloed aanwezige en duurzaam gewonnen grondstoffen en een andere manier van produceren, consumeren en gebiedsinrichting. Dit om binnen het draagvlak van de aarde te blijven. Belangrijk hierin is de betrokkenheid van stakeholders, een helder speelveld voor bedrijven en het wegnemen van belemmeringen in regelgeving. Tevens is het stimuleren van de Europese markt voor secundaire grondstoffen een randvoorwaarde voor de transitie. Het streven is om de positie van Nederlandse bedrijven die bijdragen aan een circulaire economie te versterken. Dit kan door het verder helpen en ontwikkelen van een Europese markt voor herwonnen nutriënten, zoals gerecycled fosfaat. Dit gebeurt door inzet op het verder ontwikkelen van internationale Green Deals, het op EU-niveau harmoniseren van wet- en regelgeving gericht op het wegnemen van belemmeringen voor de circulaire economie, faciliteren van innovatieve projecten, bijvoorbeeld door als overheid als launching customer op te treden. Een belangrijk instrument om de doelstellingen ten aanzien van Circulaire Economie te realiseren is Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI). Dat betekent dat bij de inkoop van producten, diensten en werken de effecten op people, planet en profit worden meegenomen. De Minister van Infrastructuur en Milieu voert de regie richting medeoverheden om de omvang van de inzet, de

effectiviteit en de efficiency van het instrument MVI bij medeoverheden te vergroten.

Voortgang:

In 2018 zal de Europese Commissie de nog vast te stellen onderdelen van het Europese Actieplan binnen het circulaire economiepakket uitwerken (kamerstuk II, 2015–2016, [34 395, nr 4](#)). Aandachtspunten betreffen de uitbreiding van de reikwijdte van de bestaande EU richtlijn Ecodesign en de ontwikkeling van een integraal EU-productbeleid gericht op het stimuleren van de circulaire economie. Betrokkenheid van stakeholders is essentieel voor de ontwikkeling van een gedegen EU-beleid. Nederland stimuleert dan ook de deelname van Nederlandse bedrijven en instellingen aan het in 2017 door de Europese Commissie opgerichte EU Stakeholdersforum.

Bovendien worden de mogelijkheden voor strategische allianties en nieuwe internationale Green Deals verkend met een aantal landen, zowel binnen als buiten Europa. Tijdens een select aantal grote internationale bijeenkomsten wordt de Nederlandse kennis en kunde op het gebied van de circulaire economie actief onder de aandacht gebracht.

Beleidswijzigingen

art 21. Duurzaamheid (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	18.986	24.879	18.571	17.745	18.195	18.305	18.062
Uitgaven:	19.059	23.334	19.719	17.745	18.195	18.305	18.062
Waarvan juridisch verplicht	82%						
21.04 Duurzaamheidsinstrumentarium	736	2.070	237	1.188	1.247	1.247	847
21.04.01 Opdrachten	736	2.070	237	1.188	1.247	1.247	847
21.04.03 Bijdrage aan agentschappen	0	0	0	0	0	0	0
– waarvan bijdrage aan RWS	0	0	0	0	0	0	0
21.05 Duurzame Productketens	16.178	19.607	18.276	15.360	15.667	15.777	15.534
21.05.01 Opdrachten	9.033	10.025	9.617	7.801	8.108	8.218	7.975
– Uitvoering Duurzame productketens	9.033	8.474	8.018	6.155	6.113	6.183	6.183
– Caribisch Nederland afvalbeheer	0	1.551	1.599	1.646	1.995	2.035	1.792
21.05.02 Subsidies	1.749	2.543	1.620	520	520	520	520
21.05.03 Bijdrage aan agentschappen	5.396	7.039	7.039	7.039	7.039	7.039	7.039
– waarvan bijdrage aan RWS	5.396	7.039	7.039	7.039	7.039	7.039	7.039
21.06 Natuurlijk kapitaal	2.145	1.657	1.206	1.197	1.281	1.281	1.681
21.06.01 Opdrachten	1.331	1.469	891	838	922	922	1.322
21.06.02 Subsidies	0	188	315	359	359	359	359
21.06.03 Bijdrage aan agentschappen	814	0	0	0	0	0	0
– waarvan bijdrage aan RWS	814	0	0	0	0	0	0

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ontvangsten	2.198	0	0	0	0	0	0

Budgettaire gevolgen van beleid

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. De Minister van Financiën is hoofdverantwoordelijk voor de wetgeving en uitvoering van deze regelingen en voor de budgettaire middelen. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage «Fiscale regelingen» in de Miljoenennota. Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de fiscale regelingen».

Fiscale regelingen 2013–2018, budgettaire belang op transactiebasis in lopende prijzen (bedragen x € miljoen) ¹			
	2016	2017	2018
Vrijstelling groen beleggen box 3	43	41	39
Heffingskorting groen beleggen	28	27	26
Milieu-investeringsaftrek (MIA)	108	97	99
VAMIL	20	40	40

¹ [–] = regeling is in dat jaar niet van toepassing; [0] = budgettaire belang van de regeling bedraagt in dat jaar afgerond nihil.

21.04 Duurzaamheidsinstrumentarium

Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten die betrekking hebben op het ontwikkelen van een duurzaamheidsinstrumentarium en het verbeteren van het economisch functioneren van de huidige verdienmodellen.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op het beleidsterrein duurzaamheidsinstrumentarium.

De agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht en hebben een structureel karakter.

21.05 Duurzame productketens

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon en de agentschapsbijdragen hebben een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten die betrekking hebben op de uitvoering van wettelijke taken en de uitvoering van de prioriteit VANG, nu CE en projecten ter verduurzaming van ketens in het kader van de circulaire economie door onder andere RWS in het kader van de uitvoering van het beleid voor duurzame productketens. De budgettaire reeks Caribisch Nederland afvalbeheer heeft betrekking op de verbetering van het afvalbeheer op Bonaire en Sint-Eustatius.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op het beleidsterrein duurzame productketens.

21.06 Natuurlijk kapitaal

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon en de agentschapsbijdragen hebben een structureel karakter. Meer specifiek betreft het opdrachten die betrekking hebben op de uitvoering van wettelijke taken onder andere door RWS op het gebied van biomassa, ecosystemen en landbouw.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op het beleidsterrein natuurlijk kapitaal.

Extracomptabele verwijzingen

21.04 Duurzaamheidsinstrumentarium

Het ontwikkelen van een duurzaamheidsinstrumentarium en het verbeteren van het economisch functioneren van de huidige verdienmodellen, zodat alle (maatschappelijke) kosten een rol gaan spelen bij de afwegingen van consumenten.

21.04.01 Opdrachten

In dit kader worden opdrachten verstrekt voor de ontwikkeling en implementatie van duurzaamheidsinstrumentarium, zoals groene business cases, afwegingskaders op het gebied van verduurzaming en financiële instrumenten.

21.05 Duurzame Productketens

Productketens worden onderzocht met het oog op de gevolgen van de winning, verwerking en het (her)gebruik van grondstoffen. Actie- en resultaatgerichte samenwerking in ketens en in de «gouden driehoek» (onderzoekers, ondernemers en overheid) wordt ondersteund om te komen tot een circulaire economie gericht op het maximaliseren van de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en het minimaliseren van waardevernietiging.

21.05.01 Opdrachten

De opdrachten hebben betrekking op uitvoering van wettelijke taken op het gebied van het afvalbeleid (onder andere de uitvoering van het Landelijk Afvalbeheerplan 3). Daarnaast heeft dit betrekking op opdrachten voor de uitvoering van voorheen VANG, nu CE en projecten ter verduurzaming van ketens in het kader van de circulaire economie. Dit betreft vooral de ketens fosfaat, kunststof, voedsel, textiel, beton, hout en elektronica, alsmede sectoren met een grote milieudruk zoals landbouw en bouw. De budgettaire reeks Caribisch Nederland afvalbeheer heeft betrekking op de verbetering van het afvalbeheer op Bonaire en Sint-Eustatius.

Voorts betreft dit de bijdrage aan RWS in het kader van de transitie naar een Circulaire Economie (CE) voor onder meer de ondersteuning bij: het programma Circulaire Economie (onderzoek, oa. naar kosteneffectieve handhaving, ontwikkeling van regelingen en fiscale maatregelen die CE

bevorderen), het ontwerp van circulaire producten en diensten (oa. implementatie afvalpreventieprogramma, uitvoeringsmaatregelen ecodesign-richtlijn), het circulair maken van waardeketens en sectoren (uitvoering Green Deals, monitoring kunststofstromen, enz.), het circulair materialenbeheer (landelijke aanpak zwerfafval, afvalrapportage, benchmark afvalscheiding), de internationale vertegenwoordiging (oa. bij circulair aanbesteden/inkopen), Infomil (gemeenschappelijke activiteiten).

21.05.02 Subsidies

Dit betreft budget voor subsidieverlening in het kader van voorlichting aan burgers over duurzame handelingsperspectieven en ondersteuning van bedrijven bij verduurzaming van productieprocessen. Daarnaast wordt subsidie verleend in het kader van het ontwikkelen, beheren en toetsen van transparante duurzaamheidcriteria.

21.05.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de uitvoering van het beleid op het gebied van afval, grondstoffen en productketens. Het betreft hier ook een opdracht aan RWS van € 2,2 miljoen voor de uitvoering van het Landelijk Meldpunt Afval (LMA), waar LenM – ook namens gemeenten en provincies – de opdracht voor verleent.

21.06 Natuurlijk Kapitaal

Biotische (materiaal)ketens in kader van het borgen van het natuurlijk kapitaal zijn een integraal onderdeel van de transitie naar een circulaire economie. Biotische ketens, zoals hout of biocomposiet, kunnen vaak een alternatief zijn voor materialen van fossiele of minerale oorsprong. Duurzaam geproduceerde biotische grondstoffen maken het mogelijk om goederen of diensten duurzaam te kunnen benutten als circulair alternatief.

Verduurzaming van de veehouderij is niet alleen van belang als onderdeel van transitie naar een circulaire economie, maar ook om te kunnen voldoen aan (Europese) doelen op het gebied van emissies en milieukwaliteit. Tevens is verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving rondom veehouderijen nodig voor het waarborgen van een goed en gezond woon- en leefklimaat.

21.06.01 Opdrachten

Het betreft hier opdrachten voor de ontwikkeling van criteria voor duurzaamheid van onder andere biomassa. Voor landbouw betreft het onder andere onderzoek ter instrumentering van maatregelen die de emissies uit veehouderijen naar de lucht en de leefomgeving verminderen en daarmee bijdragen aan een goed en gezond woon- en leefklimaat rond veehouderijen.

Verder betreft dit de bijdrage aan RWS voor de uitvoering van het beleid op het gebied van biotische ketens en landbouw. RWS wordt gevraagd om de relatie inzichtelijk te maken tussen de inzet van biotische materialen en de gevolgen voor materiaalgebruik, CO₂-emissies en energiegebruik. Verder levert RWS ondersteuning van Green Deals en de City Deal Circulaire Stad. Verder gaat het om enkele taken in verband met

het stortplaatsendossier, informatie- en kennisoverdracht op het gebied van milieubeleid en -regelgeving voor de landbouw.

21.06.02 Subsidies

Subsidies hebben betrekking op incidentele aanvragen voor het sluiten van ketens in de bouw, waar biotische materialen onderdeel van kunnen zijn.

Beleidsartikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

Mens en milieu beschermen tegen maatschappelijk onaanvaardbaar geachte veiligheid-, milieu- en gezondheidsrisico's.

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de integrale kaderstelling rond activiteiten die risico's kunnen veroorzaken voor het milieu en de gezondheid van de mens. Deze regisserende rol komt naar voren in:

- De normstelling en regels waaraan bedrijven en overheden zich bij de uitoefening van hun activiteiten moeten houden. Dit beschermingsniveau wordt bij voorkeur op Europees of internationaal niveau vastgelegd en geïmplementeerd, waardoor een level playing field bereikt wordt. De veiligheid van mens en milieu bij handelingen met genetisch gemodificeerde organismen (GGO's), bij de ontwikkeling en implementatie van regelgeving op het gebied van chemische stoffen (REACH) en bestrijdingsmiddelen (Biocideverordening, gewasbeschermingsmiddelenverordening, Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden), bij risicovolle bedrijven en bij het transport van gevaarlijke stoffen (water, rail, buisleidingen en weg) zijn voorbeelden waarbij dit in de vorm van wet- en regelgeving gebeurt. Voor deze dossiers geldt dat Nederland een actieve bijdrage levert aan de Europese processen die leiden tot verdere verbetering van deze internationale regels.
- Waar Europese regels (deels) ontbreken, of lidstaatspecifieke implementatie vereisen, of waar specifieke omstandigheden in Nederland het stellen van regels voor de veiligheid van de omgeving noodzakelijk maken, wordt in dialoog met stakeholders gezocht naar een optimum tussen de te bereiken doelen (en dus baten in termen van milieu en gezondheidswinst) en de lasten die deze regels veroorzaken. Dit is onder meer aan de orde bij de regelgeving rond buisleidingen, risicovolle bedrijven en basisnet vervoer gevaarlijke stoffen waarmee een balans wordt gezocht tussen de belangen van vervoer, ruimte en veiligheid. Voorts is dit aan de orde bij de beleidsontwikkeling ten behoeve van de veilige toepassing voor mens en milieu van nieuwe technologieën, zoals nanotechnologie en biotechnologie. Een ander voorbeeld is het verbod op asbestdaken, waarin de verplichting is opgenomen asbestdaken te saneren voor 2024. Deze maatregel is in 2015 aangekondigd, krijgt in 2017/2018 zijn juridische vormgeving. In Nederland vormen asbestdaken de belangrijkste bron van verspreiding van asbestvezels in de leefomgeving.
- Reductie van de regeldruk wordt onder meer nastreefd door een betere kwaliteit van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Deze taken worden door 29 Omgevingsdiensten (OD's) uitgevoerd, waarbij zes OD's een specialisatie in BRZO¹²-taken hebben. Tegen gaan van lastendruk is ook een centrale invalshoek bij het transport van gevaarlijke stoffen. Om die reden stelt Nederland in principe geen hogere eisen aan verpakkingen en voer- of vaartuigen dan in de relevante internationale verdragen is vastgelegd, conform de EU-Kaderrichtlijn Transport Gevaarlijke Stoffen.
- Het ontwikkelen van een integraal afwegingskader veiligheid dat behulpzaam is bij besluitvorming inzake activiteiten die veiligheid-, milieu- en gezondheidsrisico's met zich mee kunnen brengen.
- Het verlenen van vergunningen met als doel bescherming van mens en milieu voor activiteiten met GGO's.
- Het verlenen van vergunningen voor een beperkt aantal bedrijven met een verhoogd risico voor de externe veiligheid in Caribisch Nederland.

Stimuleren

Het is primair de verantwoordelijkheid van bedrijven die risico's voor mens en milieu veroorzaken om deze risico's te identificeren en te voorkomen of te beperken. Dit geldt ook voor overheden die, bijvoorbeeld in de ruimtelijke ordening, keuzes maken die invloed hebben op veiligheid en risico's. De Minister stimuleert:

- Het in beeld (doen) brengen van bestaande of nieuwe risicosituaties en het vermijden of beperken hiervan. Dit geschiedt door inventarisaties van deze risico's en het stimuleren van de aanpak daarvan, door het in beeld brengen van de risico's van nieuwe technologieën zoals het gebruik van nanomaterialen en biotechnologie, het volgen van nieuwe wetenschappelijke inzichten op het gebied van hormoonverstoring en gecombineerde blootstelling aan stoffen en door het ontwikkelen van beleid ten aanzien van onzekere risico's zoals bij elektromagnetische velden. De eigen verantwoordelijkheid van bedrijven en andere overheden is daarbij een belangrijk anker, onder andere door openheid te geven ten aanzien van feitelijke risico's. De Risicokaart (in overleg met het Ministerie van Veiligheid en Justitie ontwikkeld) en de Atlas Leefomgeving zijn hiervan voorbeelden. Op basis van deze informatie kunnen burgers nagaan hoe het is gesteld met de kwaliteit van hun directe leefomgeving. Het landelijk asbestvolgsysteem voorziet alle ketenpartijen van de nodige informatie. Het verbod op asbestdaken gaat per 2024 in. Om de sanering tijdig op gang te brengen wordt dit verbod begeleid door een subsidieregeling die in 2016 is ingegaan. Tevens is in 2016 een samenwerkingsverband met alle betrokken partijen opgericht om onder meer met behulp van een meerjarig uitvoeringsprogramma de sanering van de asbestdaken te begeleiden. Hiermee moet worden voorkomen dat er rond 2023 een capaciteitsprobleem ontstaat bij de inventarisatie- en verwijderingbedrijven en dat er een handhavingprobleem ontstaat in 2024.
- Het nemen van maatregelen ter bescherming van mens en maatschappij tegen moedwillige verstoring van onderdelen van de vitale infrastructuur door te bevorderen dat de risico's op moedwillige verstoring (bijvoorbeeld terroristische aanslagen) worden geïdentificeerd en waar mogelijk beperkt. Het betreft hier onder andere chemische bedrijven en buisleidingen.
- Een continue verbetering van de omgevingsveiligheid bijvoorbeeld met behulp van het instrument van de Safety Deals.
- Dat veiligheid en gezondheid van meet af aan in een innovatie wordt meegenomen, omdat gezonde en veilige producten en processen een noodzakelijke voorwaarde zijn voor het realiseren van een circulaire economie («Veilig aan de Voorkant», Safe-by-design).

Verder is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht).

Algemene Doelstelling

Op het terrein van Omgevingsveiligheid en milieurisico's worden de volgende kwantitatieve kengetallen gehanteerd. Ten opzichte van de begroting 2017 is er een kengetal inzake het onderwerp «asbestdaken» toegevoegd.

REACH

In het kader van de Europese stoffenregelgeving (REACH) en de Biocide-verordening worden stoffen beoordeeld en waar nodig van maatregelen voorzien (geharmoniseerde classificatie en labelling, autorisatie, restrictie). Nederland levert een bijdrage aan dat proces, waarbij de Nederlandse inzet wordt bepaald door de eerder ontwikkelde beleidsprioriteiten.

riteringscriteria en de mate waarin de betreffende stof voor Nederland zorgen oplevert, of hier geproduceerd of gebruikt wordt. In 2018 zal bijvoorbeeld (in vervolg op 2017) de restrictie voor rubbergranulaat extra Nederlandse inzet krijgen. Onderstaande tabel geeft aan wat de realisatie is in 2016 bij deze producten van het Europese systeem en wat naar verwachting de Nederlandse inbreng en voor de hele EU is in 2017 en 2018. Daarbij betreft de Nederlandse bijdrage de door Nederland ingebrachte dossiers en door andere lidstaten ingebrachte dossiers waar Nederland veelal actief input op levert.

Tabel resultaten EU REACH in 2016, 2017 en 2018

	Realisatie 2016		Geraamd 2017		Geraamd 2018	
	NL inbreng	Hele EU	NL inbreng	Hele EU	NL inbreng	Hele EU
1 Beoordelingen ontwerpbesluiten ECHA t.a.v. registratielijstdossiers en testvoorstellen van Europese bedrijven	168	268 ¹	60	330 ²	100–150	420
2 Door Nederland uitgevoerde (en becommentarieerde) stofevaluaties	2 (32)	32 ¹	2 (30)	30 ²	2 (30)	45
3 Door Nederland ingediende (en becommentarieerde) RMO-analyses en informatieverzoeken	0 (7)	n.v.t.	6 (12)	4	4–6 (8–12)	4 n.v.t.
4a Door Nederland ingebrachte (en becommentarieerde) Annex XV dossiers t.a.v. zeer ernstige zorgstoffen	1 (9)	9	2 (15)	15 ²	2 (15)	50
4b Door Nederland <i>gerapporteerde clusters van</i> (en becommentarieerde) autorisatieverzoeken	4 (36)	70	2–4 (5)	5 ²	2–4 (20)	0
5 Door Nederland ingebrachte, <i>gerapporteerde</i> (en becommentarieerde) restrictiedossiers	0 1 (5)	5	0 2 (5)	12 ²	1 3 (5–7)	15
6 Door Nederlandse ingebrachte, <i>gerapporteerde</i> (en becommentarieerde) voorstellen voor geharmoniseerde classificatie & labelling	5 2 (47)	36	5–9 6 (30)	70 ²	7–12 6 (30–40)	50
7 Behandelde vragen door de REACH & CLP helpdesk	580	n.v.t.	750	n.v.t.	400–600	n.v.t.

¹ Bron: ECHA's Evaluation under REACH; Progress Report 2016https://echa.europa.eu/documents/10162/13628/evaluation_report_2016_en.pdf/f43e244f-7c90-75bd-e1b2-3771bcb1f8e8² Bron: ECHA's Work Programme 2017 – Highlightshttps://echa.europa.eu/documents/10162/13609/work_programme_2017_en.pdf/e1cc7110-e73f-c82f-fa7e-1b5d3223e97bBron (tenzij anders aangegeven): ECHA's Multi-Annual Work Programme 2014–2018 Annexes Review 2015 (FINAL MB/20/2015). [https://echa.europa.eu/documents/10162/21678309\(mb_17_2014_annexes_mawp_2014–2018_en.pdf/19349cc1-8dc8-4c1b-8576-764d93fa9ba1](https://echa.europa.eu/documents/10162/21678309(mb_17_2014_annexes_mawp_2014–2018_en.pdf/19349cc1-8dc8-4c1b-8576-764d93fa9ba1)**Toelichting:**

Het beoordeling- en besluitvormingstraject met betrekking tot de REACH-werkprocessen stofevaluatie, autorisatieverzoeken en restrictiedossiers beperkt zich veelal niet tot één kalenderjaar waarmee daarmee samenhangende werklast over meerdere jaren wordt verspreid. De getallen betreffen door NL ingebrachte dossiers en (*cursief*) (co-)rapporteur-schappen. Het aantal door Nederland becommentarieerde dossiers staat steeds tussen haakjes. Voor de Nederlandse bijdrage in 2018 staan bandbreedtes (onzekerheidsmarge) vermeld daar afstemming over de Nederlandse inzet nog niet is afgerond. Bij het prioriteren wordt de nadruk gelegd op stoffen die relevant zijn voor de Nederlandse situatie.

Ad 1) Het aantal ontwerpbesluiten voor de EU is eerder ingeschat op 260 voor 2016, inmiddels zijn de definitieve cijfers door ECHA gepubliceerd (Progress Report 2016) en blijkt het aantal op 268 te zijn uitgekomen. In 2018 valt de laatste deadline voor pre-registratie dossiers, waarmee door ECHA ook een stijging in compliance check ontwerpbesluiten voorziet.

Ad 2) Het aantal stofevaluatie ontwerpbesluiten voor de EU is eerder ingeschat op 45 voor 2016, inmiddels zijn de definitieve cijfers door ECHA gepubliceerd (Progress Report 2016) en blijkt het aantal ontwerpbesluiten op 32 te zijn uitgekomen. Na stofevaluatie volgt het besluitvormingstraject en, in fase follow-up van eerdere stofevaluaties (2012 t/m 2016). Het screeningswerk om tot de selectie te komen voor kandidaten voor stofevaluatie maakt hier nog geen deel van uit. Voor 2018 worden (in navolging van 2017) naar schatting 12 stoffen uitvoerig gescreend om daarmee vast te stellen welke vervolgacties benodigd zijn voor adequate beheersing van de risico's.

Ad 3) In eerste instantie zijn er geen informatieverzoeken opgenomen voor 2017 (in 2016 geen enkele ontvangen), maar zijn er in 2017 inmiddels verscheidene ontvangen. De verwachting voor 2017 en 2018 is bijgesteld.

Ad 4a) De Europese inbreng aan Annex XV SVHC dossiers voor 2016 (en de jaren hieraan voorafgaand) is veel geringer dan oorspronkelijk door ECHA geraamd (9 i.p.v. 50). De raming voor 2018 wordt door Nederland ingeschat op 15.

Ad 4b) De taken met betrekking tot de autorisatieverzoeken laten zich lastig beschrijven in aantallen. De autorisatieaanvragen betreffen in de regel 1 tot 3 gebruiken die afzonderlijke opinies behoeven. Aanvragen worden veelal geclusterd in groepen van vergelijkbare aanvragen die door dezelfde rapporteurs worden behandeld uit efficiëntieoverwegingen. Om dit te illustreren: in 2016 is voor 4 clusters van autorisatieaanvragen het rapporteurschap vervuld en zijn in totaal 27 opinies opgesteld voor 9 stoffen. ECHA heeft destijds het aantal autorisatieverzoeken voor 2018 op 0 ingeschat, de verwachting is dat dit nog wordt bijgesteld.

Ad 5) In de komende jaren wordt een stijging in het aantal restrictiedossiers verwacht en daarmee ook een stijging in de input die Nederland daarop levert. In 2017 werkt Nederland aan een nieuw restrictiedossier dat begin 2018 ingediend zal worden (voor 2017 is de verwachting van NL dossiers van 1 naar 0 en het aantal rapporteurschappen van 1 naar 2 bijgesteld). Nederland geeft in de regel input op alle restrictiedossiers, het aantal te verwachten dossiers blijft vooralsnog onzeker.

Ad 6) Onder becommentariëring vallen zowel reacties op publieke consultatie, reacties op ontwerp opinies van het Risk Assessment Committee (RAC). Reacties op publieke consultatie en ontwerp opinie kunnen volgtijdelijk voor hetzelfde dossier worden ingediend, vandaar dat deze aantallen die van de hele EU (kunnen) overstijgen. De verwachting is dat het Ctgb de komende jaren CLH-dossiers zal gaan opstellen voor gewasbeschermingsmiddelen, iets wat tot op heden nog door het RIVM gebeurt. Daardoor kunnen er per saldo naar verwachting meer voorstellen voor geharmoniseerde classificatie en labelling ingediend worden.

Ad 7) Sinds eind 2015 heeft het RIVM naast de taken die voortvloeien uit de REACH Helpdesk (zoals het beantwoorden van vragen van industrie en voorlichting MKB) ook de taken met betrekking tot de CLP-Helpdesk erbij

gekregen. De verwachting voor 2017 is naar boven bijgesteld (van 600 naar 750), met de waargenomen stijging van het aantal vragen met 30% in het eerste deel van 2017. De verwachting is dat het aantal vragen snel af zal nemen na het verstrijken van de laatste pre-registratie deadline medio 2018.

Asbestdaken

Het beleid is er op gericht dat alle asbestdaken verantwoord verwijderd zijn per 2024.

Het aantal vierkante meters asbestdak in Nederland is in 2012 ingeschat op 120 mln. Het Ministerie van IenM volgt de sanering van de asbestdaken en brengt per kwartaal in beeld hoeveel daken er zijn gesaneerd. In onderstaande tabel wordt op jaarbasis de stand van zaken en de planning van de saneringsoperatie in beeld gebracht. Het budget voor de subsidieregeling verwijderen asbestdaken wordt in 2017 en 2018 verhoogd om vertraging in de uitvoering te voorkomen.

Sanering asbestdaken (aantallen in miljoenen m ²)		
	gesaneerd	resterend
2012	(-)	120
2013	4,5	115,5
2014	5,9	109,6
2015	6,9	102,7
2016	9,9	92,8
2017	12,0 ¹	80,8
2018	16,0 ¹	64,8

¹ De aantallen in de jaren 2017 en 2018 zijn inschattingen.

Bron: Startmeldingenbestand inspectie SZW

Bevt en Bevi

Het aantal (opgeloste) kwetsbare objecten binnen veiligheidszones met betrekking tot externe veiligheid bij transport en -inrichtingen. Voor het oplossen van knelpunten veroorzaakt door het Basisnet is de milde saneringsregeling Bevt (Besluit externe veiligheid transport) gestart.¹² Het aantal knelpunten is gereduceerd van 42¹³ naar 19. De regeling loopt tot en met 2020, dan moeten alle woningen zijn aangekocht.

Bij de inwerkingtreding van de saneringsregeling Bevi (Besluit externe veiligheid inrichtingen) in 2004 was er sprake van 65 saneringssituaties. Ultimo 2015 was de stand van zaken dat er in acht gevallen sprake is van een achterstand bij de sanering. In vier van deze acht gevallen is er sprake van een latente situatie. Dat wil zeggen dat er geen kwetsbaar object binnen de risicocontour van het bedrijf aanwezig is, maar dat het bestemmingsplan het wel toelaat. De monitoring van de overgebleven saneringssituaties is overgedragen aan het bevoegd gezag.

¹² [Staatscourant 2015, nr. 10961](#), Beleidsregel verwerven van woningen langs basisnetroutes.

¹³ [Staatscourant 2016, nr. 10961](#), Beleidsregel verwerven van woningen langs basisnetroutes, aankoop woningen basisnet.

GGO's

Er is gekozen om, in geval van de uitvoering van de GGO-regelgeving, niet alleen kengetallen te vermelden maar ook indicatoren. Immers, kengetallen geven uitsluitend een beeld van wat de bestede middelen voor vergunningverlening aan resultaten hebben opgeleverd, maar zij bieden geen inzicht in de mate waarin vergunningverlening aan het bereiken van het beleidsdoel heeft bijgedragen.

De GGO-regelgeving is op 1 maart 2015 gewijzigd¹⁴ waarbij naast vergunningen ook algemene regels, de mogelijkheid tot het doen van kennisgevingen en verzoeken ingevolge art. 2.8 van het Besluit ggo milieubeheer 2013 zijn geïntroduceerd en de structuur van de vergunningverlening is gewijzigd. Dit gegeven zorgt ervoor dat nog maar een beperkte set historische kengetallen vorhanden is. Een goede prognose voor 2017 en verder is daarom nog niet te geven. Vermoedelijk geven 2017 en 2018 eenzelfde beeld als in 2016 te zien.

De realisatie in 2016 is als volgt:

2016	Kengetal ¹	Indicator ²
Ingeperkt gebruik:		
- Aanvragen vergunningen	86	100%
- Kennisgevingen ³	316	100%
- Meldingen ⁴	32	n.v.t.
- Verzoeken ex art. 2.8 Besluit ggo	147	100%
Introductie in het milieu, landbouw (inclusief marktaanvrachten)	3	100%
Introductie in het milieu, medisch, veterinair	15 +	100%
Totaal	599	n.v.t.

¹ **Kengetallen** zijn de aantallen ontvangen vergunningaanvragen, aanvragen voor wijziging van vergunningen, kennisgevingen, wijzigingen op kennisgevingen en art. 2.8-verzoeken.

² **Indicatoren** zijn het percentage van het aantal vergunningaanvragen, kennisgevingen of art. 2.8 verzoeken voor handelingen waarbij het risico voor mens en milieu gelijk of lager is dan een verwaarloosbaar risico.

³ Het betreft kennisgeving op niveau I, II-k, II-v, en III, inclusief de wijzigingen op de respectieve niveaus

⁴ Tussen 7 september 2016 en 31 december 2017 kan voor beperkte wijzigingen op een vergunning die voor 1 maart 2015 is verleend volstaan worden met een melding in plaats van een vergunningwijziging.

Bron: RIVM, bureau Genetisch Gemodificeerde Organismen.

Majeure risicobedrijven

Jaarlijks rapporteert de Staatssecretaris aan de Tweede Kamer de Staat van de Veiligheid bij de majeure risicobedrijven. De Staat van de Veiligheid majeure risicobedrijven schetst vanuit een breed perspectief een beeld van de veiligheidssituatie van de majeure risicobedrijven in Nederland. Met deze benadering wordt vanuit verschillende invalshoeken het beeld over de veiligheid bij deze groep bedrijven losgekoppeld van de individuele casuïstiek bij bedrijven. Op basis van een jaarlijks terugkerende rapportage (eerste rapportage in 2014) kunnen tevens trends en ontwikkelingen over de veiligheid bij de majeure risicobedrijven zichtbaar worden en waar nodig specifieke sturingsmaatregelen worden genomen.

¹⁴ [Stb. 2014, 57](#) en [Stcr. 2014, 11317](#)

De Staat van de Veiligheid majeure risicobedrijven is een monitoringsinstrument voor de stelselverantwoordelijke departementen (IenM, VenJ en SZW).

In het met de andere overheden in de jaren 2015 – 2018 (kamerstuk II, 2014–2015, [29 517, nr 92](#)) uit te voeren programma Impuls Omgevingsveiligheid (IOV) wordt in 2018 een impuls gegeven aan de alternatieve invulling van het groepsrisico met aandachtsgebieden. Dit nieuwe instrument is in de Omgevingswet opgenomen. De aandachtsgebieden maken het mogelijk om al in het begin van het ontwerpproces rekening te houden met een kleine kans op brand, explosie of toxische wolk bij een ongeval met gevaarlijke stoffen. In 2018 ligt het accent op aandachtsgebieden rondom Seveso-bedrijven, individueel en in groepsverband. Daarnaast wordt in het IOV programma voortgegaan met het omzetten van de Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen (PGS) in een PGS Nieuwe Stijl (duidelijker governance gebaseerd op risicomethodiek). Voorts worden met «Safety Deals» initiatieven van het bedrijfsleven en de overheden op het terrein van het creëren van een duurzame veiligheidscultuur bij bedrijven concreet opgepakt en uitgevoerd.

Het (Europese) beleid ten aanzien van nieuwe risico's, bijvoorbeeld op het vlak van nanotechnologie, hormoonverstorende stoffen en biotechnologie is nog in ontwikkeling. Het accentueren van het gezondheidsaspect in het milieubeleid moet helpen om op termijn te komen tot een omgevingskwaliteit die bijdraagt aan een goede gezondheid. Omgevingsfactoren vormen een significante oorzaak van de gezondheidslast (geschat tussen de 3 en 12%, zie Gezondheidsraad publicatie 2016/12 par 4.1,¹⁵). In 2018 zal een «beleidsaanpak nieuwe risico's» worden gepresenteerd waarin de acties beschreven zijn die moeten leiden tot de ontwikkeling van inherent veilige nieuwe technologieën. Idealiter wordt veiligheid en gezondheid van meet af aan in een innovatie meegenomen omdat gezonde en veilige producten en processen immers een noodzakelijke voorwaarde voor het realiseren van een circulaire economie zijn («Veilig aan de Voorkant»). Safe-by-Design lijkt een geschikt concept om goed invulling te geven aan die voorwaarde. In 2018 zal invulling worden gegeven aan de acties die in de Kabinetsreactie Trendanalyse Biotechnologie (kamerstuk II, 2016–2017, [27 428, nr 335](#)) zijn aangekondigd. Het doel daarbij is dat aanvullende (Europese) instrumenten worden ontwikkeld die ervoor moeten zorgen dat ook in de toekomst de veiligheid van mens, dier en milieu is gewaarborgd bij toepassing van biotechnologie in de samenleving (programma Modernisering Veiligheid Biotechnologie). Ook zal in de EU de aanpassing van de GGO-Europese regelgeving worden geagendeerd teneinde de veiligheid te waarborgen. Daarbij zal worden aangehaakt bij de Europese evaluatie van het EU-veiligheidsbeleid ten aanzien van biotechnologie.

Bij de beperking van de risico's van stoffen ligt de focus in 2018 op de implementatie van de conclusies uit de Europese «review» van de Europese REACH-verordening die in 2017 wordt afgerond. Dit zal naar verwachting een handvat bieden ter verbetering die nodig is ten aanzien van onder meer nanomaterialen, hormoon verstorende stoffen en cumulatieve blootstelling. Daarbij verloopt in 2018 de derde en laatste deadline voor registratie van stoffen. De verantwoordelijkheid daartoe ligt bij de bedrijven die het aangaat, maar van overheidswege zal extra aandacht uitgaan naar voorlichting.

¹⁵ <https://www.gezondheidsraad.nl/nl/taak-werkwijze/werkterrein/gezonde-leefomgeving/meewegen-van-gezondheid-in-omgevingsbeleid>

In 2017 is met het inwerkings treden van de AMvB Verbetering vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) ([Staatsblad 2017, nr. 193](#)) het volledige wetgevingspakket voor de instelling en de taken van de omgevingsdiensten geborgd. In 2018 zal de aandacht uitgaan naar het goed functioneren van het nieuw opgezette stelsel en naar het incorporeren daarvan in de Omgevingswet. In 2018 wordt er een beleidsdoorlichting uitgevoerd op artikel 22.

Beleidswijzigingen

art. 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	55.234	45.132	28.439	46.154	55.624	62.480	63.346
Uitgaven:	34.663	48.181	34.937	49.057	57.829	56.805	63.346
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			86%				
22.01 Veiligheid chemische stoffen	6.742	8.065	7.115	6.885	7.086	6.886	6.886
22.01.01 Opdrachten	3.976	4.440	4.999	4.551	4.752	4.552	4.552
22.01.02 Subsidies	1.436	1.720	175	175	175	175	175
– NANoREG	1.100	1.335	0	0	0	0	0
– Overige subsidies	336	385	175	175	175	175	175
22.01.03 Bijdrage aan agentschappen	1.330	1.905	1.941	1.779	1.779	1.779	1.779
– waarvan bijdrage aan RWS	1.330	1.905	1.941	1.779	1.779	1.779	1.779
22.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties	0	0	0	380	380	380	380
22.02 Veiligheid biotechnologie	1.621	2.900	3.000	2.870	4.870	2.870	2.870
22.02.01 Opdrachten	1.621	2.900	3.000	2.770	4.770	2.770	2.770
22.02.05 Bijdragen aan internationale organisaties	0	0	0	100	100	100	100
22.03 Veiligheid bedrijven en transport	26.300	37.216	24.822	39.302	45.873	47.049	53.590
22.03.01 Opdrachten	3.448	4.204	4.655	17.921	26.412	25.888	25.929
– Omgevingsveiligheid	868	1.075	0	12.990	16.160	18.160	18.160
– Overige opdrachten	2.580	3.129	4.655	4.931	10.252	7.728	7.769
22.03.02 Subsidies	17.173	27.510	15.372	17.069	15.149	16.849	23.349
– Asbest en safety deals	15.196	25.001	12.591	12.583	9.594	13.094	19.594
– Overige subsidies	1.977	2.509	2.781	4.486	5.555	3.755	3.755
22.03.03 Bijdrage aan agentschappen	2.629	1.856	1.749	1.266	1.266	1.266	1.266
– waarvan bijdrage aan RWS	2.629	1.856	1.749	1.266	1.266	1.266	1.266
22.03.04 Bijdragen aan medeoverheden	60	0	0	0	0	0	0
– Bijdragen programma Externe Veiligheid	60	0	0	0	0	0	0
22.03.05 Bijdragen aan internationale organisaties	0	0	0	0	0	0	0
22.03.09 Inkomensoverdrachten	2.990	3.646	3.046	3.046	3.046	3.046	3.046

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ontvangsten	272	2.432	250	250	250	250	250

Budgettaire gevolgen van beleid

Extracomptabele verwijzing naar artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds	1.016	879	775	0	0
Andere ontvangsten van artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds	1.016	879	775	0	0
<i>waarvan Externe veiligheid 18.06</i>	<i>1.016</i>	<i>879</i>	<i>775</i>	<i>0</i>	<i>0</i>

22.01 Veiligheid chemische stoffen

De uitgaven voor subsidies en de agentschapbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten, waaronder opdrachten in de sfeer van wettelijke taken betreffende het (inter)nationale stoffenbeleid evenals de vergunningverlening op dat gebied, het (interdepartementale) meerjaren programma Gezondheidsrisico's straling zendmasten (elektromagnetische velden) en de jaarlijkse bijdragen aan de Gezondheidsraad en het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb).

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikelonderdeel heeft met name betrekking op het uitvoeren van de programma's REACH, Gezondheid in het milieubeleid (GiM) en Bewust Omgaan met Veiligheid.

22.02 Veiligheid biotechnologie

Het grootste deel van de uitgaven is juridisch verplicht als gevolg van de jaarlijkse bijdrage aan de COGEM en de uitgaven in het kader van het meerjaren onderzoeksprogramma Biotechnologie en Veiligheid.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikelonderdeel wordt aangewend voor uitgaven in het kader van de modernisering veiligheid biotechnologie.

22.03 Veiligheid bedrijven en transport

De uitgaven voor inkomensoverdrachten en de agentschapbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. Van het subsidiebudget worden de budgetten voor de subsidieregelingen Verwijderen Asbestdaken en Versterking omgevingsveiligheid chemische sector 2018 eind 2017 in de Staatscourant gepubliceerd en zijn hiermee juridisch verplicht. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten in de sfeer van (wettelijke) taken inzake omgevingsveiligheid, vervoer gevaarlijke stoffen en basisnetten.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikelonderdeel wordt voor aangewend voor uitgaven in het kader van de modernisering van het omgevingsveiligheidsbeleid, veiligheid BRZO bedrijven in Caribisch Nederland, vuurwerkcampagne en het beheer van het VTH-stelsel (Stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving).

Extracomptabele verwijzingen

22.01 Veiligheid chemische stoffen

22.01.01 Opdrachten

In dit kader worden opdrachten verstrekt aan onder andere de Gezondheidsraad voor de uitvoering van wettelijke taken op het gebied van asbest, chemische stoffen en externe veiligheid en het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) voor de uitvoering van het werkprogramma. Daarnaast worden opdrachten verstrekt voor het meerjarig onderzoekprogramma elektromagnetische velden (EMV), de uitvoering van EU-regelgeving ten aanzien van zeer zorgwekkende stoffen in relatie tot andere overheden (vergunningverlening), voor de uitvoering van taken op de gebieden «veiligheid en gezondheid» (asbest) en «nieuwe risico's en security» (nanotechnologie en synthetische biologie).

22.01.02 Subsidies

De subsidies hebben betrekking op de bijdrage aan het Platform EMV.

22.01.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor voornamelijk de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieu wet- en regelgeving) op het beleidsonderwerp «asbest». Daarnaast wordt inzet geleverd voor het beheer en verdere ontwikkeling van het Landelijk Asbestvolgsysteem (LAVS).

22.02 Veiligheid biotechnologie

22.02.01 Opdrachten

Ter uitvoering van de wettelijke taak wordt jaarlijks een opdracht verstrekt aan de Commissie Genetische Modificatie (COGEM) voor het maken van beoordelingen inzake risico's verbonden aan werkzaamheden met genetisch gemodificeerde organismen en het adviseren over maatregelen risicobeheersing en monitoring die bij de uitvoering van werkzaamheden met GGO's kunnen worden toegepast. Daarnaast worden de uitgaven in het kader van het meerjarige onderzoeksprogramma Biotechnologie en Veiligheid hier verantwoord.

22.03 Veiligheid bedrijven en transport

22.03.01 Opdrachten

Omgevingsveiligheid

Het betreft hier uitgaven in het kader van de Impuls omgevingsveiligheid (IOV 2015–2018) voor de deelprogramma's Besluit risico's zware ongevallen (BRZO), Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen (PGS), Informatie/Kennisinfrastructuur en lokaal externe (omgeving) veiligheidsbeleid. Door middel van een programmatiche aanpak wordt ingezet op het creëren

van een veiligere leefomgeving. Het programma wordt uitgevoerd onder auspiciën van het Bestuurlijk Omgevingsberaad (BOB)

Overige opdrachten

Het betreft hier opdrachten voor (wettelijke) taken in het kader van BRZO bedrijven, olieterminals in Caribisch Nederland en vuurwerk, de monitoring van basisnetten (weg, water, spoor), aanpassing regelgeving vervoer gevaarlijke stoffen als gevolg van wijzigingen internationale verdragen, modellenbeheer buisleidingen (Bevb) en de stelselontwikkeling en het beheer van standaarden voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Daarnaast worden opdrachten verstrekt voor onderzoek en implementatie van risicoreductie maatregelen alsmede de ondersteuning en begeleiding van het verwijderen van asbestdaken.

22.03.02 Subsidies

Asbest

Het betreft hier de uitgaven in het kader van de Subsidieregeling verwijderen asbestdaken die door de RVO wordt uitgevoerd. Jaarlijks wordt in de Staatscourant het beschikbare jaarbudget gepubliceerd.

Overige subsidies

Het betreft hier de uitgaven in het kader van de Subsidieregeling Versterking Omgevingsveiligheid Chemische sector, die door de RVO wordt uitgevoerd. Jaarlijks wordt in de Staatscourant het beschikbare jaarbudget gepubliceerd.

De overige subsidies hebben voornamelijk betrekking op de vuurwerkkampagnes, subsidies aan organisaties die een bijdrage leveren aan het samenwerkingsprogramma «verwijderen asbestdaken». en het vervolmaken van het stelsel van Omgevingsdiensten. Daarnaast kunnen hier ook als onderdeel van de uitvoeringsagenda BRZO ook subsidies worden toegekend onder de noemer «Safety Deals». De Safety Deals zijn complementair aan de maatregelen die versterking van toezicht en handhaving tot doel hebben (IOV 2015–2018). Het gaat hier om het creëren van een duurzame veiligheidscultuur bij onder meer de bedrijfsprocessen binnen de chemiesector, te weten het gebruik en productie van gevaarlijke stoffen, evenals de opslag en het transport daarvan. De veiligheidsmaatregelen leveren een positieve bijdrage aan de veiligheid in de omgeving.

22.03.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieuwet- en regelgeving) op de beleidsonderwerpen «kennisoverdracht omgevingsveiligheid» en «vergunningverlening». Daarnaast vinden hier uitgaven plaats voor werkzaamheden van de Dienst Verkeer en Scheepvaart van RWS in het kader van basisnetten en vervoer gevaarlijke stoffen.

22.03.09 Inkomensoverdrachten

De inkomensoverdrachten hebben betrekking op het honoreren van incidentele aanvragen in het kader van de Regeling tegemoetkoming niet-loondienst gerelateerde slachtoffers van mesothelioom (TNS). Deze regeling is bedoeld voor iedereen die de ziekte van maligne meso-

lioom heeft als gevolg van contact met asbest buiten de werksituatie.

Beleidsartikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie

Het KNMI adviseert en waarschuwt de samenleving om risico's met een atmosferische of seismische oorsprong terug te dringen. Het KNMI ontwikkelt daartoe hoogwaardige kennis, verricht waarnemingen, en zet die om in producten en diensten die de veiligheidsrisico's verminderen, bijdragen aan een duurzame samenleving en economische mogelijkheden bevorderen.

Financieren

De Minister is verantwoordelijk voor het faciliteren van een internationaal systeem van organisaties waarin Nederland vertegenwoordigd wordt door het KNMI. Dit doet zij door haar rol van financier in de vorm van bijdragen en contributies. Met name te noemen zijn EUMETSAT¹⁶, ECMWF¹⁷ en WMO¹⁸.

(Doen) uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet taken meteorologie en seismologie. De Minister heeft deze taken belegd bij het agentschap KNMI. De rol «(doen) uitvoeren» heeft betrekking op de volgende taken:

- a. het kosteloos verstrekken van algemene weerberichten omtrent de toestand van het huidige weer en het te verwachten weer;
- b. waarschuwingen aan het algemeen publiek bij verwacht of werkelijk gevaarlijk of maatschappij-ontwrichtend weer of waarschuwingen bij calamiteiten waarbij het weer een belangrijke rol speelt;
- c. het onverwijd informeren van het algemeen publiek bij een significante bodembeweging door geofysische bronnen of vulkanische activiteit;
- d. het kosteloos ondersteunen van bestuursorganen in gedefinieerde gevallen.
- e. het voortbrengen of verzamelen van meteorologische, seismologische en andere geofysische gegevens in het kader van de uitvoering van de taken zoals opgenomen in de Wet meteorologie en seismologie;
- f. het beheer en onderhoud van de voor de uitvoering van zijn taken noodzakelijke technische infrastructuur;
- g. het overeenkomstig ministeriële regeling desgevraagd ondersteunen van bestuursorganen, de rechterlijke organisatie, overheidsbedrijven of openbare lichamen op het terrein van meteorologie, seismologie of andere geofysische terreinen bij de uitvoering van aan hen bij of krachtens wet opgedragen taken;
- h. onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkeling met betrekking tot meteorologie, seismologie en andere geofysische terreinen;
- i. meteorologische, seismologische en andere geofysische gegevens of het onderzoek, bedoeld in onderdeel h, op verzoek van internationale organisaties voortbrengen, verzamelen of beschikbaar stellen;
- j. het voor hergebruik als bedoeld in de [Wet hergebruik van overheids-informatie](#), zonder dat daartoe een verzoek is gedaan op grond van die wet, beschikbaar stellen van meteorologische, seismologische en andere geofysische gegevens of onderzoeksresultaten, of de opzet daarvan, voor zover intellectuele eigendomsrechten van anderen dat

¹⁶ European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites; www.eumetsat.int.

¹⁷ European Centre for Medium-Range Weather Forecasts; www.ecmwf.int.

¹⁸ World Meteorological Organization; www.wmo.ch.

- niet beperken, waarbij er op basis van een overeenkomst aanvullende dienstverlening kan worden verleend;
- k. internationale samenwerking op het gebied van meteorologie en seismologie en andere geofysische terreinen; en
  - l. het verlenen van meteorologische diensten voor de luchtvaartnavigatie.

De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor het Kernstopverdrag en de Minister van Economische Zaken is verantwoordelijk voor het kader van de Mijnbouwwet.

Algemene Doelstelling

Indicatoren	Realisatie Streefwaarde/norm ¹				
	2012	2013	2014	2015	2016
Algemene weersverwachtingen en adviezen					
- afwijking min.temperatuur (°C)	- 0,17	- 0,01	- 0,18	0,45	0,44 ABS ² (<0,5)
- afwijking max.temperatuur (°C)	- 0,37	- 0,25	- 0,25	- 0,31	- 0,36 ABS (<0,5)
- gemiddelde afwijking windsnelheid (m/s)	- 0,06	0,26	0,00	0,00	0,26 ABS (<1,0)
Maritieme verwachtingen					
- tijdigheid marifofoonbericht (%)	98,6	99,3	99,9	99,5	98,9 > 99
Gereviewde publicaties	103	105	105	120	113 > 80
Kengetallen					
Aantal uitgegeven weeralarmen	1	2	1	1	1
Percentage tijdige beschikbaarheid van de meteorologische producten (Bron: EUMETSAT)	>98,5	>98,5	>98,5	>98,5	>98,5 >98,5

¹ Deze streefwaarde/norm geldt voor de jaren 2017 en 2018.

² ABS: absolute waarde

Bron: KNMI, 2017

Toelichting

De indicatoren ten aanzien van algemene weers- en maritieme verwachtingen geven een indruk van de tijdigheid van de berichtgeving door het KNMI en de gemiddelde afwijking van verwachte waardes voor temperatuur en windsnelheid ten opzichte van de uiteindelijk waargenomen waardes. Het aantal gereviewde publicaties is een maatstaf voor de kwantiteit en de kwaliteit van het onderzoek van het KNMI. Het aantal zogenoemde gereviewde publicaties in vooraanstaande wetenschappelijke tijdschriften wordt bepaald.

Het aantal weeralarmen is afhankelijk van de weersomstandigheden; hierdoor is er geen norm aan te geven. Bovendien is het afgeven van een weeralarm geen doel op zich. Wel is belangrijk dat het instrument weeralarm effectief wordt ingezet om de samenleving tijdig te waarschuwen voor maatschappij-ontwrichtend weer. In het jaarverslag zal worden ingegaan op het aantal opgetreden weeralarmsituaties en de mate waarin het KNMI gegrond heeft gewaarschuwd, dan wel gegrond niet heeft gewaarschuwd.

Het kengetal tijdige beschikbaarheid van de meteorologische producten geeft een beeld van de tijdige beschikbaarheid van de gegevens van de METEOSAT- en METOP-satellieten voor de meteorologische producten van het KNMI. Indien de streefwaarden niet worden gehaald, heeft dat een negatieve impact op de kwaliteit van de weersverwachting op de dagen van gebrekkige beschikbaarheid van de waarnemingen, een en anders afhankelijk van de dan optredende weerssituatie.

Indicatoren en Kengetallen

Op dit artikel hebben geen beleidswijzigingen plaatsgevonden met effect op de begroting 2018.

art. 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	35.956	43.596	49.568	50.422	39.658	34.827	37.947
Uitgaven:	36.981	42.656	50.508	49.482	38.864	33.887	38.887
Waarvan juridisch verplicht			100%				
23.01 Meteorologie en seismologie	28.564	25.423	24.751	24.717	24.719	24.740	24.740
23.01.03 Bijdrage aan het agentschap KNMI	27.536	24.483	23.811	23.777	23.779	23.800	23.800
– Meteorologie	26.646	23.822	23.175	23.140	23.252	23.384	23.384
– Seismologie	890	661	636	637	527	416	416
23.01.05 Bijdrage aan internationale organisaties	1.028	940	940	940	940	940	940
– Contributie WMO (HGIS)	1.028	940	940	940	940	940	940
23.02 Aardobservatie	8.417	17.233	25.757	24.765	14.145	9.147	14.147
23.02.03 Bijdrage aan het agentschap KNMI	8.417	17.233	25.757	24.765	14.145	9.147	14.147
– Aardobservatie	8.417	17.233	25.757	24.765	14.145	9.147	14.147
Ontvangsten	0						

De uitgaven voor de bijdrage aan het agentschap KNMI zijn volledig juridisch verplicht. De bijdrage aan het agentschap KNMI heeft een structureel karakter.

23.01 Meteorologie en seismologie

23.01.03 Bijdrage aan het agentschap KNMI

Meteorologie

- Reguliere uitgifte van een algemeen weerbericht en van waarschuwingen voor gevaarlijk weer (code geel, code oranje en weeralarm);
- Ter beschikkingstelling van de meteorologische basisdata van het nationale meteorologische meetnet en de nationale meteorologische modelinfrastructuur, op basis van een open databeeld;
- Ter beschikkingstelling van data, informatie en kennis over het huidige klimaat;
- Het leveren van projecties over het toekomstige klimaat (klimaatscenario's);

- Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek en het geven van beleidsadviezen op het gebied van de meteorologie;
- Internationale vertegenwoordigingen op het gebied van de meteorologie (met name WMO, EUMETSAT en ECMWF);
- Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij over weer en klimaat.

Seismologie

- Continue monitoring van natuurlijke en geïnduceerde seismiciteit in Nederland;
- Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek en het geven van beleidsadviezen op het gebied van de seismologie;
- Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij op het gebied van aardbevingen en tsunami's;
- Verrichten van waarnemingen en onderzoek ten behoeve van het Nationaal Data Centre (NDC) voor de CBTBO.

Beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht

Het stimuleren en bewaken van veilige vervoers- en watersystemen en een duurzame leefomgeving.

Financieren

De Minister is verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving in het transport en de leefomgeving. De Minister heeft een nationale coördinatie- c.q. verantwoordingsverplichting richting de EU ten aanzien van internationale milieuregelgeving.

Binnen het departement is de uitvoering van de handhaving en het toezicht opgedragen aan het agentschap Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). De werkzaamheden van dit agentschap worden grotendeels gefinancierd via bijdragen vanuit lenM. Een deel van de kosten van vergunningverlening wordt gefinancierd vanuit tarieven aan externe partijen; het niet gedekte deel van de kosten van vergunningverlening wordt gefinancierd vanuit bijdragen op artikel 97 uit deze begroting. De tarieven die aan externe partijen voor vergunningverlening wordt gevraagd zijn dus niet geheel kostendekkend.

De Autoriteit woningcorporaties als onderdeel van de ILT houdt namens de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties toezicht op de woningcorporaties. Dit toezicht wordt, met uitzondering van het toezicht op de naleving van de Wet normering topinkomens (WNT) en een deel van de kosten van Corpodata, gefinancierd via een jaarlijkse heffing op deze woningcorporaties. Het toezicht op de naleving van WNT, wordt uit de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gefinancierd. De financiering voor Corpodata komt deels uit de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

(Doen) uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van de wettelijke taken van het agentschap ILT. De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor de taken op het terrein van wonen en bouwen die aan de ILT zijn gemanageerd.

De rol uitvoeren heeft betrekking op:

- Vergunningverlening;
- Toezicht door middel van objectinspecties, administratie controles, audits, convenanten en digitale inspecties;
- Opsporing in geval van ernstige overtreding of fraude (onder aansturing van het OM);
- Incidentafhandeling en onderzoek.

Een beschrijving van het uitvoeringsprogramma van de ILT is te vinden in het Meerjarenplan 2018–2022 (MJP) dat in het najaar van 2017 aan de Tweede Kamer wordt verzonden. De Tweede Kamer wordt jaarlijks separaat geïnformeerd over het toezicht op de woningcorporaties via het jaarwerkprogramma van de Autoriteit woningcorporaties.

Bij de totstandkoming van wet- en regelgeving beoogt de wetgever een door zijn gewenst niveau van veiligheid en duurzaamheid te bewerkstelligen. Daarbij worden de rechtsbeginselen van rechtvaardigheid, rechtszekerheid en rechtsgelijkheid gehanteerd, met oog voor de nalevingseisen die van de ondertoezichtstaanden worden gevraagd. Zij streeft daarbij samenwerking met andere overheidspartners na.

Indicatoren en kengetallen

Onderstaande tabel geeft inzicht in het geplande aantal te verstrekken vergunningen, het aantal uit te voeren administratieve controles, (digitale en object) inspecties, audits, het aantal af te sluiten convenanten en het aantal onderzoeken in het begrotingsjaar.

De in 2017 opgestelde ILT-brede risicoanalyse (IBRA 1.0 Kamerstukken II 2016–2017, [34 550 XII, nr. 80](#)) bevat een technische weergave van feitelijke risico's op de terreinen waar ILT een taak heeft. Deze technische exercitie is nodig om de risico's, die zeer verschillend van aard zijn, en de maatschappelijke schade als gevolg daarvan onderling vergelijkbaar te maken. Deze eerste IBRA legt nog geen verbinding met de inzet van de ILT.

In het MJP worden aan de hand van de uitkomsten van deze risicoanalyse de eerste stappen gezet in de richting van een meer programmatiche, inspectiebrede aanpak ten aanzien van de risico's. Daarvoor is in een volgende fase ook uitwerking van andere bouwstenen nodig.

De risicoanalyse is in juli 2017 aangeboden aan de Tweede Kamer.

Overzicht geplande productie-aantallen 2018							
Overzicht geplande productie-aantallen 2018	Vergunningen	Adm.Contr.	Audits	Convenanten	Objectinspecties	Incidentafhandeling	Onderzoek
Afval, Industrie en Bedrijven	3.510	435	85	5	1.020	10	10
Water, Producten en Stoffen	363	6.870	36	22	37.886	0	0
Scheepvaart	6.500	220	39	8	5.485	400	250
Rail- en wegvervoer	610	820	150	73	15.600	0	0
Luchtvaart	5.700	0	410	0	1.250	1.450	0
Autoriteit woningcorporaties	990	640	550	0	0	0	2
Transport gevaarlijke stoffen	270	275	66	9	6.470	1.400	20
Totaal	17.943	9.260	1.336	117	67.711	3.260	282

Bovengenoemde aantallen zijn gebaseerd op de huidige inzichten.

Ontwikkelingen binnen en buiten de ILT zorgen ervoor dat het werk van de ILT de komende tijd zal veranderen. De snel veranderende wereld en (technologische) ontwikkelingen in de maatschappij vragen dat van de ILT. Maar ook de conclusies uit de parlementaire enquête over de Fyra en de vele taken van de ILT eisen dat de organisatie verandert. De ILT wil haar taken kunnen uitvoeren en daarbij voldoende flexibel worden en blijven om te kunnen meebewegen met nieuwe ontwikkelingen. De basis voor de verandering is:

- A. informatiegestuurd (data) werken en transparant over resultaten;
- B. selectieve en effectieve inzet gebaseerd op de hiervoor genoemde risicoanalyse;
- C. invulling geven aan reflectieve en signalerende functie;
- D. optimale dienst-(vergunning)verlening; en verbetering kostendekkendheid.

Aan de hand van een ILT-brede risico-analyse wordt met opdrachtgevers in contact getreden over eventuele toekomstige capaciteitsallocatie.

Algemene Doelstelling

Op dit artikel hebben geen beleidswijzigingen plaatsgevonden met een effect op de begroting 2018.

Beleidswijzigingen

art. 24 Handhaving en toezicht (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	118.970	106.759	103.314	103.364	103.381	103.402	103.401
Uitgaven:	118.970	106.759	103.314	103.364	103.382	103.400	103.401
Waarvan juridisch verplicht	100%						
24.01 Handhaving en toezicht	118.970	106.759	103.314	103.364	103.382	103.400	103.401
24.01.03 Bijdrage aan het agentschap ILT	118.970	106.759	103.314	103.364	103.382	103.400	103.401
– Afval, Industrie en bedrijven	26.505	23.746	23.122	23.133	23.138	23.144	23.144
– Rail en wegvervoer	28.418	24.300	23.751	23.785	23.789	23.795	23.796
– Scheepvaart	22.428	20.171	19.418	19.419	19.422	19.431	19.431
– Luchtvaart	18.441	16.853	16.399	16.402	16.404	16.403	16.403
– Water, producten en stoffen	23.178	21.689	20.624	20.625	20.629	20.627	20.627
Ontvangsten	0						

De uitgaven voor de bijdrage aan het agentschap ILT zijn volledig juridisch verplicht. De bijdrage aan het agentschap ILT heeft een structureel karakter.

De ILT levert voor de financiële bijdragen van het moederdepartement aan het agentschap in de hieronder weergegeven vijf domeinen de volgende producten. In het meerjarenplan 2018–2022 welke in het najaar van 2017 aan de Tweede Kamer wordt verzonden staat uitgebreider beschreven welke taken worden uitgevoerd en de bijbehorende kengetallen ten aanzien van naleving, vergunningverlening en toezicht.

24.01 Handhaving en toezicht

24.01.03 Bijdrage aan het agentschap ILT

Domein Afval, Industrie en Bedrijven

Bij grensoverschrijdend transport van afval is de ILT de bevoegde autoriteit in Nederland om vergunningen te verlenen en toezicht op de naleving uit te voeren zoals voorgeschreven in de Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen (EVOA). Volgens het Besluit Inzameling Afvalstoffen dienen inzamelaars van scheepsafvalstoffen, klein gevaarlijk afval en afgewerkte olie vergund te zijn. De ILT verleent inzamelvergunningen en ziet toe op de naleving.

De ILT verleent vergunningen en verricht toezicht in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, de Wet milieubeheer en de vergunningen die daaraan verbonden zijn voor Defensie, een aantal bijzondere inrichtingen en twee BRZO-bedrijven op de BES-eilanden. De handhaving is verder gericht op bedrijven en organisaties die verantwoordelijk zijn voor risicobronnen bij (externe) veiligheid, zoals geformuleerd in het Besluit externe veiligheid buisleidingen en/of inzake luchtemissies, energie en klimaat in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en andere milieu- en veiligheidsregelgeving.

De inspectie ziet toe op toepassing, uitvoering en naleving van Europese en nationale normen en wettelijke regels door het bevoegd gezag op het gebied van onder andere externe veiligheid, afval, nationale ruimtelijke belangen en ongewone voorvallen.

De Inlichtingen en Opsporingsdienst (IOD)

De onderzoeken van de ILT zijn gericht op personen en bedrijven die de regelgeving op het gebied van milieu en wonen stelselmatig en op een ernstige manier overtreden. De ILT richt zich daarbij op georganiseerde criminaliteit met een ondermijnend karakter en vaak met internationale (financiële) constructies en handelsstromen, waarbij zonder ingrijpen van de overheid uiteindelijk onherstelbare schade ontstaat aan mens, milieu en maatschappij. De daadwerkelijke aansturing van strafrechtelijke onderzoeken gebeurt door het Functioneel Parket (FP) van het Openbaar Ministerie. Afspraken over prioriteiten en te bereiken resultaten liggen vast in een Handhavingsarrangement, dat jaarlijks wordt afgesloten tussen de ILT en het FP.

Domein Rail en Wegvervoer

Rail

De ILT houdt toezicht op de naleving van de Spoorwegwet. Ongevalonderzoek is een wettelijke taak van de ILT in dit domein. De markt voor het railgoederenvervoer is internationaal georiënteerd en geheel geliberaliseerd. De sector kent een hoog veiligheidsgehalte, desondanks blijft het hoofdspoor een kwetsbaar systeem. Daarnaast is de ILT toezichthouder voor lokaal en bijzonder spoor. In de Wet lokaal spoor is bepaald dat het toezicht bij de lokale overheid ligt, met de ILT als aangewezen toezichthouder. Tenslotte houdt de ILT toezicht op kabelbanen.

Taxi

De ILT richt zich op de naleving van de Wet en Besluit Personenvervoer 2000 en het Arbeidstijdenbesluit Vervoer. De ILT zet binnen haar toezicht veel capaciteit in op de aanpak van het aanbieden en verrichten van taxivervoer zonder vergunning.

Bus

De ILT houdt toezicht op de naleving van de Arbeidstijdenbesluit Vervoer en de Wet Personenvervoer 2000. In het nationale busvervoer, met zijn relatief veilige status, sluit de ILT convenanten af met goed presterende bedrijven.

Goederenvervoer over de weg

De ILT houdt toezicht op de naleving van arbeidstijdenwetgeving (inclusief fraude met de digitale tachograaf) en wetgeving met betrekking tot maten en gewichten (overbelading). Het goederenvervoer over de weg is grensoverschrijdend. In Europees verband is de fraude met de digitale tachograaf een belangrijk probleem, waar in het toezicht extra aandacht aan wordt gegeven. Ook cabotage blijft een aandachtpunt in het toezicht. Daarnaast spelen overtredingen rond inleen van (buitenlandse) arbeidskrachten en ontduiken van sociale wetgeving een belangrijke rol. Vanaf 1 januari 2017 verricht de ILT toezicht in het kader van de naleving van de Wet rijonderricht motorvoertuigen (Wrm). De Wrm ziet toe op rij-instructeurs, transportbedrijven die praktische nascholing door eigen personeel laten uitvoeren en chauffeurs die een PTN-certificaat (Praktijk-training Nascholing) hebben.

Domein Scheepvaart

De taken van de ILT op het terrein van de binnenvaart zijn in belangrijke mate vastgelegd in Europese regelgeving. De ILT is primair verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van de Binnenvaartwet en van de Wet vervoer gevaarlijke stoffen (over het water). De handhaving van de Scheepvaartverkeerswet is primair een taak van de politie en Rijkswaterstaat. In de binnenvaart blijft aandacht nodig voor ten minste stabiliteit/stuwage, ladinginformatie en documenten, de vaartijden en de bemanningssterkte. De ILT blijft – gezien de risico's – nadrukkelijk aandacht besteden aan het vervoer van gevaarlijke stoffen.

Voor de koopvaardij is een complex van wet- en regelgeving van kracht, dat is geënt op overwegend mondial geldende regimes. Het algemene beeld is dat het veiligheidsbewustzijn in de koopvaardij op een behoorlijk niveau is en de naleving op de meeste onderdelen relatief hoog is. De ILT handhaaft ook nieuwe internationale regelgeving op het gebied van schadelijke uitstoot, scheepsafval en arbeidsomstandigheden van zeevarenden. In de visserij handhaaft de ILT wet- en regelgeving betreffende bemanningsaspecten.

De ILT verricht ongevalonderzoek voor haar risicoanalyse en stelt desgevraagd informatie beschikbaar aan de Onderzoeksraad voor Veiligheid. In de zeevaart voert de ILT onderzoeken uit ter handhaving en draagt zij zaken aan bij het Tuchtcollege voor de Scheepvaart.

Domein Luchtvaart

De ILT houdt toezicht op de naleving van veiligheids- en milieuwetten en regels voor de luchtvaart. De luchtvaartsector is een hightech industrie waarin de zorg voor veiligheid vanaf zijn ontstaan een van de belangrijkste oorzaken is geweest voor uitgebreide en zeer gedetailleerde internationale regelgeving. De Europese regelgeving en de Europese vormen van samenwerking nemen een steeds prominentere plaats in. Het toezicht richt zich op de hele keten: luchtvervoerders, luchtvaartuigen, technische bedrijven, grondafhandelingsbedrijven, luchtverkeersleiding, bemanning, onderhoudstechnici, keurings- en examineringssinstanties, opleidingsinstellingen, meteodiensten, het luchtruim, luchthavens en luchtvaartvertoningen. Naast toezicht op veiligheid is de ILT wettelijk ook betrokken bij de handhaving van milieuvorschriften met name op het gebied van geluid.

De inspectie ziet er in Nederland op toe dat de luchtvaartmaatschappijen en luchthavens zich houden aan de Europese regels voor passagiersrechten van zowel passagiers met een mobiliteitsbeperking als passagiers die te maken krijgen met vertraging, annulering of instapweigering.

Domein Water, Producten en Stoffen

De ILT verleent vergunningen (respectievelijk goedkeuringen en verklaringen van geen bezwaar) voor de eigen werken van Rijkswaterstaat, meetprogramma's van drinkwaterbedrijven, vuurwerkimporteurs en precursoren.

Het toezicht op water en bodem richt zich op een breed palet van bedrijven, instellingen en personen: waterkeringbeheerders, Rijkswaterstaat en gecontracteerde aannemers, drinkwaterbedrijven en erkende bodemintermediairs. Op het gebied van hoogwaterveiligheid houdt de ILT toezicht op de beheerders van primaire waterkeringen. Bij de drinkwaterbedrijven richt het toezicht zich op de bepalingen in de Drinkwaterwet en

de daaronder vallende regelingen maar ook op het tarief, de beveiliging en de afhandeling van calamiteiten.

De ILT houdt toezicht op bodemintermediairs en certificerende instellingen met als oogmerk de betrouwbaarheid van het werk van intermediairs te vergroten door toezicht te houden op werkzaamheden in het bodembereiniging en aan de integriteit van de uitvoerders.

De werkzaamheden omtrent toezicht op producten is gericht op de eisen aan op de Europese markt toegelaten producten zoals bouwproducten, pleziervaartuigen en eisen aan elektronica en verpakkingen en zichtbaarheid van energielabels (banden en auto's). Verder houdt de ILT toezicht op regelingen vanuit de Energy Performance Buildings Directive, die regels ten aanzien van energielabels voor gebouwen en airco regelingen bevat.

Het toezicht op de naleving van de regelgeving voor risicotvolle stoffen en producten richt zich op de gehele keten: productie, transport, opslag, gebruik, handel en verwijdering. Belangrijke aandachtsgebieden zijn asbestos(verwijdering), biociden en stoffen in het kader van de Europese verordening REACH (Registratie, Evaluatie, Autorisatie en restrictie van Chemische stoffen).

De ILT houdt toezicht op de naleving van de Wet explosieven voor civiel gebruik en het Vuurwerkbesluit bij onder andere producenten, transporteurs en importeurs. Zowel bij vuurwerk als bij explosieven is steeds meer sprake van een ketenbenadering. Het toezicht richt zich enerzijds op het vergroten van de productveiligheid van consumentenvuurwerk en anderzijds op het terugdringen van ondeugdelijk en illegaal vuurwerk. Het laatste betreft onder andere het aanpakken van de georganiseerde handel in en het tegengaan van de invoer van dit soort vuurwerk. Vanwege het internationale karakter van de keten, heeft de ILT als ketenregisseur contact met internationale handhavingspartners.

Transport van gevaarlijke stoffen

Voor het toezicht op het vervoer van gevaarlijke stoffen ontwikkelt de ILT jaarlijks één integraal toezichtsprogramma waarvan de uitvoering is belegd bij de domeinen Rail- en Wegvervoer, Scheepvaart, Afval industrie en bedrijven, en Luchtvaart. Het programma richt zich op de grootste risico's van het vervoer van gevaarlijke stoffen en op bedrijfsmatige producten en processen van betrokken bedrijven. De inzet is hierbij vooral multimodaal vervoer. Ook hier ligt de nadruk op systeemtoezicht en het afsluiten van convenanten met de best presterende bedrijven. Daarnaast wordt de ILT-capaciteit zoveel mogelijk ingezet op de logistieke knooppunten.

Beleidsartikel 25 Brede Doeluitkering

Het realiseren van maatwerkoplossingen voor verkeers- en vervoersvraagstukken door de twee krachtens artikel 20, derde lid, van de Wet personenvervoer 2000 aangewezen openbare lichamen die verkeer- en vervoerstaken verrichten (vervoerregio's). Dit betreffen thans de Stadsregio Amsterdam en het samenwerkingsverband van gemeenten in de zuidelijke Randstad, de Metropoolregio Rotterdam Den Haag.

Financieren

De Minister is systeemverantwoordelijk voor de bijdrage aan de Brede Doeluitkering verkeer en vervoer (BDU), die het mogelijk maakt dat er in de gebieden waar de vervoerregio's actief zijn maatwerkoplossingen kunnen worden geboden voor verkeers- en vervoervraagstukken. Dit artikel hangt samen met artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid en artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor waarin het bredere beleidsveld wordt geschetst.

De samenwerkingsverbanden Stadsregio Amsterdam en Metropoolregio Rotterdam Den Haag zijn verantwoordelijk voor de beleidsinhoudelijke beslissingen over hun verkeer- en vervoeraangelegenheden.

Voor 2018 zijn er geen beleidswijzigingen.

art 25. Brede doeluitkering (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	923.409	875.709	881.534	880.156	894.269	883.468	869.279
Uitgaven:	893.936	930.277	881.588	881.547	880.078	869.277	869.279
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			100%				
25.01 Brede doeluitkering	893.936	930.277	881.588	881.547	880.078	869.277	869.279
Ontvangsten	0						

25.01 Brede Doeluitkering

Conform de wet BDU wordt jaarlijks voorafgaand aan het uitkeringsjaar de brede doeluitkering ten behoeve van de voorbereiding en de uitvoering van het regionaal verkeer- en vervoersbeleid geheel als betalingsverplichting vastgelegd.

Jaarlijks wordt een beschikking verstrekt voor de Brede Doeluitkering aan de Stadsregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Deze beschikking wordt berekend op basis van de in de Wet BDU Verkeer en Vervoer opgenomen methodiek. Uitbetaling vindt plaats in vijf termijnen, waarvan de tweede termijn een dubbele is.

De Stadsregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag zijn vrij in de afweging aan welke verkeer- en vervoertaken zij de BDU-middelen besteden. Zij bepalen dat aan de hand van de doelen die zij willen bereiken op hun verkeer- en vervoersterrein. Daarbij hebben zij veel ruimte voor een eigen invulling, rekeninghoudend met de specifieke kenmerken van hun regio.

Beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen

Algemene doelstelling

Op dit artikel worden de bijdragen aan het Infrastructuurfonds en het Deltafonds verantwoord.

Rol en verantwoordelijkheden

Financieren

Zaken die op het Infrastructuurfonds en Deltafonds worden verantwoord zijn terug te vinden in de verschillende beleidsartikelen op de begroting Hoofdstuk XII.

Beleidswijzigingen

Voor de beleidswijzigingen wordt verwezen naar de betreffende beleidsartikelen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 26 Bijdrage investeringsfondsen (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	6.026.299	5.337.310	6.595.335	6.958.629	7.015.355	7.132.047	7.178.572
Uitgaven:	6.026.299	5.337.310	6.595.335	6.958.629	7.015.355	7.132.047	7.178.572
26.01 Bijdrage aan het Infrastructuurfonds	5.026.766	4.674.476	5.676.892	5.956.825	5.995.084	5.918.480	6.082.168
26.02 Bijdrage aan het Deltafonds	999.533	662.834	918.443	1.001.804	1.020.271	1.213.567	1.096.404
Ontvangsten	0						

Budgetflexibiliteit

De mate van budgetflexibiliteit is terug te vinden bij de afzonderlijke artikelen op de beide fondsen van lenM.

Toelichting op de financiële instrumenten

26.01 Bijdrage aan het Infrastructuurfonds

Het betreft hier de bijdrage vanuit de begroting Hoofdstuk XII aan het Infrastructuurfonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord.

Oppbouw art.ond. 26.01 Bijdrage aan het IF (bedragen x € 1.000)

		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
12 Hoofdwegennet		2.145.394	2.485.580	2.499.238	2.616.884	2.657.132	2.840.329	3.175.491	3.004.948
12.01 Verkeersmanagement		3.680	3.680	3.681	3.680	3.677	3.674	3.673	3.672
12.02 Beheer, onderhoud en vervanging		614.375	645.593	637.675	529.783	629.827	587.072	590.282	619.225
12.03 Aanleg		347.133	691.188	849.762	1.070.030	1.067.002	1.360.950	1.740.726	1.556.580
12.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS		618.921	581.030	455.632	460.687	410.514	375.214	324.537	318.445
12.06 Netwerkgebonden kosten HWN		561.285	564.089	552.488	552.704	546.112	513.419	516.273	507.026
12.07 Investeringssruimte		0	0	0	0	0	0	0	0
13 Spoorwegen		1.900.947	1.876.136	1.851.941	1.897.702	2.029.752	1.978.720	1.703.879	1.661.636
13.02 Beheer, onderhoud en vervanging		1.303.198	1.245.258	1.238.568	1.293.225	1.305.578	1.274.758	1.277.728	1.282.479
13.03 Aanleg		562.482	629.141	610.811	573.266	694.813	654.430	409.615	357.391
13.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS		-1.330	-14.860	-29.535	-20.548	-16.236	-16.065	-6.061	-4.331
13.07 Rente en aflossing		16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597
13.08 Investeringssruimte		0	0	15.500	35.162	29.000	49.000	6.000	9.500
14 Regionaal, lokale infrastructuur		202.050	246.600	201.111	170.614	96.629	5.098	40.596	1.606
14.01 Grote regionaal/lokale projecten		163.093	194.764	109.215	102.607	84.529	1.605	40.596	1.606
14.02 Regionale mobiliteitsfondsen		0	0	0	9.233	0	0	0	0
14.03 RSP-ZZL: pakket bereikbaarheid		38.957	51.836	91.896	58.774	12.100	3.493	0	0
15 Hoofdvaarwegenennet		801.069	833.549	1.120.351	958.002	744.749	820.698	734.530	685.909
15.01 Verkeersmanagement		8.525	8.525	8.525	8.525	8.525	8.525	8.525	8.525
15.02 Beheer, onderhoud en vervanging		337.708	376.866	386.647	294.409	214.636	298.197	330.323	260.850
15.03 Aanleg		111.022	96.373	189.278	186.171	174.080	165.574	57.040	77.984
15.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS		34.716	44.839	232.771	166.789	46.912	53.284	45.022	44.648
15.06 Netwerkgebonden kosten HVW/N		309.098	306.946	303.130	302.108	300.596	295.118	293.620	293.902
15.07 Investeringssruimte		0	0	0	0	0	0	0	0
17 Megaprojecten		141.831	232.061	282.006	350.852	390.218	437.323	375.518	307.792
17.02 Betuweroute		3.095	4.942	4.807	0	0	0	0	0
17.03 Hogesnelheidslijn-Zuid		5.731	8.894	22.750	17.200	16.600	16.700	0	0
17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam		8.996	34.940	3.872	1.724	2.993	2.993	2.993	2.993

		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
17.07	ERTMS	43.282	98.823	147.261	208.772	283.829	299.771	278.127	214.672
17.08	ZuidasDok	80.727	84.462	103.316	123.156	86.796	117.859	94.398	90.127
18	Overige uitgaven	- 516.815	2.966	2.178	1.030	0	0	0	0
18.01	Saldo afgestoten rekeningen	- 550.802	0	0	0	0	0	0	0
18.02	Beter Benutten	0	0	0	0	0	0	0	0
18.03	Intermodaal vervoer	3	0	0	0	0	0	0	0
18.04	Gebiedsgerichte aanpak (UPR)	0	0	0	0	0	0	0	0
18.06	Externe veiligheid	6.740	1.016	879	775	0	0	0	0
18.07	Mobiliteitsinfrastructuurlijke kennis en expertise	0	0	0	0	0	0	0	0
18.08	Netwerkoverstijgende kosten	0	0	0	0	0	0	0	0
18.11	Investeringsruimte	0	0	0	0	0	0	0	0
18.12	Nader toe te wijzen BenO en Vervanging	0	0	0	0	0	0	0	0
18.13	Tol gefinancierde uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0
18.14	Minregel: rentevrijval	0	0	0	0	0	0	0	0
18.15	Ramingsbijstelling en kasschuff	0	0	0	0	0	0	0	0
18.16	Reseering Omgevingswet	27.244	1.950	1.299	255	0	0	0	0
Totaal		4.674.476	5.676.892	5.956.825	5.995.084	5.918.480	6.082.168	6.030.014	5.661.891
		2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	
12	Hoofdwegennet	2.862.847	2.529.872	2.326.300	2.356.840	2.089.795	2.044.784	1.314.095	
12.01	Verkeersmanagement	3.670	3.670	3.670	3.678	3.678	3.678	3.678	
12.02	Beheer, onderhoud en vervanging	644.537	644.537	745.454	753.749	763.863	801.146	470.947	
12.03	Aanleg	1.385.381	1.038.969	776.786	572.103	217.083	545.000	35.677	
12.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	321.438	333.933	292.275	281.242	351.447	- 17.537	287.341	
12.06	Netwerkgebonden kosten HWN	507.821	508.763	508.115	516.452	516.452	516.452	516.452	
12.07	Investeringsruimte	0	0	0	229.616	237.272	196.045	0	
13	Spoorwegen	1.774.458	1.596.952	1.619.753	1.622.790	1.778.551	1.723.625	1.436.552	
13.02	Beheer, onderhoud en vervanging	1.257.016	1.287.050	1.293.688	1.300.256	1.343.567	1.343.590	1.382.646	
13.03	Aanleg	483.007	279.946	297.183	298.624	168.101	178.204	- 24.825	
13.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	- 3.462	- 2.941	- 4.015	- 8.986	- 99.938	- 99.938	- 138.528	
13.07	Rente en aflossing	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	
13.08	Investeringsruimte	21.300	16.300	16.300	16.299	350.224	285.172	200.662	

		2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
14	Regionaal, lokale infrastructuur	9.336	9.335	9.336	9.969	0	0	0
14.01	Grote regionaal/lokale projecten	9.336	9.335	9.336	9.969	0	0	0
14.02	Regionale mobiliteitsfonden	0	0	0	0	0	0	0
14.03	RSP-ZZL: pakket bereikbaarheid	0	0	0	0	0	0	0
15	Vaarwegen	675.959	841.440	873.626	774.885	759.255	774.863	576.139
15.01	Verkeersmanagement	8.525	8.525	8.525	8.525	8.525	8.525	8.525
15.02	Beheer, onderhoud en vervanging	231.841	232.721	231.357	311.783	319.477	311.478	206.094
15.03	Aanleg	37.741	242.469	246.966	110.739	51.435	76.685	21.721
15.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	44.930	44.322	43.725	42.951	42.629	42.573	42.539
15.06	Netwerkgebonden kosten HVWN	292.922	293.403	294.680	297.260	297.260	297.260	297.260
15.07	Investeringsruimte	0	20.000	48.373	3.627	39.929	38.342	0
17	Megaprojecten	231.291	143.937	212.984	177.656	81.043	126.742	0
17.02	Betuweroute	0	0	0	0	0	0	0
17.03	Hogesnelheidslijn-Zuid	0	0	0	0	0	0	0
17.06	Project Mainportontwikkeling Rotterdam	2.993	2.993	2.993	35.180	0	0	0
17.07	ERTMS	165.283	136.408	138.421	108.500	81.043	126.742	0
17.08	ZuidasDok	63.015	4.536	71.570	33.976	0	0	0
18	Overige uitgaven	0	0	0	0	524.761	555.804	2.034.530
18.01	Saldo afgesloten rekeningen	0	0	0	0	0	0	0
18.02	Beter Benutten	0	0	0	0	0	0	0
18.03	Intermodaal vervoer	0	0	0	0	0	0	0
18.04	Gebiedsgerichte aanpak (UPR)	0	0	0	0	0	0	0
18.06	Externe veiligheid	0	0	0	0	0	0	0
18.07	Mobiliteitsafhankelijke kennis en expertise	0	0	0	0	0	0	0
18.08	Netwerkoverstijgende kosten	0	0	0	0	0	0	0
18.11	Investeringsruimte	0	0	0	0	519.091	533.124	1.589.328
18.12	Nader toe te wijzen BendO en Vervanging	0	0	0	0	0	0	445.202
18.13	Tol gefinancierde uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
18.14	Minregel: rentevrijval	0	0	0	0	0	0	0

		2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
18.15	Ramingsbijstelling en kassschuif	0	0	0	0	0	0	0
18.16	Reservering Omgevingswet	0	0	0	0	5.670	22.680	0
Totaal		5.553.891	5.121.536	5.041.999	4.942.140	5.233.405	5.225.818	5.361.316

26.02 Bijdrage aan het Deltafonds

Het betreft hier de bijdrage vanuit de begroting Hoofdstuk XII aan het Deltafonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord.

Opbouw art.ond. 26.02 Bijdrage aan het DF (bedragen x € 1.000)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1 Investeren in waterveiligheid	243.966	328.869	220.496	234.708	470.793	506.367
1.01 Grote projecten waterveiligheid	118.516	154.578	70.968	76.762	58.991	134.702
1.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid	114.879	169.799	147.008	155.556	408.802	369.165
1.03 Studiekosten	10.571	4.492	2.520	2.390	3.000	2.500
2 Investeren in zoetwatervoorziening	27.431	18.822	33.913	49.672	41.586	458
2.01 Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0	0
2.02 Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	24.776	15.872	30.963	46.122	41.471	458
2.03 Studiekosten	2.655	2.950	2.950	3.550	115	0
3 Beheer, onderhoud en vervanging	189.653	188.765	178.148	111.575	122.821	190.533
3.01 Watermanagement	7.112	7.111	7.083	7.083	7.083	7.083
3.02 Beheer, onderhoud en vervanging	182.541	181.654	171.065	104.492	115.738	183.450
4 Experimenteren cf art. III Deltawet	7.900	47.730	217.358	233.980	216.936	44.729
4.01 Experimenteerprojecten	3.000	0	0	0	0	0
4.02 Geïntegreerde contractvormen/PPS	4.900	47.730	217.358	233.980	216.936	44.729
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	171.629	304.609	299.492	296.230	287.799	273.006
5.01 Apparaat	99.641	230.529	225.771	223.015	219.791	210.625
5.02 Overige uitgaven	62.911	64.200	63.841	63.835	62.198	62.381
5.03 Investeringsruimte	9.077	9.880	9.880	9.380	5.810	0
5.04 Reserveringen	0	0	0	0	0	0
7 Investeren in waterkwaliteit	22.255	29.648	52.397	94.106	73.632	81.311
7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water	19.693	25.676	46.975	67.391	63.682	72.861
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	282	777	777	21.170	0	0
7.03 Studiekosten waterkwaliteit	2.280	3.195	4.645	5.545	9.950	8.450
						8.100

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totaal	662.834	918.443	1.001.804	1.020.271	1.213.567	1.096.404	951.382

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
1 Investeren in waterveiligheid	380.309	407.319	251.603	347.150	204.102	388.880	276.698	236.262
1.01 Grote projecten waterveiligheid	79.071	0	0	0	0	0	0	0
1.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid	299.238	405.319	249.603	345.150	202.102	386.880	274.698	234.262
1.03 Studiekosten	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
2 Investeren in zoetwatervoorziening	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	0	0	0
2.01 Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0	0	0	0
2.02 Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	0	0	0
2.03 Studiekosten	0	0	0	0	0	0	0	0
3 Beheer, onderhoud en vervanging	215.685	279.889	224.898	240.747	230.591	230.591	230.591	230.591
3.01 Watermanagement	7.108	7.108	7.108	7.308	6.908	6.908	6.908	6.908
3.02 Beheer, onderhoud en vervanging	208.577	272.781	217.790	233.439	223.683	223.683	223.683	223.683
4 Experimenteren cf art. III Deltawet	5.280	5.280	5.280	5.280	65.851	3.004	3.004	3.004
4.01 Experimenteerprojecten	0	0	0	0	0	0	0	0
4.02 Geïntegreerde contractvormen/PPS	5.280	5.280	5.280	5.280	65.851	3.004	3.004	3.004
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	387.404	294.829	500.161	378.679	509.275	535.632	653.484	693.920
5.01 Apparaat	213.930	215.792	220.328	220.327	220.351	220.351	220.351	220.351
5.02 Overige uitgaven	62.684	62.827	62.823	64.280	60.949	60.648	60.648	60.648
5.03 Investeringsruimte	0	0	114.010	94.072	227.975	254.633	372.485	412.921
5.04 Reserveringen	110.790	16.210	103.000	0	0	0	0	0
7 Investeren in waterkwaliteit	51.867	53.741	55.562	55.619	0	0	0	0
7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water	51.867	53.741	55.562	55.619	0	0	0	0
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	1.042.378	1.042.891	1.039.337	1.029.308	1.011.652	1.158.107	1.163.777	1.163.777

4. DE NIET-BELEIDSARTIKELEN

Niet-beleidsartikel 97 Algemeen Departement

Op dit artikel worden de lenM brede programma uitgaven verantwoord.

art. 97 Algemeen departement (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	47.952	149.238	54.487	54.880	55.884	56.595	56.847
Uitgaven:	59.524	150.931	57.813	57.187	56.883	56.845	56.846
97.01 lenM-brede programmamiddelen	59.524	150.931	57.813	57.187	56.883	56.845	56.846
97.01.01 Opdrachten	28.770	119.293	29.429	28.992	28.588	29.157	29.409
– Onderzoeken ANVS	3.164	3.689	3.749	3.872	3.872	3.929	3.929
– Overige opdrachten	25.606	115.604	25.680	25.120	24.716	25.228	25.480
97.01.02 Subsidies	1.790	2.370	1.450	1.255	1.356	752	502
97.01.03 Bijdrage aan agentschappen	23.837	24.041	21.707	21.713	21.712	21.709	21.708
– waarvan bijdrage aan KNMI	2.672	2.583	213	213	213	213	213
– waarvan bijdrage aan ILT	12.209	12.412	12.471	12.476	12.476	12.473	12.472
– waarvan bijdrage aan RWS	2.574	2.618	2.579	2.580	2.579	2.579	2.579
– waarvan bijdrage aan RIVM	6.382	6.428	6.444	6.444	6.444	6.444	6.444
97.01.06 Bijdrage aan ZBO's en RWT's	5.127	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227
– StAB	5.127	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227
Ontvangsten	1.259	1.296	1.101	1.101	1.101	1.101	1.101

97.01 lenM-brede programmamiddelen

97.01.01 Opdrachten

Onderzoeken ANVS

Het betreft uitgaven voor opdrachten aan (inter)nationale technische support organisaties (waaronder de dienstverlening door agentschappen) inzake technische ondersteuning, advisering en onderzoek op terreinen van nucleaire veiligheid, stralingsbescherming alsmede beveiliging en waarborging (safeguards). Daarnaast worden ook de uitgaven die verband houden met samenwerking tussen ANVS en internationale organisaties (zoals bijvoorbeeld HERCA, OECD/NEA en IAEA) inzake voornoemde terreinen op dit artikel verantwoord.

Overige opdrachten

Regeringsvliegtuig

Dit betreft de uitgaven van lenM voor het onderhoud, exploitatie en aanschaf van het (vervangend) regeringsvliegtuig.

Onderzoeken PBL

Dit betreft uitgaven ten behoeve van onderzoeksactiviteiten van PBL, zoals de aanschaf van databestanden, ontwikkeling van modellen, uitbesteding van onderzoek en vervaardiging van (web)publicaties. Een deel van deze uitgaven wordt door externe opdrachtgevers vergoed. Voor nieuws en publicaties van het PBL, zie de website van het PBL¹⁹.

Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing (DCC)

DCC is verantwoordelijk voor een effectief crisisbeheersingsbeleid en een professionele aanpak van crises. Tijdens een (dreigende) crisis coördineert het DCC-lenM de informatievoorziening binnen het ministerie op het gebied van Infrastructuur en Milieu en is het DCC verantwoordelijk voor het crisisbeheersingsproces. Het beleid op het gebied van crisisbeheersing is het laatste decennium flink in ontwikkeling. Dit is vooral veroorzaakt door de opkomst van andere crisisvormen (terreuraanslagen, extreme weersomstandigheden en infectieziekten), door de internationale dimensies van crises en de verantwoordelijkheid voor nucleaire crisisbeheersing.

Bij deze begroting zijn er incidentele bijdragen toegekend in 2017 voor de Nationale Nucleaire Oefening, de evaluatie van de crisisevaluatie Pyrazool in de Maas en een bijdrage vanuit het Ministerie van Veiligheid en Justitie voor het LLN-ta. Bij ontwerpbegroting 2019 volgt een besluit over de toekenning van middelen voor de uitgaven die in 2018 zijn voorzien voor de Nationale Nucleaire Oefening.

Overig

Dit betreft voornamelijk de uitgaven die worden gedaan inzake corporate- en beleidscommunicatie, grote publiekscampagnes als van A naar Beter, alsmede artikeloverstijgende onderzoeksopdrachten van bijvoorbeeld het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid, op het gebied van Kennis, Innovatie en Strategie alsmede Bestuurlijke en Juridische Zaken.

97.01.02 Subsidies

Deze uitgaven hangen samen met subsidies die lenM verstrekt, met name aan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek voor het programma SURF (Smart Urban Regions in the Future) en het programma Duurzame Logistiek.

97.01.03 Bijdragen aan agentschappen

KNMI

Dit betreft de bijdrage aan het KNMI voor afname van meteorologische producten en diensten voor uitvoering diverse taken door RWS waaronder gladheidbestrijding en afname van maatwerk dienstverlening door ANVS.

ILT

De bijdrage aan ILT is bestemd voor de kosten van vergunningverlening die niet geheel gedekt worden door de inkomsten die de ILT verkrijgt vanuit de tariefheffing. Dit wordt veroorzaakt door tarieven, waarvan het bij ministeriële regeling vastgestelde bedrag lager is dan de werkelijke kosten van de vergunningverlening en door vergunningverlenende activiteiten van ILT waarvoor geen tarief is vastgesteld, waardoor de betreffende aanvragers van vergunningen de kosten van de aanvraag niet

---

¹⁹ www.pbl.nl

aan ILT hoeven te vergoeden. De vastgestelde tarieven worden in de Staatscourant gepubliceerd.

RWS

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van beleidsondersteuning en advies en de capaciteitsinzet van het DCC. Door de beleidsDG's is, ten opzichte van vorig jaar, minder BOA-capaciteit gevraagd aan RWS.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)

Het RIVM is de vaste partner van de ANVS voor een aantal taken op het terrein van stralingsbescherming. Dit zijn taken als beleidsondersteuning bij stralingsbescherming, ondersteuning bij stralingsinspecties, het beheer van de ongevalorganisatie, het in stand houden van het Radionucliden laboratorium alsmede het beheer van het Nationaal Meetnet Radioactiviteit en de stralingsmeetwagens. De bijdrage aan het RIVM hangt hiermee samen.

97.01.06 Bijdrage aan ZBO en RWT's

Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB)

Deze uitgaven hangen samen met de subsidie die lenM verstrekt aan de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak. De StAB adviseert, door middel van deskundigenberichten, op verzoek van de Raad van State en de rechtbanken over geschillen op het terrein van de fysieke leefomgeving zoals milieu, ruimtelijke ordening, water, bouw en schade.

Ontvangsten

Hierop worden de ontvangsten geraamd die lenM ontvangt voor het gebruik van het Regeringsvliegtuig en voor onderzoeken van het PBL.

Niet-beleidsartikel 98 Apparaatsuitgaven Kerndepartement

Op dit artikel staan alle personele en materiële uitgaven en ontvangsten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu met uitzondering van de agentschappen Inspectie Leefomgeving en Transport, Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, Nederlandse Emissieautoriteit en Rijkswaterstaat. Het omvat de verplichtingen en uitgaven voor ambtelijk personeel, inhuren externen en materieel voor het kerndepartement.

art. 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	339.812	341.412	309.114	301.222	295.661	293.946	294.273
Uitgaven:	328.743	351.843	313.306	303.043	296.638	294.349	294.301
98.01 Personele uitgaven	226.918	239.119	228.409	217.471	210.744	208.059	207.663
– waarvan eigen personeel	196.323	201.046	197.966	194.069	191.627	188.942	188.466
– waarvan externe inhuur	20.962	28.807	20.403	13.476	9.190	9.190	9.270
– waarvan overige personele uitgaven	9.633	9.266	10.040	9.926	9.927	9.927	9.927
98.02 Materiële uitgaven	101.825	112.724	84.897	85.572	85.894	86.290	86.638
– waarvan ICT	21.454	26.853	17.991	18.012	18.006	17.740	17.774
– waarvan bijdrage aan SSO's	60.871	59.408	44.259	44.285	44.285	44.282	44.283
– waarvan overige materiële uitgaven	19.500	26.463	22.647	23.275	23.603	24.268	24.581
Ontvangsten	19.323	18.082	5.430	5.430	5.430	5.430	5.430

Personele uitgaven

Dit betreft alle uitgaven van het eigen personeel, de externe inhuur en postactieven voor het kerndepartement.

Eigen personeel

Onder uitgaven eigen personeel vallen de loonkosten en de uitgaven voor de personele exploitatie.

- Onder loonkosten wordt verstaan alle uit de rechtspositiebepalingen en aanverwante (wettelijke) regelingen voortvloeiende uitgaven aan en ten behoeve van de werknemers, zoals salaris, vakantie- en eindejaarsuitkering, vergoedingen voor inbesteding van personeel, toelagen, toeslagen en vergoedingen, gratificaties, onkostenvergoedingen waaronder woon-werkverkeer (ook collectieve inkoop openbaar vervoerskaarten), sociale lasten en de bijdrage aan de zorgverzekeringswet, pensioenpremies en de eindheffing loonbelasting.
- Onder personele exploitatie worden andere personele uitgaven verstaan zoals verhuiskosten, hotels in het kader van dienstreizen, werving en selectie, keuringen, assesments, outplacement, loopbaanbegeleiding en re-integratie, arbeidsgezondheidskundige begeleiding, werkplekaanpassing, uitbesteding arbo-dienstverlening, bedrijfshulpverlening, representatie voor eigen personeel, opleiding, coaching, training, bezoek van symposia en congressen, personeelsevenementen, bijeenkomsten en recepties, noodzakelijke contributies van personeel, uitgaven sociaal flankerend beleid en dergelijke.

Externe inhuur

Dit betreft de uitgaven voor externe inhuur.

Overige personele uitgaven

De overige personele uitgaven betreft de uitgaven aan postactieven. Onder postactieven wordt verstaan uitgaven aan en ten behoeve van voormalig personeel, voor zover niet ten laste komend van derden (pensioen- of uitkeringsfonds) zoals Functioneel Leeftijdsontslag (FLO), werkloosheidsuitkeringen, wachtgelden en de daarmee samenhangende uitvoeringskosten van derden.

Materiële uitgaven

Dit betreft materieeluitgaven van het kerndepartement waarvoor geldt dat deze betrekking hebben op uitgaven die bedoeld zijn voor activiteiten ter ondersteuning van het primaire proces.

ICT bevat zowel de uitgaven voor projecten als structurele uitgaven zoals onderhoud en licenties. De bijdrage aan de Shared Service Organisaties betreft onder andere P-Direkt (Salarisbedrijf van het Rijk), FM Haaglanden en de Rijksvastgoedbedrijf.

Apparaatsuitgaven per dienstonderdeel van de Bestuurskern (bedragen x € 1 000)	
	2018
Totaal apparaat Bestuurskern	351.843
Directoraat-Generaal Bereikbaarheid	56.482
Directoraat-Generaal Milieu en Internationaal	37.925
Directoraat-Generaal Ruimte en Water	27.333
Beleids- en Bestuursondersteuning	38.179
Financiën en Bedrijfsvoering	148.886
– waarvan lenM-brede apparaatsuitgaven	102.785
Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming	15.722
Planbureau voor de Leefomgeving	27.316

Deze tabel splitst de apparaatsuitgaven van het kerndepartement per integratieonderdeel uit voor het jaar 2017.

Algemene Doelstelling

Apparaatsuitgaven Staf Deltacommissaris (bedragen x € 1 000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Totaal apparaatsuitgaven Staf Deltacommissaris	1.655	2.174	1.790	1.790	1.790	1.790

De apparaatuitgaven van de Staf Deltacommissaris worden in lijn met de Waterwet op het Deltafonds begroot en verantwoord (zie artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven van het Deltafonds).

Apparaatsuitgaven agentschappen (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal apparaatsuitgaven agentschappen	1.188.411	1.222.044	1.218.198	1.189.805	1.185.770	1.167.747	1.137.633
RWS	991.288	1.033.030	1.032.391	1.003.529	999.055	981.042	950.928
ILT	148.136	140.963	138.896	139.530	139.929	139.956	139.956
KNMI	42.306	39.846	40.242	40.070	40.068	40.031	40.031
NEA	6.681	8.205	6.669	6.676	6.718	6.718	6.718

Vier agentschappen vallen onder lenM: Rijkswaterstaat (RWS), de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) en de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa). Bovenstaand zijn de begrote apparaatsuitgaven van deze agentschappen opgenomen. lenM draagt hier deels aan bij. Voor nadere toelichting wordt verwezen naar de agentschapsparagrafen.

Apparaatsuitgaven ZBO's en RWT's (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal apparaatsuitgaven ZBO's en RWT's	688.814	664.227	660.227	660.227	659.227	658.227	656.227
ProRail	515.000	494.000	490.000	490.000	489.000	488.000	486.000
Kadaster	169.000	165.000	165.000	165.000	165.000	165.000	165.000
StAB	4.814	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227

lenM verstrekkt bijdragen aan drie begrotingsgefinancierde ZBO's en RWT's: Prorail, Kadaster en StAB. Voor meer informatie over ZBO's en RWT's van lenM zie de bijlage ZBO's en RWT's van deze begroting.

Taakstelling Rutte II

Conform de Regeling Rijksbegrotingsvoorschriften wordt hieronder aangegeven hoe de taakstelling Rutte II binnen lenM is verdeeld naar de verschillende onderdelen van het ministerie (inclusief agentschappen en ZBO's). Onderstaande tabel geeft de verdeling weer.

Tabel verdeling taakstelling Rutte II 2016–2018 (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	Structureel
Kerndepartement	– 15.138	– 40.807	– 37.320	– 37.320
Agentschappen				
NEa	– 90	– 180	– 269	– 269
KNMI	– 261	– 519	– 777	– 777
ILT	– 1.726	– 3.430	– 5.135	– 5.135
RWS	– 18.289	– 37.972	– 53.100	– 53.100
ZBO's				
Kadaster	– 310	– 618	– 924	– 924
Overig				
RIVM	– 361	– 824	– 1.000	– 1.000
Prorail	– 6.825	– 13.650	– 20.475	– 20.475
Totale taakstelling	– 43.000	– 98.000	– 119.000	– 119.000

Toelichting

Bij het Kerndepartement, zijn maatregelen om de taakstelling Rutte II (2016 en volgende) in te vullen voor het grootste deel gevonden in:

- Versobering van de bedrijfsvoering; verlaging van de centrale budgetten op het gebied van materiële uitgaven (onder andere door efficiency of productiviteitverbeteringen, door verdergaande digitalisering).
- Verbeterde inzet op integrale programma-aanpak, standaardisering, uniformering en vereenvoudiging van processen, vakmanschap en flexibele inzet over de grenzen van de organisatieonderdelen.
- Maatregelen met personele gevolgen worden in overleg met de medezeggenschap opgepakt. Omdat de grens van het haalbare steeds dichterbij komt wordt getracht om de personele krimp zoveel mogelijk te beperken.

Bij de agentschappen wordt het grootste deel van de financiële taakstelling ten laste van de personele budgetten gebracht. Invulling geschiedt middels het nemen van efficiencymaatregelen en indien nodig taakversobering. Dit betekent dat bepaalde taken dan niet meer of minder intensief zullen worden uitgevoerd.

Niet-beleidsartikel 99 Nominaal en Onvoorzien

Dit artikel is een administratief begrotingstechnisch artikel. Dit betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van artikel 99 worden gedaan. Het artikel dient hoofdzakelijk als tussenstation voor de overboeking van middelen naar de andere artikelen op de lenM begroting, zoals loon- en prijsbijstelling. Ook taakstellingen die nog niet direct kunnen worden doorgeboekt worden op dit artikel geadministreerd.

art. 99 Nominaal en onvoorzien (bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	0	27.721	108	42	5.602	6.830	546
Uitgaven:	0	27.721	108	42	5.602	6.830	546
<i>Loonbijstelling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Prijsbijstelling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Onvoorzien	0	27.721	108	42	5.602	6.830	546

Toelichting

Het Rijk reserveert € 27,7 miljoen voor de complexe sanering van het Zeeuwse industrieterrein Thermphos in Zeeland, naar aanleiding van het advies van de Commissie onderzoek sanering Thermphos (TK 29 826 nr. 90). Een bijdrage is voorwaardelijk aan het bereiken van een totaalakkoord met de provincie Zeeland en het havenbedrijf, waarbij zij eenzelfde financiële bijdrage leveren. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu treedt op als beleidsverantwoordelijk departement namens het Rijk, waarbij de onafhankelijkheid van de toezichthouder wordt geborgd.

5 BEGROTING AGENTSCHAPPEN

Agentschap Rijkswaterstaat

Introductie

Rijkswaterstaat (RWS) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. RWS beheert en ontwikkelt de riks wegen, -vaarwegen en -wateren en zet in op een duurzame leefomgeving.

Samen met anderen werkt RWS aan een land dat beschermd is tegen overstromingen. Waar voldoende groen is en voldoende en schoon water. En waar je vlot en veilig van A naar B kunt. Samenwerken aan een veilig, leefbaar en bereikbaar Nederland. Dat is Rijkswaterstaat.

Het Ministerie van InfraM kent een scheiding tussen beleid, toezicht en uitvoering. RWS fungeert hierbij als uitvoeringsorganisatie van het ministerie. Het formuleren van beleid is belegd bij de beleidsdirectoraten-generaal. Dit betekent dat de doelstellingen van het agentschap afhankelijk zijn van de (veelal lange termijn-) beleidsdoelstellingen en kaders die door InfraM worden aangegeven. Deze beleidsdoelen zijn geformuleerd in de beleidsartikelen van de beleidsbegroting Hoofdstuk XII.

Producten en diensten

RWS treedt op als manager van het gebruik van een aantal hoofdinfrastuurnetwerken (hoofdwegennet, hoofdvaarwegennet, hoofdwatersystemen), als beheerder van die netwerken, als realisator van uitbreidingen van deze netwerken en als adviseur voor het ten aanzien hiervan te voeren beleid. RWS voert deze taken uit vanuit een netwerkbenadering. Belangrijkste producten zijn:

- Verkeersmanagement: het inzetten van instrumenten en hulpmiddelen om vraag en aanbod op elk moment zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen en om het verkeersaanbod zo goed mogelijk af te wikkelen. Het betreft vooral bediening van objecten als bruggen en sluizen, verstrekken van route-informatie en incidentmanagement.
- Watermanagement: reguleren van de hoeveelheden water in het hoofdwatersysteem en van de kwaliteit daarvan, door het hanteren van de te onderscheiden categorieën «vasthouden/bergen/afvoeren» en «schoonhouden/scheiden/zuiveren».
- Beheer, onderhoud en vervanging: instandhouding van objecten en areaal op een vooruitstrevende, toekomstgerichte manier, gericht op het ook in technische zin steeds verder ontwikkelen van het netwerk of systeem.
- Aanleg: dit betreft investeringen om de functionaliteit van het netwerk te vergroten. Nieuwe verbindingen of verbreding van bestaande. Sleutelwoord: capaciteitsvergroting.
- Beleidsondersteuning en -adviesering: het uitvoeren van studies of het leveren van bijdragen daaraan, adviezen met betrekking tot beleidsnota's en de uitvoerbaarheid van beleid.
- Leveren van kennis en expertise: ten behoeve van beleidsondersteuning en -adviesering, milieu en leefomgeving, grote (aanleg)projecten en aansturing projecten en uitvoeringsorganisaties, het verstrekken van subsidies en basisinformatie.

De begroting van baten en lasten voor het jaar 2018 (bedragen x € 1.000)							
Totaal	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baten							
Omzet lenM	2.235.181	2.216.885	2.275.607	2.169.883	2.064.026	2.047.719	1.888.382
Omzet nutv werkzaamheden		347.976	0	0	0	0	0
Omzet overige departementen	40.224	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360
Omzet derden	155.069	179.683	181.970	182.861	181.316	181.316	181.316
Rentebaten	0	800	800	800	800	800	800
Vrijval voorzieningen	22.608						
Bijzondere baten	3.407	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
<i>Totaal baten</i>	<i>2.456.489</i>	<i>2.776.704</i>	<i>2.489.737</i>	<i>2.384.904</i>	<i>2.277.502</i>	<i>2.261.195</i>	<i>2.101.858</i>
Lasten							
Apparaatskosten	991.288	1.033.030	1.032.391	1.003.529	999.055	981.042	950.928
– Personele kosten	786.627	779.957	788.468	763.444	758.795	740.834	710.721
– waarvan eigen personeel	705.997	706.615	728.953	707.027	708.686	690.724	660.611
– waarvan externe inhuur	80.630	71.842	58.015	54.917	48.609	48.610	48.610
– waarvan overige p-kosten		1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
– Materiële kosten	204.661	253.073	243.923	240.085	240.260	240.208	240.207
– waarvan apparaat ICT	28.650	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
– waarvan bijdrage aan SSO's	53.283	56.000	56.000	56.000	56.000	56.000	56.000
– waarvan overige M-kosten	122.728	167.073	157.923	154.085	154.260	154.208	154.207
Onderhoud	1.349.063	1.685.952	1.399.623	1.323.652	1.220.723	1.222.428	1.093.204
Rentelasten	4.041	8.748	8.748	8.748	8.749	8.750	8.750
Afschrijvingskosten	30.411	39.975	39.975	39.975	39.975	39.975	39.975
– materieel	29.246	38.500	38.500	38.500	38.500	38.500	38.500
– waarvan apparaat ICT	2.223	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
– immaterieel	1.165	1.475	1.475	1.475	1.475	1.475	1.475
Overige kosten							
– dotaties voorzieningen	7.112						
– bijzondere lasten	217						
<i>Totaal lasten</i>	<i>2.382.132</i>	<i>2.767.704</i>	<i>2.480.737</i>	<i>2.375.904</i>	<i>2.268.502</i>	<i>2.252.195</i>	<i>2.092.858</i>
Saldo	74.357	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Dotatie aan reserve Rijksrederij	10.269	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Te verdelen resultaat	64.088	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM betreft de omzet voor activiteiten (en de daarmee samenhangende producten) die RWS verricht voor lenM, zoals:

- het beheer en onderhoud van de infrastructuur en waterkwaliteit;

- de apparaatskosten (personeel en materieel) van RWS die verband houden met de aanleg, verkeers- en watermanagement en onderhoud van infrastructuur;
- de capaciteit die RWS levert in het kader van zijn kennis- en adviestaken en de activiteiten in het kader van Leefomgeving.

Specificatie omzet lenM (bedragen x € 1.000)						
		2017	2018	2019	2020	2021
Deltafonds		423.979	443.148	435.796	412.168	403.288
Artikel 1	Investeren in Waterveiligheid	5.009	406	406	406	406
Artikel 3	Beheer Onderhoud en Vervanging	132.926	151.038	148.803	107.763	122.720
Artikel 5	Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	285.765	290.936	285.819	283.070	280.162
	Waarvan programma	199.480	214.409	211.815	190.943	185.287
Artikel 7	Investeren in Waterkwaliteit	279	768	768	20.929	0
Infrastructuurfonds		1.727.565	1.761.578	1.682.921	1.599.272	1.595.263
Artikel 12	Hoofdwegennet	1.134.654	1.180.999	1.106.961	1.027.251	1.095.655
	Waarvan programma	681.973	733.650	666.788	587.647	665.562
Artikel 15	Hoofdvaarwegennet	592.910	580.578	575.960	572.022	499.608
	Waarvan programma	312.033	302.324	300.557	297.642	227.089
Hoofdstuk XII		65.342	70.881	51.166	52.586	49.168
Artikel 11	Integraal Waterbeleid	16.624	15.029	15.045	15.053	15.053
Artikel 13	Ruimtelijke Ontwikkeling	22.216	26.130	11.612	13.012	9.812
Artikel 14	Wegen en Verkeersveiligheid	6.043	5.205	5.205	5.205	5.205
Artikel 16	Openbaar Vervoer en Spoor	850	875	875	875	778
Artikel 17	Luchtvaart	86	5.172	424	424	424
	Waarvan programma	0	4.748	0	0	0
Artikel 18	Scheepvaart en Havens	1.114	1.114	974	974	974
Artikel 19	Klimaat	3.305	3.244	3.116	3.120	3.011
Artikel 20	Lucht en Geluid	1.686	804	1.251	1.260	1.248
Artikel 21	Duurzaamheid	7.039	7.039	7.039	7.039	7.039
Artikel 22	Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	3.761	3.690	3.045	3.045	3.045
Artikel 97	Algemeen Departement	2.618	2.579	2.580	2.579	2.579
	Waarvan programma	290	291	291	291	291
Totaal		2.216.885	2.275.607	2.169.883	2.064.026	2.047.719
Van totaal omzet lenM						
– apparaats- en afschrijvingskosten en rentelasten		1.023.110	1.020.184	990.431	987.503	969.491
– programma		1.193.775	1.255.422	1.179.451	1.076.522	1.078.228

Nog uit te voeren werkzaamheden

Dit betreft middelen die RWS in 2016 van het moederdepartement heeft ontvangen en bestemd waren voor werkzaamheden die gepland waren in 2016, maar waarvan de uitvoering doorloopt in 2017 (€ 348 miljoen). In de instandhoudingsbijlage van de Infrastructuurfonds en Deltafondsbegroting 2018 wordt aangegeven hoe de komende tijd wordt toegewerkt naar het bieden van nader inzicht in de mutaties binnen de post nog uit te voeren werkzaamheden.

Omzet overige departementen

De omzet overige departementen heeft betrekking op van andere ministeries ontvangen vergoedingen voor het gebruik van vaartuigen van de Rijksrederij.

Specificatie omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ministerie van Defensie	15.500	15.500	15.500	15.500	15.500	15.500
Ministerie van Financiën	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Ministerie van Economische zaken	7.860	7.860	7.860	7.860	7.860	7.860
Totaal	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360

Omzet derden

De omzet derden heeft betrekking op vergoedingen van onder meer provincies, gemeenten en de Europese Unie in het kader van het beheer en onderhoud van de infrastructuur en de kennis- en adviesfunctie. Daarnaast bevat deze post de verwachte opbrengsten uit schaderijdingen en schadeveraringen ter dekking van de kosten van reparatiewerkzaamheden, opbrengsten uit vergunningverlening, beheeropbrengsten op het areaal, opbrengsten voor de Nationale Bewegwijzeringsdienst en adviezen over leefomgeving aan onder meer gemeenten. De stijging ten opzichte van de begroting 2017 met € 4 miljoen wordt veroorzaakt door de opbrengsten grote wateren. Dit betreft het effectueren van overdrachtsafspraken tussen het Rijksvastgoedbedrijf en lenM/RWS.

Specificatie omzet derden (bedragen x € 1.000)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Schaderijdingen/schadeveraringen	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500
Vergunningen WVO	19.000	19.000	19.000	19.000	19.000	19.000
Vergoeding provincies etc.	38.000	38.000	38.000	38.000	38.000	38.000
Nationale Bewegwijzeringsdienst	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Beheeropbrengsten areaal	52.000	54.000	54.000	54.000	54.000	54.000
Overig	26.183	26.470	27.361	25.816	25.816	25.816
Totaal	179.683	181.970	182.861	181.316	181.316	181.316

Bijzondere baten

De geraamde bijzondere baten betreffen voornamelijk verwachte boekwinst op de verkoop van vaste activa.

Lasten

Personele kosten

Specificatie personele kosten (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal fte	8.618	8.741	8.775	8.598	8.552	8.343	8.101
Eigen Personele kosten	705.997	706.615	728.953	707.027	708.686	690.724	660.611
Inhuur	80.630	71.842	58.015	54.917	48.609	48.610	48.610

Een aantal ontwikkelingen zorgt bij RWS voor een toename van het aantal FTE ten opzichte van de Begroting 2017. In 2017 en later neemt het aantal FTE toe door onderstaande zaken.

Omgevingswet

- Voor het deelprogramma «Aan de slag met de Omgevingswet» (www.aandeslagmetdeomgevingswet.nl), als onderdeel van het programma Eenvoudig Beter, zijn bij begroting 2017 middelen gereserveerd op het Infrastructurfonds en het Deltafonds. De vrijgemaakte middelen worden tranchegewijs naar de begroting Hoofdstuk XII overgeheveld waar de uitgaven voor de stelselherziening van het omgevingsrecht worden verantwoord. In 2017 wordt 89 FTE en in 2018 wordt 153 FTE toegevoegd, deze wordt in latere jaren weer afgebouwd omdat het piekinzet betreft gerelateerd aan de invoering. De FTE's werken op het programmatuur bureau dat gemeenten, provincies, waterschappen, departementen en verschillende uitvoeringsorganisaties ondersteunt bij de invoering van de omgevingswet. Rijkswaterstaat is de coördinerend opdrachtnemer namens alle partners: de VNG, het IPO, de Unie van Waterschappen en het rijk.

Areaalgroei

- Om een betere relatie te leggen tussen de gevraagde productie en de daarvoor benodigde capaciteit is binnen lenM voor RWS het instrument Strategisch Capaciteitsmanagement ontwikkeld. Daarbij wordt op basis van vastgestelde normen, rekenregels en tarieven voor alle werkprocessen van RWS doorgerekend wat de benodigde capaciteit voor de komende 5 jaar is op basis van de huidige verwachte producten en prestatieopgaven. Hieruit is naar voren gekomen dat RWS de komende jaren als gevolg van areaalgroei (autonome ontwikkeling) meer sluizen, stuwen en tunnels oplevert die op basis van de huidige capaciteit niet bemand kunnen worden. Dit leidt tot een extra capaciteitsbehoefte van 36 FTE in 2017 oplopend naar 68 FTE in 2022.

Waterveiligheid

- Begin 2016 is er bij een aantal stormvloedkeringen (Maeslantkering, Hartelkering, Hollandse IJsselkering en Haringvlietsluizen) geconstateerd dat er een formatiekort van totaal 10,2 FTE is, als gevolg van de complexiteit van de objecten. Hierdoor is meer inzet nodig voor bijvoorbeeld het opstellen van faalkansrapportages en meer begeleiding van de aannemers van RWS ten aanzien van het beheer en onderhoud van de stormvloedkeringen.
- RWS is één van de vertegenwoordigers voor het Expertise Netwerk Waterveiligheid (ENW). Om de kennis op het gebied van waterveiligheid te versterken wordt in samenspraak met de voorzitter van ENW 5 extra formatieplaatsen gecreëerd in 2017 en verder.
- In 2014 heeft RWS het beheer van de stormvloedkering Ramspol overgenomen van Waterschap Groot Salland (nu Waterschap Drents Overijsselse Delta). RWS voert het Beheer en Onderhoud middels een andere methodiek uit dan het waterschap. De RWS-eisen hebben tot gevolg dat voor het beheer en onderhoud aan de kering meer capaciteitsinzet nodig is dan aanvankelijk ingeschat. Hiervoor is 6,2 FTE toegevoegd in 2017 en latere jaren.

Connecting Mobility

- Connecting Mobility (CM) is een uitvoeringsprogramma dat werkt aan de realisatie van de Routekaart binnen het actieprogramma «Beter

Geïnformeerd Op Weg». Hiervoor is 12 FTE toegevoegd in 2017 tot en met 2019.

Tolheffing

- De wet tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViA15 is op 15 maart 2016 in werking getreden. De uitbreiding van de Rijksdienst, als gevolg van deze nieuwe taak, is door de ministerraad bekraftigd. Tussen 2021 en 2023 is openstelling van beide wegen voorzien en moet ook het tolsysteem operationeel zijn. RWS is als een van de beoogde uitvoeringspartners (naast RDW, CJIB en ILT) gestart met de voorbereiding van de realisatie. Om door te kunnen gaan met de volgende fase wordt er binnen RWS een tolcluster opgericht, waarvoor 14 FTE wordt vrijgemaakt in de periode 2018 – 2021.

Wet Werk en Zekerheid

- Op basis van de wet Werk en Zekerheid is het sinds 1 mei 2016 niet meer mogelijk om gebruik te maken van payrolling binnen de rijksoverheid. Gevolg van de wet is dat 13 oud-payrollers, die binnen RWS kerntaken uitvoeren, conform wettelijke verplichting zijn verambtelijkt voor de jaren 2017 tot en met 2019.

Schadeschap

- De noodzaak tot een gemeenschappelijk loket (met andere overheden) voor schadeclaims is komen te vervallen. RWS volgt daarmee het Schadeschap op, waardoor 3,3 FTE wordt toegevoegd in 2018 en verder.

Eigen personeel

De kracht van Rijkswaterstaat ligt in de zakelijke en professionele wijze waarop het zijn kerntaken uitvoert. Om daarop te kunnen sturen is gedefinieerd welke taken RWS met eigen mensen uitvoert (de kerntaken) en welke taken aan de markt worden overgelaten (de niet-kerntaken).

De bovengenoemde kosten van externe inhuur betreffen de inzet van derden op de kerntaken van RWS. Daarnaast vindt er inzet van derden plaats op taken die RWS van de markt betreft (niet-kerntaken). In de beleidsbegroting en verantwoording van lenM wordt de (externe) inhuur transparant inzichtelijk gemaakt in de baten-lastenparagraaf van het agentschap Rijkswaterstaat.

Inhuur apparaat (kerntaken)

RWS streeft ernaar om de inhuur van externen op kerntaken zoveel mogelijk te beperken vanuit het basisprincipe dat Rijkswaterstaat op kerntaken eigen mensen inzet, ter vermindering van de kwetsbaarheid en het verkleinen van de afhankelijkheid van externen. Inhuur op kerntaken vindt in beginsel alleen plaats als er sprake is van piekbelasting in de directe productie of in geval van onderbezetting, ziekte of vervanging. Inhuur op kerntaken kan ook een keuze zijn als vanuit de arbeidsmarkt hele specifieke kennis/specialisme niet kan worden aangetrokken. Door een aantal maatregelen zal de inhuur op kerntaken de komende jaren dalen:

- extra inzet op het werven van voldoende gekwalificeerd eigen personeel en versnelling van het wervingsproces om vacatures zo snel mogelijk in te vullen;
- een flexibele interne pool om snel interne inzet te kunnen organiseren;
- versterking van cruciale kennis binnen de organisatie is geborgd met interne loopbaanontwikkeling;

Inhuur programma (niet-kerntaken)

Gelet op de omvang van de productieopgave van RWS blijft de inhuur op taken die bij de markt zijn belegd (de niet -kerntaken) substantieel, maar wordt er een dalende trend verwacht. Voor het betrekken van externe capaciteit op niet-kerntaken geldt dat deze zoveel mogelijk op basis van op productafspraken gebaseerde contracten zal worden gedaan, tenzij dat om inhoudelijke of aansturingsredenen niet doelmatig is. Hierdoor zal de inhuur geleidelijk dalen.

De inhuur op niet-kerntaken in het primaire proces wordt met name onder de posten onderhoud en aanleg op het Infrastructurfonds en het Deltafonds verantwoord.

Specificatie inhuur (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kerntaken (IK)	80.630	71.842	58.015	54.917	48.609	48.610	48.610
Niet kerntaken	137.499	123.608	106.835	96.385	86.835	86.835	86.835
Totaal	218.129	195.450	164.850	151.302	135.444	135.445	135.445

Materiële kosten

De materiële kosten omvatten onder andere ICT, huisvesting, bureau-kosten en communicatie.

Onderhoud

De kosten beheer en onderhoud hebben betrekking op de kosten die in rekening worden gebracht door derden (met name aannemers en ingenieursbureaus). Deze voeren werkzaamheden uit die direct bijdragen aan het beheer en de instandhouding van de infrastructuur.

Kasstroomoverzicht over het jaar 2018 (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Rekening-courant RHB 1 januari + stand depositorekening	462.945	601.934	240.626	237.600	253.175	238.750	254.325
2a. Totaal ontvangst operationele kasstroom (+/–)	2.537.306	2.428.728	2.489.737	2.384.904	2.277.502	2.261.195	2.101.858
2b. Totaal uitgaven operationele kasstroom (–/–)	– 2.387.273	– 2.727.730	– 2.440.762	– 2.335.929	– 2.228.527	– 2.212.220	– 2.052.882
2. Totaal operationele kasstroom	150.033	– 299.001	48.975	48.975	48.975	48.975	48.975
3a. Totaal investeringen (–/–)	– 26.062	– 47.500	– 54.000	– 95.500	– 57.500	– 61.500	– 61.500
3b. Totaal boekwaarde desinvesteringen (+/–)	4.338						
3. Totaal investeringskas- stroom	– 21.724	– 47.500	– 54.000	– 95.500	– 57.500	– 61.500	– 61.500
4a. Eenmalige uitkering aan moederdepartement (–/–)	0	– 32.507	0	0	0	0	0
4b. Eenmalige storting door het moederdepartement (+/–)	15.800	14.200	6.000	8.600	8.600	8.600	8.600
4c. Aflossingen op leningen (–/–)	– 23.320	– 34.000	– 38.000	– 42.000	– 72.000	– 42.000	– 42.000
4d. Beroep op leenfaciliteit (+/–)	18.200	37.500	34.000	95.500	57.500	61.500	61.500
4. Totaal financieringskas- stroom	10.680	– 14.807	2.000	62.100	– 5.900	28.100	28.100
5. Rekening-courant RHB 31 december + stand depositorekening) (=1+2+3+4)	601.934	240.626	237.600	253.175	238.750	254.325	269.900
(maximale roodstand 0,5 miljoen euro)							

Toelichting

Operationele kasstroom

Hieronder vallen de inkomsten en uitgaven uit de reguliere bedrijfsvoering. Meerjarig wordt gestreefd naar een stabiel saldo van baten en lasten.

Investeringskasstroom

Hieronder vallen de verkopen van activa en de nieuwe investeringen. De investeringen hebben betrekking op het in stand houden van de activa van RWS. Deels betreft het investeringen in activasoorten, zoals voertuigen, waarbij de omvang van de jaarlijkse investeringen op een constant niveau ligt. Investeringen in zeegaande schepen worden tot en met 2018 gefinancierd uit de bestemmingsreserve.

Financieringskasstroom

Hieronder vallen alle geldstromen die gerelateerd zijn aan de financiering van het agentschap. RWS doet een beroep op de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën ter financiering van de investeringen. Investe-

ringen in zeegaande schepen worden tot en met 2018 gefinancierd uit de bestemmingsreserve. Daarnaast wordt in de begroting van het agentschap rekening gehouden met aflossing op deze leenfaciliteit. De storting door moederdepartement betreft de aflossing van de langlopende vordering die RWS heeft op het moederdepartement (4b.). In 2017 is het surplus Eigen Vermogen (€ 32,5 miljoen) teruggestort naar het Moederdepartement (4a.).

Overzicht doelmatigheidsindicatoren							
Omschrijving	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Apparaatskosten per eenheid areaal (bedragen x € 1)							
Hoofdwegennet	26.580	26.327	26.185	25.712	25.329	25.115	23.328
Hoofdvaarwegennet	25.920	27.806	27.995	27.581	27.706	26.243	24.347
Hoofdwatersystemen	1.150	1.155	1.146	1.137	1.131	1.117	1.076
% Apparaatskosten ten opzichte van de omzet							
% Apparaatskosten ten opzichte van de omzet	24%	26%	23%	21%	21%	21%	20%
Tarieven per FTE (bedragen x € 1)							
Tarieven per FTE	114.544	123.755	123.203	122.382	122.518	123.425	123.395
Omzet agentschap per product (bedragen x € 1.000)							
Hoofdwatersystemen	486.599	423.979	443.148	435.796	412.168	403.288	396.138
Hoofdwegennet	1.104.007	1.134.654	1.180.999	1.106.961	1.027.251	1.095.655	946.002
Hoofdvaarwegennet	601.597	592.910	580.578	575.960	572.022	499.608	496.967
Overig	42.978	65.342	70.881	51.166	52.586	49.168	49.275
TOTAAL	2.235.181	2.216.885	2.275.607	2.169.883	2.064.028	2.047.719	1.888.382
Bezetting							
FTE formatie	8.618	8.741	8.775	8.598	8.552	8.343	8.101
% overhead	14,76%	13%	13%	13%	13%	13%	13%
Exploitatiesaldo (% van de omzet)							
Exploitatiesaldo (% van de omzet)	3,0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Gebruikerstevredenheid							
Publieksgerichtheid	41%	70%	70%	70%	70%	70%	70%
Gebruikerstevredenheid HWS	*	70%	70%	70%	70%	70%	70%
Gebruikerstevredenheid HWN	81%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
Gebruikerstevredenheid HVWN	69%	75%	75%	75%	75%	75%	75%
Ontwikkeling PIN-waarden							
Hoofdwatersystemen	100	100	100	100	100	100	100
Hoofdwegennet	100	100	100	100	100	100	100
Hoofdvaarwegennet	100	100	100	100	100	100	100

Apparaatskosten per eenheid areaal

Deze indicator geeft informatie over hoe de kosten die het apparaat van RWS maakt voor verkeersmanagement en beheer en onderhoud zich ontwikkelen ten opzichte van het areaal. Een dalende trend van de kosten

per eenheid areaal geeft een indicatie van een toename in de efficiëntie van de organisatie op het gebied van Beheer en Onderhoud en Verkeersmanagement.

Percentage apparaatskosten ten opzichte van de omzet

Deze indicator geeft de verhouding weer tussen de kosten van het apparaat en de totale omzet (deze omzet bestaat uit BLS en GVKA realisatie en planstudie) van RWS. Door stijging van de omzet vanaf 2018 en de daling van het aantal formatieve fte daalt het percentage.

Tarieven per FTE

Deze indicator geeft de ontwikkeling weer van de kosten (loonkosten en materiële kosten) per formatieve ambtelijke FTE. Wanneer deze kosten dalen kan dit een indicatie van een toename in doelmatigheid van de organisatie zijn. In 2016 zijn de materiële kosten aanzienlijk lager uitgekomen dan verwacht waardoor de kosten per FTE lager uitvielen dan de jaren 2017 en verder.

Omzet agentschap per product

In de tabel is de Omzet lenM uitgesplitst naar de verschillende netwerken. Deze daling wordt veroorzaakt door de meerjarige begrotingsstanden.

Bezetting

FTE formatie: deze voorgeschreven indicator geeft aan hoe de ambtelijke formatie van RWS zich ontwikkelt. Voor het jaar 2016 is de bezetting opgenomen. Voor een aantal projecten zoals de implementatie van de Omgevingswet wordt tijdelijk (tot en met 2021) extra fte ingezet.

Percentage overhead: deze indicator geeft aan welk deel van het ambtelijke personeel (in FTE) binnen RWS zich bezig houdt met de bedrijfsvoering. Bedrijfsvoering bevat alle processen die ondersteunend zijn aan de organisatie. Het streven is daarbij voortdurend een optimale kwalitatieve en kwantitatieve omvang van de bedrijfsvoering.

Exploitatiesaldo (% van de omzet)

Deze voorgeschreven indicator toont de ontwikkeling van het exploitatiesaldo als percentage van de omzet.

Gebruikerstevredenheid

Publieksgerichtheid: deze indicator geeft aan hoe tevreden onze gebruikers en partners over RWS zijn als publieke dienstverlenende organisatie. Dan gaat het over zaken als «luisteren; verwachtingenmanagement; aanspreekbaarheid; houding en gedrag en de wijze waarop wij communiceren».

Gebruikerstevredenheid (per netwerk): deze indicator geeft aan hoe tevreden onze gebruikers over de kwaliteit van de drie netwerken zijn. Denk daarbij aan veiligheid, doorstroming, kwaliteit infrastructuur en tijdige en betrouwbare informatievoorziening (gekoppeld aan de netwerken).

Ontwikkeling PIN-waarden

De ontwikkeling van de PIN-waarden (prestatie-indicator waarden) geeft een beeld hoe de ontwikkeling is in de toestand van het door RWS beheerde areaal. Het weergegeven cijfer betreft een index ten opzichte van het jaar 2015. De bijlage instandhouding bij de begrotingen van het Infrastructurfonds en het Deltafonds biedt inzicht in instandhouding en

de gehanteerde PIN-waarden.

Agentschap Inspectie Leefomgeving en Transport

Introductie

Het Ministerie van IenM kent een scheiding tussen beleid, uitvoering en toezicht. Het formuleren van beleid en wet- en regelgeving is primair belegd bij de beleidsdirectoraten-generaal. De toezichthoudende taken zijn bij IenM belegd bij de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT).

Producten en diensten

De producten en diensten van de ILT betreffen de toelating op de markt (vergunningen) en vervolgens de handhaving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving.

1. Vergunningverlening

Nieuwe toetreders tot een markt moeten aantonen dat ze aan de wettelijke eisen voldoen. Wordt daar aan voldaan, dan verleent de ILT één of meer vergunning(en) of certificaten. De wetgever verbindt door die keuze veiligheidseisen aan marktorderingsprincipes: zonder vergunning mag het bedrijf niet handelen.

2. Handhaving

Het handhaven van wet- en regelgeving geschieft door middel van dienstverlening, toezicht en opsporing. Het zwaartepunt van de inspectieactiviteiten ligt op het terrein van het toezicht. De ILT kent de volgende toezichtsvormen:

- objectinspecties;
- administratiecontroles;
- audits;
- convenanten;
- digitale inspecties.

Toezicht wordt gehouden vanuit het beginsel «vertrouwen, tenzij». Basis daarvoor vormt een nog verder uit te werken risicoselectiesysteem. Bij correcte naleving krijgt de ondertoezichtstaande minder toezicht en kunnen handhavingsconvenanten worden afgesloten (horizontaal toezicht). Fysieke inspecties (objecten, producten en personen), audits, administratiecontroles, stekproefcontroles en acties (landelijk, regionaal of themagericht) vormen het verdere instrumentarium.

3. Incident- en ongevalsonderzoek

Ongevallenonderzoek is bij ernstige ongevallen opgedragen aan de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OvV). In voorkomende gevallen levert de ILT expertise en deskundigen en soms (zoals bij scheepvaart en railvervoer) heeft de ILT een eigen taak bij het onderzoeken van ongevallen. Ongevallenonderzoek kan aanleiding zijn om de dienstverlening te vergroten en/of het toezicht te versterken. In ernstige gevallen van falen kan uit het onderzoek een toezichtmaatregel voortvloeien.

Incidenten en ongevallen vragen om een snelle respons en een gecoördineerde aanpak. Ondanks dat crisismanagement geen toezichtstaak is, is de (systeem)verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de crisisbeheersingstaak belegd bij de Inspecteur-generaal. Het betreft de preparatie, respons en (deels) nazorg van incidenten.

Begroting baten en lasten

De begroting van baten en lasten voor het jaar 2018 (bedragen x € 1.000)							
Bedragen x € 1.000	realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baten							
Omzet lenM	130.828	119.171	116.123	115.840	115.858	115.873	115.873
Omzet overige departementen	373	375	875	875	875	875	875
Omzet derden	22.550	23.566	23.290	23.533	23.358	23.358	23.358
Rentebaten	14	50	50	50	50	50	50
Vrijval voorzieningen	1.813	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	1.379	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	156.957	143.162	140.338	140.298	140.141	140.156	140.156
Lasten							
Apparaatskosten	148.136	140.963	138.896	139.530	139.929	139.956	139.956
Personele kosten	111.191	102.677	103.492	103.492	103.492	103.492	103.493
Waarvan eigen personeel	101.429	98.977	98.190	98.190	98.190	98.190	98.191
Waarvan externe inhuur	9.510	3.500	5.102	5.102	5.102	5.102	5.102
Waarvan overige personele kosten	251	200	200	200	200	200	200
Materiële kosten	36.946	38.286	35.404	36.038	36.437	36.464	36.464
Waarvan apparaat ICT	245	200	200	200	200	200	200
Waarvan bijdrage aan SSO's	18.767	12.889	17.824	17.719	17.717	17.716	17.716
Waarvan overige materiële kosten	17.933	25.197	17.380	18.119	18.520	18.549	18.548
Rentelasten	0	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingskosten	2.370	2.099	1.342	668	112	100	100
Immaterieel	0	0	0	0	0	0	0
Materieel	2.370	2.099	1.342	668	112	100	100
Waarvan apparaat ICT	0	0	0	0	0	0	0
Overige lasten	1.660	100	100	100	100	100	100
Dotaties voorzieningen	6	100	100	100	100	100	100
Bijzondere lasten	1.654	0	0	0	0	0	0
Totaal lasten	152.166	143.162	140.338	140.298	140.141	140.156	140.156
Saldo van baten en lasten	4.791	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM is een vergoeding voor de productgroepen vergunningverlening en handhaving (toezicht, incidentmelding en onderzoek).

Specificatie omzet lenM (bedragen x € 1.000)							
Hoofdstuk XII	realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
artikel 24 Handhaving en Toezicht	118.970	106.759	103.314	103.364	103.382	103.400	103.401
artikel 97 Algemeen departement	12.209	12.412	12.471	12.476	12.476	12.473	12.472
Totaal	131.179	119.171	115.785	115.840	115.858	115.873	115.873

Omzet overige departementen

De omzet afkomstig van andere departementen betreft de middelen voor het toezicht op naleving van de Wet normering topinkomens in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ook zet de ILT, in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, haar werkzaamheden voort op het gebied van de handhaving van de naleving van de verplichtingen met betrekking tot het energielabel in het kader van de Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen.

Omzet derden

De opbrengsten derden betreffen de doorberekende kosten aan de afnemers van de vergunningen en overige externe opdrachten. Het toezicht op de woningcorporaties wordt doorbelast aan de sector en is ook opgenomen onder omzet derden (raming 2018: € 14 miljoen).

Lasten

Personele kosten

In 2018 zal de omvang van de ILT beperkt dalen door pensionering van een groot aantal medewerkers en gedeeltelijke vervanging van medewerkers. In de jaren daarna blijft de omvang van het personeelsbestand constant. Door anticiperend te werven worden medewerkers tijdig vervangen door goed opgeleide nieuwe medewerkers.

Personele kosten (bedragen x € 1.000)							
	realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal fte's	1.152	1.121	1.113	1.113	1.113	1.113	1.113
Eigen personeelskosten (x € 1.000)	101.429	98.977	98.190	98.190	98.190	98.190	98.191
Externe inhuren (x € 1.000)	9.510	3.500	5.102	5.102	5.102	5.102	5.102

De externe inhuren betreft voornamelijk inhuren op ICT-terrein die ingezet wordt om oude, specifieke applicaties met hoge beheerslast uit te faseren en te vervangen door meer generieke systemen die onder andere een betere vastlegging en analyse van inspectieresultaten mogelijk maken alsmede de kwaliteit van de dienstverlening verhogen.

Materiële kosten

De materiële kosten omvatten onder andere ICT, huisvesting, opleidingen en overige kosten voor middelen ten behoeve van de uitvoering van de inspectietaken. Vanwege continuïteitende ICT-investeringen en beperkte kostenontwikkeling op huisvestingsgebied blijven de materiële kosten constant.

Kasstroomoverzicht over het jaar 2018 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Rekening courant RHB							
1 januari + stand depositorekeningen	40.672	40.775	31.810	29.610	24.910	23.710	22.510
2a totaal ontvangsten operationele kasstroom (+/-)	2.800	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
2b totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	– 965	– 6.000	– 4.000	– 6.500	– 3.000	– 3.000	– 3.000
2. Totaal operationele kasstroom	1.835	– 4.000	– 2.000	– 4.500	– 1.000	– 1.000	– 1.000
3a. totaal investeringen (-/-)	– 79	– 200	– 200	– 200	– 200	– 200	– 200
3b. totaal boekwaarde desinvesteringen (+/-)	36	–	–	–	–	–	–
3. Totaal investeringskasstroom	– 43	– 200					
4a. eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	– 1.689	– 4.765	–	–	–	–	–
4b. eenmalige storting door het moederdepartement (+/-)	–	–	–	–	–	–	–
4c. aflossingen op leningen (-/-)	–	–	–	–	–	–	–
4d. beroep op leenfaciliteit(+/-)	–	–	–	–	–	–	–
4. Totaal financieringskasstroom	– 1.689	– 4.765	–	–	–	–	–
5. Rekening courant RHB							
31 december + stand depositorekening en (=1+2+3+4)	40.775	31.810	29.610	24.910	23.710	22.510	21.310
(Maximale roodstand € 0,5 mln.)							

Toelichting

Operationele kasstroom

De reserveringen en voorzieningen op de ILT-balans lopen naar verwachting de komende jaren terug door uitbetaling van reorganisatievoorzieningen, de voorziening functioneel leeftijdsontslag, kortlopende ict-reserveringen alsmede de middelen voor bijzonder projectsteun Wijken. Hierdoor ontstaat er komende jaren een relatief hoge negatieve kasstroom, waarna deze afvlakt.

Investeringskasstroom

De investeringenkasstroom is naar verwachting beperkt omdat de ILT overgaat van eigen auto's naar lease. De resterende investeringen betreffen bedrijfsspecifieke apparatuur.

Financieringskasstroom

De eenmalige uitkering aan het moederdepartement betreft het, op basis van de Regeling agentschappen, uitkeren van het surplus van het eigen vermogen aan de eigenaar.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren							
Omschrijving Generiek Deel	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Kostprijzen per productgroep (x € 1.000)							
– Handhaving	117.865	125.968	122.503	122.488	122.350	122.365	122.365
– Vergunningverlening	18.198	19.772	17.835	17.810	17.791	17.791	17.791
2. Tarieven/uur (x € 1)							
– Handhaving	145,5	139,8	135,7	135,7	135,6	135,6	135,6
– Vergunningverlening	134,8	123,6	121,6	121,5	121,3	121,3	121,3
3. Omzet per productgroep (pxq)(x € 1.000)							
– Handhaving	140.082	125.968	119.017	118.634	118.477	118.495	118.496
– Vergunningverlening	12.068	7.584	8.850	9.188	9.188	9.188	9.188
4. FTE-totaal (gemiddeld excl. externe inhuur)	1.152	1.122	1.113	1.113	1.113	1.113	1.113
5. Saldo van baten en lasten (%)	2,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
6. Kwaliteitsindicator 1: Doorlooptijd vergunningen binnen norm	86%	95%	95%	95%	95%	95%	95%
7. Kwaliteitsindicator 2: Wacht- tijden informatiecentrum	29 sec.	<20sec.	<20sec.	<20sec.	<20sec.	<20sec.	<20sec.

Omschrijving Specifiek Deel Inspectiediensten

8. Kwaliteit Handhaving:

Klachten (bezwaar en beroep)	3.812	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Waarvan gegrond (%)	n.b.	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Toelichting

Bovenstaand overzicht bevat de doelmatigheidsindicatoren van de ILT en is opgesteld conform de Rijksbegrotingsvoorschriften. Het geraamde aantal fte's past binnen de randen van de begroting.

De daling van kosten en tarieven in 2018 is het gevolg van de bezuinighingen die gerealiseerd worden op de ondersteunende functies.

De kwaliteitsindicatoren (6, 7 en 8) betreffen de kwaliteit van vergunningverlening, dienstverlening en handhaving. Aangezien «gegronde klachten» in het Inspectieproces niet bestaan, cq. van de klachten niet formeel wordt vastgesteld of deze wel of niet gegrond zijn, is deze vervangen door «bezwaar- en beroepszaken». De ILT streeft naar 0% gegrond verklaarde bezwaren en beroepen.

Agentschap Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut

Introductie

Het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) adviseert en waarschuwt de samenleving om risico's met een atmosferische of seismische oorsprong terug te dringen. Het KNMI ontwikkelt daartoe hoogwaardige kennis, verricht waarnemingen, en zet die om in producten en diensten die de veiligheidsrisico's verminderen, bijdragen aan een duurzame samenleving en economische mogelijkheden bevorderen.

Per 1 januari 2016 is de Wet taken meteorologie en seismologie in werking getreden.

Producten en diensten

De samenleving wordt steeds gevoeliger voor extreem weer, klimaatverandering, luchtkwaliteit, vulkaanuitbarstingen en aardbevingen. Om deze toegenomen risico's zoveel mogelijk te helpen beperken past het KNMI het concept van de risico-reductie-cyclus toe.

We bewaken en waarschuwen, maar we geven ook adviezen en handlingsperspectieven voor zowel acute als toekomstige gevaren. Daarbij trekken we actief lessen uit gebeurtenissen om toekomstige adviezen nog beter te maken en zo tot risico reductie te komen. Dit doen we samen met onze omgeving: het algemene publiek, overheden en (weer)bedrijven. We innoveren permanent onze dienstverlening en creëren daarbij (duurzame) economische kansen voor het bedrijfsleven terwijl we bijdragen aan een veilig, bereikbaar en leefbaar Nederland.

Het KNMI heeft zijn producten en diensten ingedeeld in de productgroepen Meteorologie en Seismologie. Daarnaast wordt Aardobservatie als product onderscheiden. Meetbare gegevens voor deze productgroepen zijn opgenomen in beleidsartikel 23.

Begroting van baten en lasten

De begroting van baten en lasten van het agentschap KNMI (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baten							
Omzet lenM	40.257	45.171	53.067	51.738	41.120	36.093	41.093
Omzet nutv werkzaamheden	10.662	1.457	0	0	0	0	0
Omzet overige departementen	2.035	3.021	1.991	1.991	1.991	1.991	1.991
Omzet derden	21.004	26.039	24.254	24.447	24.405	24.570	24.571
Rentebaten	1	0	0	0	0	0	0
Vrijval uit voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
bijzondere baten	1						
Totaal baten	73.960	75.688	79.312	78.176	67.516	62.654	67.655
Lasten							
Apparaatskosten	42.306	39.846	40.242	40.070	40.068	40.031	40.031
- personele kosten	32.784	32.581	30.197	30.073	30.071	30.025	30.025

	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
* waarvan eigen personeel	30.392	31.554	29.697	29.573	29.571	29.525	29.525
* waarvan externe inhuur	2.306	901	500	500	500	500	500
* waarvan overige personele kosten	86	126	0	0	0	0	0
- materiële kosten	9.522	7.265	10.045	9.997	9.997	10.006	10.006
* waarvan apparaat ICT	2.293	1.297	1.612	1.612	1.612	1.612	1.612
* waarvan bijdrage aan SSO's	4.967	4.737	4.966	4.966	4.966	4.966	4.966
* waarvan overige materiële kosten	2.263	1.230	3.467	3.419	3.419	3.428	3.428
Materiële Programmakosten							
* Aardobservatie	17.318	17.233	25.757	24.765	14.145	9.147	14.148
* Overig	12.275	16.495	10.980	10.928	10.928	10.937	10.937
* waarvan ICT	9.004	6.721	7.621	7.621	7.621	7.621	7.621
* waarvan overige materiële kosten	3.271	9.774	3.359	3.307	3.307	3.316	3.316
Afschrijvingskosten							
- materieel	1.767	2.114	2.091	2.171	2.133	2.297	2.297
* Apparaat	493	493	493	493	493	493	493
* waarvan apparaat ICT							
* Programma	1.274	1.621	1.598	1.678	1.640	1.804	1.804
* waarvan ICT	535	806	806	806	806	806	806
- immaterieel							
Overige kosten							
- dotaties voorzieningen							
- Rentelasten		0	242	242	242	242	242
* Programma		0	181	181	181	181	181
* Apparaat		0	61	61	61	61	61
- bijzondere lasten	161						
Totaal lasten	73.827	75.688	79.312	78.176	67.516	62.654	67.655
Saldo van baten en lasten	133	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM betreft een vergoeding voor de producten op het gebied van meteorologie, seismologie en aardobservatie. Het betreft zowel een vergoeding voor wettelijke taken als de vergoeding van RWS, ANVS en beleids-DG's voor maatwerk. De stijging in de opbrengsten lenM wordt veroorzaakt door fluctuatie in de opbrengsten voor Aardobservatie (programma).

Specificatie omzet lenM							
Omschrijving	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Hoofdstuk XII							
Artikel 11 Waterkwantiteit	524	450	460	460	460	410	410
Artikel 16 Spoor	44	44	44	44	44	44	44
Artikel 17 Luchtvaart	14	20	14	0	0	0	0
Artikel 19 Klimaat	809	358	398	109	109	109	109
Artikel 23 Meteorologie en seismologie en aardobservatie *	35.952	41.716	49.568	48.542	37.924	32.947	37.947
Inzet middelen balans	10.662	1.457					
Bijdrage ILT		104					
Bijdrage RWS	2.459	2.370	2.370	2.370	2.370	2.370	2.370
Bijdrage ANVS	213	213	213	213	213	213	213
Overig lenM	138						
Totaal	50.919	46.628	53.067	51.738	41.120	36.093	41.093
Van totale omzet lenM							
* apparataafs- en afschrijvingskosten en rentelasten	42.502	29.395	27.310	26.973	26.975	26.946	26.945
* programma	8.417	17.233	25.757	24.765	14.145	9.147	14.148

De bedragen per product zijn:

Opbrengsten lenM per product							
Omschrijving	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Meteorologie	30.950	27.277	26.674	26.336	26.448	26.530	26.529
Seismologie	890	661	636	637	527	416	416
Aardobservatie	8.417	17.233	25.757	24.765	14.145	9.147	14.148
Totaal	40.257	45.171	53.067	51.738	41.120	36.093	41.093

Omzet NUTW

Het betreft middelen die het KNMI in 2016 voor specifieke doeleinden heeft ontvangen en bestemd waren voor werkzaamheden die gepland waren in 2016, maar waarvan de uitvoering doorloop in 2017. Het betreft met name kosten voor de BES (€ 0,7 miljoen), Radar (€ 0,2 miljoen) en Anders omgaan met Data (€ 0,2 miljoen).

Omzet overige departementen

De opbrengst overige departementen heeft betrekking op van andere ministeries ontvangen vergoedingen voor de inzet van KNMI-capaciteit voor het hen verzochte maatwerk.

Specificatie omzet overige departementen	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Rijksinstituut voor Veiligheid en Milieu	0	65	65	65	65	65	65
Het Ministerie van Defensie	984	976	976	976	976	976	976
Het Ministerie van Economische Zaken	982	1.980	950	950	950	950	950
Overig	69						
Totaal	2.035	3.021	1.991	1.991	1.991	1.991	1.991

Het KNMI ontvangt een vergoeding van het Rijksinstituut voor Veiligheid en Milieu (RIVM) voor de levering van luchtkwaliteitsverwachtingen. De bijdrage van het Ministerie van Defensie is een bijdrage voor onderhoud infrastructuur. De bijdrage van het Ministerie van Economische Zaken betreft dienstverlening op seismologisch gebied.

Omzet derden (bedragen x € 1.000)							
Specificatie omzet derden	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Opbrengsten luchtvaart	9.288	9.232	9.116	9.001	9.001	9.001	9.001
Projecten extern gefinancierd	10.325	11.251	11.251	11.251	11.251	11.251	11.251
Dataverstrekkingen en licenties	693	693	693	693	693	693	693
Overige opbrengsten	698	4.863	3.194	3.502	3.460	3.625	3.626
Totaal	21.004	26.039	24.254	24.447	24.405	24.570	24.571

Opbrengsten luchtvaart zijn inkomsten uit een drietal tarieven die via Eurocontrol of LVNL bij luchtvaartmaatschappijen in rekening worden gebracht. Projecten extern gefinancierd bestaat uit gelden van de Europese Unie, ESA/Estec, Universiteiten en NSO ter financiering van onderzoeksprojecten in de meteorologie en seismologie. De opbrengsten dataverstrekking en licenties bestaan uit ontvangsten van voornamelijk weerproviders voor door het KNMI aan hen geleverde meteorologische data. De overige opbrengsten betreffen diverse opbrengsten, deels lopende contracten en deels nog te realiseren.

Lasten

Personele kosten

De specificatie van de personele kosten is als volgt:

(bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gem. aantal fte's	372	387	387	387	387	387	387
Eigen personeelskosten	30.478	31.554	29.697	29.573	29.571	29.525	29.525
Inhuur	2.306	901	500	500	500	500	500

Ten opzichte van de begroting 2017 zijn de kosten voor inhuis gestegen. De stijging van de inhuiskosten wordt enerzijds veroorzaakt doordat een aantal vacatures minder snel is ingevuld dan gedacht. Anderzijds kon een deel van de projecten niet worden uitgevoerd door medewerkers die reeds in dienst zijn van het KNMI door de hiervoor benodigd specifieke

kennis. Ten opzichte de realisatie 2016 zijn de inhuurkosten gedaald. Deze daling komt voort uit genomen maatregelen om de inhuurkosten te verlagen.

Materiële Apparaatskosten

De incidentele verhoging van de materiële apparaatskosten komt voort uit extra, project gerelateerde uitbestedingskosten.

Materiële Programmakosten

De stijging van de materiële programma uitgaven komt door hogere contributiekosten voor aardobservatie en hogere ICT kosten.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten betreffen voornamelijk afschrijvingen van waarneem- (regenradars en wolkenradars) en computerapparatuur (High Performance Computer en Massa opslagsysteem) en de afschrijvingskosten van een verbouwing.

Overige kosten

Dit betreffen de kosten voor de rentelasten voor aangegaane leningen in 2017.

Kasstroomoverzicht

Kasstroomoverzicht van het agentschap KNMI (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Rekening-courant RHB 1 januari + stand depositorekening	22.333	11.668	6.903	7.064	9.306	4.808	446
2a. Totaal ontvangst operationele kasstroom (+)	4.939	2.114	2.091	2.171	2.133	2.297	2.297
2b. Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 13.642	- 6.878	- 982	1.070	- 5.582	- 5.583	- 179
2. Totaal operationele kasstroom	- 8.703	- 4.764	1.109	3.241	- 3.449	- 3.286	2.118
3a. Totaal investeringen (-/-)	- 2.194	- 5.464	- 510	- 390	- 175	0	0
3b. Totaal boekwaarde desinvesteringen (+/+)	232	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskas- stroom	- 1.962	- 5.464	- 510	- 390	- 175	0	0
4a. Eenmalige uitkeringen aan moederdepartement (-/-)	0	0	0	0	0	0	0
4b. Eenmalige storting door het moederdepartement (+/-)	0	0	0	0	0	0	0
4c. Aflossingen op leningen (-/-)	0	0	- 948	- 999	- 1.049	- 1.076	- 1.076
4d. Beroep op leenfaciliteit (+/-)	0	5.464	510	390	175	0	0
4. Totaal financieringskas- stroom	0	5.464	- 438	- 609	- 874	- 1.076	- 1.076

	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	11.668	6.903	7.064	9.306	4.808	446	1.488
(maximale roodstand 0,5 miljoen €)							

Toelichting

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten gecorrigeerd voor afschrijvingen en mutaties in de voorzieningen en vooruitontvangen bedragen.

Investeringskasstroom

Investeringen vinden vooral plaats in waarneemapparatuur en computersystemen.

Financieringskasstroom

Het beroep op de leenfaciliteit van het Ministerie van Financiën betreft investeringen met een afschrijvingstermijn van 3 jaar of langer. Voor 2017 betreft het vooral investeringen in de uitbreiding van de rekencapaciteit (€ 3,6 miljoen) en waarneemapparatuur (€ 1,5 miljoen) waaronder de Radar. In de jaren daarna betreft het met name investeringen in de waarneem- en productieketen.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Doelmatigheidsindicatoren KNMI							
Omschrijving Generiek Deel	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kostprijzen per product (groep)							
- percentage overhead ¹	103	100	100	100	100	100	100
- fte's overhead ¹	92	107	107	107	107	107	107
Tarieven/uur ¹	95	91	91	91	91	91	91
Omzet per produktgroep							
- Meteorologie	54.544	55.280	51.435	51.290	51.360	51.606	51.606
- Seismologie	2.096	3.175	2.120	2.121	2.011	1.900	1.900
- Aardobservatie	17.318	17.233	25.757	24.765	14.145	9.147	14.148
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	372	387	387	387	387	387	387
Saldo van baten en lasten (%)	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Algemene weersverwachtingen en adviezen							

Omschrijving Generiek Deel	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
- afwijking min.temperatuur (°C)	0,44	ABS (<0,5)					
- afwijking max.temperatuur (°C)	- 0,36	ABS (<0,5)					
- gemiddelde afwijking windsnelheid (m/s)	0,26	ABS (<1,0)					
Maritieme verwachtingen							
- tijdigheid marifofoonbericht (%)	98,9	> 99	> 99	> 99	> 99	> 99	> 99

¹ Geindexeerd: 2015 = 100

Toelichting

De verlaging van de agentschapsbijdrage voor de basistaken in de komende jaren zal voornamelijk worden gecompenseerd door hogere opbrengsten voor maatwerk. De tarieven per uur dalen ten opzichte van 2016 door een daling in de overheadkosten.

Agentschap Nederlandse Emissieautoriteit

Introductie

De missie van de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) luidt: De Nederlandse Emissieautoriteit borgt als uitvoeringsorganisatie en toezichthouder dat bedrijven die deelnemen aan het Europese emissiehandelsysteem (EU ETS) en de wet- en regelgeving voor hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging, voldoen aan hun verplichtingen. Dat doet de NEa door bedrijven te informeren, te adviseren en door toezicht te houden.

Producten en diensten

De uitvoering van de wettelijke taken van het agentschap NEa valt onder de eindverantwoordelijkheid van het bestuur van de NEa dat als zodanig een ZBO is. Het gaat daarbij waar het emissiehandel betreft om het verlenen en actualiseren van emissievergunningen, het onderhouden van het CO₂-register en toezicht en handhaving van de wetgeving. Voor wat betreft biobrandstoffen gaat het om uitvoering en toetsing van de Richtlijnen Hernieuwbare energie en Brandstofkwaliteit.

Begroting van baten en lasten van de NEa voor het jaar 2018

De begroting van baten en lasten (bedragen x € 1.000) voor het jaar 2018 van de Nederlandse Emissieautoriteit							
	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baten							
Omzet lenM	8.149	8.555	6.789	6.789	6.789	6.789	6.789
Omzet overige departementen			184	189	189	189	189
Omzet derden							
Rentebaten							
Totaal baten	8.149	8.555	6.973	6.978	6.978	6.978	6.978
Lasten							
apparaatskosten	6.681	8.205	6.669	6.676	6.718	6.718	6.718
– personele kosten	5.412	6.188	5.423	5.413	5.393	5.393	5.393
* waarvan eigen personeel	4.685	5.454	4.608	4.603	4.603	4.603	4.603
* waarvan externe inhuur	586	340	515	510	490	490	490
* waarvan overige personele kosten	141	394	300	300	300	300	300
– materiële kosten	1.269	2.017	1.246	1.263	1.325	1.325	1.325
* waarvan apparaat ICT	175	815	448	448	448	448	448
* waarvan bijdrage aan SSO's	461	677	502	502	502	502	502
* waarvan overige materiële kosten	633	525	296	313	375	375	375
rentelasten	8	8	4	2	0	0	0
afschrijvingskosten	739	342	300	300	260	260	260
– materieel	2	2					
* waarvan apparaat ICT	2	2					
– immaterieel	737	340	300	300	260	260	260
Totaal lasten	7.428	8.555	6.973	6.978	6.978	6.978	6.978

	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Saldo van baten en lasten	721	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM is een vergoeding voor het leveren van producten en diensten betreffende wettelijke- en niet wettelijke taken vanuit ETS en werkzaamheden voortkomend uit de Richtlijnen voor hernieuwbare energie en brandstoffenkwaliteit.

De omzet lenM bestaat deels (voor € 428.000) uit inzet van balansmidelen omdat de opdrachtsom voor 2017 aangepast is vanwege een verrekening tussen de opdrachtgever en de NEa.

Specificatie omzet lenM (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Artikel 19 Klimaat	8.127	6.789	6.789	6.789	6.789	6.789
Inzet middelen balans	428					
Totaal	8.555	6.789	6.789	6.789	6.789	6.789

Omzet overige departementen

De post omzet overige departementen betreft vergoedingen voor diensten van NEa medewerkers aan andere overheidsorganisaties.

Lasten

Personele kosten

De specificatie van de personele kosten is als volgt:

Personele kosten (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal fte's	49	57	57	57	57	57	57
Eigen personeelskosten	4.826	5.848	4.908	4.903	4.903	4.903	4.903
Inhuur	586	340	515	510	490	490	490

Overige personele kosten

De overige personele kosten omvatten onder andere de vacatiegelden voor het bestuur, de kosten van vorming en opleiding en de reiskosten binnen- en buitenland.

Materiële kosten

De materiële uitgaven omvatten onder andere ICT beheer- en onderhoudskosten, communicatie en facilitaire kosten.

Kasstroomoverzicht

Kasstroomoverzicht over het jaar 2018 van het agentschap NEa (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Rekening-courant RHB							
1 januari	578	1.713	1.076	1.086	1.096	1.106	1.116
2a. Totaal ontvangsten operationele kasstroom	1.946	342	300	300	260	260	260
2b. Totaal uitgaven operationele kasstroom	– 29	0	0	0	0	0	0
2. Totaal operationele kasstroom	1.917	342	300	300	260	260	260
3a. totaal investeringen (–/–)	– 242	– 750					
3b. totaal desinvesteringen (+)							
3. Totaal investeringskasstroom	– 242	– 750	0	0	0	0	0
4a. eenmalige uitkering aan moederdepart. (–/–)		– 639					
4b. eenmalige storting door moederdepart. (+)							
4c. aflossingen op leningen (–/–)	– 540	– 340	– 290	– 290	– 250	– 250	– 250
4d. beroep op leenfaciliteit (+)		750					
4. Totaal financieringskasstroom	– 540	– 229	– 290	– 290	– 250	– 250	– 250
5. Rekening courant RHB							
31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	1.713	1.076	1.086	1.096	1.106	1.116	1.126
(maximale roodstand € 0,5 miljoen)							

Toelichting

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten gecorrigeerd voor afschrijvingen en vooruitontvangen bedragen.

Investeringskasstroom

De investering betreft de doorontwikkeling van het Register Energie voor vervoer.

Financieringskasstroom

Het beroep op de leenfaciliteit wordt gedaan voor de doorontwikkeling van het Register Energie voor vervoer.

De eenmalige uitkering aan het moederdepartement betreft het, op basis van de Regeling agentschappen, uitkeren van het surplus van het eigen vermogen aan de eigenaar.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Uitgangspunt van de NEa is dat zij op een doelmatige wijze haar rol als bevoegd gezag voor emissiehandel en voor Hernieuwbare energie en Brandstofkwaliteit binnen Nederland vervult. In onderstaande tabel zijn de indicatoren voor de komende jaren weergegeven.

Doelmatigheidsindicatoren	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kostprijzen per product (x € 1):							
Naleving ETS (per broeikasgasinstallatie)							
	10.311	10.253	9.516	9.516	9.516	9.516	9.516
Naleving EV (per deelnemersrol)	12.537	11.031	10.704	10.704	10.704	10.700	10.700
Marginale tarieven per uur (x € 1):							
Laag	74	69	69	68	68	68	68
Midden	94	90	90	90	90	90	90
Hoog	120	106	106	106	105	105	105
FTE totaal (excl. externe inhuur)							
	49	60	62	62	62	62	62
Omzet per productgroep (x € 1.000)							
Naleving ETS	4.743	4.614	4.282	4.282	4.282	4.273	4.273
Nationale Verplichtingen onder EU en VN	123	119	120	120	120	120	120
Naleving EV	2.207	2.361	2.248	2.248	2.248	2.258	2.258
Advies, ontwikkeling en implementatie EV	329	1.146	139	139	139	139	139
Overige	747	315	184	189	189	189	189
Totaal	8.149	8.555	6.973	6.978	6.978	6.978	6.978
Saldo van baten en lasten (%)							
	8,8%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Kwaliteitsindicatoren							
Naleving ETS							
Vergunningaanvragen binnen wettelijke termijn afgehandeld	100%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Meldingen binnen wettelijke termijn afgehandeld	93%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
BKG's waarvoor toezichtactiviteit heeft plaatsgevonden	12%						
Uitvoering jaarlijks toezichtprogramma		100%	100%	100%	100%	100%	100%
Vragen binnen de gestelde termijn afgerond	92%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
Naleving EV							

Doelmatigheidsindicatoren	Realisatie 2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Opleveringsdatum rapportage Naleving jaarverplichting HEV en brandstoffen luchtverontreiniging	15 jul	< 15 juli					
Deelnemers waarvoor toezichtsactiviteit heeft plaatsgevonden	15%						
Uivoering jaarlijks toezichtprogramma		100%	100%	100%	100%	100%	100%
Vragen binnen de gestelde termijn afgerond	85%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
Algemeen							
Aantal formele klachten	0	0	0	0	0	0	0
Aantal gegronde bezwaarprocedures waarbij de NEa onjuist heeft gehandeld	0	0	0	0	0	0	0
Aantal fraude gevallen EU-register die NEa had kunnen voorkomen	0	0	0	0	0	0	0
Directe uren/totaal aantal gewerkte uren	48%	>60%	>65%	>70%	>70%	>70%	>70%

Toelichting

Naleving ETS

Het gaat hier om het percentage meldingen en vergunningen dat binnen de wettelijke termijn van acht weken is afgehandeld.

Naleving EV

Het gaat hier om het percentage van het totaal aantal tijdig opgeleverde rapportages naleving jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging.

Directe uren/totaal aantal gewerkte uren

Hieronder wordt verstaan het percentage van het totaal aantal directe uren gedeeld door het totaal aantal gewerkte uren van alle medewerkers (primair en secundair proces). Gewerkte uren is gelijkgesteld aan de beschikbare productieve uren op jaARBasis, zoals vastgesteld in de tarievennotitie.

6. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 ZBO'S EN RWT'S

Naam organisatie ¹	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel(en)	Begrotingsraming ² (x € 1.000)	Verwijzing naar website RWT/ZBO ³	Hyperlink uitgevoerde evaluatie zbo onder kaderwet
APK-erkenningshouders	X	X	Keuren motorvoertuigen	n.v.t.	n.v.t.	div.	Evaluatie n.v.t.
Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Straling (ANVS)	X	X	Uitvoeren werkzaamheden op het vlak van nucleaire veiligheid en stralingsbescherming, vervoer van radioactieve stoffen en radioactief afval, stralingsincidenten en beveiliging en safeguards.	97.01	n.v.t.	www.autoriteitnvs.nl	De ANVS is een zbo sinds 1 juli 2017.
Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR)*	X	X	Afnemen div. mobiliteits-examens	14.02	917	www.cbr.nl	Wettelijke evaluatie vindt plaats in 2017
College voor toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb)	X	X	Besluitvorming omtrent de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden in Nederland	22.01	697	www.ctgb-wageningen.nl	Evaluatie n.v.t. (EZ)
Commissie m.e.r.	X		Adviseert over de inhoud en kwaliteit van milieueffectrapporten	13.04	0	www.commissiemer.nl	Evaluatie n.v.t.
Dienst voor het Kadaster en de openbare registers*	X	X	Het bijhouden van de openbare registers en kadastrale registratie en het cartografisch weergeven van geografische basisgegevens. Het verstrekken van inlichtingen aan belanghebbenden	13.02	25.523	www.kadaster.nl	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/12/17/wettelijke-evaluatie-kadaster
Dienst voor het Wegverkeer (RDW)*	X	X	Keuren en registreren voertuigen/onderdelen	14	n.v.t.	www.rdw.nl	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/12/12/aanbieding-rapport-wettelijke-evaluatie-aan-tweede-kamer
Havenbeheerders	X		Zorgdragen voor ontvangstinrichtingen voor scheepsafval	n.v.t.	n.v.t.	div.	Evaluatie n.v.t.
Stichting VAM (IBKI)*	X	X	Afnemen examen rijinstructeur, APK-keurmeester	n.v.t.	n.v.t.	www.ibki.nl	Evaluatie n.v.t.
Keuringsartsen Scheepvaart		X	Medische keuring	n.v.t.	n.v.t.	www.ilent.nl	Evaluatie n.v.t.
Keuringsinstanties Pleziervaartuigen		X	Keuren pleziervaartuigen	n.v.t.	n.v.t.	div.	Evaluatie n.v.t.
Keuringsinstanties Scheepsuitrusting		X	Keuren scheepsuitrusting	n.v.t.	n.v.t.	div.	Evaluatie n.v.t.
KIWA		X	Vergunningverlening voor ILT	div.	n.v.t.	www.kiwa.nl	Evaluatie n.v.t.

Naam organisatie ¹	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel(en)	Begrotingsraming ² (x € 1.000)	Verwijzing naar website RWT/ZBO ³	Hyperlink uitgevoerde evaluatie zbo onder kaderwet
Klassebureaus art. 6 Schepenwet en art. 6 en 3.1 Schepenbesluit 1965 en Binnenvaart	X	X	Classificeren van schepen	n.v.t.	n.v.t.	div.	Evaluatie n.v.t.
Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL)*	X	X	Luchtverkeersbegeleiding	17	n.v.t.	www.lvnl.nl	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/11/17/rapport-wettelijke-evaluatie-luchtverkeersleiding-nederland
Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)*	X		Ondersteunen van de uitvoering van emissiehandel en de inzet van hernieuwbare energie in het vervoer en transport en het toezicht op de naleving van de regels op deze terreinen	19.01	n.v.t.	www.emissieautoriteit.nl	Wettelijke evaluatie vindt plaats in 2017
Nederlands Loodswezen BV	X		Faciliteren belooden schepen	18.01	n.v.t.	www.loodswezen.nl	Evaluatie n.v.t.
Nederlandse Loodsencorporatie (NLC)	div	div	Belooden van schepen	18.01	n.v.t.	www.loodswezen.nl	Evaluatie n.v.t.
ProRail	X		Beheren spoorinfrastructuur	13. IF	2.190.386	www.prorail.nl	Evaluatie n.v.t.
Regionale Loodsencorporaties (RLC's)	X	X	Belooden van schepen	18.01	n.v.t.	www.loodswezen.nl	Evaluatie n.v.t.
Rijkshavenmeester Rotterdam en Amsterdam	X	X	Havenverkeersleiding	n.v.t.	n.v.t.	www.portofrotterdam.com	Evaluatie n.v.t.
Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB)	X		Het op verzoek van de bestuursrechter uitbrengen van onafhankelijke deskundigenberichten op het gebied van milieu, ruimtelijke ordening, water, bouw en schade	98	5.227	www.stab.nl	Evaluatie n.v.t.
Stichting Airport Coordination Netherlands (SACN)*	X		Slottoewijzing luchtvaart	n.v.t.	n.v.t.	www.slotcoordinatie.nl	Evaluatie n.v.t.
Stichting Buisleidingsstraat Nederland (LSNed)	x		LSNed beheert een obstakelvrij leidingen-tracé tussen de industriegebieden van Rotterdam en Moerdijk, in de richting van Vlissingen en Antwerpen.	n.v.t.	n.v.t.	www.lsned.nl	Evaluatie n.v.t.

Naam organisatie ¹	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel(en)	Begrotingsraming ² (x € 1.000)	Verwijzing naar website RWT/ZBO ³	Hyperlink uitgevoerde evaluatie zbo onder kaderwet
De Nationale en Internationale Wegvervoer Organisatie (NIWO)*	X	X	Verlenen en intrekken van vergunningen en machtigingen	n.v.t.	n.v.t.	www.niwo.nl	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/05/17/rapportage-wettelijke-evaluatie-niwo Per 1 januari 2017 omgevormd tot publiek-rechtelijk zbo.
Stichting Scheepsafvalstoffen en Vaardocumenten Binnenvaart (SAB)	X		Afgevenolieafgifteboekje	18	n.v.t.	www.sabni.nl	Evaluatie n.v.t.
Stichting Vaarbewijs- en Marifoonexamens (VAMEX)*	X	X	Afnemen examen klein vaarbewijs	n.v.t.	n.v.t.	www.vamex.nl	Evaluatie n.v.t.

¹ Organisaties met een (*) zijn onder de werking van de Kaderwet zbo's gebracht. Een groot aantal organisaties is deeltijd-zbo/rwt.

² Het overgrote deel van de onder lenM ressorterende zbo's en rwt's wordt gefinancierd vanuit tarieven.

³ Voor de algemene toezichtvisie en ministeriële regelingen en sturingsvisies op zbo's, zie: <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ienm/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/03/07/toezichtvisie-ienm-2013-2017-verantwoordelijkheid-uitvoering.html>

BIJLAGE 2 VERDIEPINGSBIJLAGE

Beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
11	Integraal waterbeleid	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		56.206	41.518	41.723	41.734	42.004	40.179
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017	– 569	1.972	1.082	1.082	282	– 18	
Nieuwe mutaties	794	1.496	1.505	1.496	1.688	1.714	
Stand ontwerpbegroting 2018	56.431	44.986	44.310	44.312	43.974	41.875	
Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1 000)							
Uitgaven		2017	2018	2019	2020	2021	2022
11.01 Algemeen waterbeleid							
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2017	1.015	612	621	602	1.834	1.860	
2. GeoCentrifuge		1.030	1.030	1.040			
3. SZW: Compensatie Kinderopvang	– 1.263						
Diversen	491	– 146	– 146	– 146	– 146	– 146	– 146
11.02 Waterveiligheid							
11.03 Grote oppervlaktewateren							
Diversen	574						
11.04 Waterkwaliteit							
Diversen	– 23						
Totaal	794	1.496	1.505	1.496	1.688	1.714	

Ad 1. Dit betreft de toedeling van de prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 2. In de jaren 2018 – 2020 wordt jaarlijks een subsidie van circa € 1 miljoen verstrekt aan Deltares voor de bouw van een nieuwe GeoCentrifuge. De GeoCentrifuge van Deltares wordt gebruikt voor onderzoek naar het gedrag van slappe bodems en is van groot belang voor onderzoek aan dijken en natte en droge infrastructuur. De subsidie wordt gedekt vanuit het DF artikel 1.03 Investeren in de waterveiligheid.

Ad 3. Overboeking aan het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Conform afspraak wordt het restbudget betreffende de subsidieregeling «Compensatie kinderopvang» voor waterschappen jaarlijks teruggeboekt naar SZW. In 2017 zijn er geen nieuwe aanvragen ontvangen.

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1.000)							
11	Integraal waterbeleid	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	3.000	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017	43	0	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2018	3.043	0	0	0	0	0	0

Beleidsartikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
13	Ruimtelijke ontwikkeling	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	102.337	98.885	90.561	98.258	186.528	188.843	
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017	53.232	27.625	11.096	5.138	– 395	– 275	
Nieuwe mutaties	164	4.986	70	620	220	100	
Stand ontwerpbegroting 2018	155.733	131.496	101.727	104.016	186.353	188.668	

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
	Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
13.01 Ruimtelijke instrumentarium							
1.	Hydrologische maatregelen		600				
2.	Subsidie BGT					– 1.000	
3.	BZK: bijdrage Gouden Piramide		100	50	50		
	Diversen	476					
13.02 Geo-informatie							
4.	Loon- en prijsbijstelling tranche 2017	200	450	400	450	100	100
2.	Subsidie BGT	1.000					
	Diversen	17	89	120	120	120	
13.03 Gebiedsontwikkeling							
1.	Hydrologische maatregelen		– 600				
5.	Grondverkoop tbv hydrologische maatregelen		5.000				
	Diversen	190					
13.04 Ruimtegebruik bodem							
6.	Aanvulling opdracht NEN 2017	– 138	– 92				
7.	GF: Verontreiniging Griftpark Utrecht	– 500	– 500	– 500			
2.	Subsidie BGT	– 1.000				1.000	
	Diversen	284					
13.05 Eenvoudig beter							
	Diversen	– 365	– 61	0	0	0	0
Totaal		164	4 986	70	620	220	100

Ad 1. Bij NJN 2016 zijn er door middel van een kasschuf tussen 2016 en 2018 binnen artikel 13 vanuit de projecten BIRK en NOVI middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van hydrologische maatregelen door

provincies. Dit was mogelijk omdat bij BIRK en NOVI vertraging optrad. Dit wordt gefaciliteerd middels een kasschuif tussen 2016 en 2018. Met deze mutatie worden de middelen in 2018 teruggeboekt. De omvang van BIRK en NOVI wijzigt hiermee niet.

Ad 2. Voor de afronding van de transitie van de Basisregistratie Groot-schalige Topografie (BGT) wordt in 2017 een laatste subsidie toegekend aan het Samenwerkingsverband van Bronhouders BGT (SVG-BGT) en het Landelijk Samenwerkingsverband Grootschalige Basiskaart Nederland (LSV- GBKN). Dekking van de vindt plaats middels een kasschuif tussen de bevoorschotting van het Kadaster. De middelen worden in 2021 teruggeheveld naar het Kadaster. Daarnaast worden middelen overgeheveld vanuit de Bedrijvenregeling, waar voor een lager bedrag aan subsidievaststellingen is ontvangen.

Ad 3. Dit betreft een bijdrage van het Ministerie van BZK ten behoeve van het programma Gouden Piramide.

Ad 4. Dit betreft de toedeling van de prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 5. Conform bestuurlijke afspraken uit het Begrotingsakkoord 2013 wordt in totaal € 30 miljoen vrijgemaakt vanuit de opbrengsten van grondverkopen ten behoeve van hydrologische maatregelen door provincies. Deze mutatie betreft de opbrengsten uit de grondverkoop door EZ (RVO) in relatie tot de bufferzones die ingezet worden ten behoeve van hydrologische maatregelen.

Ad 6. De opdrachtverlening aan de NEN wordt verantwoord op artikel 21. Vanuit de andere artikelen wordt voor aanvullingen op deze opdracht budget overgeboekt naar artikel 21. De aanvullende verplichting wordt aangegaan in 2017, waarvan het kaseffect 60% betrekking heeft op 2017 en 40% betrekking heeft op 2018.

Ad 7. Vanuit Ruimtegebruik Bodem wordt een aanvullend budget voor de periode 2017 – 2019 toegekend aan de gemeente Utrecht. Deze middelen worden gebruikt om specifiek onderzoek te verrichten naar de bodemverontreiniging van het Griftpark ten einde besluiten te kunnen nemen over de mogelijke afbouw van de huidige monitoring en overige kostbare maatregelen om de risico's vanwege de verontreiniging te beheersen.

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1.000)						
13	Ruimtelijke ontwikkeling	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2017		3.824	3.824	3.824	3.824	3.824
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		5.000	0	0	0	0
Nieuwe mutaties		268	5.000	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2018		9.092	8.824	3.824	3.824	3.824

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Ontvangsten	2017	2018	2019	2020	2021	2022
13.09						
1. Eindafrekening subsidie Mooi Nederland		268				
2. Opbrengsten Grondverkoop EZ/ naar Provinciefonds tbv hydrologische maatregelen			5.000			
Totaal	0	5.000	0	0	0	0

Ad 1. Dit betreft de eindafrekening van de subsidietoekenning verstrekt in het kader van het programma Mooi Nederland aan Stichting Beschermers Amstelland. Bij de eindafrekening bleken de werkelijk gemaakte kosten lager te zijn dan de voorgeschoten bedragen. Het teveel betaalde bedrag is teruggevorderd.

Ad 2. Conform bestuurlijke afspraken uit het Begrotingsakkoord 2013 wordt in totaal € 30 miljoen vrijgemaakt vanuit de opbrengsten van grondverkopen ten behoeve van hydrologische maatregelen door provincies. Deze mutatie betreft de opbrengsten uit de grondverkoop door EZ (RVO) in relatie tot de bufferzones die ingezet worden ten behoeve van hydrologische maatregelen.

Beleidsartikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
14	Wegen en verkeersveiligheid	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	34.406	28.357	27.466	27.657	29.216	29.241	
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017	11.215	6.304	5.220	4.442	0	0	
Nieuwe mutaties	1.874	2.064	1.612	728	276	- 588	
Stand ontwerpbegroting 2018	47.495	36.725	34.298	32.827	29.492	28.653	

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
14.01 Netwerk						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2017	1.153	650	537	480	430	432
2. Onderwerken graanresten		- 870	- 865	- 472	- 495	- 489
3. Beter Benutten		1.500	1.500			
Diversen	340	602	258	538	159	- 713
14.02 Veiligheid						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2017	192	182	182	182	182	182
4. Eindejaarsmarge	189					
Totaal	1.874	2.064	1.612	728	276	- 588

Ad 1. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 2. Voor de periode 2018 – 2022 is het voornemen dat wederom een subsidieregeling van kracht wordt op grond waarvan een vergoeding verstrekt kan worden voor het versneld onderwerken van graanresten om het risico van vogelaanvallen op Schiphol te reduceren. Dekking vindt plaats middels overheveling van budget uit diverse artikelen.

Ad 3. In het kader van de ombouw programmadirectie Beter Benutten, wordt ingezet op het doorzetten van de werkwijze van Beter Benutten, innovatie en ITS als primaire activiteit. Dit betreft een beperkt startbudget voor de voor de periode 2018- 2019.

Ad 4. Betreft mutatie in het kader van de opgevraagde eindejaarmarge voor financiering van overlopende verplichtingen uit 2016.

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1.000)						
14 Wegen en verkeersveiligheid	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2017						
Nieuwe mutaties						
Stand ontwerpbegroting 2018	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Ontvangsten	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal	0	0	0	0	0	0

Beleidsartikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)						
16 Spoor	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	32.910	12.215	13.095	13.615	14.085	14.159
Mutatie Amendement 2017						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2017	– 2.198	6.015	410	556	510	426
Nieuwe mutaties	6.089	392	– 363	– 254	– 358	– 351
Stand ontwerpbegroting 2018	36.801	18.622	13.142	13.917	14.237	14.234

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
16.01 Spoor						
1. Prijsbijstelling tranche 2017	34	34	34	34	34	34
2. Eindejaarsmarge	5.823					
3. Onderwerken graanresten		– 268	– 311	– 192	– 261	– 257
Diversen	232	626	– 86	– 96	– 131	– 128
Totaal	6.089	392	– 363	– 254	– 358	– 351

Ad 1. Dit betreft de toedeling van de prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 2. Betreft mutatie in het kader van de opgevraagde eindejaarmarge voor financiering van overlopende verplichtingen uit 2016.

Ad 3. Voor de periode 2018 – 2022 is het voornemen dat wederom een subsidieregeling van kracht wordt op grond waarvan een vergoeding verstrekt kan worden voor het versneld onderwerken van graanresten om het risico van vogelaanvaringen op Schiphol te reduceren. Dekking vindt plaats middels overheveling van budget uit diverse artikelen.

Ontvangsten (bedragen x € 1.000)							
16	Spoor	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		0	0	0	0	0	0
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		2.702	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties							
Stand ontwerpbegroting 2018		2.702	0	0	0	0	0

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Ontvangsten	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal	0	0	0	0	0	0

Beleidsartikel 17 Luchtvaart

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
17	Luchtvaart	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		14 049	13 165	13 157	10 966	8 652	8 662
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		– 31	291	291	– 302	– 499	– 499
Nieuwe mutaties		5 160	1 706	2 283	832	1 028	1 080
Stand ontwerpbegroting 2018		19 178	15 162	15 731	11 496	9 181	9 243

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
17.01 Luchtvaart						
1. Area Development Twente	900					
2. Kasschuiven geluidsisolatie	– 957		957			
3. Schadeclaims Schiphol	2.000					
4. Onderwerken graanresten		1.570	1.586	881	833	821
5. Eindejaarsmarge	2.877					
Diversen	340	136	– 260	– 49	195	259
Totaal	5.160	1.706	2.283	832	1.028	1.080

Ad 1. Er worden uitgaven gedaan ten behoeve van de subsidie Area Development Twente (ADT). Deze subsidie vloeit voort uit het amendement Koopmans (Tweede Kamer 2007–2008, [31 200 XII, nr. 60](#)) waarmee tevens invulling wordt gegeven aan de afspraken uit de Bestuursovereenkomst Gebiedsontwikkeling Vliegveld Twente (Bijlage bij Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, [31 936, nr. 17](#)).

Ad 2. Dit betreft een kasschui in het kader van te dekken kosten voor de klachtafhandeling geluidsisolatie en veiligheidssloopzones.

Ad 3. Dit betreft de kosten ten behoeve van schadeclaims Schiphol. Om de kosten te kunnen dekken voor (schade)claims, zijn eerder middels de MTOW heffing gelden ontvangen voor de behandeling en uitkering van schadeclaims. De MTOW-heffing is in 2016 stop gezet.

Ad 4. Voor de periode 2018 – 2022 is het voornemen dat wederom een subsidieregeling van kracht wordt op grond waarvan een vergoeding verstrekt kan worden voor het versneld onderwerken van graanresten om het risico van vogelaanvaringen op Schiphol te reduceren. Dekking vindt plaats middels overheveling van budget uit diverse artikelen.

Ad 5. Betreft mutatie in het kader van de opgevraagde eindejaarmarge voor financiering van overlopende verplichtingen uit 2016.

Ontvangsten (bedragen x € 1.000)							
17	Luchtvaart	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	325	325	325	325	325	325	325
Mutatie 1 ^e suppletaire begroting 2017	833	790	790	197	0	0	0
Nieuwe mutaties	0	0	140	210	280	350	
Stand ontwerpbegroting 2018	1.158	1.115	1.255	732	605	675	

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ontvangsten	Diversen	0	0	140	210	280	350
Totaal		0	0	140	210	280	350

Beleidsartikel 18 Scheepvaart en Havens

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
18	Scheepvaart en havens	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	27.752	17.315	14.197	11.222	4.738	4.742	
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppletaire begroting 2017	3.611	- 373	- 496	- 564	- 467	- 467	
Nieuwe mutaties	190	8.454	315	374	386	388	
Stand ontwerpbegroting 2018	31.553	25.396	14.016	11.032	4.657	4.663	

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
18.01	Scheepvaart en havens						
1.	Caribisch Nederland havenprojecten		8.705				
2.	Onderwerken graanresten		- 432	- 410	- 217	- 77	- 75
3.	Eindejaarsmarge	500					
	Diversen	- 310	181	725	591	463	463
Totaal		190	8.454	315	374	386	388

Ad 1. Voor de havenprojecten Caribisch Nederland is een reservering van € 12 miljoen vanuit de investeringsruimte Vaarwegen getroffen. Hiervan wordt € 8,7 miljoen overgeheveld naar begroting Hoofdstuk XII ten behoeve van de realisatie van de renovatie haveninfrastructuur Bonaire.

Ad 2. Voor de periode 2018 – 2022 is het vooromen dat wederom een subsidieregeling van kracht wordt op grond waarvan een vergoeding verstrekt kan worden voor het versneld onderwerken van graanresten om het risico van vogelaanvaringen op Schiphol te reduceren. Dekking vindt plaats middels overheveling van budget uit diverse artikelen.

Ad 3. Betreft mutatie in het kader van de opgevraagde eindejaarmarge voor financiering van overlopende verplichtingen uit 2016.

Ontvangsten (bedragen x € 1.000)							
18	Scheepvaart en havens	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	0	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2017	700	0	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties							
Stand ontwerpbegroting 2018	700	0	0	0	0	0	0

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Ontvangsten	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal	0	0	0	0	0	0

Beleidsartikel 19 Klimaat

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
19	Klimaat	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	61.434	56.602	54.216	53.147	53.817	53.846	
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2017	17.526	8.669	3.465	3.316	2.563	2.493	
Nieuwe mutaties	- 2.056	1.644	6.997	1.473	1.758	1.543	
Stand ontwerpbegroting 2018	76.904	66.915	64.678	57.936	58.138	57.882	

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
19.01 Tegengaan klimaatverandering						
1. Bijdrage DGMI extra taken NEA	375	0	0	0	0	0
2. Brandstoffenvisie	– 4.956	– 801	5.543	0	214	0
Diversen	337	– 203	0	0	0	0
19.02 Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking						
3. Financiële planning subsidies Interreg	– 602	1.180	0	0	0	0
4. Loon – en Prijsbijstelling 2017	1.217	1.563	1.356	1.375	1.446	1.445
5. Meerjarenraming opdracht RVO	0	536	536	536	536	536
6. Opdracht RIVM 2017	1.573	0	0	0	0	0
7. Opdracht RVO 2017	656	0	0	0	0	0
8. Opdrachtenbudget RWS	– 1.098	0	0	0	0	0
Diversen	442	– 631	– 438	– 438	– 438	– 438
Totaal	– 2.056	1.644	6.997	1.473	1.758	1.543

Ad 1. Dit betreft de bijdrage aan de financiering van de uitvoering van extra taken door de NEA. De NEA heeft voor de uitvoering van enkele Europese richtlijnen (FQD/ILUC-richtlijnen) extra middelen nodig.

Ad 2. De brandstofvisie vormt een belangrijk onderdeel van het Energieakkoord. Met de uitvoering van de brandstofvisie worden de komende paar jaar de randvoorwaarden gecreëerd voor langere termijn CO₂-reductie. Een gedeelte van de middelen voor de brandstofvisie komt niet tot betaling in 2017 en wordt doorgeschoven naar latere jaren. Het kasritme sloot niet aan op de geplande uitgaven van de brandstofvisie en om die reden wordt een gedeelte van de middelen doorgeschoven naar latere jaren. Het doorschuiven is ook noodzakelijk in verband met het feit dat de regeling naar verwachting in september wordt gepubliceerd en er tijd nodig is om projecten te beoordelen, de middelen komen dan nog niet in 2017 tot betaling.

Ad 3. Voor de uitvoering van de lopende Interreg-subsidieregelingen (PSR en CETSI) is op basis van de ervaringen uit afgelopen periode een nieuwe financiële planning gemaakt. Deze betreft zowel de verplichtingen (vastleggen van de gepubliceerde en nog te publiceren subsidieplafonds voor de CETSI-regeling) als de uitgaven (betalingen op zowel de PSR- als de CETSI-subsidies).

Ad 4. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017.

Ad 5. De gecoördineerde opdrachtverlening aan RVO wordt verantwoord op artikel 19. Vanuit de andere artikelen worden voor opdrachten aan het RVO uit het opdrachtenbudget middelen overgeheveld naar artikel 19.

Ad 6. De gecoördineerde opdrachtverlening aan RIVM wordt verantwoord op artikel 19. Vanuit de andere artikelen worden voor opdrachten aan RIVM uit het opdrachtenbudget middelen overgeheveld naar artikel 19.

Ad 7. De gecoördineerde opdrachtverlening aan RVO wordt verantwoord op artikel 19. Vanuit de andere artikelen worden voor opdrachten aan het RVO uit het opdrachtenbudget middelen overgeheveld naar artikel 19.

Ad 8. Dit betreft een actualisering van de opdrachtbudgetten aan RWS. De actualisatie heeft het gevolg dat een aantal opdrachtbudgetten aan RWS worden overgeheveld naar andere artikelen.

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1 000)							
19	Klimaat	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		226.500	224.000	224.000	224.000	224.000	224.000
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		3.900	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties							
Stand ontwerpbegroting 2017		230.400	224.000	224.000	224.000	224.000	224.000

Beleidsartikel 20 Lucht en Geluid

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
20	Lucht en geluid	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		30.402	43.543	31.475	31.488	31.476	31.496
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		– 11.899	– 8.499	– 3.415	– 3.266	– 2.563	– 2.493
Nieuwe mutaties		– 522	– 315	– 165	– 165	0	0
Stand ontwerpbegroting 2018		17.981	34.729	27.895	28.057	28.913	29.003

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
Uitgaven		2017	2018	2019	2020	2021	2022
20.01 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder							
1. Duurzaamheid Service Level Agreement		– 255	– 150	0	0	0	0
2. Opdracht RWS		– 267	0	0	0	0	0
3. PBL: Rekenmeesterfunctie DGMI-deel		0	– 165	– 165	– 165		
Totaal		– 522	– 315	– 165	– 165	0	0

Ad 1. Ten behoeve van de verduurzaming van de SLA (Service Level Agreement) stelt DGMI € 2 miljoen beschikbaar aan Rijkswaterstaat. De bijdrage wordt naar rato van de opdrachtbudgetten over de artikelen van DGMI verdeeld.

Ad 2. Dit betreft een actualisering van de opdrachtbudgetten aan RWS. De actualisatie heeft het gevolg dat een aantal opdrachtbudgetten aan RWS worden overgeheveld naar artikel 19.

Ad 3. De overdracht van de rekenmeesterfunctie van het ECN naar PBL. Met deze mutatie wordt het lenM-aandeel in de opdracht aan het PBL verstrekt.

Beleidsartikel 21 Duurzaamheid

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
21	Duurzaamheid	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		20.900	20.664	18.231	18.681	19.028	18.785
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		1.649	– 707	– 605	– 605	– 723	– 723
Nieuwe mutaties		785	– 238	119	119	0	0
Stand ontwerpbegroting 2018		23.334	19.719	17.745	18.195	18.305	18.062
Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
Uitgaven		2017	2018	2019	2020	2021	2022
21.04	Duurzaamheidsinstrumentarium						
1.	RVO Nederland Circulair	– 1.100	– 1.100	0	0	0	0
	Diversen	0	0	400	400	400	0
21.05	Duurzame productketens						
2.	Bijdrage departementen aan MVI/BZK	119	119	119	119	0	0
3.	RVO Nederland Circulair	1.100	1.100	0	0	0	0
	Diversen	338	– 8	0	0	0	0
21.06	Natuurlijk kapitaal						
	Diversen	328	– 349	– 400	– 400	– 400	0
Totaal		785	– 238	119	119	0	0

Ad 1. RVO is gemanageerd voor het verstrekken van incidentele subsidies in het kader van het programma Nederland Circulair en CIRCO. RVO krijgt daarvoor de beschikking over een subsidiebudget. In 2017 worden de verplichtingen aangegaan, de uitgaven worden gedaan in 2017 en 2018. Voor het verstrekken van deze subsidie wordt er budget vanuit de programmabudgetten naar de budgetplaats voor subsidies te worden overgeboekt

Ad 2. Bijdrage van Ministerie van BZK aan programma Maatschappelijk Verantwoord Inkopen dat door Ministerie van IenM wordt gecoördineerd. Het programma loopt tot en met 2020.

Ad 3. Zie ad 1.

Beleidsartikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
22	Omgevingsveiligheid en milieurisico's	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		33.780	51.115	55.411	62.683	63.159	63.200
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		9.587	682	682	– 4.318	– 5.604	682
Nieuwe mutaties		4.814	– 16.860	– 7.036	– 536	– 750	– 536
Stand ontwerpbegroting 2018		48.181	34.937	49.057	57.829	56.805	63.346

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
22.01 Veiligheid chemische stoffen						
Diversen	– 161	0	0	0	0	0
22.02 Veiligheid biotechnologie						
Diversen	– 170	0	0	0	0	0
22.03 Veiligheid bedrijven en transport						
1. RIVM Circulaire Economie	0	– 1.573	0	0	0	0
2. RVO Circulaire economie	0	– 656	0	0	0	0
3. Modernisering omgevingsveiligheid	1.000	0	– 1.000	0	0	0
4. Subsidiebudget asbestdaken	3.714	2.000	– 5.500	0	– 214	0
5. Opdracht RVO	0	– 536	– 536	– 536	– 536	– 536
6. TNS-regeling	600	0	0	0	0	0
7. Programma Impuls Omgevingsveiligheid		– 15.001				
Diversen	– 169	– 1.094	0	0	0	0
Totaal	4.814	– 16.860	– 7.036	– 536	– 750	– 536

Ad 1. Dit betreffen mutaties in het kader van opdrachtverlening aan het RIVM. De uitgaven worden verantwoord op Artikel 19.

Ad 2. Dit betreffen mutaties in het kader van opdrachtverlening aan het RVO. De uitgaven worden verantwoord op Artikel 19.

Ad 3. Voor de werkzaamheden en activiteiten ten behoeve van de vernieuwing van de publicatiereeks gevaarlijke stoffen (PGS) en het aanwijzen van aandachtsgebieden zijn in 2017 middelen benodigd die in 2019 staan geraamd.

Ad 4. Het budget voor de subsidieregeling verwijderen asbestdaken wordt in 2017 en 2018 verhoogd om vertraging in de uitvoering te voorkomen. De financiering van de ophoging van dit budget in 2017 en 208 komt tot stand middels een kasschuif van budget.

Ad 5. De gecoördineerde opdrachtverlening aan RVO wordt verantwoord op artikel 19. Vanuit de andere artikelen worden voor opdrachten aan het RVO uit het opdrachtenbudget middelen overgeheveld naar artikel 19.

Ad 6. In 2007 is de regeling tegemoetkoming niet-loondienstgerelateerde slachtoffers van mesothelioom(TNS) ingesteld. Voor de uitkeringen in het kader van de TNS-regeling is het huidige jaar meer geld nodig.

Ad 7. Overboeking van de gelden voor het Programma Impuls Omgevingsveiligheid naar het Provinciefonds (BZK) en storting in het BTW-compensatiefonds (FIN).

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1.000)							
22	Externe veiligheid en risico's	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	675	250	250	250	250	250	250
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017	1.757	0	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties							
Stand ontwerpbegroting 2017	2.432	250	250	250	250	250	250

Beleidsartikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1.000)							
23	Meteorologie, seismologie en aardobservatie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	41.719	44.782	48.752	38.259	38.268	38.268	38.268
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017	– 137	– 137	– 137	– 137	– 137	– 137	– 137
Nieuwe mutaties	1.074	5.863	867	742	– 4.244	756	
Stand ontwerpbegroting 2018	42.656	50.508	49.482	38.864	33.887	38.887	

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
23.01 Meteorologie en seismologie						
1. Aanpassing indiening KNMI apparaat en programma	440	340	300	300	300	300
Loon- en Prijsbijstelling tranche 2017	401	468	470	468	472	472
Overboeking KNMI	– 179	– 179	– 179	– 179	– 179	– 179
Data Scientist	208					
Bijdrage eID		– 2	– 2	– 2	– 2	– 2
Totaal	1.074	5.863	867	742	– 4.244	756
23.02 Aardobservatie						
Loon- en Prijsbijstelling tranche 2017	204	242	284	161	171	171
Bijdrage eID		– 6	– 6	– 6	– 6	– 6
2. Kasschuif Aardobservatie		5.000			– 5.000	
Totaal	1.074	5.863	867	742	– 4.244	756

Ad 1. In het kader van de offerte 2017 heeft het opdrachtgeverberaad KNMI ingestemd met aanvullende middelen voor het ontsluiten van klimatologische informatie van het meteorologische dienst Curacao, het opbouwen van kennis over seismologie in de regio Caribisch Nederland, de vervanging van de high performance computer en dienstverlening voor veiligheidsregio's en waterschappen bij maatschappij ontwrichtend weer en/of calamiteiten vanaf GRIP2. Daar tegenover zijn enkele extensivering (o.a. de inzet van de beschikbare middelen voor energiekosten en Anders omgaan met data) afgesproken waaruit de intensivering gedeeltelijk kunnen worden gedekt. Ad 2. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017.

Ad 2. Het betreft een kasschuif om de (tijdelijk) gestegen contributie EUMETSAT op te kunnen vangen. Op basis van een actuele raming van EUMETSAT is een kasschuif (€ 5 miljoen) van 2021 naar 2018 nodig om

de budgettaire reeks in overeenstemming met de programmering te krijgen. Het KNMI kan dit niet via de balanspost opvangen, omdat deze in 2016 significant is afgangen.

Beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1.000)							
24	Handhaving en toezicht	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		109.561	106.755	106.783	106.785	106.801	106.801
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		– 4.912	– 5.412	– 5.412	– 5.390	– 5.390	– 5.390
Nieuwe mutaties		2.110	1.971	1.993	1.987	1.989	1.990
Stand ontwerpbegroting 2018		106.759	103.314	103.364	103.382	103.400	103.401
Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
Uitgaven		2017	2018	2019	2020	2021	2022
24.01 Handhaving en toezicht							
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2017		2.056	2.405	2.419	2.413	2.415	2.416
2. KIWA		500					
3. Overboeking naar VenJ: Afpakken		– 22	– 27	– 27	– 27	– 27	– 27
4. Overboeking naar BZK: eID			– 3	– 3	– 3	– 3	– 3
Diverse		– 424	– 404	– 396	– 396	– 396	– 396
Totaal		2.110	1.971	1.993	1.987	1.989	1.990

Ad 1. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 2. Het KIWA ondersteunt de ILT met certificatie-activiteiten. Wegens contractuele afspraken stijgen de vergunningtarieven die Kiwa bij de aanvragers in rekening brengt onvoldoende om de (stijgende) kosten van KIWA te dekken.

Ad 3. Deze mutatie houdt verband met de neerwaartse bijstelling van de ontvangstenreeks in het kader van de uitvoering van het programma «Afpakken» van het Ministerie van Veiligheid en Justitie door de ILT. Deze mutatie betreft een correctie van de ontvangsten vanuit VenJ welke ontstaat ten gevolge van de taakstelling bij VenJ.

Ad 4. Dit betreft de bijdrage van ILT aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het kader van het eID-programma.

Beleidsartikel 25 Brede Doeluitkering

Opbouw ontvangsten vanaf de vorige ontwerpbegroting (bedragen x € 1.000)							
25	Brede doeluitkering	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		888.311	866.805	866.752	865.341	854.721	854.721
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppletaire begroting 2017		26.738	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties		15.228	14.783	14.795	14.737	14.556	14.558
Stand ontwerpbegroting 2018		930.277	881.588	881.547	880.078	869.277	869.279

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
25.01 Brede doeluitkering						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2017	15.228	14.783	14.795	14.737	14.556	14.558
Totaal	15.228	14.783	14.795	14.737	14.556	14.558

Ad 1. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
26	Bijdrage investeringsfondsen	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		6.168.329	6.597.992	6.732.281	6.880.418	7.013.510	7.061.467
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppletaire begroting 2017	- 485.970	13.092	221.764	- 12.753	- 684	- 600	
Nieuwe mutaties	- 345.049	- 15.749	4.584	147.690	119.221	117.706	
Stand ontwerpbegroting 2018	5.337.310	6.595.335	6.958.629	7.015.355	7.132.047	7.178.573	

Voor een specificatie van de nieuwe mutaties wordt verwezen naar de verdiepingsbijlage van de begroting van het Infrastructuurfonds (artikel 19) en het Deltafonds (artikel 6).

Niet-beleidsartikel 97 Algemeen Departement

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)							
97	Algemeen departement	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017	50.480	50.839	50.195	49.900	49.841	49.841	
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppletaire begroting 2017	98.105	5.344	5.364	5.364	5.364	5.364	5.364
Nieuwe mutaties	2.346	1.630	1.628	1.619	1.640	1.641	
Stand ontwerpbegroting 2018	150.931	57.813	57.187	56.883	56.845	56.846	

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
97.01 Algemeen departement						
1 Toedeling Eindejaarsmarge	1.412					
2 Loon- en prijsbijstelling tranche 2017	768	847	845	836	857	858
3 Overboeking aan BZK: bijdrage e-ID		– 9	– 9	– 9	– 9	– 9
4 Externe juridische expertise		792	792	792	792	792
Diverse	166					
Totaal	2.346	1.630	1.628	1.619	1.640	1.641

Ad 1. Dit betreft de toebedeling van de eindejaarsmarge voor overlopende kas/verplichtingen uit 2016, die bij 1^e suppletoire voorlopig technisch op artikel 99 is toegekend.

Ad 2. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 3. Door BZK is in kaart gebracht dat voor de stelselkosten van het programma eID structureel € 16 miljoen is benodigd vanaf 2018. Dit betreft de bijdrage van lenM.

Ad 4. Dit betreft de bijdrage van beleidsdg's DGMI, DGRW en DGB aan de juridische afdeling voor te maken kosten met betrekking tot centraal betaalde kosten van externe juridische expertise door de Landsadvocaat.

Ontvangsten (bedragen x € 1.000)							
97	Algemeen departement	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2016	2.189	1.994	1.994	1.994	1.994	1.994	1.994
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2016							
Nieuwe mutaties	– 893	– 893	– 893	– 893	– 893	– 893	– 893
Stand ontwerpbegroting 2017	1.296	1.101	1.101	1.101	1.101	1.101	1.101

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Ontvangsten	2017	2018	2019	2020	2021	2022
5 Afboeken ontvangstenreeks	– 893	– 893	– 893	– 893	– 893	– 893
Totaal	– 893					

Ad 5. In de begroting van lenM is een structurele ontvangstenreeks opgenomen waar geen ontvangsten op binnen komen. Vermoedelijk is dit ontstaan bij conversies tijdens de fusie van VenW en VROM tot lenM. Het betreft een tekort van € 0,9 miljoen in 2016 en verder. Het is niet wenselijk om deze niet bestaande ontvangsten in de begroting te handhaven. Middels deze mutatie wordt de ontvangstenreeks afgeboekt.

Niet-beleidsartikel 98 Apparaatsuitgaven Kernde部分

Uitgaven (bedragen x € 1.000)							
98	Apparaatsuitgaven kernde部分	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		321.827	290.304	285.210	281.397	281.875	281.875
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1e suppleaire begroting 2017		24.596	6.690	4.072	5.372	2.772	2.652
Nieuwe mutaties		5.420	16.312	13.761	9.869	9.702	9.774
Stand ontwerpbegroting 2018		351.843	313.306	303.043	296.638	294.349	294.301
Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)							
Uitgaven		2017	2018	2019	2020	2021	2022
98.01 Personele uitgaven							
1 Toedeling Eindejaarsmarge		2.562					
2 Afboeking ontvangstreeks detacheringen			– 100	– 100	– 100	– 100	– 100
3 Overdracht coördinatie Caribisch Nederland		336	336	336	336	336	336
4 Overboeking van en naar IF t.b.v. Eenvoudig Beter			5.000	2.500			
5 Extra taken NEA		– 375					
6 Loon- en prijsbijstelling tranche 2017		6.687	7.860	7.766	7.870	7.869	7.879
8 Herschikking apparaatsbudgetten		1.203	100	100	200	182	– 866
Diverse		– 478	205	229	229	229	229
98.02 Materiële uitgaven							
10 Toedeling Eindejaarsmarge		2.032					
11 Overboeking naar FIN t.b.v. bijdrage Digitale content		– 72	– 72	– 72	– 72	– 72	– 72
12 Bedrijfsgeneeskundigezorg RWS		– 20					
13 Afboeking ontvangstreeks detacheringen			– 100				
14 Overboeking naar AZ: Communicatiepool			– 25	– 25	– 25	– 25	– 25
15 Overboeking van en naar IF t.b.v. Eenvoudig Beter		– 1.500					
16 Overboeking naar EZ t.b.v. kwaliteitsimpuls Digipoort		– 450					
17 Inzet surplus EV RvB en ILT		– 2.910					
18 Overboeking van IF t.b.v. functioneel beheer MSW		320	320	320	320	320	320
19 Loon- en prijsbijstelling tranche 2017		1.042	1.123	1.142	1.146	1.145	1.135
20 Overboeking naar IF en DF; Capaciteitsmanagement RWS			– 1.229				
21 Herschikking apparaatsbudgetten		– 1.203	– 100	– 100	– 200	– 182	866
22 Overboeking vanuit IF t.b.v. ombouw programma Beter Benutten			1.500	1.500			
23 Rekenmeesterfunctie PBL			165	165	165		
24 Overboeking naar BZK ICT Arbeidsmarktcampagnes 2017		– 58					

Uitgaven	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Diverse	– 367					
Totaal	5.420	16.312	13.761	9.869	9.702	9.774

Ad 1. Dit betreft de toebedeling van de eindejaarsmarge voor overlopende kas/verplichtingen uit 2016, die bij 1^e suppletoire voorlopig technisch op artikel 99 is toegekend.

Ad 2. Structureel is er voor € 0,100 miljoen aan apparaatsontvangsten begroot. Aangezien niet duidelijk is waar deze ontvangsten betrekking op hebben en de realisatie jaarlijks achterblijft wordt deze ontvangstenreeks afgeboekt, ook aan de uitgavenkant.

Ad 3. Het coördinatorschap van Caribisch Nederland wordt overgedragen van ILT aan DGB. De bijbehorende apparaatsbudgetten zijn hiervoor naar artikel 98 overgeheveld (van artikel 24).

Ad 4. Dit betreft mutaties in het kader van Eenvoudig Beter, ten behoeve van de externe inhuur bij het Wetgevingstraject. Door vertraging in het wetgevingstraject zijn middelen in 2018 en 2019 benodigd.

Ad 5. Het betreft hier de nieuwe FQD/ILUC richtlijnen. Het voorstel van de wetswijziging ten behoeve van ILUC-implementatie moet vanwege de demissionaire status van het kabinet opnieuw langs de ministerraad voordat het naar de Tweede Kamer verzonden kan worden. De extra taken voor de NEA, als gevolg van de nieuwe richtlijnen, houden verband met een motie van de Kamer waarbij de dubbeltellingsregeling is behouden. Ter dekking hiervan vindt een overboeking plaats naar artikel 19.

Ad 6. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 7. De huidige programmadirectie Beter Benutten zal in 2017 worden omgebouwd. In het kader van de ombouw wordt ingezet op het doorzetten van de werkwijze van Beter Benutten, innovatie en ITS als primaire activiteit met raakvlakken met aanpalende thema's als de Fietsagenda, Logistiek en Duurzame mobiliteit. Hiervoor wordt een startbudget vrijgemaakt voor inhuuruitgaven voor de periode 2018 – 2021. Het toegevoegde inhurbudget wordt gebruikt voor kennis/expertise die niet binnen lenM beschikbaar is.

Ad 8. Dit betreft een herschikking binnen de apparaatsuitgaven als gevolg van een actualisatie van personele en materiële budgetten.

Ad 9. Als gevolg van de verslechterde financiële situatie bij het Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) heeft de ministerraad op 30/9/2016 ingestemd met het voorstel van EZ om de taken rondom de Nationale Energieverkenning (NEV) en advisering over de SDE+ te behouden en vanaf 2018 over te dragen aan PBL. Door overdracht van de rekenmeesterfunctie naar het PBL wordt synergie en daardoor naar verwachting ook efficiëntiewinst gehaald. Deze mutatie betreft het EZ-aandeel in de opdracht aan ECN met betrekking tot de «rekenmeesterfunctie».

Ad 10. Dit betreft de toebedeling van de eindejaarsmarge voor overlopende kas/verplichtingen uit 2016, die bij 1^e suppletoire voorlopig technisch op artikel 99 is toegekend.

Ad 11. Conform de gemaakte afspraken in het ICBR vindt er een niet-structurele overboeking plaats naar FIN, in het kader van de financiering van Digitale Content.

Ad 12 RWS ontvangt een bijdrage voor de uitvoering van de regietaak bedrijfsgeneeskundige zorg binnen lenM. De bijdrage wordt vanuit begrotingshoofdstuk HXII toegevoegd aan het artikelonderdeel 12.06 Netwerkgebonden kosten HWN.

Ad 13. Structureel is er voor € 0,1 miljoen aan apparaatsontvangsten begroot. Aangezien niet duidelijk is waar deze ontvangsten betrekking op hebben en de realisatie jaarlijks achterblijft wordt deze ontvangstenreeks afgeboekt, ook aan de uitgavenkant.

Ad 14. Er vindt een overheveling plaats naar het Ministerie van AZ/DPC, ten behoeve van de interne communicatiepool (structureel vanaf 2018).

Ad 15. Dit betreft mutaties in het kader van Eenvoudig Beter, ten behoeve van de externe inhuur bij het Wetgevingstraject. Door vertraging in het wetgevingstraject zijn middelen in 2018 en 2019 benodigd.

Ad 16. Conform de uitwerking van besluitvorming in het Nationaal Beraad van 9 mei ji. door bureau digicommissaris, wordt het terug te ontvangen overschot dienstverlening Maritime Single Window uit 2016 ingezet t.b.v. de kwaliteitsimpuls Digipoort.

Ad 17. Een deel van de ontvangen surplus EV van de ILT en het Rijksvastgoedbedrijf wordt ingezet voor nagekomen uitgaven in het kader van schadeclaims Schiphol. Om de kosten te kunnen dekken zijn eerder, middels de MTOW-heffing, gelden ontvangen voor de behandeling en uitkering van deze (schade)claims. De MTOW-heffing is in 2016 stopgezet. Daarnaast betreft het uitgaven ten behoeve van de subsidie Area Development Twente (ADT). Deze subsidie vloeit voort uit het amendement Koopmans (Tweede Kamer 2007–2008, [31 200 XII, nr. 60](#)) waarmee tevens invulling wordt gegeven aan de afspraken uit de Bestuursovereenkomst Gebiedsontwikkeling Vliegveld Twente (Bijlage bij Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, [31 936, nr. 17](#)).

Ad 18. De kosten voor het functioneel en gebruikersbeheer bedragen ca. € 0,640 mln per jaar, waarvan de helft (€ 0,320 mln) door lenM betaald wordt. Dit bedrag kan niet gedekt worden binnen de begroting van Maritieme Zaken. Dekking is voorzien uit de investeringsruimte op het IF.

Ad 19. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2017 voor Hoofdstuk XII.

Ad 20. Dit betreft een overboeking naar het IF en DF in het kader van de dekking van het Strategisch Capaciteit Management van RWS.

Ad 21. Dit betreft een herschikking binnen de apparaatsuitgaven als gevolg van een actualisatie van personele en materiële budgetten.

Ad 22. De huidige programmadirectie Beter Benutten zal in 2017 worden omgebouwd. In het kader van de ombouw wordt ingezet op het doorzetten van de werkwijze van Beter Benutten, innovatie en ITS als primaire activiteit met raakvlakken met aanpalende thema's als de Fietsagenda, Logistiek en Duurzame mobiliteit. Ten behoeve van een beperkt startbudget wordt € 1,500 mln overgeboekt vanuit het IF voor inhuuruitgaven.

Ad 23. Als gevolg van de verslechterde financiële situatie bij het Energieonderzoekscentrum Nederland (ECN) heeft de ministerraad op 30/9/2016 ingestemd met het voorstel van EZ om de taken rondom de Nationale Energieverkenning (NEV) en advisering over de SDE+ te behouden en vanaf 2018 over te dragen aan PBL. Door overdracht van de rekenmeesterfunctie naar het PBL wordt synergie en daardoor naar verwachting ook efficiëntiewinst gehaald. Deze mutatie betreft het lenM-aandeel in de opdracht aan ECN met betrekking tot de «rekenmeesterfunctie».

Ad 24. In maart 2017 heeft de ICBR ingestemd met verdeling van (eenmalig) € 510.000 voor ICT arbeidsmarktcampagnes 2017 over de ministeries. Dit betreft de bijdrage van lenM.

Ontvangsten (bedragen x € 1.000)							
98		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		3.530	3.530	3.530	3.530	3.530	3.530
Mutatie 1 ^e suppleaire begroting 2017		14.202	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
Nieuwe mutaties		350	- 100	- 100	- 100	- 100	- 100
Stand ontwerpbegroting 2018		18.082	5.430	5.430	5.430	5.430	5.430

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ontvangsten							
25	Afboeking ontvangstreeks detacheringen	- 100	- 100	- 100	- 100	- 100	- 100
26	Ontvangsten Logius overschot 2016	450					
Totaal		350	- 100	- 100	- 100	- 100	- 100

Ad 25. Structureel is er voor € 0,100 miljoen aan apparaatsontvangsten begroot. Aangezien niet duidelijk is waar deze ontvangsten betrekking op hebben en de realisatie jaarlijks achterblijft wordt deze ontvangstreeks afgeboekt, ook aan de uitgavenkant.

Ad 26. Conform de uitwerking van besluitvorming in het Nationaal Beraad van 9 mei jl. door bureau digicommissaris, wordt het terug te ontvangen overschot dienstverlening Maritime Single Window uit 2016 ingezet t.b.v. de kwaliteitsimpuls Digipoort.

Niet-beleidsartikel 99 Nominaal en Onvoorzien

Uitgaven (bedragen x € 1.000)							
99	Nominaal en onvoorzien	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		21	108	42	602	545	545
Mutatie Amendement 2017							
Mutatie 1 ^e suppletaire begroting 2017	136.801	124.504	124.185	131.008	133.520	127.796	
Nieuwe mutaties	– 109.101	– 124.504	– 124.185	– 126.008	– 127.235	– 127.795	
Stand ontwerpbegroting 2018		21	108	42	5.602	6.830	546
Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)							
Uitgaven		2017	2018	2019	2020	2021	2022
99.01	Nominaal en onvoorzien						
1	Toedeling eindejaarsmarge	– 17.805					
2	ABP pensioenpremie	– 8.384	– 8.384	– 8.384	– 8.384	– 8.384	– 8.384
	– waarvan Hoofdstuk XII	3.277	3.277	3.277	3.277	3.277	3.277
	– Waarvan Infrastructuurfonds	3.912	3.912	3.912	3.912	3.912	3.912
	– waarvan Deltafonds	1.195	1.195	1.195	1.195	1.195	1.195
3	Loon- en prijsbijstelling tranche 2017	– 103.719	– 115.227	– 114.908	– 116.731	– 117.958	– 118.519
	– waarvan Hoofdstuk XII	26.920	27.942	27.574	27.477	28.234	28.265
	– Waarvan Infrastructuurfonds	66.079	73.460	73.636	74.632	73.147	75.034
	– waarvan Deltafonds	10.720	13.825	13.698	14.622	16.577	15.220
4	Eenvoudig Beter	– 6.000					
5	THERMPHOS	27.700					
	Diversen	– 893	– 893	– 893	– 893	– 893	– 892
Totaal		– 109.101	– 124.504	– 124.185	– 126.008	– 127.235	– 127.795

Ad 1. Bij Eerste suppletaire begroting is de eindejaarsmarge van 2018 (€ 17,8 miljoen) toegevoegd op artikel 99. Bij Begroting 2018 vindt de overige toedeling van de eindejaarsmarge plaats op Hoofdstuk XII.

Ad 2. Bij Eerste suppletaire begroting is de compensatie voor de toegenomen ABP-pensioenpremie verwerkt. Bij Begroting 2018 vindt de toedeling van de compensatie voor de toegenomen ABP-pensioenpremie plaats op Hoofdstuk XII en naar het IF en DF.

Ad 3. Jaarlijks wordt besloten of de overheidsuitgaven van de Rijksbegroting gecorrigeerd worden voor loon- en prijsontwikkelingen. Dit betreft de toegekende loonbijstelling en prijsbijstelling tranche 2017 die op artikel 99 Nominaal en onvoorzien is toegevoegd bij Eerste suppletaire begroting 2016 en die bij deze Begroting 2018 nader wordt toegedeeld binnen de begroting Hoofdstuk XII en de fondsen.

Ad 4. Bij Begroting 2018 Voor Eenvoudig Beter worden in het kader van de externe inhuur bij het Wetgevingstraject vanuit artikel 99 Nominaal en Onvoorzien middelen overgeheveld naar artikelonderdeel 18.16 van het IF.

Ad 5. Het Rijk reserveert € 27,7 miljoen voor de complexe sanering van het Zeeuwse industrieterrein Thermphos in Zeeland, naar aanleiding van het advies van de Commissie onderzoek sanering Thermphos (TK 29 826

[nr. 90](#)). Een bijdrage is voorwaardelijk aan het bereiken van een totaalakkoord met de provincie Zeeland en het havenbedrijf, waarbij zij eenzelfde financiële bijdrage leveren. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu treedt op als beleidsverantwoordelijk departement namens het Rijk, waarbij de onafhankelijkheid van de toezichthouder wordt geborgd.

BIJLAGE 3 MOTIES EN TOEZEGGINGEN

Moties bewindspersonen Infrastructuur en Milieu			
Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO initiatiefnota Koopmans «De grenzen voorbij»	32 351, nr. 8 motie Anker/Mastwijk over meenemen van de inbouw van ERTMS in de infrastructuur.	Stas I&M	Deze motie wordt betrokken in de Planuitwerkingsfase, onder andere via gesprekken met de buurlanden.
VAO Eenvoudig beter 23-11-2011	Motie 31 953, nr. 48 Van Veldhoven verzoekt de regering in de omgevingswet maatregelen op te nemen die voorzien in eventuele compensatie op het gebied van milieu en natuur	Minister I&M	Wordt opgepakt bij de vormgeving van de uitvoeringsregelgeving
VAO Vervoersconcessie Hoofdrailnet 20-12-2012	Motie Van Veldhoven c.s. 29 984, nr. 350 verzoekt de regering, na vijf jaar de ervaringen van de op dat moment reeds gedecentraliseerde lijnen in kaart te brengen en hierbij de wenselijkheid van het decentraliseren van aanvullende verbindingen te verkennen, en tevens te evalueren of een eventuele openbare aanbesteding van het hoofdrailnet vanaf 2025 in het belang van de reiziger is	Stas I&M	In samenwerking met de provincie Limburg in de uitvoering van de (nulmeting) evaluatie inmiddels aanbesteed. Daarnaast komt dit onderwerp naar voren bij het scenario onderzoek in het kader van de Kabinet/reactie Parlementaire Enquête Fyra.
NO MIRT Infra 08-04-2013	Gewijzigde motie De Boer/Kuiken 33 400 A, nr. 95 verzoekt de regering om eerst sluitende afspraken te maken met de regio over de dekking van de exploitatieverliezen voor de 1e fase, het zogenaamde voorloopbedrijf waarbij zonder infrastructurele investeringen een diesel-IC moet gaan rijden vanaf 2014 dan wel de huidige Euregiobaan wordt voortgezet; overwegende dat aansluitend voor de tweede fase maximaal 18 miljoen euro extra benodigd is voor de infrastructuur tussen Heerlen en Herzogenrath; verzoekt de regering tevens, als voorwaarde hierbij afspraken te maken over de tweede fase met betrokken partijen (provincie Limburg, de Duitse overheid en vervoerders) over de noodzakelijke stappen om een geëlektrificeerde IC-verbinding te realiseren en als de plannen nader uitgewerkt zijn afspraken te maken over de daarvoor benodigde kosteneffectieve infrastructurele investeringen en de verdeling van de exploitatieverliezen om de IC tussen Eindhoven–Heerlen–Aken op een verantwoorde manier te kunnen laten rijden.	Stas I&M	IenM heeft voor 2016 afspraken gemaakt met NVR en NS over de financiering van de exploitatie van de pendel Heerlen-Herzogenrath. In 2016 maakt IenM wederom afspraken met NVR en NS voor de exploitatie van de pendel in 2017 en 2018. Zodra de elektrificatie gereed is (ws. voorjaar 2018) zal de sneltrein Maastricht–Heerlen–Aken gaan rijden. De studie naar de mogelijkheid en haalbaarheid van een IC-verbinding naar Aken en de daarvoor benodigde infrastructuur en exploitatie is gaande. Inzet daarbij is om de Kamer indien mogelijk nog vóór het AO MIRT van 23 juni 2016 en anders nog voor het AO MIRT van eind 2016 over de eerste uitkomsten van de studie te informeren.
Begrotingsbehandeling IenM 05-11-2013	Motie Dik-Faber 33 750 XII, nr. 45 verzoekt de regering, zich in Brussel hard te maken voor het ten spoedigste, en uiterlijk in 2017, geldig worden van emissie-eisen voor ultrafijnstof voor bromfietsen, kwalitatief gelijk aan het niveau van personenauto»	Stas I&M	De motie ondersteunt de inzet van de Staatssecretaris in Europa.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO MIRT 25-11-2013	Motie De Rouwe cs. 33 750-A, nr. 31 Verzoekt de regering om samen met de verantwoordelijke decentrale overheden de uitwerking van de Toekomstagenda voor Snelfietsroutes te ondersteunen, zodat maatregelen behoeve van het fietsgebruik onderdeel kunnen zijn van het programma Beter Benutten en daarna kunnen de uitkomsten bij het MIRT-overleg worden besproken	Minister I&M	De Kamer wordt over de voortgang van het vervolgprogramma geïnformeerd bij gelegenheid van het overleg over het MIRT
MIRT 25-11-2013	Motie Van Veldhoven/Dik-Faber 33 750A, nr. 55 verzoekt de regering, bij de herziening van de OEL-richtlijnen te onderzoeken hoe de MKBA-systematiek op deze punten, waar wenselijk, zou kunnen worden gemoderniseerd	Minister I&M	In 2017 zal de MKBA werkwijzer natuur worden opgesteld. Het streven is dat deze in de zomer van 2017 verschijnt.
VAO OV, OV-chipkaart en Taxi 26-03-2014	Motie Dik-Faber 23 645, nr. 563 verzoekt de regering, de ov-begeleiderskaart zo spoedig mogelijk te verchippen zodat een extra toegangskaart voor deze doelgroep niet nodig is,	Stas I&M	Er is een principebesluit genomen over de uitvoeringsvariant van een geïntegreerde OV-begeleiderskaart. Hierover wordt in het volgende voortgangsrapport NOVB gerapporteerd.
Wijziging van de Wet milieubeheer (jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer, hernieuwbare brandstof-eenheden en elektronisch register hernieuwbare energie vervoer) 20-05-2014	Motie Van Gerven/Van Veldhoven 33 834, nr. 21 (was 15) verzoekt de regering, over drie jaar de werking van voorliggende Wijziging van de Wet milieubeheer onafhankelijk te laten evalueren waarbij douanegegevens geanalyseerd worden om te bezien of de kwantiteit van dedaadwerkelijke importstromen overeenkomt met de gegevens uit het HBEsysteem,	Stas I&M	Evaluatie is toegezegd en wordt uitgevoerd in 2018.
Begrotingsbehandeling IenM 29-10-2014	Motie Bisschop cs. 34 000 XII, nr. 45 verzoekt de regering, te bevorderen dat de tachograafkaarten zo veel mogelijk op kostprijsniveau worden verkocht en de Kamer hierover nader te informeren,	Minister I&M	De Staatssecretaris heeft de Tweede Kamer in haar brief van 27 januari 2016 geïnformeerd over de voorgenomen herziening van het tarievenstelsel van de ILT en Kiwa. De Tweede Kamer zal binnenkort opnieuw door de ILT worden geïnformeerd over de stand van zaken.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Waddenzee en Noordzee 11-03-2015	Motie Smaling/Jacobi 33 450, nr. 40 (was 38) constaterende dat de behoeft eerder is om «meer samen te doen» dan om «samen meer te doen»; verzoekt de regering voor eind 2016 onafhankelijk te laten evalueren of de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer voldoende zijn opgevolgd	Minister I&M	In de brief aan de Kamer van 20 januari jl. (Kamerstuk 29 684, nr. 124) is aangegeven dat er in 2016 een beleidsverkennend onderzoek zou worden uitgevoerd naar de Toekomstige rol en ambitie van het Rijk voor het Waddengebied. In deze brief is tevens aangegeven dat in de beleidsverkenning ook gekeken zal worden naar de aanbevelingen uit het rapport van de Algemene Rekenkamer (ARK) uit november 2013 en dat met de Beleidsverkenning tevens uitvoering zou worden gegeven aan de motie van de leden Smaling en Jacobi. In de brief aan de Kamer van 7 november 2016 is aangegeven dat gebleken is dat een zorgvuldige afstemming met het veld meer tijd vergt, waardoor Beleidsverkenning niet eind 2016, maar in het voorjaar van 2017 naar de kamer zal worden gezonden. In deze brief zal tevens worden ingegaan op de motie Smaling/Jacobi, met uitzondering van het onderzoek naar de doelmatigheid van het Waddenfonds (zie hierna). Eén onderdeel van de bovengenoemde motie Smaling/Jacobi heeft de Beleidsverkenning niet onderzocht, namelijk het onderzoek naar de doelmatigheid van de inzet van middelen van het Waddenfonds. Reden daarvoor is het volgende. Vorig jaar bleek dat de Noordelijke Rekenkamer en de Randstedelijke Rekenkamer inmiddels het voornemen hadden zelf onderzoek te doen naar de uitvoeringspraktijk van het Waddenfonds in de periode 2012 tot en met 2016 (bron: websites regionale Rekenkamers, onderzoeksplan 23 december 2016). Daarom is besloten het onderzoek van beide regionale rekenkamers af te wachten. Te meer omdat het Waddenfonds in 2011 is gedecentraliseerd naar de Waddenprovincies. De regionale rekenkamers verwachten in september 2017 de rapportage te zullen afronden. Na publicatie door de regionale rekenkamers zal dit rapport worden toegezonden naar de Kamer, waarmee ook dit deel van de motie Smaling/Jacobi zal zijn uitgevoerd.
VAO Scheepvaart 11-03-2015	Motie Van Helvert 31 409, nr. 77 verzoekt de regering, bij het uitwerken van de riksbrede maritieme strategie: • de rol van de visserijsector voor de voedselzekerheid nadrukkelijk op te nemen; • de diversiteit van de binnenvaartvloot als kwaliteit nadrukkelijk op te nemen,	Minister I&M	Bij de uitwerking van de maritieme strategie zal deze motie worden betrokken via een beoogde jaarlijkse voortgangsbrief over de implementatie van de maritieme strategie die interdepartementaal wordt afgestemd in samenwerking met EZ.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Milieuraad 17-03-2015	Motie Jan Vos 21 501-08, nr. 553 verzoekt de regering, een extra inspanning te leveren om door middel van bilaterale en multilaterale overeenkomsten met minder ontwikkelde landen klimaatvervuiling tegen te gaan	Stas I&M	De motie is ondersteuning van beleid.
VAO Spoor 28-04-2015	Motie Madlener 29 984, nr. 598 verzoekt de regering, het landelijk mogelijk te maken om incidenten- en politiegegevens aan elkaar te koppelen om de sociale veiligheid in het openbaar vervoer te verbeteren,	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
Wijziging van de Wet personenvervoer 2000 (34 042) 27-05-2015	Motie Van Helvert 34 042, nr. 15 verzoekt de regering, spoedig te komen met een tijdsplan om het in- en uitchecken bij het overstappen naar andere vervoerders definitief te beëindigen,	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
Wetsvoorstel taken meteorologie en seismologie 18-06-2015	Motie Van Tongeren 33 802, nr. 19 verzoekt de regering, erop toe te zien dat de gewenste cultuurverandering bij het KNMI tot stand komt en de Kamer hierover te informeren	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Spoorveiligheid/ ERTMS 17-06-2015	Motie De Boer en Hoogland 29 893, nr. 193 verzoekt de regering om in de aanbestedingsstrategie de volgende aspecten te borgen en duidelijkheid te hebben over deze aspecten alvorens de aanbesteding kan plaatsvinden: <ul style="list-style-type: none"> • de afstemming tussen materieel en baan, die passend moet zijn en waarbij minder uitval dan met het huidige ATB en GSM-R mag voorkomen; • de verschillende levels en systemen van ERTMS moeten op elkaar aansluiten; • duidelijkheid ten aanzien van het aantal en de omvang van de kavels, waarin het spoor en materieel worden aanbesteed en een duidelijke fasering waarbij niet alle kavels in een keer worden aanbesteed; • de aanleg van ERTMS moet afgestemd worden met de buurlanden; • de uitwerking van ERTMS in wet- en regelgeving die Europees is afgestemd; • een duidelijke verantwoordelijkheidsverdeling van het project, ook na het aflopen van de huidige concessieperiode; • een goede financiële verantwoording met jaarlijks goedkeurende accountantscontrole, 	Stas I&M	De genoemde aspecten vormen reeds belangrijke aandachtspunten van het programma en zullen terugkomen in de definitieve aanbesteding- en contracteringstrategie dan wel via de halfjaarlijkse voortgangsrapportages danwel de jaarlijkse ADR-rapportages.
VAO Spoorveiligheid/ ERTMS 17-06-2015	Motie Bashir 29 893, nr. 194 verzoekt de regering om, ook andere spoorvoerders aan te sporen om gebruik te maken van het ORBIT-systeem	Stas I&M	Motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Veldman/De Vries 33 962, nr. 120 verzoekt de regering om, in het implementatietraject van de Omgevingswet gemeenten te stimuleren de adviescommissie (zoals genoemd in art 17.9) ook in te zetten om initiatiefnemers aan de voorkant van het proces te adviseren en uit te dagen om hun plannen met zo veel mogelijk kwaliteit en consensus te realiseren en het welstandstoezicht achteraf geleidelijk af te bouwen,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries/Dik-Faber 33 962, nr. 122 verzoekt de regering, dit VN-verdrag na ratificering bij de invoeringswet op te nemen in artikel 4.20 van de Omgevingswet	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries c.s. 33 962, nr. 123 verzoekt de regering om, de verdere ontwikkeling van de MGR krachtig te ondersteunen, zodat een breed en gebruiksvriendelijk instrument ontstaat, waarmee gemeenten gezondheidsrisico's beter kunnen meenemen in hun besluitvorming,	Minister I&M	De motie is in uitvoering. In samenwerking met RIVM, TNO en enkele universiteiten wordt de MGR momenteel nader getoetst in drie praktijkcases in Nijmegen, Rotterdam en Eindhoven. Doel is om beter grip te krijgen op de bruikbaarheid en op de mogelijkheden om het instrument verder te ontwikkelen als beslissingsondersteunend instrument voor gemeenten.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries c.s. 33 962, nr. 124 verzoekt de regering om, te bezien of het mogelijk is om bij AMvB (algemene maatregel van bestuur) een verplichting op te nemen om voorafgaand aan de uitvoering van vergunningvrije werkzaamheden aan rijksmonumenten de start hiervan te melden bij de gemeente	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries 33 962, nr. 126 overwegende dat er een bestuursovereenkomst is aangekondigd met de betrokken overheden over de uitvoering van de Omgevingswet; overwegende dat in die bestuursovereenkomst het uitvoeren van een onderzoek zal worden opgenomen volgens artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet teneinde te bezien of overheden financieel voldoende zijn toegerust om de hun tobedeelde taken op een adequaat kwaliteits-niveau uit te voeren; verzoekt de regering, dit onderzoek na vijf en tien jaar te herhalen,	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries c.s. 33 962, nr. 173 (was 127) verzoekt de regering, in de rijksonomgevingsvisie aan te geven welke afspraken nodig zijn om de recreatieve fiets-, wandel- en vaarnetwerken in stand te houden en hoe deze afspraken doorwerken in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Boer en Jacobi 31 409, nr. 87 verzoekt de regering om te onderzoeken hoe de onderhouds en toezichtskosten in Nederland naar beneden kunnen worden bijgesteld en daarbij te kijken naar een alternatief waaronder private inspecties die vervolgens door de Nederlandse betrokken inspectie kunnen worden gecontroleerd, wat kan leiden tot een daling van de Nederlandse inspectie-en toezichtskosten, en vooruitlopend hierop deze kosten voor alle sectoren niet te verhogen,	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid door EZ.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Ronnes/Veldman 33 962, nr. 174 (was 133) verzoekt de regering te onderzoeken wat de gevolgen zijn van de afschaffing van het systeem van de vergunningverlening van rechtswege en of gehele of gedeeltelijke invoering ervan mogelijk en wenselijk is en de Kamer daarover te informeren	Minister I&M	Wordt meegenomen in de Invieringswet (medio 2017)
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Veldhoven/Ronnes 33 962, nr. 175 (was 135) verzoekt de regering om, onderzoek te doen naar de mogelijke negatieve gevolgen hiervan voor deze werelderfgoederen en op basis hiervan zo nodig voorstellen te doen om de vergunningsvrije bouwmogelijkheden in deze erfgoederen af te schaffen dan wel in te perken,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Veldhoven 33 962, nr. 136 verzoekt de regering, gemeenten in staat te stellen om zonder te veel administratieve lasten te sturen op de kwaliteit van de leefomgeving	Minister I&M	De motie is in uitvoering
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Veldhoven/Dik-Faber 33 962, nr. 137 verzoekt de regering, Minister I&M lopende projecten in het kader van Eenvoudig Beter specifiek te evalueren op het punt van participatie, en de Kamer daar voorafgaand aan de invieringswet over te informeren; verzoekt de regering tevens, participatie expliciet mee te nemen in de reeds voorziene evaluatiemomenten van de stelselherziening,	Minister I&M	Wordt meegenomen in de Invieringswet (medio 2017)
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Tongeren c.s. 33 962, nr. 142 verzoekt de regering om, bij het vaststellen van het Besluit kwaliteit leefomgeving een omgevingswaarde vast te stellen die overeenkomt met de door de rechter opgedragen verplichting en de Kamer hierover te informeren,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie 33 962, nr. 176 (was 143) verzoekt de regering om, het nationale belang van de transitie hernieuwbare energie en de daarvoor benodigde installaties en voorzieningen in wet- en regelgeving te verankeren en stelselmatig in het omgevingsrecht te betrekken en de Kamer daarover te informeren	Minister I&M	Wordt meegenomen in de Invieringswet (medio 2017)
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Bisschop/Veldman 33 962, nr. 146 verzoekt de regering, te bezien hoe onnodige verlenging van de reguliere voorbereidingsprocedure ingeperkt kan worden, bijvoorbeeld door invoering van een motiveringsplicht of een verplichte legeskorting	Minister I&M	Wordt meegenomen in de Invieringswet (medio 2017)
Wetsvoorstel tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViaA15 09-09-2015	Motie Visser/Hoogland 34 189, nr. 17 verzoekt de regering, zo spoedig mogelijk voorbereidingen te treffen om de tol te beëindigen zodra voorzienbaar is dat de netto-opgaven binnen afzienbare tijd gelijk zullen zijn aan de tolopgave, zodat deze niet langer voortduurt dan strikt noodzakelijk	Minister I&M	Zodra duidelijk is dat de tolopgave binnen afzienbare tijd wordt gerealiseerd, zal de tol worden beëindigd.
Wetsvoorstel tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViaA15 09-09-2015	Motie Visser/Hoogland 34 189, nr. 18 verzoekt de regering, te zoeken naar een prikkel waarmee de uitvoeringskosten van de tolheffing op de Blankenburgverbinding en de ViaA15 onder de 20% van de totale tolbrengsten worden gehouden en de Kamer te informeren over de verwachte kosten van de uitvoering van de tolheffing;	Stas I&M	In de Wet tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViaA15 is opgenomen dat het tolssysteem wordt uitgewerkt in een uitvoeringsplan dat aan de Staten-Generaal wordt overgelegd, uiterlijk vier weken voordat de tolheffing van start gaat. In dit plan wordt naast de verwachte inningskosten, een algemene beschrijving van het tolssysteem, de registratiemiddelen, de betalingsmogelijkheden en de klantenservice gegeven.
Wetsvoorstel tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViaA15 09-09-2015	Motie Hachchi 34 189, nr. 19 verzoekt de regering, ervoor zorg te dragen dat privacygevoelige gegevens niet langer dan strikt noodzakelijk worden bewaard en de Kamer over de precieze invulling hiervan te informeren bij de aanbieding van de nadere uitwerking van het systeem,	Minister I&M	In de Wet tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViaA15 is opgenomen dat het tolssysteem wordt uitgewerkt in een uitvoeringsplan dat aan de Staten-Generaal wordt overgelegd, uiterlijk vier weken voordat de tol heffing van start gaat. In dit plan wordt naast de verwachte inningskosten, een algemene beschrijving van het tolssysteem, de registratiemiddelen, de betalingsmogelijkheden en de klantenservice gegeven. Ook zal dan worden ingegaan op hoe gewaarborgd wordt dat privacy gevoelige gegevens niet langer dan strikt noodzakelijk worden bewaard.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Wijziging van de wet algemene bepalingen omgevingsrecht 14-09-2015	verzoekt de regering, de nieuwe Wet algemene bepalingen omgevingsrecht voor inwerkingtreding te evalueren en de daaruit voortkomende aanbevelingen mee te nemen in de Invoeringswet Omgevingswet, en vervolgens vanaf 2018 te starten met de wettelijk vastgelegde vijfjaarlijkse evaluatiecyclus	Stas I&M	Om de twee jaar wordt onderzoek verricht naar de doeltreffendheid van de regels in de wet die de uitvoeringskwaliteit bepalen. (Incl niet basistaken); Dit is een verplichting in de VTH wet. De evaluatie van Lysias krijgt in 2017 een update waarbij breder wordt gekeken naar de doeltreffendheid van de VTH wet in de praktijk. Onderzoek en evaluatie is per 1 augustus gestart. De wetsevaluatie wordt voor het zomerreces aan de Tweede Kamer gepresenteerd.
Wijziging van de wet algemene bepalingen omgevingsrecht 14-09-2015	Motie Cegerek/Dijkstra 33 872, nr. 15 verzoekt de regering, vanaf 1 januari 2018 te komen tot een uniform stelsel van omgevingsdiensten, en de Kamer te informeren over de voortgang bij de begrotingsbehandeling voor het jaar 2018	Stas I&M	Wordt meegenomen in de evaluatie van de wet VTH. (Zie hierboven) De wetsevaluatie wordt voor het zomerreces aan de Tweede Kamer gepresenteerd
VAO Milieuraad 15-10-2015	Motie Remco Dijkstra/Van Veldhoven 21 501-08, nr. 591 verzoekt de regering, zich in de onderhandelingen over beide genoemde voorstellen in te zetten voor het afschaffen van de algehele kortingsfactor, gekoppeld aan blijvende prikkels voor energiebesparing in juist die «carbon leakage»-sectoren	Stas I&M	De motie ondersteunt het beleid van de Staatssecretaris.
Begrotingsbehandeling lenM 29-10-2015	Motie Hoogland 34 300 XII, nr. 30 verzoekt de regering, de volgende maatregelen te nemen om kilometerschetterfraude tegen te gaan: • oordeel «onlogisch» toevoegen bij toelating geïmporteerde auto's, en indien daarbij bekend de werkelijke kilometerstand vermelden; • zo snel als mogelijk uitwisseling van kilometerstanden tussen de landen die participeren in Eucaris; • per 1-1-2018 verplichte uitwisseling van kilometerstanden in geval van importauto's binnen EU,	Minister I&M	Bij herimport van eerder in NL geregistreerd voertuig wordt bij een lagere stand dan de voorheen geregistreerde in het register reeds automatisch «onlogisch» vastgelegd. Volgens planning zal RDW vanaf het najaar 2016 het oordeel «onlogisch» geven als de tellerstand op het APK-rapport hoger is dan de stand in het voertuig. Nederland blijft zich inzetten voor een Europese verplichting tellerstanden uit te wisselen.
Begrotingsbehandeling lenM 29-10-2015	Motie Madlener 34 300 XII, nr. 53 verzoekt de regering, te onderzoeken op welke wijze de kosten van het schorsen van een kenteken fors in prijs kan worden verlaagd,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
Begrotingsbehandeling lenM 29-10-2015	Motie Dik-Faber/Bisschop 34 300 XII, nr. 57 (was 44) verzoekt de regering om het project «Elke vierde vrachtwagen synchromodaal» op te nemen binnen het MIRT programma goederenvervoer corridors oost en zuid Nederland met een bedrag van € 125.000,- voor 2016 en dit met de betrokken regio's nader in te vullen binnen de condities van cofinanciering	Minister I&M	Voor de uitvoering van de motie heb ik aansluiting gezocht bij bestaande initiatieven van de Topsector Logistiek. Onder de actielijn synchromodaliteit van deze topsector is een werkwijze ontwikkeld om vrachtwagens van de weg naar het spoor en het water te krijgen. Momenteel wordt verkend op welke goederencorridor deze werkwijze toegepast kan worden.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Over de wijziging van het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden; gewasbescherming buiten de landbouw (27 858, nr. 315) 24-11-2015	Motie Grashoff/Leenders 27 858, nr. 315 (was 335) Verzoekt de regering met de partijen in gesprek te blijven en daarbij Vewin en de Natuur en Milieufederaties te betrekken, ten einde te komen tot zodanige aanvullende afspraken, dat alsnog het draagvlak onder de «Green Deal Sportvelden» kan worden verbreed	Stas I&M	Om de twee jaar wordt onderzoek verricht naar de doeltreffendheid van de regels in de wet die de uitvoeringskwaliteit bepalen. (Incl niet basis-taken); Dit is een verplichting in de VTH wet. De evaluatie van Lysias krijgt in 2017 een update waarbij breder wordt gekeken naar de doeltreffendheid van de VTH wet in de praktijk. Onderzoek en evaluatie is per 1 augustus gestart. De wetsevaluatie wordt voor het zomerreces aan de Tweede Kamer gepresenteerd.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Visser/Hoogland 34 300 A, nr. 23 verzoekt de regering om, in het programma Beter Benutten een oplossing te vinden voor de aansluiting van de A7 en de Westfriisiaweg, via de spitsstrook A7 tussen Avenhorn en Hoorn en middelen ook vrij te maken conform de kaders van het programma Beter Benutten	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie De Boer/Jacobi 34 300 A, nr. 27 verzoekt de regering, mee te denken met de regio in de zoektocht naar alternatieve en creatieve financieringsmogelijkheden voor een grotere sluis op Kornwerderzand en hierbij de mogelijkheden van de Europese Investeringsbank, de Junckergelden in combinatie met pps-constructies, het Waddenfonds en een hernieuwde aanmelding voor financiering uit het CEF-fonds in de overweging mee te nemen, en de Kamer hierover te informeren	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Hoogland c.s. 34 300 A, nr. 28 verzoekt de regering, een fietsbrug over de Lek op te nemen in het tracébesluit A27 Houten-Hooipolder, een financiële bijdrage te leveren aan de realisatie van deze fietsbrug op basis van een 50%-50%-verdeling, hierover met de regio in gesprek te gaan en de Kamer over de uitkomsten hiervan voor het AO MIRT voorjaar 2016 te informeren	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Hachchi/Smaling 34 300 A, nr. 50 (was 34) Verzoekt de regering om zich in te zetten voor het behoud van een intercityverbinding tussen station Dordrecht en Breda	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Van Tongeren 34 300 A, nr. 37 verzoekt de regering, oplossingen te versnellen van de aanpak van spoorknelpunten in het Zaanlijntraject Alkmaar-Uitgeest-Amsterdam	Stas I&M	Zoals tijdens het Notaoverleg MIRT ook aan de Kamer is gemeld wordt de Zaandlijn als onderdeel van PHS aangepakt. Er komen extra intercity's naar Alkmaar en extra sprinters naar Uitgeest De Kamer wordt met de voortgangsrapportage over PHS op de hoogte gehouden van de voortgang.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Van Tongeren/Vos 25 422, nr. 127 verzoekt de regering, er bij de Belgische regering op aan te dringen om eerst een milieueffectrapportage te laten uitvoeren, alvorens deze kernreactor opnieuw wordt opgestart	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Van Tongeren/Dik-Faber 25 422, nr. 137 verzoekt de regering om te onderzoeken wat de kosten zijn van het overnemen van het juridisch en economisch eigendom van de kerncentrale in Borssele en de Kamer hierover te informeren	Minister I&M	De Kamer zal door EZ worden geïnformeerd.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Vos/Dik-Faber 25 422, nr. 132 verzoekt de regering, te bewerkstelligen dat beide toezichthouders, de Nederlandse ANVS en de Belgische FANC, gezamenlijke inspecties gaan doen bij de kerncentrales aan beide kanten van de grens	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Vos 25 422, nr. 133 overwegende dat een verzelfstandiging van de kerncentrale buiten de DELTA-holding overwogen wordt; overwegende voorts dat met de aangenomen motie-Van Gent de Kamer uitgesproken heeft dat de kerncentrale in overheidshanden moet blijven; verzoekt de regering, te onderzoeken of de kerncentrale kan worden genationaliseerd, analoog aan de nationalisatie van TenneT in 2000; verzoekt de regering, daarbij de betrokkenheid van EBN, TenneT, COVRA en URENCO te overwegen, en hierover binnen drie maanden aan de Kamer te rapporteren,	Minister I&M	De Kamer zal door EZ worden geïnformeerd.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Smaling/De Vries 25 422, nr. 134 constaterende dat burgers in Zeeland en West-Brabant een slechte informatiepositie hebben omtrent de toestand van en incidenten betreffende de kerncentrale in Doel; verzoekt de regering, deze informatiepositie structureel te verbeteren,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Scheepvaart 17-12-2015	Motie Jacobi/De Boer 31 409, nr. 97 verzoekt de regering, bij de aanbesteding van de renovatiewerkzaamheden een verkorting van de stremmingsduur zwaarder mee te laten wegen als leidend criterium, rekening houdend met de financiële kaders, dan wel gefaseerd, en bij het zoeken naar creatieve oplossingen om de stremmingsduur te beperken de getroffen bedrijven te betrekken,	Minister I&M	Aanbesteding van de renovatiewerkzaamheden loopt zoals besproken in het AO Scheepvaart 17/12/2015. De Tweede Kamer zal worden geïnformeerd over de uitkomsten.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Leefomgeving 17-12-2015	Motie Geurts 301 75-226 verzoekt de regering, de uitkomsten van het onafhankelijk onderzoek door het Vlaamse Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) naar de huidige rekenmodellen en onderzoeks-methoden te betrekken bij de verdere beleidsbepaling die volgt naar aanleiding van het advies van de bestuurlijke werkgroep	Stas I&M	De Tweede Kamer wordt voor het zomerreces 2017 geïnformeerd.
VAO Leefomgeving 17-12-2015	Motie Cegerek cs. 30 175-230 verzoekt de regering, in overleg te treden met het RIVM en de gemeenten en in kaart te brengen wat de problemen en mogelijke oplossingen zijn voor de gezondheidsklachten die een deel van de Nederlanders ervaart door houtstook en de Kamer hierover in het voorjaar van 2016 te informeren	Stas I&M	De brief wordt in het vierde kwartaal van 2017 naar de Kamer gestuurd.
Begrotingsbehandeling IenM 29-10-2015	Motie Hoogland en VanTongeren 34 300XII-29 verzoekt de regering, zo spoedig mogelijk over te gaan tot het verbieden van het verwijderen van een roetfilter of een ander milieusysteem en het adverteren hierover; verzoekt de regering tevens, zo spoedig mogelijk over te gaan tot invoering van een effectieve test in de apk rondom de uitstoot van schadelijke stoffen,	Stas I&M	Voor de uitvoering van deze motie moet de regelgeving worden gewijzigd. De verwachting is dat dit in 2019 afgerond zal zijn.
VAO Duurzaamheid en Milieu 10-02-2016	Motie Dijkstra/Cegerek 30 196, nr. 400 (was 396) verzoekt de regering om onderzoek te doen naar het groepad voor (meer) bijmenging van biobrandstoffen voor de periode 2020–2030 om een omslag naar meer geavanceerdere biobrandstoffen te kunnen bereiken, en de Kamer hierover voor 1 juli 2016 te rapporteren,	Stas I&M	Op 30 november heeft de Europese Commissie haar voorstellen voor herziening Richtlijn hernieuwbare energie voor de periode 2020–2030 gepresenteerd. Hernieuwbare energie in transport (waaronder biobrandstoffen) is onderdeel van deze richtlijn. Tot die tijd was het onduidelijk of de Commissie na 2020 voor wat betreft brandstoffen op CO ₂ of aandeel hernieuwbaar zou sturen. In januari zal er opdracht worden uitgezet om goed te kunnen beoordelen wat dit betekent voor hernieuwbare energie vervoer in Nederland. De motie Dijkstra / Cegerek zal daar in meegenomen worden. Einddatum voorlopig 1 juli 2017. Gestreefd wordt dit eerder af te ronden.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 10-02-2016	Motie Van Helvert 23 645, nr. 616 (was 615) verzoekt de regering in overleg te treden met de leden van het NOVB teneinde te bewerkstelligen dat er een regulier overleg plaatsvindt tussen de aanbieders van mobiliteitskaarten en de leden van het NOVB	Stas I&M	Aan deze motie wordt invulling gegeven door regulier overleg tussen vervoerders en MKA's. In de volgende voortgangsrapportage van het NOVB wordt hierover gerapporteerd aan de Kamer.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Wijziging van de Wet luchtvaart in verband met de invoering van een nieuw normen- en handhavingsstelsel voor de luchthaven Schiphol en enige andere wijzigingen (34 098) 10-02-2016	Motie Belhaj 34 098, nr. 10 verzoekt de regering, de invoering van het nieuwe stelsel aan te grijpen voor het ontwikkelen van een moderne socialemediastrategie, met als kernpunt een applicatie voor smartphones en tablets die voornoemde functionaliteiten biedt	Stas I&M	Er is inmiddels een taskforce binnen de Omgevingsraad Schiphol actief om in de komende periode verder uitwerking te geven aan die effectieve en efficiënte informatievoorziening. De Staatssecretaris heeft de ORS verzocht om in goed overleg met de partijen ervoor zorg te dragen dat er reeds in de loop van dit jaar (2016) de eerste resultaten voor de omgeving zichtbaar worden.
Wijziging van de Wet luchtvaart in verband met de invoering van een nieuw normen- en handhavingsstelsel voor de luchthaven Schiphol en enige andere wijzigingen (34 098) 10-02-2016	Motie Visser 34 098, nr. 14 verzoekt de regering, tot een zodanige invulling van de vierdebaanregel dat de luchtvaartsector een prikkel tot innovatie blijft behouden en ook in de toekomst verdere volumegroei binnen de gelijkwaardigheidscriteria kan blijven realiseren	Stas I&M	Naar aanleiding van de motie heeft de Staatssecretaris de ORS middels een adviesopdracht gevraagd zich te buigen over de toekomstbestendigheid van het NNHS. Dit zodat het ORS advies kan worden betrokken bij de doorveraling van de NNHS afspraken in een toekomstbestendig ontwerp-Luchthavenverkeerbesluit (LVB).
VAO Milieuraad 02-03-2016	Motie Van Tongeren 21 501-08, nr. 622 (was 615) verzoek de regering om de Europese Commissie tijdens de Milieuraad op te roepen om op termijn injectie van afvalwater van mijnbouwactiviteiten onder de richtlijn industriële emissies te brengen;	Stas I&M	Zoals de Staatssecretaris in reactie op de motie heeft aangegeven, kan de motie pas worden uitgevoerd als de Europese Commissie de richtlijn gaat herzien. Dat is nog niet aan de orde.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Van Tongeren 29 383, nr. 256 verzoekt de regering om, in nauw overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten maatregelen te treffen die gemeenten in staat stellen om deze belangen te waarborgen en de Kamer hierover te informeren,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Van Tongeren 29 383, nr. 258 verzoekt de regering om, de evaluatie van de Wet natuurbescherming ondanks de opgelopen vertraging mee te nemen bij het opstellen van de aanvullingswet en het aanvullingsbesluit natuur,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Smaling/Cegerek 29 383, nr. 268 (was 259) verzoekt de regering de twee wetten zo te stroomlijnen dat genoemde problemen tijdig ondervangen	Minister I&M	De motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Veldman/Ronnes 29 383, nr. 262 constaterende dat de Wet plattelandswoningen een groot deel van zijn meerwaarde verliest door de uitspraak van de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State, waardoor er als gevolg van de Europese richtlijn voor luchtkwaliteit alsnog aanvullende maatregelen ten behoeve van de luchtkwaliteit moeten worden genomen; verzoekt de regering, deze problematiek op Europees niveau aan te kaarten en daarbij te zoeken naar oplossingen die ervoor zorgen dat de wet plattelandswoningen weer kan worden toegepast, zodat ook niet-werknemers op een boerderij kunnen blijven wonen	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Ronnes/Veldman 29 383, nr. 263 verzoekt de regering, haar visie op de toekomstige vormgeving van ontteigening ter advies voor te leggen aan de Raad voor de rechtspraak, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de president en de procureur-generaal bij de Hoge Raad en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, en de Kamer over de resultaten te informeren	Minister I&M	De motie zal worden verwerkt in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel.
VAO Spoor 23-03-2016	Motie De Boer/Van Helvert 28 642, nr. 00 (was 78) Verzoekt de regering de flexibele veiligheidsteams inzetbaar te krijgen in het gehele openbaar vervoer en in gesprek te gaan met de regionale concessiehouders, waarvan in dezen ook een bijdrage mag worden verwacht, en afspraken met hen te maken over maatregelen ter bescherming van het openbaar vervoerpersoneel en de Kamer voor 1 mei a.s. over de uitkomsten te informeren	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Milieu- en Transportraad 07-04-2016	Motie Visser/Van Helvert 21 501-33, nr. 582 verzoekt de regering om, zich te blijven verzetten tegen tolplannen van lidstaten die discriminerend werken voor personen en bedrijven, zich blijvend in te zetten op werkbare afspraken bij eventuele invoering en de Kamer hierover te informeren	Minister I&M	De ontwikkelingen op het wegbevrĳzingsdossier in het buitenland worden scherp gevolgd, zeker waar er een indicatie is dat de eigen burgers van de desbetreffende lidstaat worden bevoordeeld, zoals bij de Duitse tol voor personenvoertuigen.
VAO Milieu- en Transportraad 07-04-2016	Motie Geurts c.s. 21 501-33, nr. 583 verzoekt de regering om, in Europees verband en in de Transportraad in te zetten op een spoedige standaardisering van de systemen en apparatuur voor tolheffing	Minister I&M	Het wegenpakket (road package) gaat over diverse richtlijnen en verordeningen, waaronder EETS en Eurovignet-richtlijn (voor wegbevrĳzing vracht). Er zijn op dit moment nog geen concrete voorstellen ontvangen.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Aukje de Vries/Jacobi 29 684, nr. 128 spreekt uit, afhankelijk van de uitkomsten van het open planproces, eventueel mee te willen werken aan een wijziging van de dienstregeling en ruimte te willen bieden in de Structuurvisie Waddenzee voor een aanpassing van de vaargeul en optimalisatie van het vaargeulonderhoud,	Minister I&M	De toezagging wordt meegenomen in het open plan proces. Eind 2016 worden de resultaten van het open plan proces naar de verbeteringen voor de vertraging van de waddenveerverbinding tussen Holwerd en Ameland naar de kamer opgestuurd. Eventuele oplossingsrichtingen worden dan ter besluitvorming door de Minister daarin opgenomen. De dienstregeling en de vaargeul zijn hierin dus ook opgenomen als oplossingsrichting. Of deze in 2017 ook al kunnen worden gerealiseerd hangt af van de besluitvorming over het OPP en de daarvoor beschikbare middelen.
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Aukje de Vries c.s. 29 684, nr. 129 verzoekt de regering om, hierover in overleg te treden met de betrokken partijen in de regio, zoals Waddengemeenten en watertaxibedrijven; verzoekt de regering tevens, nogmaals kritisch te kijken naar het uitgevoerde onderzoek, inclusief de daaruit voortvloeiende conclusie; verzoekt de regering voorts, te komen met een werkbare oplossing en de Kamer hierover te informeren,	Minister I&M	Vereenvoudiging bij procedures tgv inwerking treden Omgevingswet lijkt niet waarschijnlijk.
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Van Helvert/Aukje de Vries 29 684, nr. 131 verzoekt de regering om, spoedig te onderzoeken of en hoe de concessie-verlening van de veerdiensten naar de Waddeneilanden overgelaten kan worden aan de betrokken provincies	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Milieu- en Transportraad 07-04-2016	Motie Geurts/Bisschop 21 501-33, nr. 598 verzoekt de regering de Europese Commissie te kennen te geven dat om bovenstaande redenen zij haar uitvoeringsbevoegdheden overschrijdt op basis van artikel 11 van verordening 182/2011 en daarom de huidige lijst moet worden herzien; verzoekt de regering ervoor zorg te dragen dat de hierboven weergegeven aspecten van verordening 1143/2014 worden gevuld in het bijzonder dat het bedrijfsleven wordt betrokken bij het vaststellen van lijsten van invasieve soorten,	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
Uitkomsten klimaattop Parijs 19-05-2016	Motie Mulder/Van Veldhoven 31 793, nr. 151 verzoekt de regering, ervoor te zorgen dat klimaatinnovatie als overkoepelend doel specifiek aandacht krijgt in het innovatiebeleid	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Uitkomsten klimaattop Parijs 19-05-2016	Motie Jan Vos 31 793, nr. 152 verzoekt de regering om, te investeren in technieken die CO ₂ -afvang bij industriële processen stimuleren, zodat de inzet van aardgas en biomassa in de energievoorziening, zolang noodzakelijk, mogelijk blijft; verzoekt de regering tevens om te investeren in onderzoek, ontwikkeling en demonstratie van technieken waarbij CO ₂ uit de atmosfeer wordt gehaald en op aarde wordt vastgelegd, bijvoorbeeld in bossen, in producten of in gesteenten, dan wel ondergronds wordt opgeslagen, wat ook wel «negatieve emissie van CO ₂ » wordt genoemd; verzoekt de regering voorts om over de vorderingen in het najaar te rapporteren aan de Kamer,	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 31-05-2016	verzoekt de regering om, bij schepen tot 86 meter de CCR-eisen alleen van toepassing te laten zijn bij nieuwbouw, verbouw of ombouw van een binnenvaartschip	Minister I&M	De motie Smaling/Jacobi is onder de aandacht gebracht van de CCR-lidstaten en in december in de CCR besproken. De Nederlandse delegatie heeft het belang dat de Tweede Kamer aan deze discussie hecht in de CCR benadrukt. Andere delegaties zagen desondanks geen noodzaak de technische eisen van de CCR nog verder te versopelen. Men houdt vast aan de reeds afgesproken aanpassingen van de overgangsbepalingen. Deze aanpassingen gaan over de geluidseisen, elektrische installaties, bijboten en over een aantal eisen met betrekking tot passagiersschepen. Hierover wordt in 2017 verder gesproken. Voor deze eisen verwacht ik dat in de CCR bevredigende oplossingen worden gevonden voordat de overgangstermijn afloopt (2020).
VAO Scheepvaart 31-05-2016	verzoekt de regering, in overleg met belanghebbenden te voorkomen dat de bestaansbasis van Den Helder Airport zal versmallen onder druk van het helikopterveld bij de Eemshaven door goede onderlinge afstemming te bewerkstelligen,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid
VAO Scheepvaart 31-05-2016	verzoekt de regering om, rondom de bemannings- en arbeidstijdenregels een instructie te geven aan de ILT om zogeheten «anticiperend te gaan handhaven» en in overleg met de branche de regels te evalueren	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid
Wetsvoorstel herziening mer-richtlijn	verzoekt de regering, deze «handreiking» of «modelverordening» met de Kamer te bespreken alvorens deze wordt vastgesteld	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid
Wetsvoorstel herziening mer-richtlijn 25-05-2016	verzoekt de regering te onderzoeken waarom het aantal vrijwillige mer-adviezen is teruggelopen en de Kamer hierover bij de evaluatie te informeren,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Remco Dijkstra 21 501-08, nr. 628 Verzoekt de regering tijdens de onderhandelingen over de ontwikkeling van biobrandstoffen in te zetten op: o CO ₂ -klimaatwinst; o Kosteneffectiviteit; o Investeringszekerheid; • en een zoveel mogelijk gelijk speelveld binnen de EU;	Stas I&M	Motie is ondersteuning van kabinet beleid.
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Van Tongeren 21 501-08, nr. 633 Overwegende dat de EU haar ambitie voor de uitstoot van luchtvervuilende stoffen heeft afgezwakt;Overwegende dat de omgevingswet voor milieukwaliteit bouwt op EU richtlijnen;Verzoekt de regering in kaart te brengen wat het gevolg is van lagere EU doelen, die in de omgevingswet komen, op lucht in Nederland;	Stas I&M	Motie ondersteunt het kabinet beleid.
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Cegerek/Van Veldhoven 21591-01, nr. 634 verzoekt, de regering, zich op EU-niveau in te zetten voor een verbeterplan voor de controle op giftige stoffen in textiel	Stas I&M	De Europese Commissie is bezig met een voorstel (voor beperking van schadelijke stoffen in textiel) dat invulling geeft aan de motie, met uitzondering van het punt van handhaving en controle. Dit laatste kan pas worden geregeld nadat de wetgeving er is. De Commissie is bezig het voorstel aan te passen en er komt nog een tweede publieke consultatie. Het uiteindelijke voorstel wordt daarna besproken in het REACH Comité, want het betreft hier REACH. Er is nog geen zicht op wanneer het voorstel formeel wordt vastgesteld.
Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie Van Veldhoven 33 678, nr. 19 constaterende dat de parlementaire enquêtecommissie aanbeveelt om een expliciete keuze voor de mate van marktwerking te maken en hier toe verschillende scenario's uit te werken; verzoekt de regering, deze aanbeveling over te nemen en de Autoriteit Consument en Markt (ACM), directie spoor, te vragen om over de verschillende scenario's advies uit te brengen	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie Smaling 33 678, nr. 21 van mening dat de Fyra-enquête slechts de tweede helft van een slechte voetbalwedstrijd beschrijft; verzoekt de regering om, bij de vervolgacties die uit het rapport voort-vloeien ook de eerste helft in beschouwing te nemen	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie De Boer 33 678, nr. 23 verzoekt de regering, de marktverkenning zo op te zetten dat er een onafhankelijke toets door een derde partij op de haalbaarheid van de uitkomsten van diezelfde marktverkenning plaatsvindt; verzoekt de regering voorts om, als hieruit blijkt dat een beter aanbod mogelijk is, dit als basis te nemen voor het aanbod op de HSL-Zuid en de NS te verzoeken om dit uit te voeren	Stas I&M	De motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie Van Helvert/Van Veldhoven 33 678, nr. 32 (was 28) verzoekt de regering, de ILT te verzoeken het meerjarenplan 2016–2020 aan te vullen met de implementatie van de organisatiebrede veranderingen en de koerswijziging zoals door de enquête-commissie Fyra is aanbevolen	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
MIRT 07-07-2016	Motie Visser c.s. 34 300 A, nr. 76 Verzoekt de regering om binnen het Deltafonds, onder de noemer meekoppelkansen na te gaan of het mogelijk is om, naastde regionale bijdrage, een landelijke bijdrage aan het regionale project "sluizen Kornwerderzand" te leveren. Verzoekt de regering de Kamer hierover voor het MIRT overleg 2017 te informeren.	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
MIRT 07-07-2016	Motie Smaling/Visser 34 300 A, nr. 79 constaterende dat bewoners rondom de A8 in Zaanstad rond de Coenbrug zich'zorgen maken over de milieouverlast en de gemeente Zaanstad nader onderzoek verricht; overwegende dat de regering al bereidheid heeft getoond te onderzoeken welke maatregelen mogelijk zijn om de geluidsoverlast van de Coenbrug te beperken; verzoekt de regering de uitkomsten van beide onderzoeken te bespreken met de gemeente Zaanstad en de Kamer te informeren over de uitkomst; -	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
MIRT 07-07-2016	Motie Van Helvert 34 300 A, nr. 85 verzoekt de regering in overleg met de stad Utrecht te treden teneinde te voorkomen dat stedelijke plannen de verkeersstromen buiten de stad te zeer beïnvloeden;	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	Motie Van Helvert/De Boer 23 645, nr. 632 verzoekt de regering in kaart te brengen hoe enkelvoudig in- en uitchecken zo goed mogelijk en op welke termijn kan worden gerealiseerd en met het NOVB een plan op te stellen om dit te bewerkstelligen	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	Motie De Boer 23 645, nr. 629 verzoekt de regering om, in overleg met de spoorbranche te komen tot het formuleren van deze maatregelen en bij het PHS tussentijds de balans op te maken en te toetsen of het nog voldoet aan de oorspronkelijke uitgangspunten	Stas I&M	De motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	Motie De Boer/Van Veldhoven 23 645, nr. 630 verzoekt de regering, voor 2017 zich in het Nationaal Openbaar Vervoer Beraad (NOVB) er hard voor te maken om te bewerkstelligen dat vervoerders informatie over reizigersaantallen en -stromen in een speciale databank openbaar beschikbaar maken met waarborgen voor de privacy van de individuele reiziger; verzoekt de regering tevens, in het Besluit personenvervoer een leverings-plicht van OV-chipkaartdata en andere gegevens voor het verkrijgen van een compleet beeld van het reisgedrag te overwegen, indien het overleg met decentrale overheden en vervoerders in het NOVB niet voor 2018 heeft geleid tot een adequaat informatiesysteem over het gebruik van het openbaar vervoer	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Spoor 07-07-2016	Motie De Boer 29 984, nr. 675 <ul style="list-style-type: none"> • een gedegen onderzoek uit te voeren naar de exacte omvang en oorzaak van de overschrijding van de risicoplafonds en de resultaten verkregen uit de actualisatie van de marktverwachtingen uit 2006 te vergelijken met de voor de wet gehanteerde prognose en routering; • met de sector tot afspraken te komen over routering van het spoorvervoer van gevaarlijke stoffen om het overschrijden van risicoplafonds tegen te gaan en indien nodig deze goederenpaden met de Duitse spoorbeheerder af te stemmen; • de aanbevelingen van de Onderzoeksraad Voor Veiligheid inzake het ongeluk in Tilburg uit te voeren; • op locaties waar risicoplafonds (dreigen te) worden overschreden met spoorgoederenvervoer van gevaarlijke stoffen, zoals op de Brabant-route, of locaties in grootstedelijk gebied, zoals in de Drechtsteden, met de decentrale overheid in overleg te gaan over een samenhangende aanpak om veiligheid en leefbaarheid voor omwonenden te verhogen alsmede het versnellen van bestaande plannen en program-ma's op de omleidingsroutes; • te onderzoeken of de prikkels in de gebruiksvergoeding met Duitsland en België op elkaar af kunnen worden gestemd; • in overleg met de sector te komen tot een betere registratie van de wagons met gevaarlijke stoffen op het spoor; en in overleg met ProRail te bezien of de flexibiliteit in het proces van capaciteitsverdeling kan worden vergroot, zodat er meer mogelijkheden ontstaan voor het, binnen de risicoplafonds van Basisnet, inpassen van lastminutegoe-derenvervoer, 	Stas I&M	De motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Spoor 07-07-2016	Motie Cegerek 29 984, nr. 677 verzoekt de regering, nu reeds te specificeren wat de oorzaken zijn van overschrijdingen van de Wet basisnet en in kaart te brengen welke oplossingen, waaronder het nemen van een routeringsbesluit, binnen het kader van de Wet basisnet mogelijk zijn en de Kamer hierover voor 1 oktober 2016 te informeren	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Spoor 07-07-2016	Motie Van Helvert 29 984, nr. 679 verzoekt de regering, in overleg met de goederenvervoerders op het spoor een plan te ontwikkelen om trillingshinder en trillingsschade te voorkomen en de Kamer daarover te informeren	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Luchtvaart 07-07-2016	Motie Monasch 31 936, nr. 349 Verzoekt de regering in kaart te brengen wat de mogelijkheden zijn om het rendement van de opleiding tot verkeersleider bij LVNL te vergroten,	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
Jaarverslagen 30-06-2016	Motie Van Veldhoven 34 475 XII, nr. 10 verzoekt de regering, er zorg voor te dragen dat het jaarverslag en het Infrastructuurfonds voortaan beter inzicht bieden in de beoogde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen, en dat de aanpak van luchtkwaliteit en geluidshinder duidelijker van elkaar gescheiden zijn	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Havens 05-07-2016	Motie Van Helvert 29 862, nr. 31 verzoekt de regering om, in overleg met de regio een plan te ontwikkelen dat voorziet in de gegarandeerde ontsluiting van Voorne-Putten	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Wegverkeer en verkeersveiligheid 05-07-2016	Motie Van Helvert 29 398, nr. 512 verzoekt de regering, een campagne tegen het appen op de fiets te starten die vergelijkbaar is aan de BOB-campagne	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
Wegverkeer en verkeersveiligheid 05-07-2016	Motie Van Helvert/Visser 29 398, nr. 513 verzoekt de regering, een nader onderzoek te (laten) doen naar de aansprakelijkheid van fietsers bij roekeloos app- en belgedrag, en de Kamer daarover te informeren	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
Alcoholslot 06-10-2016	29 398-535 verzoekt de regering om, het promillage waarbij een rijgeschikt-heidsonderzoek wordt opgelegd zodanig te verlagen, bijvoorbeeld naar 1,3 promille, zodat mogelijke notoire drankrijders eerder in beeld kunnen worden gebracht en effectieve maatregelen kunnen worden genomen,	Minister I&M	De motie is ondersteuning van het beleid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Alcoholslot 06-10-2016	verzoekt de regering, zo snel als mogelijk op basis van het SWOV-onderzoek over alcohol en verkeer te onderzoeken welke aanpassingen in beleid en/of wet- en regelgeving doorgevoerd kunnen worden (betere profilering, nieuwe preventieve maatregelen en een bredere aanpak), en de Kamer hierover nog dit jaar te informeren,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Milieuraad 13-10-2016	verzoekt de regering om zich aan te sluiten bij het standpunt van de Duitse Bondsraad en om dit actief te bepleiten in de EU	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 13-10-2016	21 501-08, nr. 652 verzoekt de regering, Stas I&M te bezien op welke manier de Nederlandse Emissieautoriteit andere EU-lidstaten kan helpen bij het verbeteren van hun CO ₂ -administratie,	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 13-10-2016	21 501-08, nr. 653 verzoekt de regering, Stas I&M alvorens in te stemmen met de verordening voor bindende nationale reductiepercentages broeikasgassen voor de non-ETS-sectoren, de Tweede Kamer te informeren over de maatregelen die zij voornemens is te nemen om uitvoering te geven aan dat doel,	Stas I&M	Deze motie wordt afgedaan bij de Kamerbrief van eind mei 2017 met geannoteerde agenda voor de Milieuraad van 19 juni 2017.
VAO Circulaire Economie 27-10-2016	verzoekt de regering, indicatoren te ontwikkelen en een nulmeting uit te voeren, zodat effectieve voortgang van het programma de komende jaren goed gemonitord kan worden,	Stas I&M	Systematiek en nulmeting worden momenteel ontwikkeld. De TK wordt in het najaar 2017 geïnformeerd
VAO Circulaire Economie 27-10-2016	32 852, nr. 37 verzoekt de regering, de SER te vragen deze mogelijkheden in kaart te brengen ter ondersteuning van de implementatie van het Rijksbrede programma Circulaire Economie,	Stas I&M	De TK wordt in het najaar 2017 geïnformeerd over de uitkomsten van de verkenning.
VAO Circulaire Economie 27-10-2016	Verzoekt de regering, om de SER te vragen een verkenning uit te zetten naar de mogelijkheden om het bestaande instrumentarium van subsidies, fiscale- en financiële prikkels zodanig aan te passen dat de transitie naar een circulaire economie wordt bevorderd, dit in overleg met het CPB te doen en aanvullend over de effectiviteit, de arbeidsmarkteffecten en overige effecten van deze aanpassing te laten rapporteren;	Stas I&M	De TK wordt in het najaar 2017 geïnformeerd over de uitkomsten van de verkenning.
VAO Circulaire Economie 27-10-2016	32 852, nr. 41 verzoekt de regering, het scheiden van afval op scholen te stimuleren,	Stas I&M	Wordt meegenomen in de voortgangsbrief transitieagenda's die vóór het zomerreces naar de Kamer wordt gezonden
VAO Circulaire Economie 27-10-2016	32 852, nr. 42 verzoekt de regering, bij de reeds geplande evaluatie van de Raamovereenkomst Verpakkingen medio 2017 de Kamer ook inzicht te verschaffen in het bereikte milieusultaat als het gaat om het verschil in uitstoot van CO ₂ dat is ontstaan door een verschuiving van de productie van plastic naar papieren draagtassen,	Stas I&M	De TK wordt in het najaar 2017 geïnformeerd.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Tweede evaluatie procesrechtelijke bepalingen hoofdstuk 1 Crisis- en herstelwet gepland 01-11-2016	32 127, nr. 220 verzoekt de regering, ervoor zorg te dragen dat enkel wanneer een partij op tijd aangeeft dat de Chw op een besluit van toepassing is, de versnelde uitspraaktermijn van zes maanden ook daadwerkelijk geldt,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Landelijk beeld jaarwisseling 02-11-2016	28 684, nr. 485 verzoekt de regering, de opsporing van illegaal vuurwerk afkomstig uit het buitenland te intensiveren, postorderbedrijven te ondersteunen en meer mogelijkheden te bieden om actie te ondernemen tegen illegale vuurwerk-pakketten en de bezorging er van,	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
VAO Sociale Veiligheid in het Openbaar vervoer 02-11-2016	28 642, nr. 93 verzoekt de regering, zich in te spannen de maatregel tot dubbele bemensing op risicolijnen en risicomomenten uit te voeren voor het einde van het tweede kwartaal van 2017 en de Kamer hierover te informeren,	Stas I&M	De motie is in uitvoering.
Begrotingsbehandeling IenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 20 verzoekt de regering om, samen met andere wegbeheerders de effectieve doorstroming van verkeer te stimuleren, zoals bijvoorbeeld het (driejaar-lijks) checken en onderhouden van de verkeersregelinstallaties, het vaker instellen van «groene golven» en het stimuleren van opschaling van moderne technieken, zoals Talking Traffic, en de Kamer hierover te informeren,	Minister I&M	De motie is in uitvoering.
Begrotingsbehandeling IenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 22 verzoekt de regering om, in goed overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Interprovinciaal Overleg te onderzoeken hoe de regierol van gemeenten en provincies op klimaat- en energiegere-lateerde onderwerpen binnen hun domein verder kan worden versterkt en de Kamer hierover te informeren	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling IenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 37 verzoekt de regering, te verkennen wat de mogelijkheden zijn om het project Smart Delta Resources te ondersteunen via het Riksbrede programma Circulaire Economie,	Stas I&M	De TK wordt in het najaar 2017 geïnformeerd
Begrotingsbehandeling IenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 38 verzoekt de regering, te onderzoeken of zodra het centraal wagenpark gereed is een substantieel deel van het rijkswagenpark kan worden ingezet voor een proefproject waarin mensen op een laagdrempelige manier gebruik kunnen maken van elektrische deelauto's en de Kamer hierover in 2017 te informeren,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid door Defensie.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 23 verzoekt de regering, aan te dringen op spoedige wijziging van de algemene plaatselijke verordening (APV) door de gemeente Haarlem-mermeer en bij snel uitblijvend resultaat andere effectieve maatregelen door te voeren, en de Kamer hierover nog dit jaar te informeren	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 39 verzoekt de regering, in lopende studies mee te nemen in hoeverre bundeling van vervoerstromen en oplossingen over de modaliteiten heen (naar voorbeeld van Whim in Helsinki) onderdeel kunnen uitmaken van de oplossingen voor de onder druk staande stedelijke bereikbaarheid,	Minister I&M Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 53 verzoekt de regering bij de najaarsnota te bezien welke bijdrage kan worden geleverd om ervoor te zorgen dat voor de dubbele bemensing in 2017 voldoende budget beschikbaar is.	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 46 verzoekt de regering, samen met provincies en gemeenten in 2017 overleg te voeren met als doel in 2018 te komen met een nationaal luchtplan (NLP), dit NLP te richten op de streefwaarden voor gezonde lucht, de meest vervuilde punten als eerste aan te pakken en daarvoor samen met de partners te bezien welke maatregelen daarvoor effectief zijn uit oogpunt van zowel gezondheidswinst als kosten,	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 48 verzoekt de regering, de Kamer voor de zomer van 2017 nader te informeren over de stand van zaken van het beheer en onderhoud van de grote strategische bruggen op het hoofdwegennet,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 26 verzoekt de regering, te bevorderen dat er bij het lokale gezag meer aandacht is voor de verkeersveiligheid en de verkeers-handhaving wanneer de lokale situatie daarom vraagt; verzoekt de regering tevens om, in het kader van de verhoging van de pakkans ook zo snel mogelijk invulling te geven aan de landelijke speerpunten van het OM ten aanzien van verkeershandhaving en de Kamer hier uiterlijk eind 2016 over te informeren	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 49 verzoekt de regering, in de af te sluiten green deal afspraken te maken over de restvoorraad tweetaktbrommers en als stip op de horizon het uittafelen van alle benzinebrommers; verzoekt de regering tevens, de handhaving op orde te brengen, zodat alle voertuigen in ieder geval aan de Europese normen voldoen,	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 54 verzoekt de regering om, binnen het textielconvenant afspraken te maken met de betrokken partijen over financieringsarrangementen, zodat inzameling en recycling daadwerkelijk van de grond komen,	Stas I&M	In het convenant is een werkgroep grondstoffen gevormd die zich vanaf tweede kwartaal 2017 ook met deze problematiek zal bezig houden. De TK wordt in het najaar 2017 geïnformeerd.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 51 verzoekt de regering om, het controleren op snelheidsovertredingen gerichter in te zetten op locaties met een verhoogd veiligheidsrisico,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 52 verzoekt de regering, te onderzoeken of het controleren van telefoons op recent gebruik na een verkeersongeval haalbaar en uitvoerbaar is,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 28 verzoekt de regering om, bij de uitwerking van de nieuwe MIRT-systematiek de samenhang tussen en de doorstroming op het hoofd- en onderliggend wegennetwerk een vast onderdeel te laten zijn en de knelpuntenanalyse van de ANWB mee te nemen in de komende bestuurlijke overleggen MIRT	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 29 roept de regering op om, bij incidenten en wegwerkzaamheden het toepassen van rode kruisen te beperken tot de wegvakken waarvoor dit vanuit het oogpunt van de veiligheid strikt noodzakelijk is, en over het toepassen van rode kruisen actief te communiceren naar de weggebruiker	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 31 verzoekt de regering, te voorkomen dat Europese luchtvaartmaatschappijen op achterstand worden gezet door, boven op de mondiale afspraken, op Europees niveau uitstoot apart te beprijzen	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling lenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 32 verzoekt de regering, ondernemers in het midden- en kleinbedrijf en start-ups te ondersteunen door belemmeringen weg te nemen, en de Kamer daarover te informeren	Stas I&M	Dit valt binnen het programma Ruimte & Regels als onderdeel van het programma Nederland Circulair in 2050. De TK wordt in het najaar 2017 geïnformeerd.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Begrotingsbehandeling IenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 36 verzoekt de regering om, het Actieplan Luchtkwaliteit breder in te zetten dan alleen in de steden Rotterdam en Amsterdam, hierbij toe te werken naar de WHO-advieswaarden en gezondheid centraal te stellen in het luchtkwaliteitsbeleid	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 14-11-2016	34 550-J, nr. 8 verzoekt de regering, nader onderzoek te laten doen naar geneesmiddelen-lenstoffen die schadelijk zijn voor ecosystemen in het water; verzoekt de regering tevens, te verkennen welke mogelijkheden er zijn om toepassing van schadelijke geneesmiddelenstoffen openbaar te maken,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 14-11-2016	34 550-J, nr. 21 verzoekt de regering het actieplan Code Oranje, van Waterschap Peel en Maasvallei op het samenwerkingsniveau van landsdeel Zuid, als koploper-project voor te dragen in het kader van het Deltaprogramma Klimaatadaptatie,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 14-11-2016	34 550-J, nr. 15 verzoekt de regering, in kaart te brengen of de doelen wel haalbaar zijn en wat de maatregelen, nodig om de KRW-doelen te halen, zouden kosten,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 14-11-2016	34 550-J, nr. 18 verzoekt de regering, in het overeen te komen bestuursakkoord water resultaatverplichtingen voor geneesmiddelen en microplastics op te nemen om zodoende de doelen in de Kaderrichtlijn Water te bereiken,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 14-11-2016	34 550-J, nr. 19 verzoekt de regering, in beeld te brengen hoe groot de problematiek met betrekking tot overmatige waterplantengroei is, wat de resultaten van de pilot zijn en welke acties hieruit volgen, en op basis hiervan met het maatschappelijk veld in gesprek te gaan over de aanpak van de overmatige plantengroei in de Randmeren,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 14-11-2016	34 550-J, nr. 20 verzoekt de regering, in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie initiatieven voor particulieren waar het gaat om vergroening en het vasthouden van water te stimuleren en (eventuele) belemmeringen daarvoor uit de weg te ruimen,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Transportraad 30-11-2016	21 501-33, nr. 620 verzoekt de regering, nogmaals te benadrukken in de Transportraad dat het al dan niet invoeren van wegbepricing een nationale bevoegdheid is en dat dit geen onderdeel moet zijn van de Europese strategie,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Transportraad 30-11-2016	21 501-33, nr. 621 verzoekt de regering om, zich intensief en nadrukkelijk te blijven verzetten tegen de plannen voor Duitse tolheffing bij de Duitse regering en de Europese Commissie en daarmee ook samen op te trekken met andere landen;verzoekt de regering voorts, om in de tussentijd een grenseffectentoets van de Duitse tolplannen uit te voeren,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoek de regering om in 2017 te bezien of het mogelijk is om meer te investeren in betere sluisbediening, meer ligplaatsen en afloopvoorzieningen voor de binnenvaart	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, in dat programma de aanpak van knooppunt Zaandam te prioriteren	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, in overleg met de regio onderzoeken of en hoe de doorstromingsproblemen op de A58 tussen Breda en Tilburg structureel kunnen worden aangepakt	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, te onderzoeken of en welke capaciteitsvergrotende investeringen in spoor nodig zijn om Venlo verder uit te bouwen als internationaal vervoersknooppunt	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, in overleg te treden met de regio of en waar een aanvullende financieringsbehoefte ligt	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, in het gebiedsgerichte programma Goederencorridor Oost met prioriteit de opgave voor de A15 Ridderkerk-Gorinchem mee te nemen	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, deze wensen van de regio, inclusief oeververbinding en N59, te beoordelen op de bijdrage aan de verbetering van de doorstroming tussen het regionale en landelijke wegennet, en met de regio afspraken te maken hoe bij een positieve beoordeling deze projecten een plaats kunnen krijgen in het gebiedsprogramma Rotterdam-Den Haag	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, eventuele aanbestedingsmeevallers bij de aanleg van deze projecten in mindering te brengen op de tolopgave	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, de locaties met de grootste urgentie voor fietsparkeerplaatsen, zoals Amsterdam, Zwolle en Eindhoven, zo snel mogelijk aan te pakken	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering, tot 1 oktober 2017 een bedrag van maximaal 30 miljoen euro te reserveren als riksbijdrage voor de nieuwe sluis bij Kornwerderzand	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering om bij de planuitwerking en in het MIRT de samenhang tussen hoofdwegen en onderliggend wegennet nadrukkelijker te betrekken	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	verzoekt de regering te inventariseren waar de aanleg van kademuren vervoer van goederen via de binnenvaart mogelijk zou kunnen maken, en hiervoor middelen uit Beter Benutten beschikbaar te stellen	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 28-11-2016	34 550-A, nr. 41 verzoekt de regering, zich in te zetten voor de realisering van de aanleg van een verbindingsboog tussen de A30 en de A1 richting Apeldoorn en verbetering van de verbindingsboog van Amersfoort richting Ede, en daartoe in overleg te treden met de overheden en andere belanghebbenden in de regio, met als doel dat er in het voorjaar van 2017 duidelijkheid gegeven wordt over planning en financiering; verzoekt de regering, in te stemmen met de start van een MIRT-onderzoek door de regio en in het kader van de uitkomsten daarvan en de uitkomsten van het NMCA 2017 tot een overwogen beslissing te komen voor de realisatie van structurele maatregelen voor het hele knooppunt,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Wegenverkeerswet in verband met de invoering van het trekkerkenteken 07-12-2016	34 397, nr. 23 verzoekt de regering om, de snelhedenverhoging voor trekkers mogelijk te maken en zo spoedig met de wegbeheerders, met name gemeenten en provincies, afspraken te maken over openstelling van de wegen voor landbouwverkeer,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Wegenverkeerswet in verband met de invoering van het trekkerkenteken 07-12-2016	34 397, nr. 24 verzoekt de regering, over te gaan tot het sluiten van een convenant met wegbeheerders en het bedrijfsleven over het verhogen van de maximum-snelheid voor landbouwvoertuigen naar 40 km/u en een betere toegang tot gebiedsontslutingswegen en rondwegen voor landbouwvoertuigen; verzoekt de regering tevens om, gemeenten te laten aansluiten bij het geautomatiseerde systeem van de Rijksdienst voor het Wegverkeer om ontheffingen laagdrempelig en goedkoop te verkrijgen,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Spoor 22-12-2016	29 984, nr. 702 Van Helvert verzoekt de regering om, bij ProRail erop aan te dringen om bij de beoogde besparingsmaatregelen als hard uitgangspunt te nemen dat het niet tot een duurder treinkaartje mag leiden,	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Spoor 22-12-2016	29 984, nr. 703 Van Helvert verzoekt de regering om, het voorliggende kabinetbesluit in samenhang met de scenario's nader te bekijken en de Kamer te informeren over haar bevindingen alvorens over te gaan tot het formuleren van een instellingswet,	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Spoor 22-12-2016	29 984, nr. 706 Bruins, verzoekt de regering, de randvoorwaarde «geen kosten bij de gebruikers» nader uit te werken, waarbij alle opties onderzocht worden,	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
VAO Spoor 22-12-2016	29 984, nr. 707 De Boer, verzoekt de regering om, naar aanleiding van het rijden van vier treinen vanuit Den Haag over de hsl naar België de prestatiecijfers niet te corrigeren voor deze aanpassing, maar volgens afspraak te handhaven	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 67 Ronnes verzoekt de regering, ook in de AMvB's voor de Omgevingswet te borgen dat bestaande recreatieve wandel- en fietsroutes ten minste in stand blijven,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Luchtvaart 22-12-2016	31 936, nr. 375 , de Leden Belhaj en Van Helvert, verzoekt de regering om, expliciet de mogelijkheden te onderzoeken om, volgens de inmiddels internationaal beproefde «green deal»-systematiek, ook afspraken te maken over efficiënter luchtruimgebruik met gelijkge-zinde landen buiten ons eigen functionele luchtruimblok, zodat alle mogelijkheden om efficiënter te vliegen maximaal en zo snel mogelijk worden benut,	Stas I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 81 Ronnes/Veldhoven verzoekt de regering, in overleg met de VNG de gemeenten ertoe te zetten dat uit oogpunt van gezondheid en welbevinden grenzen worden gesteld aan de maximale periode dat omgevingsvergunningen tijdelijk zijn vergund,	Minister I&M	Afdoening van de motie wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 70 Van Tongeren verzoekt de regering, de huidige minimalisatie-verplichting voor zeer zorgwekkende stoffen zoals kwik en dioxine op te nemen in de AMvB's of in de invoeringswet,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 73 Cegerek verzoekt de regering, in de nota van toelichting van het Bkl te verhelderen wat het criterium zwaarwegende economische en maatschappelijke belangen inhoudt, en daarbij voldoende aandacht te schenken aan de wens om de afwijking van de grenswaarde niet langer te laten duren dan nodig,	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 74 Cegerek verzoekt de regering om in het Besluit kwaliteit leefomgeving te regelen dat gemeenten ook rekening moeten houden met geluid en trillingen van bedrijfsmatige activiteiten als zij tijdelijke geluidgevoelige gebouwen en geluidgevoelige locaties toelaten in het omgevingsplan,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 75 Cegerek/Veldman verzoekt de regering om in de implementatiemonitor de gevolgen van de toepassing van de afwegingsruimte van de decentrale overheden voor het beschermingsniveau en de regeldruk voor bedrijven te monitoren, en de Kamer daarover te informeren,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Nucleaire veiligheid 22-11-2016	25 422, nr. 176 , het Lid Remco Dijkstra verzoekt de regering, publicatie van de actuele rampbestrijdingsplannen te realiseren,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 76 Smaling verzoekt de regering, een derde lid aan artikel 4.2 van het Omgevingsbe-sluit toe te voegen met de volgende strekking: «bij het betrekken van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties en bestuursorganen waarborgt het bevoegd gezag dat alle partijen op een gelijkwaardige wijze kunnen participeren»,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Transportraad 30-11-2016	21 501-33, nr. 619 , de Leden Visser/Ronnes verzoekt de regering om, zo snel mogelijk maatregelen te treffen om bij overtredingen van de rij- en rusttijden door buitenlandse kentekens deze gegevens langer op te slaan, zolang de broodnodige wet- en regelgeving nog niet geïmplementeerd is, zodat deze bestuurders niet de dans kunnen ontspringen,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Energie 8 december 2016	31 239, nr. 248 Smaling/Vos verzoekt de regering om, in de nieuwe Omgevingswet een nieuw schadevergoedingsartikel op te nemen, teneinde een meer realistische schadevergoeding van de waardevermindering te bewerkstelligen,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 57 , Veldman verzoekt de regering, in het Besluit kwaliteit leefomgeving middels een instructieregel aan te geven dat bij het stellen van lokale omgevings-waarden een integrale afweging, met daarbij ook de economische effecten, zoals effecten op het vestigingsklimaat, werkgelegenheid en bereikbaarheid, moet worden gemaakt en aan het controlesrende orgaan moet worden voorgelegd.	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 58 , Veldman en Cegerek verzoeken de regering om in de invoeringswet op te nemen dat decentrale overheden gebruik moeten maken van inhoudelijk gevalideerde en onafhankelijke onderzoeken en dit na vaststellen van de invoeringswet uit te werken bij het Besluit kwaliteit leefomgeving.	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Begrotingsbehandeling IenM 03-11-2016	34 550-XII, nr. 40 Hoogland verzoekt de regering, de transitie van ProRail zodanig vorm te geven dat deze geen invloed heeft op de arbeidsvoorraarden (waaronder salaris en pensioenen) van het personeel, en ook niet op de prijs van treinkaartjes en gebruiksvergoeding,	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 61 , Veldman en Cegerek verzoeken de regering, in de jaarlijkse Monitor Implementatie Omgevingswet de voortgang van de stapsgewijze ontwikkeling van het DSO op te nemen, en voor de ontwikkeling van de informatiehuizen specifieke «go/no go»-momenten in te bouwen, en de Kamer hierover te informeren.	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 59 Veldman/Cegerek verzoekt de regering om, via de invoeringswet te regelen dat het Rijk ook regels kan stellen over meet- en rekenmethoden bij algemene regels in decentrale regelgeving	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	33 118, nr. 63 , van Veldhoven verzoekt de regering, ervoor te zorgen dat hoogwaardige compensatie wordt gewaarborgd en te borgen dat natuurorganisaties betrokken worden bij het beoordelen van die kwaliteit.	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	Gewijzigde motie 33 118, nr. 80 Van Veldhoven verzoekt de regering om, in het Omgevingsbesluit te regelen dat de gemeenteraad bij de kennisgeving van het voornemen om een omgevingsplan vast te stellen aan moet geven hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de voorbereiding worden betrokken	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Externe veiligheid en asbest 19-01-2017	25 834, nr. 121 motie Smaling verzoekt de regering, het ontzorgen van particulieren met asbestdaken kleiner dan 35 m ² expliciet aandacht te geven in de landelijke Programma-tische Aanpak Asbestdaken,	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
VAO Externe veiligheid en asbest 19-01-2017	25 834, nr. 119 motie Van Veldhoven verzoekt de regering, met een brief te komen waarin wordt ingegaan op de zorgen van de inspecteurs op de genoemde punten en de Kamer daar vóór de zomer over te informeren	Stas I&M	Het BRZO+ is gevraagd om na te gaan wat de stand van zaken is rond de punten genoemd in de motie.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Externe veiligheid en asbest 19-01-2017	25 834, nr. 120 motie Van Veldhoven verzoekt de regering, in kaart te brengen hoe de analysecapaciteit van de Inspectie Leefomgeving en Transport kan worden versterkt, en dit te betrekken bij de nog te ontvangen analyse over de spanning tussen budget en taken bij de ILT,	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Externe veiligheid en asbest 19-01-2017	25 834, nr. 124 motie De Vries/Smaling verzoekt de regering, met behulp van bij de financiering betrokken partijen en gemeenten arrangementen te ontwikkelen voor eigenaren-bewoners, rekening houdend met draagkracht, en de Kamer daarover voor 1 juli 2017 te informeren, alsmede over de wijze waarop de te ontwikkelen arrangementen onder de aandacht van de doelgroep gebracht zullen worden,	Stas I&M	Deze motie wordt opgepakt in het kader van de programmatische aanpak asbestdaken. Met TK is afgesproken voortgang te rapporteren voor zomerrecess, dat gebeurd medio juni.
wetsvoorstel van de op 12 december 2015 te Parijs tot stand gekomen overeenkomst van Parijs (34 589-(R2077)) 25-01-2017	34 589, nr. 7 verzoekt de regering, prioriteit te geven aan de ratificatie van de overeenkomst van Parijs en alles te doen wat binnen haar vermogen ligt om de goedkeuring van de wet en de rijkswet nog vóór de komende Tweede Kamerverkiezingen te bewerkstelligen	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
wetsvoorstel van de op 12 december 2015 te Parijs tot stand gekomen overeenkomst van Parijs (34 589-(R2077)) 25-01-2017	34 589, nr. 8 verzoekt de regering, een visie op deze problematiek te ontwikkelen en de sociale en financiële consequenties zichtbaar te maken,	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
wetsvoorstel van de op 12 december 2015 te Parijs tot stand gekomen overeenkomst van Parijs (34 589-(R2077)) 25-01-2017	34 589, nr. 13 verzoekt de regering, in het EU 2030-raamwerk voor klimaat en energie het mogelijk te maken dat CO ₂ -opslag in de bodem kan meetellen voor het halen van het non-ETS CO ₂ -reductiedoel, ook in Nederland; verzoekt de regering, onderzoek te doen naar opslag van CO ₂ in de bovenste bodemplaag en naar het verdienmodel voor deze CO ₂ -opslag, zodat hier in de regelgeving rekening mee gehouden kan worden,	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
wetsvoorstel van de op 12 december 2015 te Parijs tot stand gekomen overeenkomst van Parijs (34 589-(R2077)) 25-01-2017	verzoekt de regering, te onderzoeken hoe de Nederlandse bedrijven hun CO ₂ -uitstoot de komende 25 jaar significant kunnen reduceren, al dan niet via CCS,	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Dieselfraude 08-02-2017	31 209, nr. 207 Geurts Veldhoven Visser en Hoogland verzoekt de regering, de fabrikanten en de Duitse autoriteiten om opheldering te vragen en verder onderzoek te doen zodat inzichtelijk wordt wat de softwareaanpassing inhoudt en wat dit voor effect heeft op motorvermogen en verbruik,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Dieselfraude 08-02-2017	31 209, nr. 208 Veldhoven en Hoogland verzoekt de regering, met een coalitie van progressieve lidstaten zich in Europees verband in te zetten voor: een Europese bevoegdheid tot onafhankelijk hertesten en opleggen van boetes; een Europees audit-systeem (of peerreviewsysteem) voor nationale typegoedkeuringsinstanties; een verbod om elders een typegoedkeuring te verkrijgen nadat deze elders werd geweigerd; regelmatige audits van testbedrijven door de typegoedkeuringsinstantie,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Wegverkeer en Verkeersveiligheid 08-02-2017	Motie van het lid Visser 29 398, nr. 551 verzoekt de regering om, nader te onderzoeken of een dergelijke verbreding bijdraagt aan de verkeersveiligheid, inclusief de kosten, en daarmee past in de doelstellingen van het programma Meer Veilig; en verzoekt de regering, maximaal 5 miljoen hiervoor te reserveren, mits het inderdaad een doelmatige investering voor verkeersveiligheid blijkt	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Dieselfraude 08-02-2017	31 209, nr. 209 Hoogland en Veldhoven verzoekt de regering, wat betreft de in Nederland goedgekeurde voertuig-types, in overleg met de RDW zo spoedig mogelijk over te gaan tot een betekenisvolle actie bij auto's van fabrikanten die de grens van het toelaatbare hebben overschreden en de Kamer hierover uiterlijk voorjaar 2017 te informeren; verzoekt de regering voorts, wat betreft voertuigen waarbij de grens van het toelaatbare is overschreden, maar die elders in de Europese Unie zijn goedgekeurd, verder aan te dringen op acties in Europees verband, en de Kamer hierover uiterlijk voorjaar 2017 te informeren,	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Wegverkeer en Verkeersveiligheid 08-02-2017	Motie van het lid Visser 29 398, nr. 554 verzoekt de regering, de Kamer voor 1 oktober 2017 te informeren over de termijn(en) waarop de verbeteringen geïnventariseerd en gerealiseerd zullen zijn; verzoekt de regering tevens om, interdepartementaal inzichtelijk te maken welke relevante databronnen beschikbaar zijn, en om deze te gebruiken om de informatie over verkeersongevallen te verbeteren.	Minister I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Duurzaamheid en Milieu 21-02-2017	Motie Ouwehand en Van Veldhoven verzoekt de regering, de metingen van broeikasgassen in Nederland te blijven financieren	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.
VAO Duurzaamheid en Milieu 21-02-2017	Motie Ronnesverzoekt de regering om, de bestemde middelen in de compensatieregeling voor bestelbusjes zo snel mogelijk bij de geraakte ondernemers in aangrenzende gemeenten terecht te laten komen	Stas I&M	Afdoening wordt voorbereid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Duurzaamheid en Milieu 21-02-2017	30 196, nr. 533 verzoekt de regering om in het kader van de circulaire economie afgeschreven elektronica, zoals laptops en computers, van de riks-overheid standaard aan te bieden voor hergebruik en in verdere levens-fasen te recyclen, waarmee deze tevens binnen bereik van sociale doelgroepen komt,	Stas I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid door BZK.
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 136 Motie Helvert/Hoogland verzoekt de regering, in overleg met de provincie en de regiogemeenten te komen tot een gedragen plan en in de Voorjaarsnota aan te geven hoe, met meerdere departementen, de financiële haalbaarheid is,	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 138 Motie Van Helvert/Jacobi verzoekt de regering om bij de bemiddeling over oplossingen, afspraken en toetsingsnormen ook de Kustwacht te betrekken als partij aan tafel waarmee afspraken gemaakt worden,	Minister I&M	motie 31 409-138 van de leden Jacobi en Van Helvert verzocht om ook de Kustwacht te betrekken bij de bemiddeling tussen Noordgat en de KNRM. Die bemiddeling tussen Noordgat, de KNRM en de Kustwacht loopt en de gesprekken zijn constructief. Er is inmiddels in kaart gebracht waar de schoen wringt en op dit moment worden de mogelijkheden voor zowel korte als middellange termijn oplossingen voor het geschil verkend. Voor de zomer zal de mediator de resultaten terugkoppelen aan mijn ministerie, waarna de kamer geïnformeerd zal worden.
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 139 Motie Van Helvert verzoekt de regering, de aanbevelingen gedaan door de Europese Rekenkamer in het rapport «Zeevervoer in de EU in woelige wateren» over te nemen en de Kamer te informeren over hoe ze dat gaan doen,	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 140 Motie Smaling/Jacobi verzoekt de regering om, de binnenvaartsector te ondersteunen met het opstarten van een pilot met het AGORA-veilingsysteem voor de duur van twee jaar, zich daarbij te richten op de spotmarkt, te zorgen dat de marktmeester een onafhankelijke positie krijgt en de resultaten van AGORA te monitoren; verzoekt de regering voorts om, de Tweede Kamer halfjaarlijks te informeren over de ontwikkelingen rondom de pilot met het AGORA-veilingsysteem,	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 141 Motie Jacobi/De Boer verzoekt de regering, binnen enkele maanden een plan uit te werken over hoe de missiefinanciering van MARIN substantieel kan worden verhoogd, zodat reeds bij de eerstvolgende kabinetsformatie tot besluitvorming omtrent deze missiefinanciering kan worden overgegaan,	Minister I&M	Momenteel wordt interdepartementaal overleg gevoerd in afstemming op de voorbereiding van de kabinetsreactie op de evaluatie van TO2 instituten, waarna de Kamer deze zomer zal worden geïnformeerd over de stand van zaken.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 142 Motie Jacobi/Belhaj verzoekt de regering, concrete nadere stappen te zetten om te komen tot meer samenhangend beleid (weg, spoor en water) voor de grote vervoersstromen en de Kamer hierover in het voorjaar van 2017 te informeren,	Minister I&M	Naar verwachting wordt de visie deze zomer afgerond en aan uw Kamer gezonden.
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 143 Motie Jacobi/Van Helvert verzoekt de regering, te bezien welke wet- en regelgeving moeten worden aangepast voor betere handhaving en zo snel als mogelijk nieuwe technieken te gebruiken bij de handhaving van snelheidsovertredingen op het water,	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 22-02-2017	31 409, nr. 144 Motie De Boer/Jacobi spreekt uit dat onderzocht dient te worden hoe de toezicht- en inspectieta-riven in Nederland na beneden kunnen worden bijgesteld in lijn met het advies van de Raad van State, en de Kamer hier voor de zomer 2017 over te informeren,	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid door EZ.
VAO Ruimtelijke Ordening 22-02-2017	verzoekt de regering in STRONG op te nemen dat schaliegaswinning voor het gehele Nederlandse grondgebied op land wordt uitgesloten, en het in de toekomst slechts aan de orde te stellen wanneer daar zwaarwiegende redenen voor zijn	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Ruimtelijke Ordening 22-02-2017	verzoekt de regering, deze werkwijze onmiddellijk na vaststelling van Strong in te laten gaan en toe te passen op alle boven- en ondergrondse energieprojecten die impact hebben op de ruimtelijke ordening	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Luchtvaart 23-02-2017	roeft de regering op om, ervoor te zorgen dat er meer concrete resultaten worden geboekt door middel van het selectiviteitsbeleid, en de Kamer hier zo spoedig mogelijk over te informeren	Stas I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VSO Subsidieregeling Fietsersbond 22-02-2017	verzoekt de regering, de doelstellingen van de subsidie aan de Fietsersbond duidelijker te koppelen aan de doelen uit de Agenda Fiets, deze hierop tussentijds te evalueren en de subsidieregeling eventueel de komende jaren hier inhoudelijk op te herijken en de Kamer hierover te informeren	Minister I&M	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Nucleaire veiligheid 16-05-2017	25 422, nr. 189 motie Wassenberg verzoekt de Nederlandse regering, om zich aan te sluiten bij Duitsland en Luxemburg en de Belgische regering dringend te verzoeken de kerncentrale in Tihange te sluiten,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Nucleaire veiligheid 16-05-2017	25 422, nr. 191 motie Remco Dijkstra verzoekt de regering, te zoeken naar een duurzame oplossing die ervoor zorgt dat het afval veilig door de NRG kan worden afgevoerd zodat de leveringszekerheid van medische isotopen en de nucleaire veiligheid geborgd zijn,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Nucleaire veiligheid 16-05-2017	25 422, nr. 194 motie Van Eijs verzoekt de regering, lessen te trekken uit gevallen waarbij de (veiligheids)procedures in twijfel werden getrokken, en de Kamer voor de zomer over de stand van zaken daarvan te informeren,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
Debat omlonenden chemiebedrijf Dordrecht (Chemiepack) die jarenlang zijn blootgesteld aan giftige stoffen 17-05-2017	28 089, nr. 39 motie Eijs/Kroger verzoekt de regering om, de zorgen van alle omlonenden serieus te nemen door voor iedereen die dat wil, in samenwerking met lokale instanties, proactief een bloedonderzoek aan te bieden zodat geen enkele kans, hoe klein ook, onbenut wordt gelaten om verhoogde waarden te identificeren	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Transportraad 01-06-2017	21 501-33, nr. 641 Ronnes verzoekt de regering om, alle mogelijke juridische procedures te starten om de Duitse tolheffing tegen te houden en hierbij samen op te trekken met Oostenrijk,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Transportraad 01-06-2017	21 501-33, nr. 644 Van Tongeren verzoekt de regering om, bij de Europese Commissie erop aan te dringen of het initiatief te nemen om in onderling overleg technologieën, zoals de SafeDrivePod, toe te passen in auto's en vrachtauto's,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Milieuraad 08-06-2017	21 501-08, nr. 685 Dijkstra verzoekt de regering, zich in te zetten voor optimale flexibiliteit tussen alle sectoren om zo de doelen voor emissiereducties, in het bijzonder de landbouw, bebouwde omgeving en de mobiliteit, zo kosteneffectief mogelijk te kunnen halen, rekening houdend met de langeretermijn-opgave richting 2050, en de Kamer te informeren over de uitkomsten,	Stas I&M	De motie ondersteunt het beleid.
VAO Milieuraad 08-06-2017	21 501-08, nr. 686 verzoekt de regering, Europese medestanders te vinden om samen op te trekken voor een internationaal verdrag om plasticvervuiling tegen te gaan,	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Milieuraad 08-06-2017	21 501-08, nr. 687 Mulder verzoekt de regering om, te pleiten voor het terugdringen van CO ₂ in de luchtvaart binnen de Europese Unie met Europees beleid zolang het ICAO-verdrag zich nog niet bewezen heeft,	Stas I&M	Motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Dertigledendebat over de rol van de overheid inzake asbestslachtoffers 08-06-2017	25 834, nr. 129 Lacin verzoekt de regering, mogelijkheden te onderzoeken om slachtoffers zonder juridische omwegen gegarandeerd een snelle en volledige schadevergoeding te geven op het moment dat vastgesteld is dat er sprake is van mesotheliom, en gaat over tot de orde van de dag.	Stas I&M	Motie is in uitvoering. De Kamer wordt na het zomerreces geïnformeerd.
VAO Scheepvaart 21-06-2017	31 409, nr. 164 Lacin verzoekt de regering om, in overleg met het veld, tot concrete voorstellen te komen om de markttransparantie te verbeteren en deze voorstellen voor 1 september 2017 aan de Kamer aan te bieden,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Scheepvaart 21-06-2017	31 409, nr. 166 Visser/Jette verzoekt de regering, te bezien hoe de werkwijzen, normen en tarieven van de verschillende inspectiediensten op elkaar kunnen worden afgestemd, daarbij de normen van de meest efficiënte dienst als uitgangspunt te nemen en de Tweede Kamer hierover te informeren,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Scheepvaart 21-06-2017	31 409, nr. 167 Visser/Van Helvert verzoekt de regering, te onderzoeken of de boetetarieven in de binnenvaartsector, in vergelijking met andere sectoren, niet uit de pas lopen, in dit onderzoek ook de werkwijze van de ILT te betrekken en de Kamer hierover te informeren,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
Debat voornemen van de Amerikaanse president om het klimaatakkoord op te zeggen 21-06-2017	31 793, nr. 174 Veldhoven/Raan verzoekt de regering in te zetten op verdere versterking van de samenwerking op klimaatgebied met de Amerikaanse staten en steden die het Klimaatakkoord willen uitvoeren, en daarbij onder meer te kijken naar de mogelijkheden die Nijmegen als Europese Green Capital biedt alsook de kansen van Europese onderzoeksbudgetten te benutten;	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
Debat voornemen van de Amerikaanse president om het klimaatakkoord op te zeggen 21-06-2017	31 793, nr. 175 Kroger/Raam/Beckerman verzoekt de regering, alle mogelijkheden middelen in te zetten om ervoor te zorgen dat landen binnen het klimaatakkoord van Parijs blijven; verzoekt de regering tevens, er alles aan te doen om steden en regionale overheden wereldwijd betrokken te houden bij het klimaatakkoord van Parijs,	Stas I&M	Deze motie ondersteunt het beleid
VAO Water 27-06-2017	27 625, nr. 389 Eijs/Geurts/Dik-Faber verzoekt de regering, in de nieuwe structurele aanpak van opkomende-stoffen uit puntbronnen: • concrete afspraken op te nemen over de bevoegdheden en rolverdeling van overheden bij (in)directe lozingen; • zorg te dragen voor maximale transparantie over de stoffen die geloosd worden en de daarmee gepaard gaande risico's bij de vergunningverlening	Minister I&M	Motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Water 27-06-2017	27 625, nr. 391 Lacin verzoekt de regering, een handreiking op te stellen voor het bevoegd gezag die verduidelijkt hoe binnen de ABM- en de immissietoets rekening gehouden moet worden met de risico's voor de duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Water 27-06-2017	27 625, nr. 392 Brenkverzoekt de regering, in samenwerking met de betrokken partijen nader in kaart te brengen welke belemmeringen er wel en niet zijn weggenomen en met welke reden; verzoekt de regering tevens, met voortvarendheid de eventuele nog bestaande belemmeringen weg te nemen,	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
VAO Water 27-06-2017	27 625, nr. 401 Dik-Faber verzoekt de regering, aan de primaire doelstellingen van het Deltaprogramma waarmogelijk maatschappelijke opgaven, zoals natuurherstel, te koppelen en de verschillende budgetten in samenshang te beschouwen	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
Wetgevingsoverleg Jaarverslagen Infrastructuur en Milieu 29-06-2017	34 725 XII, nr. 11 motie Eijs/Veldhoven verzoekt de regering, alle nog niet deelnemende gemeenten met klem aan te sporen om deel te nemen aan de benchmark peiljaar 2017, en de Kamer over de resultaten van die inspanning voor de begrotingsbehandeling van 2018 te informeren	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
VAO ERTMS/ Spoorveiligheid 06-07-2017	33 652, nr. 55 Jetten/Kröger verzoekt de regering, concrete voorstellen uit te werken voor verlaging van de maximumsnelheid voor goederentreinen tussen 23.30 uur en 05.30 uur op trajecten door dorps- en stads-kernen langs de Brabantroute en Bentheimroute tot 80 km/u zolang andere (bron)maatregelen onvoldoende effectief zijn en de Kamer voor de begrotingsbehandeling 2018 hierover te informeren	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
VAO ERTMS/ Spoorveiligheid 06-07-2017	33 652, nr. 56 Kröger/Jetten verzoekt de regering om, de Kamer voor een eventueel routeringsbesluit te informeren op basis van welke criteria besloten zal worden om het routeringsbesluit in te zetten, en gaat	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
VAO ERTMS/ Spoorveiligheid 06-07-2017	33 652, nr. 57 Kröger/Jetten verzoekt de regering, een kwalitatieve weging toe te passen die ervoor zorgt dat een zo groot mogelijk aandeel van de gevaarlijke stoffen via de Betuweroute vervoerd wordt, en de Kamer daarover te info	Stas I&M	Motie is in uitvoering.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Wetgevingsoverleg Jaarverslagen Infrastructuur en Milieu 29-06-2017	34 725-XII, nr. 9 Remco Dijkstra/Van Helvert verzoekt de regering, bij langdurige programma's, in ieder geval: A.vooraf heldere, relevante doelen te formuleren en deze vast te stellen; B.in ieder geval bij cofinanciering prestatieafspraken te maken met partners met daarbij een resultaatverplichting; C.inzicht te geven in de effecten per maatregel	Minister I&M	Motie is in uitvoering.
Parlementair agenda punt [06-07-2017] – Emissie-eisen brom- en snorfietsen	30 175, nr. 253 Köger verzoekt de regering, nu alvast hierover met de brommer- en scooter-sector in gesprek te treden, zodat zij tijdig het aanbod aan kunnen passen	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
Parlementair agenda punt [06-07-2017] – Ontwerpbesluit vergoeding gebruik hoofdspoorweginfrastructuur	29 984, nr. 724 motie Middendorp/Jetten verzoekt de regering het behoud van een gelijk speelveld steviger te verankeren als voorwaarde voor het invoeren en vaststellen van de hoogte van de extra heffing in het ontwerpbesluit alvorens dit voor advies naar de Raad van State te sturen	Stas I&M	Motie is in uitvoering.
Parlementair agenda punt [06-07-2017] – Ontwerpbesluit vergoeding gebruik hoofdspoorweginfrastructuur	29 984, nr. 726 motie Middendorp/Jetten verzoekt de regering, het adviescollege regeldruk, Actal, een toets te laten uitvoeren op de regeldruk incl. beleidsbesluiten en administratieve lasten van het ontwerpbesluit met extra aandacht voor de gevolgen van de concurrentiepositie van Nederlandse havens en de Tweede Kamer over de uitkomsten van die toets te informeren	Stas I&M	Motie is in uitvoering.

Toezeggingen bewindspersonen Infrastructuur en Milieu

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Loodsenwet 21-04-2010	De Minister zal het uitvoeren van de eindevaluatie naar Bedienen op afstand breder betrekken, en ook ondermeer Schuttevaer benaderen.	Minister I&M	Conform de toezegging aan de TK om een evaluatie uit te voeren van twee pilotprojecten: Zeeland (project MOBZ) en Limburg (project Regiocentrale zuid) waarbinnen bediening op afstand wordt gerealiseerd. Huidige planning: Limburg in 2016 en Zeeland in 2018/2019. De evaluatie kan pas worden opgesteld zodra deze pilotprojecten zijn afgerond. Naar verwachting oktober 2019.
AO Waterkwantiteit (2e termijn) 20-06-2011	De Kamer ontvangt in 2018 de evaluatie van de 50/50% financiering tussen Rijk en waterschappen van het Hoogwaterbeschermingsprogramma	Minister I&M	De Kamer wordt in 2023 hierover geïnformeerd.
AO Duurzaam Hout (2e termijn) 04-12-2013	De Staatssecretaris van IenM gaat in overleg met het Verenigd Koninkrijk en andere gelijkgezinde EU-lidstaten over harmonisatie van of gezamenlijke toetsing van MCTS en informeert de Kamer hierover voor de zomer van 2014	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces 2017 geïnformeerd met de brief over algemeen bosbeleid.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Debat Rijbewijsplicht voor landbouw- en bosbouw-trekkers en motorrijtuigen met beperkte snelheid (T-rijbewijs) 10-04-2014	Bij de evaluatie van de Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 en de Wet rijonderricht motorvoertuigen 1993 zal de Minister rekening houden met administratieve kosten, proportioneeliteit (welke groepen bestuurders vallen wel of niet onder de wet) en zal eventuele mazen in de wet onderzoeken	Minister I&M	De toezegging zal bij de evaluatie worden betrokken.
AO Waddenveren 23-04-2014	De Staatssecretaris bericht de Kamer over de uitkomsten van het onderzoek naar de mogelijkheid om de concessieverlening voor de Waddenveren te decentraliseren naar de provincie.	Stas I&M	Onderzoek moet nog gestart worden. Dit jaar worden hierover afspraken gemaakt met provincie Fryslan.
AO Transportraad 28-05-2014	In het voorjaar van 2015 zal de Kamer nader worden geïnformeerd over het nader onderzoek naar de cabotageactiviteiten in Nederland en over de handhaving hierop in Nederland en andere EU-lidstaten.	Minister I&M	Het onderzoek zal op korte termijn aan de Tweede Kamer worden gestuurd.
AO ERTMS/ Spoorveiligheid 24-06-2014	De Staatssecretaris brengt bij de planuitwerking van ERTMS in beeld welke trajecten buiten PHS extra aandacht krijgen en waarom.	Stas I&M	Deze toezegging wordt meegenomen in de onderzoeken die plaatsvinden in de Planuitwerkingsfase. Hier wordt de Tweede Kamer t.z.t. over geïnformeerd.
AO Vervoer en Beheer Hoofdrailnet (conceptontwerpconcessies) – 2e termijn 15-10-2014	De staatsecretaris informeert de Kamer schriftelijk over als ze een besluit neemt over een voorstel van NS om tariefdifferentiatie toe te passen.	Stas I&M	NS heeft tot op heden geen voorstel voor tariefdifferentiatie ingediend. In concessie is afgesproken dat NS een voorstel mag indienen.
AO Vervoer en Beheer Hoofdrailnet (conceptontwerpconcessies) – 2e termijn 15-10-2014	De Staatssecretaris informeert de Kamer binnen twee maanden schriftelijk over hoe de aandacht voor het goederenvervoer geborgd wordt in de samenstelling van de directie van ProRail	Stas I&M	Aan deze toezegging kan pas voldaan worden als de opheffing van KeyRail afgerond is.
AO Water 17-11-2014	De Minister zal overleg plegen met haar ambtsgenoot van financiën over de verlenging van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds en zal de Kamer daar in verband met de ontwerpbegroting 2016 over informeren.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Scheepvaart 21-01-2015	De Minister informeert de Kamer over de mogelijkheid de BTW op walstroom af te schaffen.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Waddenzee en Noordzee 04-02-2015	De Minister zal de evaluatie van de Samenwerkingsagenda Waddenzee aan de Kamer doen toekomen	Minister I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces 2017 geïnformeerd.
Leefomgeving 26-02-2015	De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu informeert de Kamer over de uitkomst van het overleg met het lid Van Veldhoven (D66) inzake aanpassing van de nalevingsverslagen geluidsproductieplafonds met betrekking tot de werkruimte van 1,5 db.	Stas I&M	Het aangekondigde overleg van de Staatssecretaris met het lid Van Veldhoven heeft nog niet plaatsgevonden. Nadat dit overleg heeft plaatsgevonden informeert de Staatssecretaris de Kamer.
Mondelijke vragen Van Veldhoven (D66) 22-01-2013	De Minister heeft toegezegd de Kamer te informeren als er meer duidelijkheid is hoe hoog de kosten zijn en waar de kosten van opruimen landen	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Dertigledendebat Thermophos 02-04-2015	De Minister zegt volledig toe inzicht te geven aan de Tweede Kamer als het hele proces, waaronder het zoveel mogelijk verhalen van de kosten op de boedel, achter de rug is.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO MIRT 02-07-2015	De Minister doet de Kamer binnenkort het besluit van de Europese Commissie over de toewijzing van TEN-T-gelden toekomen en daarna een kabinetreactie daarop	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
Wijziging van de wet algemene bepalingen omgevingsrecht 14-09-2015	De Staatssecretaris van I en M zal de volgende evaluatie [van het VTH-stelsel] in 2017 in ieder geval voor het in werking treden van de Omgevingswet aan de Kamer doen toekomen.	Stas I&M	Zal conform toezegging in 2017 gestand worden gedaan.
AO Luchtvaart 30-09-2015	De Staatssecretaris zal het ORS-advies aan de Kamer doen toekomen	Stas I&M	De Kamer zal conform de toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 30-09-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer na 8 oktober verder informeren over het verloop van de infractieprocedure door de Europese Commissie inzake FABEC.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO ProRail 29-09-2015	Na elke aandeelhoudersvergadering (halfjaarlijks) zal de Staatssecretaris de Kamer op hoofdlijnen informeren over wat daarin is besproken	Stas I&M	Deze toezegging is een continue proces.
AO Externe veiligheid 30-09-2015	De Staatssecretaris zegt toe dat de inventarisatie van de risico's van windturbines, in relatie tot de risicokaarten, betrokken zal worden bij de regelgeving ten aanzien van de Omgevingswet.	Stas I&M	Risico's worden meegenomen in volgende Kamerbrief over windenergie.
AO Transportraad 01-10-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer op enig moment na vaststelling in Europees verband van de «Real Driving Emissions»-test informeren over openstaande risico's op verstoring van de marktwerking in dit nieuwe systeem en mogelijkheden voor handhaving bij misstanden onder dit systeem. Daarbij zal de Kamer inzage worden geboden in de manier waarop de onafhankelijkheid van de verschillende toezichtsinstanties voor emissies afkomstig van auto's in de Europese lidstaten is gewaarborgd.	Stas I&M	Op Europees niveau staat het toezicht door derden of voldaan wordt aan de emissielimieten van RDE pas begin 2017 op de agenda. Aan deze toezegging kan pas daarna invulling worden gegeven.
Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Milieu 15-10-2015	De Minister komt begin 2016 terug op de evaluatie inzake het kasstelsel.	Minister I&M	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Milieu 15-10-2015	De Minister overlegt met haar collega van Financiën over het verwerken van de voortgang van DBFM-projecten in informatievoorziening van Infrastructuur en Milieu.	Minister I&M	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
Begrotingsbehandeling IenM 29-10-2015	De Minister zal de Kamer informeren over budgetspanningen	Minister I&M	De Kamer wordt volgens de planning toezegging geïnformeerd.
Begrotingsbehandeling IenM 29-10-2015	De Minister zal onderzoek laten doen naar de capaciteit binnen de ILT	Minister I&M	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO MIRT 23-11-2015	Vóór het algemeen overleg MIRT van juni 2017 wordt het onderzoek afgerrond naar capaciteitsverruiming van de A2 Eindhoven-Weert. Over de uitkomst wordt de Kamer geïnformeerd.	Minister I&M	De Kamer wordt vóór het Notaoverleg MIRT van 2017 geïnformeerd.
AO MIRT 23-11-2015	De Minister zal de Kamer voor het notaoverleg MIRT van 2017 de evaluatie toesturen van de toepassing van de Code Participatie.	Minister I&M	De Kamer wordt vóór het Notaoverleg MIRT van 2017 geïnformeerd.
AO ProRail 03-12-2015	In het eerste kwartaal van 2016 ontvangt de Kamer actuele en nadere informatie over de risicoreserveringen en indexatieverschillen en de budgettaire gevolgen daarvan voor ProRail.	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
AO Omgevingswet 21-01-2016	De Minister zal naar de (verdeling van) proceskosten bij onteigeningsrechtszaken kijken en de Kamer een voorstel doen toekomen ten aanzien hiervan.	Minister I&M	De toezegging zal worden verwerkt in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel.
AO Omgevingswet 21-01-2016	De Minister zal nochtans geen invulling geven aan hetgeen in het aan de Kamer voorgehangen ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) (Kamerstuk 29 383, nr. 252) voor zover dit het bouwen in het kustgebied-gerelateerde gedeelte betreft.	Minister I&M	De toezegging zal worden verwerkt in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel.
AO Omgevingswet 21-01-2016	De Minister zal bij de indiening van het wetsvoorstel inzake Grondeigendom voorbeelden geven van hoe realisatie van middeldure huurwoningen en andere typen woningen er in de praktijk uit zou kunnen gaan zien.	Minister I&M	De toezegging zal worden verwerkt in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel.
AO OV, OV-Chipkaart en taxi 02-02-2016	De Staatssecretaris zal bij haar quick scan naar nieuwe betaalmogelijkheden in het openbaar vervoer ook het punt van de heer Houwers betrekken over contactloos betalen.	Stas I&M	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
AO Leefomgeving 11-02-2016	De Staatssecretaris zal de resultaten van het overleg met het Platform Houtstook vóór het zomerreces aan de Kamer sturen.	Stas I&M	De brief zal in het vierde kwartaal van 2017 naar de Kamer worden gestuurd.
AO Spoor 17-02-2016	De Staatssecretaris zal voor de zomer van 2016 een plan van aanpak presenteren voor het mijden van de spits op het spoor.	Stas I&M	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
AO Spoor 17-02-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer voor de zomer van 2016 per brief informeren over gevelisolatie van huizen langs het spoor in Rheden.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 17-02-2016	In het najaar van 2016 zal de Staatssecretaris de Kamer informeren over de uitkomst van haar gesprek met telefoonproviders over mobiele dekking in spoortunnels.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Spoor 17-02-2016	Na de zomer ontvangt de Kamer nadere informatie in het kader van maatregelen ter verhoging van de sociale veiligheid, waaronder invoering van een speciaal noodnummer.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 17-02-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer informeren over de mogelijkheid de IZY van Parijs naar Brussel v.v. door te laten rijden naar Nederland.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 17-02-2016	De Kamer ontvangt nadere informatie over de spoorproblematiek in Hilversum.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	T02249: Het in beeld brengen van de effecten op burgers en bedrijven inzake administratieve lasten bij regelgeving (33 962)	Minister I&M	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	T02255: Het bespreekbaar maken van het participatieproces in het overleg met medeoverheden (33 962)	Minister I&M	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	T02252: Het reflecteren op de weging inzake het aspect «waternorm» bij de invoeging van de Waterwet (33 962)	Minister I&M	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	T02253: Het geven van inzicht in de laatste stand van zaken omtrent participatie (33 962)	Minister I&M	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	T02250: Het op de hoogte houden van de Kamer over de vorderingen op het gebied van het opnemen van het onderwerp «schade» (33 962)	Minister I&M	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	T02248: Bij de vormgeving van de AMvB aangeven hoe om te gaan met de afwegingsruimte inzake geluid, geur en bodem (33 962)	Minister I&M	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	T02251: Het in lijn brengen van de Omgevingswet met de aangenomen motie EK 33 962, K (33 962)	Minister I&M	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
AO Nucleaire Veiligheid 24-05-2016	De Minister zal er zorg voor dragen dat de Kamer jaarlijks geïnformeerd wordt inzake de financiële zekerheidsstelling voor de ontmantelingskosten van de nucleaire installaties in Nederland	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Transportraad 25-05-2016	De Kamer zal worden geïnformeerd over relevante ontwikkelingen ten aanzien van de ITS-richtlijn.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Wegverkeer en Verkeersveiligheid 26-05-2016	De Minister van Infrastructuur en Milieu zal een onderzoek instellen naar een eventueel verbod op het gebruik van de mobiele telefoon op de fiets.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Milieuraad 14-06-2016	De Kamer zal in het BNC-fiche worden geïnformeerd over de bijmenging van biobrandstoffen en zal een overzichtje krijgen van de wijze waarop dit in Europa geregeld wordt.	Stas I&M	Deze wordt meegenomen in de brief die na de zomer van 2017 naar de Kamer gaat.
AO Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	De Staatssecretaris zal na de zomer een brief sturen over marktverkenning	Stas I&M	Deze wordt meegenomen in de brief die na de zomer van 2017 naar de Kamer gaat.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Havens 29-06-2016	De Minister zal de Kamer per brief informeren over de gevolgen van de brexit voor de beleidsterreinen van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu zodra hierover meer duidelijk is.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Actieagenda Schiphol 07-07-2016	De Staatssecretaris zal verifiëren of de luchtvaartmaatschappijen op Schiphol op dit moment al meer geluidsbeperking (reductie van 20% in plaats van 5%) realiseren dan overeengekomen in het «Convenant hinderbeperking en ontwikkeling Schiphol middellange termijn» en zal de Kamer hierover schriftelijk informeren zodra de MER van Schiphol er is.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	De Staatssecretaris zal voor het MIRT-overleg in december een brief aan de Kamer sturen over het plan van verschillende vervoerders over het meer integraal aanbieden van openbaar vervoer in de Randstad, en haar appreciatie daarvan.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Circulaire economie 05-10-2016	De Staatssecretaris zal een onderzoek (laten) uitvoeren naar de kosten en effectiviteit van het invoeren van een statiegeldsysteem voor kleine plastic flesjes en blikjes en dit onderzoek vóór de zomer van 2017 aan de kamer sturen, tegelijkertijd met de Raamovereenkomst verpakkingen.	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
Begrotingsonderzoek 12-10-2016	De Staatssecretaris zal de indicatoren spoorveiligheid in de begroting van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu verduidelijken.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 27-10-2016	Voor het kerstreces 2016–2017 ontvangt de Kamer informatie over de uitkomst van nader overleg tussen NS en de regio over de dienstregeling van de Kennemerlijn	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 27-10-2016	In de volgende voortgangsrapportage over het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (april 2017) ontvangt de Kamer informatie over de mogelijkheden en regionale wensen ten aanzien van de Zaanlijn.	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
AO Spoorveiligheid/ ERTMS 10-11-2016	De Staatssecretaris stuurt de Kamer een brief naar aanleiding van de vraag van de heer Hoogland over het onderzoek van de Inspectie Leefomgeving en Transport naar het Arriva-incident in Noord-Nederland.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO MIRT 28-11-2016	In december 2016 informeert de Staatssecretaris de Kamer over het beleid ten aanzien van de niet beveiligde overwegen en de aanboden risicogestuurde aanpak daarvan.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO MIRT 28-11-2016	In december 2016 ontvangt de Kamer een brief over de uitkomsten van bestuurlijk overleg over fietsparkeren bij stations.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Luchtvaart 30-11-2016	Nadat de Europese Commissie haar studie heeft gepubliceerd over functionele luchtruimblokken, zal de Staatssecretaris haar oordeel hierover naar de Kamer sturen.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 08-12-2016	Ten behoeve van het algemeen overleg Spoor op 20 december 2016 ontvangt de Kamer nadere informatie over de Kennemerlijn.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 08-12-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer bij een voortgangsbrief over de taskforce/Beter Benutten op de hoogte brengen van de uitkomst van de bespreking over studentenkorting voor het gebruik van de OV-fiets.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 08-12-2016	Bij de evaluatie van de taximarkt zal de Staatssecretaris reageren op het rapport «Amsterdamse taxichauffeur aan het woord» dat door de heer Smaling is aangeboden.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Externe veiligheid 14-12-2016	De Staatssecretaris zal vóór de zomer van 2017 een update inzake asbestdaken aan de Kamer sturen.	Stas I&M	Vóór het zomerreces zal een update inzake asbestdaken aan de Kamer worden gestuurd.
AO Externe veiligheid 14-12-2016	De Staatssecretaris zal vóór de zomer van 2017 een analyse geven ten aanzien van de verschillen in naleving en handhaving met betrekking tot Majeure risicobedrijven (BRZO's) in de Staat van de Veiligheid majeure risicobedrijven 2016.	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
AO Spoor 20-12-2016	In mei 2017 krijgt de Kamer meer duidelijkheid over de softwareproblemen bij Bombardier	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
AO Spoor 20-12-2016	Voor de zomer van 2017 informeert de Staatssecretaris de Kamer over het effect van de herpositionering van ProRail op een eventuele btw-afdracht.	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
AO Spoor 20-12-2016	In oktober 2017 ontvangt de Kamer nadere informatie over de problemen met beton aan de HSL-Zuid.	Stas I&M	De Kamer zal in het najaar 2017 worden geïnformeerd.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	De Minister van Infrastructuur en Milieu zal in de nota van toelichting bij het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) een nadere toelichting c.q. concretisering ten aanzien van Rijksmonumenten geven, waarbij zij de mogelijkheid van een meldingsplicht in gemeentelijk verband voor vergunningsvrije rijksmonumentenactiviteiten aan zowel de buiten- als de binnenkant beschrijft.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	De Minister van Infrastructuur en Milieu zal het begrip «aantoonbaar te verwachten archeologische monumenten» opnemen in een begripsbepaling bij de uitvoeringsregelgeving voor de Omgevingswet.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Wegen en verkeersveiligheid 18-01-2017	Voor de zomer van 2017 ontvangt de Kamer een brief van de Minister van I&M over het plan om appen en bellen op de fiets te verbieden	Minister I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces 2017 geïnformeerd

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Wegen en verkeersveiligheid 18-01-2017	In het voorjaar van 2017 informeert de Minister van I&M de Kamer over de mogelijkheden voor de aanpak van fraude met de kilometerteller	Minister I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
AO Wegen en verkeersveiligheid 18-01-2017	Voor de zomer informeert de Minister van I&M de Kamer over verbetering en/of afschaffing van tunneldosering met het oog op het voorkomen van files.	Minister I&M	Het onderzoek is in het najaar van 2017 gereed. Zodra deze resultaten beschikbaar zijn zal de Kamer geïnformeerd worden.
Invoeringswet in verband met de Omgevingswet 19-12-2016	De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zal bezien hoe de bruikbaarheidseisen teruggeplaatst kunnen worden in het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) mits er afwijkmogelijkheden voor gemeenten beschikbaar blijven. De Kamer zal over de uitwerking van deze mogelijkheid geïnformeerd worden uiterlijk bij het begin van de voorhangprocedure van het ontwerp-Invoeringsbesluit.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Duurzaam en Milieu 18-01-2017	De Staatssecretaris zegt toe dat in de brief van de Minister van Economische Zaken, die in april van dit jaar aan de Kamer wordt gestuurd over de monitoring en benchmark in het kader van het MVI, in zal worden gegaan op hoe CO ₂ daarin wordt opgenomen.	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces 2017 geïnformeerd
AO Duurzaam en Milieu 18-01-2017	De Staatssecretaris zal rond de zomer van 2017 de Kamer een brief sturen over hoe, mede naar aanleiding van het onderzoek getiteld «Cruciale delfstoffen raken op: er moeten delvingsquota komen», schaarse grondstoffen opgenomen zullen worden in de criteria.	Stas I&M	De Kamer wordt uiterlijk het najaar van 2017 geïnformeerd
AO Duurzaam en Milieu 18-01-2017	De Staatssecretaris zal vóór de zomer van 2017 een brief aan de Kamer sturen met daarin haar plannen ten aanzien van keurmerken, in wereldwijd verband, onder andere voor hout en cacao.	Stas I&M	De Kamer wordt voor het zomerreces 2017 geïnformeerd met de brief over algemeen bosbeleid.
AO Duurzaam en Milieu 18-01-2017	De Staatssecretaris zal inzake hormoonverstorende stoffen en het Deense voorbeeld in dat verband de Kamer een brief sturen in relatie tot het MVI.	Stas I&M	De Kamer wordt in het najaar geïnformeerd.
AO Duurzaam en Milieu 18-01-2017	De Staatssecretaris zal vóór de zomer van 2017 een brief aan de Kamer sturen over de evaluatie van TPAC waarin zij ook ingaat op de inrichting van een brede expertcommissie over duurzame biomassa gericht op meerdere stromen.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Circulaire Economie/ Leefomgeving 16-02-2017	De Staatssecretaris zal vóór het volgende algemeen overleg Circulaire economie in samenspraak met de Minister van Economische Zaken een brief aan de Kamer sturen over de financiële stromen ten behoeve van circulaire economie.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Circulaire Economie/ Leefomgeving 16-02-2017	De Staatssecretaris zal het advies van de Gezondheidsraad inzake streefwaarden voor luchtkwaliteit eind 2017 aan de Kamer sturen.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Circulaire Economie/ Leefomgeving 16-02-2017	De Staatssecretaris zal in het najaar van 2017, onder andere aan de hand van de «petitie-motie» van de «plasticsoupsurfer», met een voorstel komen ten aanzien van de 90% reductie van zwerfafval, inclusief een beschouwing ten aanzien van de Raamovereenkomst verpakkingen en andere onderzoeken en instrumenten aan de Kamer sturen. Hierbij heeft de Staatssecretaris aangegeven dat daarin óók een beschouwing van prijsprinkels wordt meegenomen. Voorts zal zij binnen één maand een nulmeting in dit verband aan de Kamer sturen.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Circulaire Economie/ Leefomgeving 16-02-2017	Het resultaat van het nu lopende onderzoek naar de milieustraten zal eind dit jaar door de Staatssecretaris aan de Kamer worden gestuurd.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 23-02-2017	Indien er een besprekking plaats zal vinden tussen de Staatssecretaris en lokale bestuurders rond Schiphol over concrete voorstellen inzake de zorgen van omwonenden over de verkoopbaarheid van hun woningen, zal zij de Kamer hierover na afloop informeren.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 23-02-2017	De Staatssecretaris zal de Kamer voortaan een halfjaarlijkse voortgangsrapportage sturen over Lelystad Airport.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 23-02-2017	De Staatssecretaris zal de Kamer voor de zomer informeren over het ontwerpproces inzake Lelystad Airport en de aansluiting op het hogere luchtruim.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 23-02-2017	De Kamer zal voor maart 2017 worden geïnformeerd over schijnzelfstandigheid bij luchtvaartmaatschappijen.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 23-02-2017	Als er nieuws is over Insel Air, zal de Kamer worden geïnformeerd.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 23-02-2017	De Staatssecretaris zal de Kamer informeren over de vraag wat in de MER inzake Schiphol kan worden meegenomen en hierbij ingaan op de motie-Smalig (Kamerstuk 31 936-384).	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Nucleaire veiligheid 10-05-2017	De Minister zal in de volgende voortgangsbrief inzake nucleaire veiligheid uitleg geven over Euratom in verband met de Belgische kerncentrales	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Scheepvaart 06-06-2017	De Minister probeert de Kamer uiterlijk in september te informeren over een gelijk speelveld voor Nederlandse zeehavens en de Rotterdamse haven in het bijzonder.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Water 21-06-2017	De Kamer zal na de zomer worden geïnformeerd over de uitwerking van alle stappen in het dossier legionella-preventie.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Water 21-06-2017	De Kamer zal in de zomer worden geïnformeerd over de evaluatie van de drinkwaterregelgeving.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Water 21-06-2017	De Minister zal de Kamer informeren als er meer duidelijkheid is inzake Chemours. Hierbij zal ook de procedure worden uiteengezet voor de vergunningverlening bij lozingen en de procedure na overtredingen.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Water 21-06-2017	Na afstemming met de stakeholders zal de Kamer zo snel mogelijk worden geïnformeerd over de aanpak van lozingen in het kader van de aangepaste Algemene Beoordelingsmethodiek Stoffen en Preparaten (ABM) en emissietoets. Ook zal de Minister de handleiding meesturen, inclusief de richtlijnen voor opkomende stoffen.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Water 21-06-2017	De Kamer zal worden geïnformeerd over de gesprekken met de farmaceutische industrie over medicijnresten in het drinkwater.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 22-06-2017	Eind 2017 komt de Staatssecretaris terug op de vraag over verbetering van de dienstregeling bij station Dordrecht.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO Spoor 22-06-2017	In de jaarlijkse brief «Voortgang Betuweroute» zal worden ingegaan op de gevolgen van de vertragingen aan het derde spoor in Duitsland voor het spoorvervoer van goederen in Nederland.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO Spoor 22-06-2017	De Staatssecretaris zal de Kamer informeren over de uitkomst van het gesprek met NS over de tijdelijke inzet van een shuttlebus Breda-Noorderkempen, zolang de snelle trein naar Brussel niet rijdt.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
Wetgevingsoverleg Jaarverslagen Infrastructuur en Milieu 29-06-2017	In de ontwerpbegroting voor 2018 wordt informatie opgenomen over: – de opzet van de onderzoeksmethodiek voor het nagaan van de relatie tussen de ontwikkeling ten aanzien van de luchtkwaliteit en het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit.	Minister I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
Wetgevingsoverleg Jaarverslagen Infrastructuur en Milieu 29-06-2017	In het najaar ontvangt de Kamer een brief over de wijze waarop informatie over spoorprestaties op corridorniveau met de Kamer kan worden gedeeld.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd

Vindplaats	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Wetgevingsoverleg Jaarverslagen Infra-structuur en Milieu 29-06-2017	In de ontwerpbegroting voor 2018 wordt informatie opgenomen over: – de budgetbehoefte voor langjarig onderhoud, beheer en vervanging;	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO Spoerveiligheid en ERTMS 05-07-2017	In de volgende voortgangsrapportage zal de Staatssecretaris de risico's uitwerken die de Auditdienst Rijk signaleert voor de planuitwerking- en realisatiefase. Zij zal daarbij ook een planning per corridor opnemen. Bij toekomstige planningwijzigingen zal zij de Kamer ook direct informeren over de betekenis daarvan voor de scope en het budget van de ERTMS-uitrol.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO Spoerveiligheid en ERTMS 05-07-2017	De Staatssecretaris zal de Kamer op de hoogte blijven houden van de uitvoering van de motie De Boer/Hoogland d.d. 4 februari 2014 over het toetsen van ERTS-uitrolscenario's aan de veiligheid en economische meerwaarde (Kamerstuk 33 652, nr. 11).	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO Spoerveiligheid en ERTMS 05-07-2017	In het najaar ontvangt de Kamer de uitkomst van het onderzoek naar de afdwingbaarheid van langzaam rijden in de nacht met het oog op het beperken van booggeluid op locaties zoals in Tricht, Woerden, Rosmalen en Goes.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO Spoerveiligheid en ERTMS 05-07-2017	In het najaar informeert de Staatssecretaris de Kamer over de uitkomst van de innovatieve proeftuin van het programma niet-actief beveiligde overwegen.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO Spoerveiligheid en ERTMS 05-07-2017	De Staatssecretaris zal de Kamer in het najaar op de hoogte stellen van de uitkomst van bestuurlijk overleg over het informeren van omwonenden over hun handelingsperspectief bij calamiteiten op het spoor.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
Wetgevingsoverleg Jaarverslagen Infra-structuur en Milieu 29-06-2017	De Staatssecretaris komt terug op de vraag van het lid Kröger (GroenLinks) ten aanzien van het stimuleren van circulaire economie via aanbestedingen.	Stas I&M	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd

BIJLAGE 4 SUBSIDIEOVERZICHT

Begrotingsartikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaarlijkse met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaarlijkse met hyperlink naar vindplaats)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaarlijkse)
Artikel 11 Integraal Waterbeleid											
<i>Regeling</i>											
Subsidieprogramma wereldwijd werken met water: Partners voor Water (HGIS)											
680 0 0 0 0 0 0 0 0 2015 *											
Subsidieregeling waterveiligheid en waterzekerheid stedelijke delta's: Partners voor Water (HGIS)											
2.242 3.500 4.000 4.000 1.500 500 0 * 2018 2021											
Tijdelijke subsidieregeling IGRAC 2016-2021											
400 400 400 400 400 0 * 2021 2021											
Subsidieregeling Delta Alliance											
320 400 250 200 0 0 0 * 2019 2019 4											
<i>Overig</i>											
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland – Programma Partners voor Water 3 (HGIS)											
3.049 0 0 0 0 0 0 0 0 5											
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland – Programma Partners voor Water 4 (HGIS)											
5.016 7.641 7.352 7.402 10.102 11.102 8.802 5											
<i>Besluit</i>											
St. Rioned – Project Kenniscoaches											
0 172 0 0 0 0 0 0 0 6											
<i>Begraving</i>											
Instituut Fysieke Veiligheid – Project Water en Evacuatie											
50 50 0 0 0 0 0 0 0 0											
<i>Incidenteel</i>											
Incidenteel subsidies 11.01 Algemeen Waterbeleid											
0 21 0 0 0 0 0 0 0 0											
Stichting Deltares – Bouw GeoCentrifuge											
0 0 1.030 1.030 1.040 0 0 0											
Incidenteel subsidies 11.04 Waterkwaliteit											
79 72 0 0 0 0 0 0 0											
Totaal artikel											
Artikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling											
<i>Regeling</i>											
Subsidieregeling Geonovum											
0 380 380 380 380 380 380 380 380 2014 2021 2021 4											

Begrotingssar-	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaar) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)
Subsidieregeling transportkosten drinkwater BES	1.491	3.823	3.823	3.823	1.211	1.211	1.211	*	*	2022	2027 4
Subsidieregeling exploitatiekosten RWZI Bonaire	0	1.700	1.200	1.000	1.000	1.000	1.000	*	*	2022	2027 4
Besluit											
Provincie Friesland – Regiecollege Waddengebied 2015	12	0	0	0	0	0	0	0	2014	2019	2015
Besluit financiële bepalingen bodemsanering – Bedrijvenregeling	6.327	9.031	8.684	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	2015	2020	2024
Besluit financiële bepalingen bodemsanering – Collectieve saneringen	650	650	0	0	0	0	0	0	2015	2020	2024
Begrating											
Beleidsprogramma AAAIRO: Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp 2017–2021	0	1.215	1.215	1.215	1.215	0	0	0	2016		
St. Landelijk Samenwerkingsverband GBKN – Behoefkosten van grootschalige topografie voor de periode 2016–2017	5.000	0	0	0	0	0	0	0	2016		
St. Landelijk Samenwerkingsverband GBKN – Afronding realisatieprogramma Basisregistratie grootschalige topografie 2017	0	945	0	0	0	0	0	0	2017		
St. SVB-BGT – Programma BGT 2016 en 2017	4.779	0	0	0	0	0	0	0	2017		
St. SYB-BGR – Afronding realisatieprogramma Basisregistratie grootschalige topografie 2017	0	342	0	0	0	0	0	0	2017		
St. Geonovum – Basisprogramma 2014–2016	380	0	0	0	0	0	0	0	2014		
Provincie Friesland – Regiecollege Waddengebied	60	60	60	60	60	60	60	60	2014		
Openbaar Lichaam Saba – Drinkwatervoorziening Saba	652	0	0	0	0	0	0	0	2014		

Begrotingssar-tikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaartal) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaartal)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaartal)
	Water- en Energiebedrijf Bonaire N.V. – Exploitatiekosten RWZI Bonaire	2.229	0	0	0	0	0	0	0	0	2016
<i>Incidenteel</i>											
	Baleidsprogramma AAAIRO: Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp 2013-2016	716	0	0	0	0	0	0	0	0	2016
	St. SVB-BGT – Transitiekosten 2014-2015	382	0	0	0	0	0	0	0	0	2015
	St. SVB-BGT – Kwaliteitszorg BGT	0	300	300	300	0	0	0	0	0	2015
	St. Bureau Commissie voor de Milieu-Effectrapportage – Programma Commissie MER	2.000	2.000	0	0	0	0	0	0	0	2015
	Vereniging van Nederlandse Gemeenten VNG) – Implementatie omgevingswet	0	5.000	5.000	3.000	0	0	0	0	0	2015
	Unie van Waterschappen – Implementatie Omgevingswet	0	4.000	1.000	0	0	0	0	0	0	2015
	Incidenteel subsidies 13.01 Ruimtelijk Instrumentarium	74	0	0	0	0	0	0	0	0	2015
	Incidenteel subsidies 13.02 Geo-informatie	30	23	0	0	0	0	0	0	0	2015
	Incidenteel subsidies 13.03 Gebiedsontwikkelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2015
	Incidenteel subsidies 13.04 Ruimtegebruik Bodem	31	0	0	0	0	0	0	0	0	2015
	Incidenteel subsidies 13.05 Eenvoudig Beter	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2015
	Totaal artikel	24.812	29.469	21.662	19.778	13.866	12.651	12.651			
<i>Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid</i>											
<i>Regeling</i>											
	Subsidieregeling Fietersbond	581	600	600	600	600	600	600	2016	2021	2021
	Subsidieregeling Veilig Verkeer Nederland	3.781	3.726	3.736	3.736	3.736	3.736	3.736	2014	2017	2018
	Subsidieregeling SWOV	3.660	3.854	3.870	3.869	3.869	3.869	3.869	2014	2017	2018
	Subsidieregeling Team Alert	399	771	765	765	765	764	764	2015	2017	2018

Begroting	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaar) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)
<i>Incidenteel</i>											
<i>Incidenteel subsidies 14.01 Netwerk</i>											
<i>Incidenteel subsidies 14.02 Veiligheid</i>											
Totaal artikel											
Artikel 15 Openbaar Vervoer											
<i>Regeling</i>											
<i>Eenmalige subsidieregeling update software Bordcomputer-taxi</i>											
Begroting											
<i>Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – Ov-loket 2013-2015</i>											
<i>Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – Beleidsondersteuning 2013-2015</i>											
<i>Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – Ov-loket 2016-2018</i>											
<i>Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – Beleidsondersteuning 2016-2018</i>											
<i>St. Landelijk Klachtenmeldpunt Taxivervoer – Landelijk klachtenmeldpunt Taxivervoer 2016</i>											
Incidenteel											
<i>Incidenteel subsidies 15.01 Openbaar Vervoer</i>											
Totaal artikel											
Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor											
<i>Wet</i>											

Begrotingssar-	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaartal) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaartal)	Eindsubsidie ³ (regeling) (jaartal)
Subsidie Contractsector/Bijzondere spoordiensten		0	0	0	0	0	0	0	2012	*	2014
<i>Wet</i>											
NS – Intercityverbinding Dordrecht-Breda	0	1.380	2.000	0	0	0	0	0	2012	*	2014
<i>Regeling</i>											
Tijdelijke subsidieregeling upgrade elektronische locomotieven ERTMS	180	0	0	0	0	0	0	0	*	2010	8
Subsidieregeling beheersing GSM-R interferrerie	2.014	15.607	0	0	0	0	0	0	*	2017	2016
Tijdelijke subsidieregeling spoorgoederenvervoer voor bijzondere omleidingskosten	1.871	2.400	2.200	2.900	3.000	2.938	3.000	*	2020	2022	
Tijdelijke subsidieregeling Stichting Rocov Fryslân inzake consumentenspraak Friese Waddenveren 2017–2021	0	12	12	12	12	12	12	12	*	2021	2021
Tijdelijke subsidieregeling SLKT 2017–2018	0	50	50	0	0	0	0	0	*	2018	2018
Subsidieregeling OV-Klantenbarometer	0	200	200	200	200	200	200	200	*	2020	2020
<i>Begroting</i>											
Vereiniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – OV-loket 2016–2018	0	318	326	322	320	320	320	320			
Vereiniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – Beleidsondersteuning 2016–2018	0	238	237	240	238	238	238	238			
Verkeersverbund Rhein-Ruhr – exploitatie Regional Express 13	0	500	250	250	250	250	250	250			
<i>Convenant</i>											
St. Bodemsanering NS (SBNS) – Bodemsanering NS-percelen	9.076	0	0	0	0	0	0	0			
<i>Incidenteel</i>											
NS Reizigers BV – Sociale Veiligheid	2.300	4.100	3.600	0	0	0	0	0			

Begrotingssar-tikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaar) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)
	<i>Incidentele subsidies 16.01 Spoor</i>	102	59	59	59	59	59	59	59	59	
	Totaal artikel	15.543	24.864	8.934	3.983	4.079	4.017	4.079			
Artikel 17 Luchtvaart											
<i>Regeling</i>											
	<i>Subsidieregeling KDC (Bijdrage Knowledge Development Centre)</i>	36	37	50	50	50	50	50	2010	2017	2017
	<i>Regeling Bijdrage onderwerken graanresten</i>	1.854	1.900	0	0	786	803	803	2014	2017	2017
<i>Begraving</i>											
	<i>Bijdrage Commissie Regionaal Overleg luchthaven Schiphol (CROS) / Omgevingsraad Schiphol (ORS)</i>	428	369	369	369	369	369	369	369	369	
	<i>Bijdrage commissies regionaal overleg burgerluchthavens van nationale betekenis</i>	175	140	140	140	140	140	140	140	140	
	<i>St. Bevordering Kwaliteit Leefomgeving Schipholregio – Leefomgeving Schiphol</i>	5.300	2.900	0	1.000	400	400	400	0	0	
	<i>Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V. – Corporate Biofuel Programme</i>	200	200	200	0	0	0	0	0	0	
	<i>Stichting Klachtentelefoon Luchtverkeer Zuid-Limburg – klachtenbehandeling AWACS-Giilenkirchen, Weeze-Niederrhein en Luik-Bierset</i>	0	75	75	75	75	75	75	75	75	
	<i>Stichting Avi-Assist – Luchtvaartveiligheid Zuidoost Afrika</i>	0	50	50	50	0	0	0	0	0	
<i>Incidenteel</i>											
	<i>Incidentele subsidies 17.01 Luchtvaart</i>	462	1.548	790	790	197	0	0	0	0	
	Totaal artikel	8.455	7.219	1.674	2.474	2.017	1.837	1.437			
Artikel 18 Scheepvaart en havens											
<i>Regeling</i>											

Begrotingssar-	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaar) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)
	Tijdelijke subsidieregeling EICB 2012	0							2012	*	2013
	Tijdelijke subsidieregeling kennismakingsstages scheepvaart duurzame binnenvaart	248	250	0	0	0	0	0	2014	2017	2017
	Subsidieregeling Topsector Logistiek	0	7.744	4.850	3.177	545	0	0	*	2020	2020
	<i>Incidenteel</i>										
	NWO – Subsidie Topsector Logistiek	4.337	0	0	0	0	0	0	2011	*	2012
	Zero Emissie Transport (Low Carbon Freight)	765	106	85	0	0	0	0			
	Incidenteel subsidies 18.01 Scheepvaart en Havens	146	69	69	68	0	0	0			
	Totaal artikel	5.926	8.936	5.044	3.245	545	0	0			
	Artikel 19 Klimaat Regeling										
	Subsidiprogramma reductie overige broekgasassen	36	0	0	0	0	0	0	2011	*	2012
	Rijkscofinancieringsregeling Interreg V	0	696	1.689	267	0	0	0	*	2020	2020
	Projectstimuleringsregeling Interreg V	638	0	200	0	0	0	0	*	2020	2020
	<i>Incidenteel</i>										
	Omgevingsdienst NL – Extra toezicht energiebesparing	570	1.860	600	0	0	0	0			
	Incidenteel subsidies 19.01 Tegengaan klimaatverandering	1.187	277	176	0	0	0	0			
	Incidenteel subsidies 19.01 Internationaal beleid, coordinatie en samenwerking	0	0	0	0	0	0	0			
	Totaal artikel	2.430	2.833	2.665	267	0	0	0			
	Artikel 20 Lucht en Geluid										
	<i>Incidenteel</i>										

Begrotingssar-tikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaartal) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaartal)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaartal)
	<u>Incidenteel subsidies 20.01 Lucht en geluid</u>	50	4	0	0	0	0	0	0	0	
	Totaal artikel	50	4	0	0	0	0	0	0	0	
Artikel 21 Duurzaamheid											
<i>Regeling</i>											
	Subsidieregeling St. Milieu Centraal – Programma Duurzaam Consumenten	0	350	350	350	350	350	350	2015	2020	2020
	Subsidieregeling St. Milieu-keurmerk – Milieukeurmerk en Ecolabel	0	350	350	350	350	350	350	2014	2020	2020
	<i>Besluit</i>										
	<u>St. Milieu Centraal – Programma Duurzaam Consumenten</u>	140	0	0	0	0	0	0			2015
	<u>St. Milieukeur – Milieukeurmerk en Ecolabel</u>	86	0	0	0	0	0	0			2015
<i>Incidenteel</i>											
	<u>Programma CIRCO en Nederland Circulair</u>	0	1.100	1.100	0	0	0	0			
	<u>Incidenteel subsidies 21.05 Duurzame Productketens</u>	1.522	743	0	0	0	0	0			
	<u>Incidenteel subsidies 21.06 Natuurlijk Kapitaal</u>	0	188	135	179	179	179	179			
	Totaal artikel	1.749	2.731	1.935	879	879	879	879	879	879	879
Artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieusicco's											
<i>Regeling</i>											
	Subsidieregeling verwijderen asbestdaken	14.999	25.001	15.091	10.083	9.594	13.094	19.594	*	2021	2021
	Subsidieregeling versterking omgevingsveiligheid BRZO-sector	0	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	*	2021	2021
<i>Europese regeling</i>											
	<u>EU-project NANoReg</u>	491	1.089	0	0	0	0	0	0	0	
	<u>EU-project ProSafe</u>	609	246	0	0	0	0	0	0	0	
<i>Incidenteel</i>											

Begrotingssar-tikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie ¹ (jaar) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)
	<u>Incidente subsidies 22.01 Veiligheid Chemische Stoffen</u>	336	385	175	175	175	175	175	175		
	<u>Belangenvereniging Pyrotechniek Nederland – Safety Deal Vuurwerk</u>	1.242	3	0	0	0	0	0	0		
	<u>Incidente subsidies 22.03 Veiligheid bedrijven en transport</u>	932	506	1.604	1.663	3.555	1.755	1.755	1.755		
	Totaal artikel	18.609	29.230	18.870	13.921	15.324	17.024	23.524			
Artikel 97 Algemeen Departement											
	<i>Wet</i>										
	Nederlands Normalisatie Instituut – Normalisatieworkzaamheden radioactiviteitsmetingen 2013 – 2017	50	51	0	0	0	0	0	0	*	9
	<i>Besluit</i>										
	COVRA N.V. – Onderzoeksprogramma Eindberging Nucleair Afval (OPERA)	450	102	122	0	0	0	0	0	*	2019
	<i>Regeling</i>										
	Subsidieregeling Urban Futures Studio	250	250	250	250	250	250	250	0	*	2021
	Subsidieregeling samenwerkende personeelsverenigingen I&M	0									2021
	<i>Begrating</i>										
	NWO – Programma Duurzame Logistiek	250	250	250	0	0	0	0	0		
	NWO – Programma Duurzame bereikbaarheid Randstad	0									
	NWO – Programma Smart Urban Regions of the Future (SURF)	750	750	750	750	750	750	0	0		
	<i>Incidenteel</i>										
	Incidente subsidies 97.01	40	967	78	255	356	502	502			
	<u>Algemeen Departement</u>										
	Totaal artikel	1.790	2.370	1.450	1.255	1.356	752	502			
	Totaal Hoofdstuk XII	101.170	129.398	84.317	67.854	60.078	58.131	60.843			

Toelichting

1. Een * in deze kolom betekent dat een eerder evaluatiemoment op grond van de vigerende regelgeving niet aan de orde is. Bij subsidies waarvoor conform de Awb geen evaluatieverplichting is, is in deze kolom niets aangegeven tenzij er wel een evaluatie is uitgevoerd.
2. Een * in deze kolom betekent dat een eerder evaluatiemoment op grond van de vigerende regelgeving niet aan de orde is. Bij subsidies waarvoor conform de Awb geen evaluatieverplichting is, is in deze kolom niets aangegeven tenzij er wel een evaluatie is uitgevoerd.
3. Bij de subsidies die aangegeven zijn als Begrotingssubsidies en Incidentele Subsidies is geen einddatum aangegeven. Deze posten betreffen diverse subsidies die conform de Awb artikel 4:23 derde lid sub c en sub d worden verleend. Hieraan ligt derhalve geen subsidie-regeling aan ten grondslag; een einddatum is niet aan de orde. Bij de Europese Regelingen zijn de evaluatiemomenten en einddatum niet van toepassing. Bij subsidies die rechtstreeks zijn gebaseerd op een formele wet is geen einddatum aangegeven omdat op grond van de vigerende Comptabiliteitswet 2001 geen horizonbepaling is verplicht.
4. Nieuwe regeling, publicatie voorzien voor 2e helft 2017.
5. De programmamiddelen voor de programma's Partners voor Water worden op het subsidie-artikel verantwoord.
6. Het hieraan ten grondslag liggende Besluit Milieusubsidies is medio 2015 vervallen en niet geëvalueerd.
7. Deze subsidie heeft, hoewel rechtstreeks gebaseerd op de Wet Personenvervoer 2000, een incidenteel karakter. Evaluatiemomenten zijn daarom niet opgenomen.
8. Deze regeling is niet geëvalueerd.
9. Deze subsidie is verstrekt op grond van de Kaderwet EZ-subsidies. Voor eventuele evaluaties wordt verwezen naar de informatie van het Ministerie van Economische Zaken.
10. De voortgangsrapportage voor de Subsidie(regeling) Urban Futures Studio is te vinden op: https://www.uu.nl/sites/default/files/voortgangsrapportage_ufs_voor_iemn_juni_2017.pdf

BIJLAGE 5 EVALUATIE- EN OVERIG ONDERZOEK

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Waterkwantiteit	11			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen					
	Waterkwantiteit en kwaliteit	11	2020	2021	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442254
	Waterkwantiteit	11	2014 ¹	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442254
	Waterkwaliteit	11	2015	2015	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/11/23/beleidsdoorlichting-beleidsartikel-12-waterkwaliteit
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Leefomgevingsbalans (1x per 2 jaar)	11		2016	http://themasites.pbl.nl/balansvandeleefomgeving/jaargang-2016
	Deltaprogramma rapport «Koers houden in de Delta»	11	2016	2016	http://www.pbl.nl/publicaties/koers-houden-in-de-delta
	Wettelijke ex post evaluatie Deltawet Waterveiligheid en Zoetwatervoorziening	11	2016	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34513-1.html
	Evaluatie water-RO; Naar een vloeiente lijn. Opdracht Deltaprogramma aan Rijnmond-Drechtsteden	11	2015	2016	https://www.deltacommissaris.nl/documenten/publicaties/2016/06/21/evaluatie-water-ro-naar-een-vloeiente-lijn
	Tussentijdse beleidsevaluatie 3 grote waterveiligheidsprogramma's «Regeling grote projecten», oa HWBP2, Ruimte voor de rivier en Maaswerken	11	2016	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-788518
	Evaluatie structuurvisie derde nota Waddenzee	11	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-665763
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
MKBA's					
Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Eindrapport ex ante evaluatie van de Nederlandse plannen voor de Kaderrichtlijn Water	11		2016	http://www.pbl.nl/publicaties/waterkwaliteit-nu-en-in-de-toekomst

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Ex (dur)ante evaluatie van de Nederlandse plannen voor de KRW	11	2018	2020	
	Nader onderzoek Windenergie op Zee-aanvulling Hollandse Kust	11	2015	2016	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/04/23/aanbieden-van-de-notitie-reikwijdte-en-detailniveau-aanvulling-gebied-hollandse-kust
	Deltaprogramma Ontwerp Nationaal Waterplan 2016–2021 Onder andere: overstromingsrisicobeheersplannen	11			https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/kst-31710-35.html
	Onderzoeken mbt totstandkoming omgevingswet	11			http://www.omgevingswetportaal.nl/publicaties/publicaties-eenvoudiger
	Actualisatie initiële beoordeling KRM: beoordeling het bereiken van de goede milieutoestand en daarbij behorende doelen in 2020 n.a.v. het treffen van maatregelen in het kader van bestaand en voorgenomen beleid	11		2018	
	Voortgangsrapportage uitvoering Programma van Maatregelen KRM, cf. art.8	11	2017	2018	
	Evaluatie doelmatigheid drinkwatervoorziening (evaluatie van hoofdstuk 5 vd drinkwaterwet ogv art 60 vd drinkwaterwet)	11	2017	2017	
	Evaluatieonderzoek of de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer voldoende zijn opgevolgd (Gewijzigde motie van de leden Smaling en Jacobi TK 33 450 nr 40).	11	2016	2016	https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/kst-29684-124.html
	Eindevaluatie maaswerken	11	2017		
	Eindevaluatie ruimte voor de rivier	11	2017		
	Benchmark monitoring financiële doelmatigheid	11	2017		
Overig onderzoek					
	Jaarlijkse voortgangsrapportage De staat van ons water	11		Jaarlijks	https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/kst-27625-350.html
	Periodieke beoordeling van primaire waterkeringen: ILT:Rapportage eerste beoordelingsronde primaire waterkeringen; Landelijke beoordeling 2017–2023	11	2017	2023	
	Toetsing van de Basiskustlijn (kustlijnkaartenboek)	11		Jaarlijks	https://data.overheid.nl/data/dataset/kustlijnkaartenboek-2017-af-te-beelden-trendwaarden-schaal-100000
	5-jaarlijkse evaluatie activiteiten Schelde estuarium conform verdrag met Vlaanderen inzake samenwerkende beleid en beheer	11	2018		
	Nader onderzoek naar de doorwerking van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening voor het Waddengebied	11	2015	2016	https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/blg-665764

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	PBL: Monitor SVIR (elke 2 jaar)	11 13 14	2016		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-67.html
	De kwaliteit van het drinkwater in Nederland sinds 2012 (jaarlijkse ILT rapportage)	11		2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-382.html
	Midterm review beleidsnota drinkwater	11	2018	2019	
	EC evaluatie over toestand zwemwater (jaarlijks)	11		Jaarlijks	https://www.eea.europa.eu/publications/european-bathing-water-quality-in-2016
	RIVM beleidsevaluatie legionellapreventie	11	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34297-4.html
	Evaluatie nieuwe regelgeving voor badinrichtingen	11	2016	2019	http://www.internetconsultatie.nl/zwembaden
	ILT: bedrijfsvergelijking in de drinkwatersector (benchmark 2012–2013)elke 3 jaar	11		2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-277498.html
	ILT: Jaarevaluatie drinkwatertarieven (jaarlijks)	11			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-386.html
	Beleidsverkenning Toekomstige rol en ambitie Rijk en Regio voor het Waddengebied	11	2016	2017	http://www.waddenzeenieuws.nl/overheid/regiecollege-waddengebied-rcw/rcw-vergaderingen/
	Advies waterkwaliteit van adviescommissie water	11	2015	2016	
	Evaluatie beleidslijn Grote rivieren door RHDHV	11	2015	2016	http://www.vnr gemeenten.nl/uploads/media/Evaluatie_Beleidslijn_Grote_Rivieren_Eindrapport_26_februari_2016.pdf
	Procesevaluatie naar dijken op veen II door Twijnstra Gudde	11	2016		
	Evaluatierapport Partners voor water 3 2010–2015	11	2016	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-378.html
	Ruimtelijke ontwikkeling	13			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen	Ruimtelijke ontwikkeling	13	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442256
	Ruimtelijke ontwikkeling	13	2019	2020	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Leefomgevingsbalans PBL (1x per 2 jaar)	13	2015	2016	http://themasites.pbl.nl/balansvandeleefomgeving/jaargang-2016

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Evaluatie Besluit en regeling financiële bepalingen bodemsanering	13	2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30015-52.html
	Evaluatie structuurvisie derde nota Waddenzee	13		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-665763
	Eindevaluatie sleutelprojecten	13		2020	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-8.html
	Monitor omgevingswet jaarlijks	13	2017		
	IBO flexibiliteit in infrastructurele planning	13		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-783234
	Ex ante evaluatie Nationale omgevingsvisie	13		2018	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
MKBA's					
	Actualisatie KBA Inspire	13		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-749616
	Kansrijk mobiliteitsbeleid	13 14 17 18		2016	http://www.cpb.nl/publicatie/kansrijk-mobiliteitsbeleid
Overig onderzoek					
	Structuurvisies	13			http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/bestemmingsplannen?tabFilter=VISIE
	PBL: Monitor SVIR	13	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-67.html
	Inspire monitor EU	13	2011	2017	http://inspire.jrc.ec.europa.eu/index.cfm/pageid/182
	Ex-durante Evaluatie AMvB Ruimte 1 ^e tranche	13		2017	
	Ex-durante evaluatie Wet voorkeursrecht gemeenten	13	2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27581-53.html
	Pionieren met de Omgevingswet: houd het eenvoudig maak het beter.	13	2016	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-793805
	Eindevaluatie en Voortgangsrapportage Groot Project RRAAM	13		2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31089-121.html
	Eindrapport evaluatie Ruimtelijke Adaptatie	13		2017	https://www.deltares.nl/app/uploads/2017/02/170131-Samenvatting-Tussentijdse-Evaluatie-DBRA.pdf
	Uitvoeringsmonitor SVIR jaarlijks	13			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-63.html

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Ex durante evaluatie SVIR	13	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-763852
	Evaluatie code maatschappelijke participatie	13	2016	2017	
	Evaluatie flexibiliteit in de MIRT systematiek	13	2019	2019	
	Evaluatie stichting bodemcentrum	13	2016	2017	
	Wegen en Verkeersveiligheid	14			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen					
	Wegen en verkeersveiligheid	14	2016	2017	
	Plan van aanpak bd	14	2016	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-19.html
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Rijgeschiktheid langdurig gebruik Cat. III medicijnen	14	2015	2017	
	Voortgang Beter Benutten		2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-A-15
	Monitoring en evaluatie «beter benutten»	14, en 16	2012	jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-264684.html
	Beter Benutten		2016		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-763135
	Voortgang Beter Benutten		2017		
	Voortgang Beter Benutten		2018		
	ARK rapport instandhouding hoofdwegennet	2013	2014		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-A-8.html
	Effectonderzoek Wet Rijdonderricht motorrijtuigen	14	2012	2013	http://wetten.overheid.nl/BWBR0024674/geldigheidsdatum_24-07-2013
	Evaluatie meerjarenprogramma Geluidsanering	14	2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-625588
	Evaluatie aantal doden en gewonden in het verkeer/monitor verkeersveiligheid	14		jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29398-463.html ; https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-793170
	Wettelijke evaluatie RDW	14		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-793149

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
MKBA					
	Inventarisatie KBAs transportinfrastructuur 2001–2014		2015		http://www.syconomy.nl/Inventarisatie_MKBAs_def.pdf
	Investeren in Infrastructuur	14 16 18	2016		http://www.cpb.nl/publicatie/investeren-in-infrastructuur
	Toekomstverkenning welvaart en leefomgeving cahier mobiliteit	14 16 17 18	2016		http://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/bijlagen/cpb-pbl-boek-19-wlo-2015-mobiliteit.pdf
	NMCA goederenvervoer integraal 2017		2017		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-806239
	NMCA Wegen	14	2017		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-806234
Overig onderzoek					
	Voortgangsrapportage Tracewet-plichtige trajecten (2x per jaar)	14	2016		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34300-A-63.html
	MIRT overzicht 2017		2016		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-783152
	Uitkomsten bestuurlijke overleggen MIRT				https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-A-15
	Mobiliteitsbeeld 2016 (jaarlijks)	14 16 17 18	2013	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31305-217.html
	MIRT brief jaarlijks			2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34550-A-19.html
	Alcoholslotprogramma	14	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29398-430.html
	ILT: Staat van de veiligheid in de leefomgeving en transport 2014 en 2015	14 16 17		2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28089-28.html ; https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28089-29.html
	Publieksrapportage rijkswegennet 2016	14		2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34550-A-55.html
	verslagen aan over de naleving van de geluidproductieplafonds langs rijkswegen en spoorwegen	14		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32252-59.html
	NMCA	14		Tweejaarlijks vanaf 2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-264683
	Strategisch plan verkeersveiligheid	14		2018	
	Openbaar vervoer en Spoor	16			

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen					
	Spoor	16	2018	2018	
	Openbaar vervoer	16	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442259
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Parlementair onderzoek onderhoud en innovatie spoor	16	2011	2012	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32707-27.html
	Evaluatie HSL-Zuid groot project status IF artikel 17	16			Kamerstukken II, 22026
	Evaluatie sociale veiligheid OV	16	2014	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28642-60.html
	Evaluatie taxiwet	16	2014	2015	http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ienm/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2015/05/05/evaluatie-taxiwet.html
	Evaluatie bordcomputer taxi	16	2015	2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-807841
	Ruimte voor de fiets	16		3jaarlijkse monitoring	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29984-317.html
	Evaluatie dubbeltariefsysteem taxi	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31521-72.html
	OV-klantenbarometer	16	2013	2013	http://www.ovklantenbarometer.nl/
	Eindrapport «Krachten bundelen voor toekomstvast doelgroepenvervoer en OV»	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25847-117.html
	Benchmark gebruiksvergoeding spoorgoederenvervoer	16		2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-579106
	Beleidsevaluatie maximum tarieven taxivervoer	16	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-772802
	Evaluatie aanlegprojecten spoor	16	2017	2025	
	Evaluatie beheer en onderhoud spoor	16	2017	2025	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
MKBA's	ERTMS (voorkeursbeslissing)	16	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33652-14.html

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	PHS (voorkeursbeslissing)	16		2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32404-74.html
	NMCA Spoor 2030–2040	16		2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-806235
	Eindrapport – NMCA Bus Tram en Metro-2017	16		2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-806236
Overig onderzoek					
	ERTMS groot project	16	2013		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33652-4.html
	Evaluatie spoorwetgeving		2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31987-10.html
	LTSA-1	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29984-384.html
	LTSA-2	16+15	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29984-474.html
	Jaarlijkse evaluatie one stop shop op corridors Rotterdam-Genua en Rotterdam-Lyon	16	2014		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-33-508.html
	Staat van de veiligheid in de leefomgeving en transport	16		jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-478750
	MER Evaluatie Betuweroute Aspect Sociaal	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-239593.html
	Impact analyse EU DG Transport	16	2012	2013	http://ec.europa.eu/transport/facts-fundings/evaluations/index_en.htm
	Jaarverslag van de Nederlandse Autoriteit voor spoorveiligheid	16			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29893-156.html
	Ruimte voor de fiets	15		3 jaarlijkse monitoring	http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/fiets/meer-fietstenstallingen-bij-stations
	OV-klantenbarometer	16	2014	2014	http://www.crow.nl/vakgebieden/verkeer-en-vervoer/bibliotheek/kennisdocumenten/resultaten-onderzoek-ov-klantenbarometer-2014
	Eindrapport «Krachten bundelen voor toekomstvast doelgroepenvervoer en OV»	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-239777
	Mobiliteitsbeeld 2014	16	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31305-211.html
Luchtvaart					
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
Beleidsdoorlichtingen					

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Luchtvaart	17	2016	2017	
	Plan van aanpak bd	17		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-18.html
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Luchtvaart (GIS)	17	2012	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26959-140.html
	Jaarverslagen Alderstafel en evaluatie	17			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29665-214.html
	Evaluatie regeling versneld onderwerken graanresten	17	2016	2016	
	Evaluatie Schipholbeleid	17	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29665-211.html
	Evaluatie gebruikspronose Schiphol en safety	17	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-263.html
	verslag uit over de in de Wet luchtvaart en het Luchthavenverkeer besluit Schiphol vastgelegde veiligheids- en milieuspecten over de periode 1 november 2015 tot en met 31 oktober 2016.	17	2017	2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29665-237.html
	Monitor netwerkkwaliteit en staatsgaranties	17	2017	2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-799580
	Evaluatie bijdrage Commissie regionaal overleg luchthaven Schiphol /omgevingsraad Schiphol	17	2017	2017	
	Evaluatie Regeling commissies regionaal overleg burgerluchthavens van nationale betekenis	17	2017	2017	
	Benchmark luchthavengelden en overheidsheffingen 2017	17	2017	2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-799581
	Evaluatie Knowledge and development center	17	2017	2017	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
MKBA's					
	KEA SMASH	13	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-57.html
	Actualisatie quick scan MKBA Schiphol en Lelystad Airport Middellange termijn		2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-342891
	Luchthavenbesluit Twente	17			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-198.html

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Luchthavenbesluit Lelystad Quick Scan Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse	17	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-264.html
	Toets op de planning luchtverkeersdienstverlening Lelystad	17		2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-388.html
Overig onderzoek	Bekostiging luchtverkeersleiding				https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-258.html
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Uitvoeringsagenda Luchtvaartnota	17	2014	2015	
	Wettelijke ZBO evaluatie functioneren LVNL	17	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30398-1.html
	Externe veiligheid	17	2013		http://easa.europa.eu/language/nl/home.php
	Beleidsagenda luchtvaartveiligheid	17	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-22112-2063.html
	Gatewayreview Lelystad	17	2017	2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-388.html
	Evaluatie subsidie Knowledge & Development Center (KDC)	17	2017	2017	
	Een luchtvaartstrategie voor Europa	17	2016	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-22112-2062.html
	Scheepvaart en havens	18			
Beleidsdoorlichtingen	Scheepvaart en havens	18	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-22.html
	Scheepvaart en havens	18	2020	2021	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Evaluatie subsidieregeling Zeehaveninnovatieproject IF artikel 15	18	2016	2017	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-800901
	Evaluatie Quick wins binnenhavens IF artikel 15	18	2017	2017	
	Evaluatie subsidieregeling innovaties duurzame binnenvaart	18	2017	2017	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-ante onderzoeken naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
MKBA's					
	KBA brughoogtes	18	2017		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-154.html
	Vervolg KBA brughoogtes	18	2017	2017	
Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Totaaloverzicht Beheer, onderhoud, vervanging en renovatie wegen, vaarwegen en water	2015	2015		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-413631
	Toelichting programma IDVV: De Nederlandse vaarwegen beter benut	2013	2014		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33750-A-61
	Versterking marktstructuur binnenvaart	2014	2015		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-79.html
	Rijksbrede maritieme strategie 2015–2025	2014	2015		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-70.html
	Deelrapportage Vaarwegen voor de Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse (NMCA)	18	2017		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-806237
Overig onderzoek					
	Beveiliging door moedwillige verstoring – audit EC	18	2012	2012	Vertrouwelijk
	Onderzoek naar de concurrentieverhoudingen tussen de zeehavens in Duitsland, Frankrijk, Nederland, Vlaanderen en het Verenigd Koninkrijk	18	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29862-24.html
	Havenstaatcontrole 2013	2013	2014		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-66.html
Klimaat	19				
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen					
	klimaat	2018	2018		
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
	Agentschapsevaluatie NEa	19	2018	2018	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	IBO kostenefficiëntie CO ₂ -reductiemaatregelen		2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32813-122.html
	Hernieuwbare energie: evaluatie Europese richtlijn (EZ)	EZ			http://ec.europa.eu/energy/studies/index_en.htm
	Lokale klimaatinitiatieven	19	2013	2015	https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2015/06/29/evaluatie-lokale-klimaatagenda-2011-2014/evaluatie-lokale-klimaatagenda-2011-2014.pdf
	SER energieakkoord (EZ)	EZ	2016	2016	
	ECN: Evaluatie Besluit Emissie-eisen middelgrote stookinstallaties	19	2012	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-231228.html
	Kabinetreactie op parlementair onderzoek naar klimaat	19	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33193-7.html
	MIA/VAMIL	19		2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33752-5.html
	CDM	19		2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-346237.html
	Energie Prestatie Keuringsysteem (EPK)	19	2016	2016	
Ex-ante onderzoeken naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
	- PBL	19	2015	2015	http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/150902Quickscan_Emissiereductie2020_final.pdf
	Toekomstverkenning welvaart en leefomgeving cahier klimaat en energie	19		2015	http://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/bijlagen/cpb-pbl-boek-19-wlo-2015-klimaat-en-energie.pdf
Overig onderzoek					
	Voortgang klimaatbeleid in de balans voor de leefomgeving	19		2 jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31253-32.html
	KIM: Beleidsopties voor vermindering van de CO ₂ -uitstoot van het wegverkeer deel 1 en 2	19		2013	http://www.kimnet.nl/publicatie/beleidsopties-voor-vermindering-van-de-co2-uitstoot-van-het-wegverkeer
	ECN/CE Delft/TNO: Scenarios for energy carriers in the transport sector	19		2014	http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/brandstofvisie.aspx
	TNO/CE Delft/ECN: Verzamelde kennisnotities ten behoeve van de visie duurzame brandstoffenmix	19		2014	http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/brandstofvisie.aspx
	Stratelligence: Kosten en effecten van de actie-agenda: inschatting van de potentie	19		2015	http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/2015/ministerraad-duurzame-brandstofvisie.aspx
	CE Delft/TNO/ECN: CO ₂ -reductie door gedragsverandering in de verkeers-sector	19		2014	http://www.cvs-congres.nl/cvspdfdocs_2015/cvs15_046.pdf

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Tussenevaluatie Potential benefits of Triple A tyres in the Netherlands	19	2016 2018	2016 2018	
	PBL: Stimuleren van elektrisch rijden	19		2016	http://www.pbl.nl/publicaties/stimuleren-van-elektrisch-rijden-effect-van-enkele-beleidsprincipes
	PBL: Effecten van autodelen op mobiliteit en CO ₂ -uitstoot	19		2016	http://www.pbl.nl/publicaties/effecten-van-autodelen-op-mobiliteit-en-co2-uitstoot
	Geluid	20			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen	Geluid		2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-17.html
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Allocatie budgetten Swung I	20	2012	2018	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	– Swung 1 en Meerjarenprogrammering geluidsanering 2018				https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32252-56.html
	Lucht	20			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen	Plan van aanpak beleidsdoorlichting luchtkwaliteit			2017	
	Nationaal samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit		2018 ²	2019	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Rapportage Euro VI subsidieregeling ongebruikte vrachtwagens en bussen		2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-363446
	Rapportage Euro VI subsidieregeling emissiearme taxi's en bestelwagens		2015	2015	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	KIM: De lucht klaren. Over de relatie tussen verkeer, luchtkwaliteit en gezondheid en mogelijke aangrijppingspunten voor beleid.		2014	2015	http://www.kimnet.nl
	Analyse leefomgevingseffecten verkiezingsprogramma's 2017–2021	14, 19, 20	2017	2017	http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2017-analyse-leefomgevingseffecten-verkiezingsprogramma%27s-2568.pdf
Overig onderzoek					
	Geluidmonitor	20		jaarlijks	http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2016/augustus/Geluidmonitor_2015_Meetprogramma_RIVM_2015_2016_ten_behoeve_van_toetsing_geluid_productie_plafonds_weg_en_rail_verkeer
	Jaarlijks monitoringrapport NSL	20		jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30175-E.html
	Jaarlijkse onderzoeken naar mogelijke knelpunten NSL				http://www.rijkswaterstaat.nl/wegen/wegbeheer/natuur-en-milieu/luchtkwaliteit/nationaal-samenwerkingsprogramma-luchtkwaliteit/documenten.aspx
	Duurzaamheid	21			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
	Beleidsdoorlichtingen				
	Duurzaamheid	21	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442260
	Duurzaamheid	21	2019	2020	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	De Regeling groenprojecten periode 2010–2016 zal in 2017 worden geëvalueerd	21	2017	2018	aangekondigd in brief aan TK nr. 399
	MIA/VAMIL	21	2017	2018	Genoemd in brief aan TK 33 752 van stas FIN van 17 sept. 2013
	Het programma Van Afval Naar Grondstof	21	2017	2018	Uit 1 ^{ste} vrtg brief aan de TK
	Evaluatie instrument duurzaam inkopen	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-290001.html

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Evaluatie ketenaanpak	21	2013	2013	http://www.rwsleefomgeving.nl/onderwerpen/duurzaam_produceren/ketenaanpak/nieuws-ketenaanpak/
	Voortgangsrapportage programma Van Afval Naar Grondstof (VANG)	21	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33043-41.html
	Evaluatie of de voordelen van covergisting opwegen tegen de nadelen (EZ en lenM)	21	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33037-152.html
	Evaluatie Activiteitenbesluit milieu-beheer mbt landbouwactiviteiten	21	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29383-237.html
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Ex-ante-evaluatie ontwikkelingsrichtingen mestbeleid op realisatie milieudoelen voor de veehouderij	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-281083.html
	Evaluatie Green Deals	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-264765.html
	Ex-ante evaluatie Circulaire economie (inclusief consumentenbeleid en Van Afval naar Grondstof (VANG))	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-234688.html
	Evaluatie LAP 1 en 2	21	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-342379
	Een verkennend onderzoek naar de haalbaarheid en wenselijkheid van doelstellingen met betrekking tot recycling en preventie van huishoudelijk afval	21		2016	http://www.cpb.nl/publicatie/verkennend-onderzoek-recycling-preventie-huishoudelijk-afval
Overig onderzoek					
	Voortgangsrapportage uitvoering Landelijk Afval Plan	21	–	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30872-161.html
	National ecosystem assessment PBL Quick Scan Hoofdlijnennotitie	21	2013		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-252785.html
	PBL ea:monitor duurzaam Nederland	21		2014	http://www.pbl.nl/publicaties/2011/monitor-duurzaam-nederland-2011
	Omgevingsveiligheid en milieurisico's	22			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlochtingen	Omgevingsveiligheid en milieurisico's	22	2018	2018	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Evaluatie GGO-beleid 2000–2013	22	2014	2016	
	Evaluatie TNS regeling	22	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28663-62.html
	Voortgangsrapportage op grond van biocideverordening	22	2014	2020	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
MKBA					
	Actualisatie MKBA asbestdaken	22		2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-514238
Overig onderzoek					
	Staat van de Veiligheid majeure risicobedrijven 2015	22		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-776785
	Derde vijfjaarlijkse evaluatie resultaten beleid prioritaire stoffen	22	2016	2016	
	Tweede tussentijdse evaluatiedoelstelling vernieuwing stoffenbeleid (REACH/SOMS) Gevolgen voor MKB Reach	22	2013	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-210976 https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-08-548.html
	Tussentijdse evaluatie omgaan met risico's van nanotechnologie	22	2015	2016	
	Vierjaarlijkse wettelijke evaluatie Commissie Genetische Modificatie Beleidsnota Biotechnologie; Brief regering; Aanbieding COGEM Trendanalyse Biotechnologie 2016	22	2015	2016	
	Evaluatie VTH, inclusief BRZO-OD structuur	22	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-573158.html
	Evaluatie TNS regeling	22	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-478157.html
	Meteorologie, seismologie en aardobservatie	23			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen					
	Meteorologie, seismologie en aardobservatie	23	2018	2019	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie Agentschap KNMI	2014	2015		https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/12/18/doorlichting-knmi
	Onderzoek naar de kwaliteit van het (klimaat)onderzoek en de operationele werkzaamheden.		2017	2017	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Overig onderzoek					
	Verkenning toekomst KNMI en heroverweging wet KNMI	23		2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32379-8.html
	Evaluatie wet taken metereologie en seismologie	23		2018	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33802-3.html
	Belang Eurometsat satellieten voor KNMI	23		2012	http://www.knmi.nl/cms/content/95298/nieuwe_serie_meteosat-weersatellieten
	Handhaving en Toezicht	24			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen	Handhaving en toezicht (keuzes die in het handhavings- en toezichtbeleid door de ILT kunnen worden gemaakt).	24		2018	2019
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie agentschap ILT	24	2014	2016	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
	Meerjarenplan 2015–2019 ILT	14 16 17 24	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-480938
	Meerjarenplan 2016–2020 ILT		2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-771829
Overig onderzoek					

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	-				

¹ De eindevaluatie van Bestuurs Akkoord Water vindt in 2020 plaats. De beleidsdoorlichting vindt aansluitend plaats.

² De beleidsdoorlichting Luchtkwaliteit (artikel 20) vindt plaats na afronding van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Het NSL is verlengd tot de beoogde datum van invoering van de omgevingswet (2018).

Toelichting

Bij MIRT projecten en de te nemen voorkeursbeslissingen ligt altijd een MKBA ten grondslag. Deze wordt bij de voorkeursbeslissing openbaar. Over de voortgang van de besluitvorming over MIRT projecten wordt de Tweede Kamer ieder half jaar geïnformeerd via een rapportage.

KIM publiceert zijn werkprogramma en rapporten op <http://www.kimnet.nl>.

PBL publiceert zijn werkprogramma en onderzoeken op de site <http://www.pbl.nl>.

ILT publiceert haar rapporten op [F](#).

BIJLAGE 6 OVERZICHTSCONSTRUCTIE MILIEU

In de ministerraad van 24 augustus 2001 is besloten om vanaf de begroting 2003 een Overzichtsconstructie Milieu op te nemen als vervanging van het Milieuprogramma. Dit is een overzicht waarin informatie bijeen wordt gebracht van (onderdelen van) beleidsartikelen van verschillende begrotingen met een milieudoelstelling. In de overzichtsconstructie zijn operationele doelen uit beleidsartikelen van de verschillende departementen opgenomen.

De overzichtsconstructie heeft een informerende functie voor de Staten-Generaal. Op deze wijze wordt het integrale overheidsbeleid op een beleidsterrein zichtbaar gemaakt in één begroting, ook al wordt het beleid door meerdere ministers ontwikkeld en/of uitgevoerd. De individuele ministeriële verantwoordelijkheid blijft daarbij gehandhaafd.

De Overzichtsconstructie Milieu is opgezet volgens de vigerende Regeling Rijksbegrotingsvoorschriften. Er wordt een overzicht gegeven van alle met milieubeleid in verband staande artikelen en onderdelen bij lenM en andere ministeries. Begrotingsprestaties en -bedragen zijn niet in de overzichtsconstructie opgenomen; in de begrotingen van de ministeries kan de precieze invulling van het operationele doel worden teruggevonden.

De Overzichtsconstructie Milieu kent primair een thematische indeling waarbij is uitgegaan van de kerntaken van het milieubeleid bij het Ministerie van lenM:

1. Klimaatverandering en luchtkwaliteit
2. Duurzaam produceren
3. Verminderen van risico's van stoffen, straling en GGO's
4. Versterken van het internationale milieubeleid
5. Leefomgevingskwaliteit

Aangezien een artikelonderdeel kan bijdragen aan meerdere taken, komen sommige onderdelen in de overzichtsconstructie op meerdere plaatsen voor. De overzichtsconstructie bevat geen andere informatie dan in de individuele begrotingen is terug te vinden.

Niet alle ministeries hebben specifieke beleidsdoelstellingen op milieugebied of de milieubijdrage is niet explicet ondergebracht in een artikelonderdeel:

- III Algemene Zaken (AZ)
Algemene Zaken heeft geen specifieke beleidsdoelstellingen op het milieugebied en ook geen milieu-uitgaven.
- VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)
De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor het beleid en de kaders op het terrein van de bedrijfsvoering van de rijkspolitie. Dit betreft onder meer duurzame faciliteiten, duurzame huisvesting en ict, duurzame mobiliteit en duurzaam inkopen. De uitgaven hiervoor maken onderdeel uit van de begrotingen van departementen zelf.

Gemeenten en provincies ontvangen van het Rijk verschillende bijdragen voor milieu. Deels staan die uitgaven op de betreffende departementale begrotingen (specifieke uitkering) en deels maken zij onderdeel uit van het Gemeente- (B) en/of het Provinciefonds (C) (algemene uitkering, integratie- of decentralisatie-uitkering). De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is beheerder

- van beide fondsen; de Staatssecretaris van Financiën is medefondsbeheerder.
- VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW)
OCW heeft geen taken en specifieke doelen ten aanzien van milieubeleid. OCW oormerkte geen subsidies of begrotingsbedragen aan milieubeleid.
  - IX Financiën (Fin)
Financiën heeft geen specifieke beleidsdoelstellingen op het milieugebied en ook geen significante milieu-uitgaven.
Voor de volledigheid is voor de fiscale ontvangsten uit de diverse vergroeningsmaatregelen wel een verwijzing in de overzichtsconstructie opgenomen naar het desbetreffende overzicht van fiscale regelingen in bijlage 6 en het belastingontvangstenoverzicht in bijlage 2 van de Miljoenennota. Er mag overigens geen relatie gelegd worden tussen fiscale ontvangsten en milieu-uitgaven; milieugerelateerde fiscale ontvangsten zijn uit hun aard niet geoormerkte voor milieuitgaven.
  - X Defensie (Def)
Defensie heeft in de Ontwerpbegroting voor 2017 geoormerkte uitgaven voor energiebesparende maatregelen voor de bestaande infrastructuur (artikel 6). Daarnaast heeft Defensie niet zichtbare milieu-uitgaven in investerings- en exploitatiebudgetten. Deze niet zichtbare uitgaven betreffen onder andere de (meer)kosten voor inkopen van groene stroom, meerkosten voor duurzaam bouwen en energie-efficiënte apparaten en voertuigen, het bodemsaneringsprogramma en energiebesparende maatregelen op militaire kampementen.

Taak 1: Klimaatverandering en luchtkwaliteit

Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
X	Def	6		Investeringen krijgsmacht
XII	IenM	14	14.01	Netwerk
XII	IenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	IenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	IenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	IenM	19	19.01	Tegengaan klimaatverandering
XII	IenM	20	20.01	Gezonde lucht en tegengaan geluidshinder
XII	IenM	23	23.01	Meteorologie en seismologie
XII	IenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	IenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	4		Een doelmatige en duurzame energievoorziening
XIII	EZ	6		Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XVIII	WenR	2	2.1	Energie en bouwkwaliteit
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastingontvangsten in bijlage 2 van de Miljoenennota
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 en 13 van de Miljoenennota

Taal 2: Duurzaam produceren				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
XII	IenM	11	11.04	Waterkwaliteit
XII	IenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	IenM	21	21.04	Duurzaamheidsinstrumentarium
XII	IenM	21	21.05	Duurzame Productketens
XII	IenM	21	21.06	Natuurlijk kapitaal
XII	IenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	IenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	6		Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XIII	EZ	8		Natuur en biodiversiteit
XVII	BHOS	2	2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 en 13 van de Miljoenennota

Taal 3: Verminderen van risico's van stoffen, straling en GGO's				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
VI	VenJ	36	36.2	Nationale Veiligheid en terrorismebestrijding
XII	IenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	IenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	IenM	22	22.01	Veiligheid chemische stoffen
XII	IenM	22	22.02	Veiligheid biotechnologie
XII	IenM	22	22.03	Veiligheid bedrijven en transport
XII	IenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	IenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	6		Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XV	SZW	1		Subsidies, bekostiging en opdrachten
XV	SZW	6		Inkomensoverdrachten
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastingontvangsten in bijlage 2 van de Miljoenennota
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 en 13 van de Miljoenennota

Taak 4: Versterken van het internationale milieubeleid

Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
V	BZ	1	1.1	Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak
V	BZ	2	2.4	Bevordering van veiligheid, stabilitet en rechtsorde in internationaal verband
V	BZ	3	3.1	Een democratische, slagvaardige en transparante Europese Unie die haar burgers vrijheid, recht, veiligheid, welvaart en duurzame economische groei biedt
V	BZ	3	3.2	Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, incl. ontwikkelingslanden
V	BZ	3	3.3	Een hechtere Europese waardengemeenschap
XII	IenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	IenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	IenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	IenM	19	19.02	Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking
XII	IenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	IenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	2		Bedrijvenbeleid: innovatief & duurzaam ondernemen
XIII	EZ	6		Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XIII	EZ	8		Natuur
XVI	VWS	1	1.1	Gezondheidsbescherming
XVI	VWS	6	6.1	Passend sport- en beweegaanbod
XVI	VWS	10		Gezondheidsraad
XVII	BHOS	2	2.1	Toename van voedselzekerheid
XVII	BHOS	1	1.3	Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden
XVII	BHOS	2	2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie
XVII	BHOS	2	2.3	Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering
XVIII	WenR	2	2.1	Energie en bouwkwaliteit
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 en 13 van de Miljoenennota

Taal 5: Leefomgevingskwaliteit				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
XII	IenM	11	11.04	Waterkwaliteit
XII	IenM	13	13.01	Ruimtelijk Instrumentarium
XII	IenM	13	13.04	Ruimtegebruik bodem
XII	IenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	IenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	IenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	IenM	20	20.01	Gezonde lucht en tegengaan geluidshinder
XII	IenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	8		Natuur
XVII	BHOS	2	2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie
XVIII	WenR	2	2.3	Kwaliteit woonomgeving
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 en 13 van de Miljoenennota

BIJLAGE 7 AFKORTINGENLIJST

A.

AAARO	Actieagenda Architectuur en Ruimtelijke Ontwerp
AAS	Amsterdam Airport Schiphol
ABS	Absolute waarde
ACI	Airports Council International
ACM	Autoriteit Consument & Markt
ADT	Area Development Twente
AMvB	Algemene maatregel van bestuur
ANVS	Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming
AO	Algemeen Overleg
APGdat	Aircraft Performance Group data
APK	Algemene Periodieke Keuring
AR	Algemene Rekenkamer
ATC	Air Traffic Control
ATFM	Air Traffic Management
AWACS	Airbone Warning And Control Station
AWB	Algemene Wet Bestuursrecht
AZ	Ministerie van Algemene Zaken

B.

BAW	Bestuursakkoord Water
BBP	Bruto Binnenlands Product
BDU	Brede Doeluitkering
BES	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
Bevb	Besluit externe veiligheid buisleidingen
Bevi	Besluit externe veiligheidinrichtingen
Bevt	Besluit externe veiligheid transportroutes
BGT	Basisregistratie Grootchalige Topografie
BIRK	Budget Investeringen Ruimtelijke Kwaliteit
BNP	Bruto Nationaal Product
BOA	Beleidsondersteuning en Advies
BRG	Bestaand Rotterdamse Gebied
BRZO	Besluit Risico's Zware Ongevallen
BSV	Bureau Sanering Verkeerslawaaï
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

C.

CBR	Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCR	Centrale Commissie voor de Rijnvaart
CDM	Clean Development Mechanism
Chw	Crisis- en herstelwet
CLH	Classification and Labelling Harmonisation
CLRTAP	Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution

CLSK	Commando Luchtstrijdkrachten
CO ₂	Koolstofdioxide
COGEM	Commissie Genetische Modificatie
CPB	Centraal Planbureau
CROS	Commissie Regionaal Overleg luchthaven Schiphol
CROW/KpVV	CROW Kennisplatform Verkeer en Vervoer
Ctgb	College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden

D.

dB(A)	Decibel (audio)
DBFM	Design-Build-Finance-Maintenance
DC-ANSP	Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider
DCC	Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
DEF	Ministerie van Defensie
DF	Deltafonds
DGB	Directoraat-Generaal Bereikbaarheid

E.

EASA	European Aviation Safety Agency
EB	Eenvoudig Beter
EC	Europese Commissie
ECAC	European Civil Aviation Conference
ECHA	European Chemicals Agency
ECMFW	European Centre for Medium-Range Weather Forecasts
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
EEA	European Environment Agency
EICB	Expertise- en InnovatieCentrum Binnenvaart
EMSA	Europese Maritieme Veiligheidsagentschap
EMV	Meerjarige onderzoeksprogramma elektromagnetische velden
ERRU	European Register of Road Transport Undertakings
ERTMS	European Rail Traffic Management System
ESA	European Space Agency
ESO	Ernstige Scheepsongevallen
ESPO	European Sea Ports Organisation
ESTEC	European Space Research and Technology Centre
EU	Europese Unie
EU ETS	Europese CO ₂ emissiehandelssysteem / EU Emissions Trading System
EVOA	Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen
EZ	Ministerie van Economische Zaken

F.

FABEC	Functional Airspace Block Europe Central
Fin	Ministerie van Financiën
FLO	Functioneel Leeftijdontslag
FP	Functioneel Parket

G.	
GBKN	Grootschalige Basiskaart Nederland
GGO	Genetisch Gemodificeerd Organisme
GDI	Generieke Digitale Infrastructuur
GIS	Geluidsisolatie Schiphol
GT	Bruto Tonnage
GVKA	Geïntegreerde Verplichtingen-Kasadministratie
<hr/>	
H.	
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HSL	Hogesnelheidslijn
HVWN	Hoofdvaarwegennet
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
HWS	Hoofdwatersysteem
HWN	Hoofdwegennet
<hr/>	
I.	
IALA	International Association of Lighthouse Authorities
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICAO	International Civil Aviation Organization
ICBR	Interdepartementale Commissie Bedrijfsvoering Rijk
ICT	Informatie- en communicatie Technologie
IDDRI	Institute for Sustainable Development and International Relations
IenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IF	Infrastructurfonds
IGRAC	International Groundwater Resources Assessment Centre
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
ILUC	Indirect Land-Use Change emissions
IMO	International Maritime Organisation
Inspire	Europese Richtlijn voor harmonisatie van geo-informatie
Interreg	Programma voor transnationale samenwerking op het gebied van de ruimtelijke ordening
IOD	Inlichtingen- en Opsporingsdienst
IOV	Impuls Omgevingsveiligheid
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
IPO	Interprovinciaal Overleg
ITS	Intelligente Transportsystemen
IV	Informatievoorziening
IWA	Internationale Wateraanpak
<hr/>	
K.	
KDC	Knowledge & Development Center
KIM	Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid
KLM	Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut

KNRM	Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij
KRM	Kaderrichtlijn Mariene Strategie
KRW	(Europese) Kaderrichtlijn Water
Kton	Kiloton (miljoen kilo)
<hr/>	
L.	
LAP	Landelijk Afvalbeheerplan
LAVS	Landelijk Asbest Volg Systeem
L_{den}	Day-evening-night level
LIB	Luchthavenindelingbesluit
L_{night}	Night Level
LSNed	Leidingenstraat Nederland
LTSA	Lange Termijn Spooragenda
LVB	Luchthavenverkeerbesluit Schiphol
LVNL	Luchtverkeersleiding Nederland
<hr/>	
M.	
MDN	Monitor Duurzaam Nederland
MER	Milieueffectrapportage
MIA	Milieu investeringsaftrek
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MJPG	Meerjarenprogramma Geluidsanering
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MKBA	Maatschappelijke Kosten-Batenanalyse
MOU	Memorandum of Understanding
MSW	Maritiem Single Window
Mton	Megaton (1 miljard kilo)
MTOW	Maximum Take-Off Weight
MVI	Maatschappelijk verantwoord inkopen
MW	Megawatt
<hr/>	
N.	
NCAP	New Car Assessment Programme
NDC	Nationaal Data Centre
NDOV	Nationale Data Openbaar Vervoer
NEa	Nederlandse Emissieautoriteit
NEC	Nationale Energieverkenning
NEV	Nationale Energie Verkenning
NGR	Nationaal Geo Register
NH_3	Ammoniak
NHTV	Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer
NIWO	Stichting Nationale en Internationale Wegvervoerorganisatie
NWKW	Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat
NLC	Nederlandse Loodsencorporatie
NMCA	Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse
NMVOS	Vluchtige organische stoffen, exclusief methaan

NNHS	Nieuwe Normen- en Handhavingsstelsel Schiphol
NO ₂	Stikstofdioxide
NOVB	Nationaal Openbaar Vervoer Beraad
NOVI	Nationale Omgevingsvisie
NO _x	Stikstofoxiden
NRV	National Reference Value
NS	Nederlandse Spoorwegen
NSA	National Safety Authority (Nederlandse autoriteit Spoorveiligheid)
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
NSO	Netherlands Space Office
NSP	Nieuwe Sleutel Projecten
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
O.	
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OD	Omgevingsdiensten
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OLO	Omgevingsloket Online
ORS	Omgevingsraad Schiphol
OSPAR	Oslo-Parijs
OTIF	Organisation pour les Transports Internationaux Ferroviaires
OV	Openbaar vervoer
OVIN	Onderzoek naar Verplaatsingen in Nederland
OVV	Onderzoeksraad voor Veiligheid
Ow	Omgevingswet
P.	
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PDOC	Publieke Dienstverlening op de Kaart
PGS (15)	Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen
PHS	Programma Hoogfrequent Spoorvervoer
PM ₁₀	Fijnstof met een aerodynamische diameter kleiner dan 10 micrometer
PRB	Performance Review Body
PROVIA	Global Programme on Climate Change, Vulnerability, Impacts and Adaption
PRTR	Kiev Protocol on Pollutant Release and Transfer Registers
PSR	Projectstimuleringsregeling
R.	
RAC	Committee for Risk Assessment
RACE	Realisatie Acceleratie Circulaire Economie
RCW	Regiecollege Waddengebied
RDW	Rijksdienst voor het Wegverkeer
REACH	Registratie, Evaluatie en Autorisatie Chemische Stoffen
RHB	Rijkshoofdboekhouding

RIONED	Stichting Riolering Nederland
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RMO	Risk Management Options
RMRG	Regeling Maatregelen Rijvaardigheid en Geschiktheid
ROVER	Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer
RRAAM	Rijk – regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer
RSP	Regiospecifiek Pakket
RVO.nl	Rijksdienst voor ondernemend Nederland
RvB	Rijksvastgoedbedrijf
RvS	Raad van State
RWS	Rijkswaterstaat
RWT	Rechtspersoon met een wettelijke taak

S.

SACN	Stichting Airport Coordination Netherlands
SBNS	Stichtingen Bodemsanering Nederlandse Spoorwegen
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SDE	Stimulering Duurzame Energieproductie
SEAC	Solar Energy Application Centre
SECA	Sulphur Emmission Control Area
SER	Sociaal-Economische Raad
SEV-III	Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening
SGEL	Slachtoffers en Gewogen Ernstige Letsels
SMASH	Structuurvisie Mainport Schiphol Haarlemmermeer
SO ₂	Zwaveldioxide
SSO	Shared Services Organisatie
SSP	State Safety Programme 2015–2019
StAB	Stichting Advisering Bestuursrechtspraak
STS	Stoptonend Sein
SURF	Smart Urban Regions in the Future
SVHC	Substance of Very High Concern
SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte
SWOV	Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid
SWUNG	Samen Weken aan de Uitvoering van Nieuw Geluidsbeleid
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.

TK	Tweede Kamer
TNO	Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderwijs
TNS	tegemoetkoming niet-loondienst gerelateerde slachtoffers van mesotheliom
TRG	Totaal Risicogewicht Grenswaarde
TVG	Totaal Volume Geluid

U.

UNISDR	United Nations International Strategy for Disaster Reduction
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UvW	Unie van Waterschappen
<hr/>	
V.	
VAMEX	Stichting Vaarbewijzen- en Marifoon Examens
VAMIL	Vrijwillige afschrijving milieu-investeringen
VANG	Van Afval Naar Grondstof
VenW	Verkeer en Waterstaat
VN	Verenigde Naties
VNECE	Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (United Nations Economic Commission for Europe, UNECE)
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VOS	Vluchtige Organische Stoffen
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VTH	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
VVN	Veilig Verkeer Nederland
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
<hr/>	
W.	
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wbb	Wet bodembescherming
WenR	Ministerie voor Wonen en Rijksdienst
WGP	Water Global Practice
WMO	Wereld Meteorologische Organisatie
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie
<hr/>	
Z.	
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan
ZESO's	Zeer Ernstige Scheepvaartongevallen

Rijksbegroting 2018

xii Infrastructuur en Milieu

Aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal door de Minister van Financiën.

Vervaardiging parlementaire stukken

en begeleiding productieproces

Sdu Uitgevers

afdeling Dataverwerking

e-mail traffic@sdu.nl

Vormgeving omslag

Studio Dumbar

DTP omslag

Xerox/OBT, Den Haag

Uitgave

Ministerie van Financiën

www.rijksbegroting.nl

